

Kasvatustieteen päivät

26.–27.11.2009

Tampereen yliopistossa

Kasvatus toisin silmin

Abstraktit

Abstraktit

Kasvatus toisin silmin

Kasvatustieteen päivät 2009
26.–27. marraskuuta Tampereella

UNIVERSITY
OF TAMPERE

Toimittaneet:

Tuukka Tomperi, Riikka Salokangas & Susanna Vuorinen

Taitto:

Tuukka Tomperi

Kansi:

Kimmo Hokkanen

Kannen kuva Juha Merran teoksesta ”Kasvatus toisin silmin”, kuvankäsittely Harri Jurvela

Julkaisija:

**Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitos
Verkojulkaisu 2009**

ISBN 978-951-44-7945-8

Sisällysluettelo

Aikuiskasvatus	5
Ammattikasvatus.....	9
Etnografia.....	16
Inklusiivinen erilaisuus kasvatuksessa.....	20
Johtajuus ja työyhteisöjen pedagoginen kehittäminen	29
Kansalaisyhteiskunta	36
Kasvatushistoria ja -filosofia.....	42
Kasvatus ja kasvatusinstituutit lapsen ja lapsuuden näkökulmasta	49
Kasvatustieteen teorian tutkimuksen metodologia	54
Kestävän kehityksen ja ympäristökasvatuksen tutkimuksen teemaryhmä	61
Kieli- ja kulttuurikasvatus.....	68
Korkeakoulupedagogiikka.....	74
Korkeakoulusta työelämään.....	83
Koulu ja opettajankoulutus vuoropuhelussa.....	89
Koulutuksen arviointi	97
Koulutussosiologia ja -politiikka	104
Koulutus, tieto ja ajan järjestykset.....	108
Kriittinen pedagogiikka.....	111
Kriittinen taidekasvatus	116
Kulttuurienvälinen ja ylirajainen viestintä suomessa	124
Liikuntakulttuurin ja -kasvatuksen tutkimus	127
Matematiikkakasvatus.....	133
Mediakasvatus	139
Monikulttuurisuus ja koulutus	146
Ohjaus koulutuksessa ja työelämässä	152
Perhe ja kasvatus	161
Sosiaalinen kasvatus ja sen metodologiat	167
Sukupuoli kasvatuksessa ja koulutuksessa	169
Tutkimusotteet toisin silmin	175
Vertaileva kasvatus ja koulutustutkimus.....	181
Vuorovaikutustutkimus	186
Yrittäjyyskasvatus	195
Symposio: Innoschool – tulevaisuuden koulu	200
Symposio: Kuinka pitkälle reflektiolla pääsee	202

Abstraktit ovat kirjassa ryhmissä noudatetussa esitysjärjestyksessä. Abstraktikirja ei sisällä erillistä nimi-indeksiä, vaan käytettävissä on verkkojulkaisun haku-toiminto koko teoksen sisältöön (nimet, otsikot, termit jne.).

AIKUISKASVATUS

Petri Salo (Åbo Akademi)

Liberal Adult Education as Civic Capacity Builder?

Jyri Manninen, Joensuun yliopisto

jyri.manninen@joensuu.fi

Civil society is based on the assumption of active citizenship. It is usually understood so that individuals have skills and attitudes which make them able and willing to contribute to the well-being and democratic development. Active citizenship usually requires social capital, social networks, and lifelong learning skills. There is wide agreement – at least at speech level – that adult education is the key to develop work related skills and competencies. However, there is less confidence at the decision makers' level that liberal or popular adult education could have similar significant role in the society, especially in the development of those skills which are the basis for active citizenship and a condition for full participation in society. Self-initiated participation in liberal education activities is often seen as a hobby or leisure time activity, which is (quite) valuable as such for individuals themselves, but has no wider benefits for society in general. This paper will provide strong empirical evidence, that participation in liberal adult education indeed helps adults to become more active citizens and actors in the society, as well as to develop social networks, self confidence and other skills necessary for survival in the current society. However, a deeper analysis of the empirical data indicate that liberal adult education have lost its radical and transformative nature, and provide mainly skills and wider benefits which relate on individual survival and social control and social fabric.

Vapaan sivistystyön tulevaisuus – näin se nähtiin

Eero Pantzar, Tampereen yliopisto

eero.pantzar@uta.fi

Esitykseni pohjautuu lähes 30 vuotta sitten (1981) koottuun haastatteluaineistoon. Aineisto koottiin väitöskirjatyöksi aikomani tutkimuksen osaksi. Kysymyksessä oli laajasta vapaan sivistystyön tulevaisuutta koskevasta hankkeesta. Tutkimuksen oli tarkoitus sijoittua tuohon aikaan Suomessa vielä vähän koetun tulevaisuuden tutkimuksen alueella. Erinäiset ennakoasenteet ja niihin liitetyt negatiiviset vihjeet saivat aikaan sen, että tutkimuskokonaisuus jäi sitten tekemättä. Edellä mainittu osa-aineisto on kuitenkin tallella. Aineisto koostuu lähes kahdenkymmenen vapaan sivistystyön silloisen vaikuttajan ja kentän veteraanin haastatteluista, joissa käydään läpi haastateltujen käsityksiä vapaata sivistystyötä suuntaavista yhteiskunnallis-taloudellisista determinanteista tavoitteena tunnistaa niitä tekijöitä, jotka oletettavasti tulevaisuudessa (silloin v:sta 1981 eteenpäin) merkittävämmiin suuntaisivat tarkastelun alla olevaa toimintaa. Esityksessäni tulen tarkastelemaan tuon haastatteluaineiston antia, mutta toisaalta myös erinäisiä – nyt jo akateemisesti kelpoiseksi tunnustetun – tulevaisuuden tutkimuksen metodologisia kysymyksiä

Kansanopisto – kuvataideopetusta toisin katsottuna ja koettuna

Marja Rastas, Taideteollinen korkeakoulu

marastas@taik.fi

Tarkastelen tutkimuksessani dialogisuuden merkityksiä ja mahdollisuuksia kansanopiston kuvataidepedagogiikassa. Tutkija-opettajana asetin tavoitteekseni kehittää omassa opetusympäristössäni pedagogiikkaa, joka perustuisi toisen kohtaamiseen aidosti toisena ja antaisi tilaa moniääniselle vuoropuhelulle – ymmärrettynä niin sosiaalisen vuorovaikutuksen kuin taiteellisen ilmaisunkin merkityksissä. Tavoitteitteni taustalla oli opettajakokemuksen herättämä tarve etsiä jäsenneltyjä, mielekkäitä perusteluja opetukselleni. Tutkimuksessa

taideluokan intersubjektiviisen todellisuuden fenomenologinen analyysi kytkeytyi kolmen laajahkon opetuskokonaisuuden kautta etenevään toimintatutkimusprojektiin. Itsereflektiivinen metodi, jonka tukena käytiin mm. opettajan työpäiväkirjoja ja pedagogisista vuorovaikutustilanteista kerättyä videoaineistoa, toi esiin toimintaa ohjaavia piiloisia rakenteita: yhteisön jäsenten toisiaan, kansanopistoympäristöä ja taideopetusta koskevia odotuksia ja arkikäsitteitä. Tutkimusprojektissa dialogit kytkeytyivät tilanteisiin, jossa subjektiivisia kokemuksia työstettiin taiteen keinoin ja tuotiin julkiseen tilaan. Haasteena oli pystyä tunnistamaan ja tulkitsemaan tilanteisiin kytkeytyviä jännitteitä, haluja ja hallinnan pyrkimyksiä sekä toisaalta niihin sisältyviä taidepedagogisia potentiaaleja. Toimintatutkimuksen kehämäinen prosessi osoitti, kuinka pedagogisten lähestymistapojen radikaalikin uudistuminen on mahdollista, kun kriittinen itsereflektio suuntaa asteittain opettajan ajattelua ja taidepedagogisen todellisuuden kokemisen tapaa

Tutkivien opettajien organisaatio Virossa

Inger Kraav & Kaja Oras, Tarton yliopisto, Viron akateeminen pedagoginen seura

inger.kraav@ut.ee

Esityksessämme tarjoamme yleiskatsauksen Viron tutkivien opettajien organisaation historiaan, työperiaatteisiin ja tuloksiin. Opettajilta odotetaan nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassa kykenevyyttä muuttua ja sopeutua uusiin vaatimuksiin, toivoen, että opettaja olisi oma-aloitteinen, kreatiivinen, refleksiivinen. Suomalaisessa kasvatustieteellisessä kirjallisuudessa korostettiin jo 1990-luvulla opettajan roolia oman työn tutkijana (Kansanen 1990, Lahdes 1994, Niemi 1996, Ojanen 1996, Syrjälä 1994 ym). Ajatus opettajasta tutkijana kehittyi liikkeeksi 1960-luvulla Englannissa, opettajat monessa maassa aloittivat tutkimustyötä. Nykyisin näkemys opettajasta tutkijana ammattilaisena on laajalle levinnyt. Viroa erotti 1960-luvulla länsivalloista Neuvostoliiton raja. Kummallisesti idea opettajasta tutkijana ylitti kaikki rajat. Vuonna 1961 kutsui Tarton yliopiston kasvatustieteilijä A. Elango täydennyskursseille tutkimustyötä ja -menetelmistä kiinnostuneita opettajia. Opettajat aloittivat tutkimustyötä 1962, heidän vaatimuksestaan oli järjestettävä jatkokursseja – joka kesä kuukausi. 1966 julkaistiin tutkivien opettajien konferenssin yhteydessä ensimmäiset tutkimustyöt, mutta opettajat jatkoivat tutkimista. Tilanne muuttui opetusministeriölle haasteelliseksi, opettajat vaativat uusia tietoja ja jatkuvaa ohjausta. Vuonna 1972 annettiin itsestään kehittyvälle organisaatiolle virallinen nimitys: Viron yhteiskunnallinen pedagogiikan tutkimisen instituutti (YPTI), valittiin johtokunta ja luotiin ohjesäännöt. YPTI on lähes 50-vuotias, jäsenien määrä noin puolisataa. Jatkuvasti työskentelevät pedagogiikan historian, didaktiikan, persoonallisuuden kehityksen ja koulupsykologian työryhmä. Joka kesä on viikon pituinen seminaari, missä jaetaan uusia tietoja ja käydään työryhmissä läpi osallistujien tutkimustöitä. Joka kolmas vuosi jo lähes 50 vuotta on tutkivien opettajien konferenssi, tulossa on 60. julkaisu.

Toimintatutkimuksella kohti eheyttävämpää opetusta

Päivi Kujamäki, Itä-Suomen yliopisto

paivi.kujamaki@joensuu.fi

Toimintatutkimukseni tehtävänä on nostaa aihekokonaisuudet ja opetuksen eheyttäminen esiin perusopetuksen opetussuunnitelmasta ja kehittää yhdessä muiden opettajien kanssa eheytettyä opetusta, jonka lähtökohtana ovat aihekokonaisuudet. Väitöskirjatyöni emansipatorisena intressinä on kommunikatiivisen toiminnan kautta kehittää opettajan pedagogista ajattelua eheyttävän opetuksen suuntaan sekä vapauttaa opetusta suorituskeskeisyydestä sekä tiukasta oppikirja- ja oppiainesidonnaisuudesta. Uskon, että aihekokonaisuuksien käsittelyn kautta voidaan puuttua moniin yhteiskunnallisiin ongelmiin kuten syrjäytymiseen, väkivallan ja liikennerikkomusten lisääntymiseen, rasismiin sekä ympäristökysymyksiin. Yhteiskunnan ilmiöistä johdettuja aihekokonaisuuksia ovat ihmisenä kasvaminen; kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyyskasvatus; viestintä ja mediataito; osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys; vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta; turvallisuus ja liikenne sekä ihminen ja teknologia. Lähetin maaliskuussa 2009 e-lomakkeella eheyttämistä käsittelevän kyselyn Savonlinnan seudun luokanopettajille ja sain sen avulla koottua ryhmän varsinaiseen opetuksen kehittämistyöhön, joka käynnistyy syksyllä 2009. Tavoitteena on yhdessä suunnitella

aihekokonaisuuksista lähtevää eheyttävää opetusta sekä koota ja arvioida saatuja kokemuksia. Työskentelyn avuksi perustamme nettiin keskustelufoorumin. Kasvatustieteen päivillä voin toivottavasti jo kertoa, kuinka toimintamme on käynnistynyt.

Alanvaihtajat ammatillisessa aikuiskoulutuksessa

Leena Ikonen, Jyväskylän yliopisto

leena.ikonen@tts.fi

Suunnittelen tutkimusta aiheesta "Alanvaihtajat ammatillisessa aikuiskoulutuksessa" ja haluan keskusteluttaa aihetta Kasvatustieteen päivillä. Esitelmässäni tulen luomaan katsauksen aiheesta käytyyn tieteelliseen keskusteluun. Ilmiö on suomalaisessa aikuiskoulutuksessa ajankohtainen. Alanvaihtajalla tarkoitan henkilöä, jolla on koulutukseen hakeutuessaan jo työura jollakin toisella alalla tai koulutuksella hankittu toisen alan tutkinto. Tutkimuksessa tarkastelen alanvaihtajia, jotka ovat hakeutuneet ammatilliseen aikuiskoulutukseen suorittamaan tutkintoa. Tutkimuksen ulkopuolelle rajataan ammatilliset koulutukset, jotka eivät johda tutkintoon, kuten esim. lyhytkoulutukset tai osatutkinnot. Tutkimusaihetta lähestytään mm. elämänlaajuista oppimista käsittelevän kirjallisuuden kautta.

Yksilö pyrkii säilyttämään kilpailukykynsä alati muuttuvilla työmarkkinoilla mm. hankkimalla koulutusta ja laaja-alaista työkokemusta. Koulutus määrittää henkilön sijoittumista työmarkkinoille. Joskus työmarkkinoilla pysyminen ja siellä menestyminen vaativat ammatin ja alan vaihtamista kokonaan. Paitsi työelämän tarpeista alan vaihtaminen voi aiheutua myös yksilön omasta tahdosta. Tutkimuksessa etsitään syitä, jotka aiheuttavat tai ovat vaikuttamassa siihen, että joistakin henkilöistä tulee alanvaihtajia. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää alan vaihtamista yhteiskunnallisena ilmiönä ja lisätä ymmärrystä alanvaihtajista ammatillisen aikuiskoulutuksen kontekstissa sekä koulutuspolitiikassa.

Mitkä syyt aiheuttavat alan vaihtamisen? Tähän peruskysymykseen etsitään vastausta selvittämällä miten henkilöstä tulee alanvaihtaja, mikä käynnistää muutosprosessin ja mikä aiheuttaa alanvaihtamisen. Keitä alanvaihtajat ovat? Alanvaihtajia ilmiönä selitetään tutkimalla kenestä tulee alanvaihtaja, onko iällä tai sukupuolella merkitystä sekä minkälaisia yksilökohtaisia valintatilanteita ilmiöön liittyy. Tutkimuksen tavoitteena on muodostaa kuva alanvaihtajista. Onko heillä mahdollisesti yhteisiä piirteitä tai liittyykö alan vaihtamiseen yhteisiä tekijöitä.

Korkeakouluopettajien käsityksiä innovatiivisesta opettamisesta

Anu Tenhunen & Soili Keskinen, Turun yliopisto

anu.tenhunen@utu.fi, soili.keskinen@utu.fi

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella korkeakoulussa työskentelevien opettajien (n=132) käsityksiä innovatiivisesti toimivasta opettajasta. Tutkimus on osa laajempaa "Opetuksen innovaatiot ja opettajien innovatiivisuus" -hanketta, jossa tavoitteena on määritellä innovatiivisuuskäsitysten sisältöjä kasvatus- ja opetusosalalla sekä kuvailla innovatiivisuudelle ja innovaatioille suotuisia toimintaympäristöjä ja innovatiivisia toimintatapoja kouluissa ja oppilaitoksissa.

Ammattikorkeakoulussa tai opettajankoulutuslaitoksessa työskentelevistä opettajista 90 (68 %) vastasi avoimeen kysymykseen, jossa pyydettiin vastaajaa kiteyttämään omin sanoin, mikä on innovatiivisesti toimivalle opettajalle erityisen tyypillistä. Vastaukset analysoitiin aineistolähtöisesti. Tulosten mukaan innovatiivisesti työskentelevälle opettajalle oli kuvaavaa sitoutua työhönsä ja sen kehittämiseen sekä kyetä avarakatseisena ammattilaisena toimimaan joustavasti opetustilanteissa. Lisäksi hänen työskentelylleen ominaisia piirteitä olivat selkeä asiantuntijuuteen ohjaava ote, rohkeus kyseenalaistaa sekä kontekstin huomioiminen.

Miltä opetustyö näyttää innovatiivisin silmin katsottuna? Esityksessä pohditaan korkeakoulussa työskentelevien opettajien innovatiivisuuskäsitysten sisältöjä ns. hyvän opettajuuden ja innovatiivisesti toimivan opettamisen ulottuvuuksina.

Vieraan kielen oppimisen erityispiirteistä nousevia pedagogisia haasteita yliopisto-opinnoissa – klassiset kielet osana teologian opintoja

Laura Hirsto, Merja Alanne & Niko Huttunen, Helsingin yliopisto

laura.hirsto@helsinki.fi

Teologian opintoja koskevien selvitysten (esim. Taipale & Hirsto 2004) mukaan näyttää siltä, että klassisten kielten opiskelussa kohdatut haasteet usein viivästyttävät teologian opiskelijoiden opintoja. Opettajien kokemusten mukaan opiskelijat kyllä useimmiten saavuttavat vaadittavan taitotason, jos vain käyvät kurssin loppuun, mutta ongelmana on erityisesti kurssien keskeyttäminen. Klassisten kielten kurssit suositellaan teologian maisterin tutkinnossa suoritettavaksi ensimmäisinä opintovuosina ja ne ovat laajuudeltaan 10 opintopistettä ja ovat noin lukuvuoden mittaisia. Tässä tutkimuksessa selvitettiin Uuden Testamentin kreikan ja Raamatun heprean opintojen keskeyttämiseen vaikuttavia tekijöitä. Kurssin keskeyttämisen syitä kartoittava kyselylomake lähetettiin kurssit keskeyttäneille opiskelijoille. Tulosten mukaan opiskelijat kokivat opintojen keskeyttämisen keskeisinä syinä opintojen työläyden ja pitkäjänteisen sitoutumisen vaatimuksen. Keskeyttäneet opiskelijat myös katsoivat, etteivät he olleet osanneet arvioida etukäteen kurssin suorittamisen ja opiskelun vaatimaa aikaa. Selvästi vähemmän koettiin keskeyttämisen taustalla olevan klassisten kielten tarpeettomuuden ammatillisen osaamisen näkökulmasta tai yleisen uravalinnan epävarmuuden. Klassisten kielten kurssin keskenjättäneet opiskelijat kokivat haasteellisimpina asioina kurssilla työmäärän, kurssin kontekstitekijät sekä motivationaaliset tekijät. Yleisen kurssin vaatiman työmäärän lisäksi opiskelijat mainitsivat haastavana kieliopin ja sanaston määrän sekä kotitehtävien paljouden. Haasteellisina kurssin kontekstitekijöinä mainittiin työssäkäynti opintojen ohella, muut samanaikaisesti opiskeltavat kurssi sekä klassisten kielten opiskelun erilainen luonne verrattuna niin muuhun yliopisto-opiskeluun kuin aikaisempaan kielten opiskeluunkin. Muutama opiskelija mainitsi motivaatio-ongelmat yleisesti, mutta erityisesti sitoutuminen pitkäkestoiseen kurssiin näytti olevan useammalle opiskelijalle haasteellista. Yleisesti ottaen näyttää siltä, että klassisten kielten kurssit muodostavat oman erilaisen kokonaisuutensa teologisten opintojen sisälle, johon opiskelijoiden aikaisemmat tavat opiskella ja lähestymistavat opiskeluun eivät päde. Näitä tuloksia pohditaan esityksessä oppimisympäristöjen, opetussuunnitelman ja yliopisto-opiskelijoiden itseohjautuvuuden näkökulmasta.

Sexual and gender identity in the curriculum of teacher education programs

Therese Quinn, University of Helsinki

tquinn@mappi.helsinki.fi

How visible are LGBTQ issues in programs that prepare educators to work in schools across Illinois? Which institutions include sexual orientation and gender identity in their policies? Are sexual orientation and gender identity identified in teacher education programs' conceptual framework? The Pre-Professional Preparation Project (P-Project) seeks not only to answer these questions but also to report the results via Visibility Matters report cards. Using data available from university and college websites, the Visibility Matters report cards evaluate the public face of pre-professional programs across Illinois. This paper describes the project's rationale and goals, history, current status, and potential future directions.

AMMATTIKASVATUS

Petri Nokelainen (Tampereen yliopisto)

Rehtorin eettinen johtaminen monikulttuurisessa koulussa – sen yhteisen hyvän löytäminen

Katri Kuukka, Tampereen yliopisto

kuukatri@gmail.com

Väitöstutkimuksessani tarkastelin rehtorin eettistä johtamista monikulttuurisessa koulussa. Tutkimukseni tavoitteena on toimia lähteenä monimuotoista ja monikulttuurista suomalaista koulua koskevassa diskurssissa ja edesauttaa koulussa käytävää arkipäivän moraalikeskustelua sekä tarjota näkökulmia monikulttuurisen koulun haasteiden ja niihin vastaamisen pohdintaan.

Taustaosuuden tutkimustehtävänä kuvasin koulun johtamista, rehtorin professiota ja työnkuvaa etiikan näkökulmasta ja tarkastelin monikulttuurista koulua eettisen johtamisen maisemana. Empiirisen osan aineisto koostui Helsingin peruskoulujen rehtoreiden (N=25) haastattelujen tulkinna. Tutkimustehtävän taustoittamiseksi tarkastelin rehtorien näkemyksiä monikulttuurisuuden käsitteestä ja sen rikkaus- ja haasteelluvuuksista. Varsinaisena tutkimustehtävänä kuvasin heidän kokemiaan monikulttuurisuuteen liittyviä dilemmoja ja niihin vastaamista. Väljänä tulkintakehikkona käytin Starrattin (1991; 1994), Shapiron ja Stefkovichin (2005) sekä Furmanin (2003) monidimensionaalista eettisten lähestymistapojen mallia. Dilemmoja tarkastelin Pietarisen ja Poutasen (2002) esittämien eettisten ongelmien jaottelun pohjalta.

Rehtorien puheissa monikulttuurisuus määrittyi etnisyyden erilaisuudeksi, suomalaisuuden ja maahanmuuttajien moneudeksi sekä moneuden arkipäiväisyydeksi. Sen ulottuvuudet ilmenivät normittavana, kriittisenä ja kunnioittavana vastavuoroisuutena ja erojen inkluusiivisuutena. Rikkaus ilmaistiin erilaisina välittöminä ja kauaskantoisina hyötyinä, jotka rehtorit näkivät koulu yhteisössä ja sen ulkopuolella ja liittivät ne sekä oppilaisiin, itseensä että yhteiskuntaan. Haasteet liittyivät oppimiseen ja opetussuunnitelman tavoitteiden saavuttamiseen, etnis-kulttuurisiin tulkintoihin ja vuorovaikutukseen, jotka pääsääntöisesti määriteltiin koulun kontekstissa. Dilemmat liittyivät em. haasteiden lisäksi myös maahanmuuttajien integraatioprosesseihin. Tyypillistä oli dilemموjen toisiinsa kietoutuminen ja erityyppisten eettisten ongelmien näkyminen niissä. Monidimensionaalisen mallin eettisten lähestymistapojen lisäksi rehtorit lähestyivät ongelmia pragmaattisesti ja tilannekohtaisesti reflektoiden. Oppilaan etu rehtorin toimintaa ja päätöksentekoa ohjaavana periaattina oli keskeinen dilemmoihin vastaamisessa, samoin opetussuunnitelman perusteissa esitetyt perusopetuksen tavoitteet.

Rooli ja toimijuus? Neuvotteluja ammatillisen opettajan paikasta

Ulpukka Isopahkala-Bouret & Leila Pehkonen, Helsingin yliopisto

ulpukka.isopahkala@helsinki.fi

Ammatillisten oppilaitosten opettajat ovat joutuneet monenlaisten muutospaineiden kohteiksi viimeisten vuosien aikana. Opettajilta odotetaan uudenlaisia tietoja ja taitoja, jotta he voisivat toteuttaa koulutuksen uudistuksia, heidän oletetaan tekevän työtään eri tavalla, ja samalla heidän odotetaan toimivan opettajina uudenlaisessa roolissa. Ymmärrämme opettajan roolin sosiaalisesti rakentuvana ja muuttuvana positiona. Roolissa toimiminen ei ole vain passiivista sosiaaliin odotuksiin vastaamista. Sen sijaan se edellyttää tunnistamista, valintoja ja soveltamista suhteessa roolia määrittäviin rutiineihin, itseäänselvyyksiin ja ideaaleihin. Roolissa toimiminen voidaan siis nähdä yhtenä toimijuuden muotona.

Tässä esityksessä analysoimme opettajan rooliin liittyvää toimijuutta ammatillisen opetuksen kontekstissa. Tarkastelemme toimijuuden ja ammatillisen roolin käsitteitä teoreettisesti ja metodologisesti. Kysymme, miten rooliin liittyvää toimijuutta voidaan analysoida empiirisestä aineistosta. Miten rooliin liittyvä toimijuus näyttäytyy mm. elämäntilanteissa ja vuorovaikutustilanteissa? Mihin opettajan roolissa suostutaan ja sitoudutaan, mistä voidaan

neuvotella, ja minkälaisia mahdollisuuksia opettajilla on toimia toisin? Tuomme esiin esimerkkejä opettajaksi ryhtymisestä, sekä opettajan suhteista opiskelijoihin, kollegoihin ja muihin työelämän edustajiin. Aineistomme koostuu yhteisten opintojen ja ammattiaineiden opettajien haastatteluista. Esityksemme liittyy käynnissä olevaan hankkeeseen ”Kansalaisuus, toimijuus ja erot toisen asteen koulutuksessa – painopisteenä ammatilliset oppilaitokset” (<http://www.helsinki.fi/ktl/amis>).

Uudistuva opettajuus Learning by Developing -toimintamallissa

Outi Kallioinen, Laurea-ammattikorkeakoulu

outi.kallioinen@laurea.fi

Learning by Developing (LbD) -kehittämispohjaisen oppimisen toimintamalli on Laureassa merkinnyt vahvaa kulttuurista muutosta, joka haastaa perinteisen käsityksen opettajuudesta. 2000-luvun alun hankkeissa oppimisesta on edetty kovasti ja tällä hetkellä osaamista kehitetään aidoissa työelämäyhteyksissä opiskelijoiden, opettajien ja työelämäkumppanien verkostomaisessa työskentelyssä. Tavoitteena on nostaa LbD-toimintamalliin liittyviä pedagogisen asiantuntijuuden ja opettajuuden näkökulmia yhteiseen tarkasteluun sekä pohtia toimintamallin haasteita ammattikorkeakoulupedagogiikassa.

Tutkimus täyttää laadullisen tutkimuksen tunnuspiirteet. Teoreettinen tarkastelu painottuu asiantuntijuutta, pedagogista johtajuutta sekä osaamisen tuottamista käsitteleviin tieteellisiin julkaisuihin. Empiirisenä aineistona käytetään PD Uudistuva opettajuus -koulutuksessa mukana olleiden 13 opettajan tuottamia swot-taulukkoita, jotka tuotettiin koulutuksen päätösreflektiossa. Aineisto on analysoitu sisällönanalyttisesti.

Asiantuntijuuden ja hiljaisen tiedon painottuminen korostuu opettajuudessa.

Vertaisvalmennuksesta saadut positiiviset kokemukset edistivät muutosta. Opettajien ammatillinen kasvu muutosprosessissa vaatii aikaa. Oppimisympäristöjen kehittäminen on olennainen osa uudistuvaa opettajuutta. Tutkimuksen koontina esitetään malli oppimista edistävästä tekijöistä LbD-toimintamallissa opettajuuden näkökulmasta.

Tutkimus rajattiin Laurea-ammattikorkeakoulun opettajaryhmään, joka osallistui PD Uudistuva opettajuus -koulutukseen. Tulokset eivät ole yleistettäviä vaan aikaan, paikkaan ja toimintakulttuuriin sidottuja. Peilaus teoriaan on reflektiivistä.

Työssäoppiminen toisin silmin: opiskelijoiden ensimmäiset työssäoppimiskokemukset ja niihin liittyvät tunteet

Niina Nyysölä, Tampereen yliopisto

niina.nyysola@uta.fi

Esitys johdattaa käynnissä olevaan tutkimusprojektiin. Tutkimuksessa tarkastellaan toisen asteen ammatillista koulutusta ja siellä järjestettävää työssäoppimista lähihoitajaopiskelijoiden näkökulmasta. Esityksen tavoitteena on esitellä käynnissä olevaa tutkimusta ja kertoa tähän mennessä saaduista tuloksista.

Tutkimuksen lähtökohtana on nähdä työssäoppiminen toisin silmin: työssäoppimisen tieteellistä tutkimusta on tähän asti toteutettu pitkälti muista lähtökohdista kuin opiskelijoiden kokemuksista käsin. Opiskelijakokemusten entistä vahvempi huomioiminen työssäoppimisen tutkimuksessa saattaa tuoda paitsi käytännöllistä tietoa työssäoppimisen järjestämisestä, niin myös osallistua työssäoppimisesta käytävään oppimisteoreettiseen keskusteluun. Aidoissa työympäristöissä tapahtuva oppiminen on monitasoinen ilmiö, joka ei ole ainoastaan uuden tiedon omaksumista ja opitun soveltamista, vaan mukana on myös vahvasti affektiivisia elementtejä. On kiinnostavaa tarkastella oppimista tunnetasolla ja kysyä, miltä opiskelijoista tuntuu olla ensimmäistä kertaa työssäoppimassa tulevan ammattinsa todellisissa työpaikoissa.

Lähestymistavaltaan laadullisen tutkimuksen aineisto on kerätty haastatteluilla, jotka pohjautuvat opiskelijoiden työssäoppimisen reflektoinnin yhteydessä laatimiin kuvakollaaseihin. Kollaaseissa opiskelijat ovat kuvanneet työssäoppimisen yhteydessä esiintyneitä tunteitaan. Aineistonkeräämisen tekniikka kuuluu luoviin visuaalisten tutkimusmenetelmien perheeseen.

Alustavan analyysin perusteella tunnepitoiset kokemukset koskevat suurimmaksi osaksi omaa osaamista ja siihen liittyviä epävarmuuden tunteita.

Oppimisen henkilökohtaistaminen ja oppimisympäristön merkitys oppisopimusopiskelutuksessa

Olavi Leino, Joensuun yliopisto

olavi.leino@pkky.fi

Oppimisen henkilökohtaistamisessa on kysymys työpaikalla tapahtuvista toiminnoista, jotka kasvattavat opiskelijoiden itsetuntemusta ja kykyä arvioida itseään ihmisenä ja oppijana. Oppimisen henkilökohtaistamisessa korostuu sosiaalisuus ja yhteisöllisyys. Henkilökohtaistamisella ei tarkoiteta yksilöllistämistä, joka viittaa opetuksen ulkoisiin järjestelyihin, kuten korvaavuuksiin, kurssivalintoihin tai osaamisen näyttötapoihin. Oppisopimusopiskelijan oppimisen henkilökohtaistamisprosessissa keskeinen ihminen on työpaikkakouluttaja ("kasvatus toisin silmin"). Henkilökohtaistamisen erityispedagoginen funktio tässä tutkimuksessa on se, että jokainen työpaikka on erilainen oppimisympäristö. Tässä tutkimuksessa on tarkoitus selvittää, kuinka oppimisen henkilökohtaistaminen toteutuu oppisopimusopiskelijoiden erilaisissa työpaikoissa. Kun ammatillinen koulutus on ohjautunut yrityksille, on tärkeää selvittää, miten työpaikoilta löytyy pedagogista osaamista tai aikaa sen opiskeluun. Tutkimuskohteena ovat kaikki Pohjois-Karjalassa syksyllä 2007 opiskelunsa aloittaneet oppisopimusopiskelijat (N=240) ja heidän työpaikkakouluttajansa (N=160). Tutkimusjoukkoa seurataan 3,5 vuoden ajan, jona aikana opiskelijat ja heidän kouluttajansa vastaavat sähköiseen kyselylomakkeeseen opiskelun alussa, puolessa välissä ja lopussa. Lomakkeiden kysymykset liittyvät oppimiseen, henkilökohtaistamiseen, henkilökohtaiseen opiskelusuunnitelmaan ja työpaikkaan liittyviin näkemyksiin. Lisäksi lomakkeissa on itsetuntoa, vuorovaikutustaitoja, henkilökohtaisia tavoitteita, opiskelu-orientaatiota ja opiskeluintressejä mittaavia osioita. Tutkimuksen teoreettisena viitekehystenä on kokemuksellinen oppiminen, yhteisöllinen oppiminen, aikuisten oppiminen ja työssä oppiminen. Tutkimuksen ensimmäisen vaiheen tulosten mukaan näyttää siltä, että oppisopimus on hukannut nuoret (alle 25 vuoden ikäisiä opiskelijoita on vain 15 % tutkittavista) ja että oppisopimusta käyttävät henkilöstönsä kouluttamiseen suuret yritykset ja kunnat paremmin kuin pienet yritykset.

Pyrkimys kohti tasa-arvoista toista astetta 1990-luvulla

Raija Meriläinen, Opetusministeriö

raija.merilainen@minedu.fi

Suomalaiset koulutuspolitiikan vaikuttajat kuvasivat haastattelututkimuksessa toisen asteen koulutuksen kehitystä. Sen lisäksi he määrittivät suomalaisen koulutuspolitiikan kahta peruskäsitettä eli tasa-arvoa ja yleissivistystä suhteessa toisen asteen koulutukseen. Tutkimusmateriaalin muodostivat 39 koulutuspoliittisen vaikuttajan narratiiviset haastattelut vuodelta 2004.

Kvalitatiivisen haastatteluaineiston tutkimusmetodinä on lähdekriittisyys, jonka avulla tarkastellaan ja luetaan haastatteluaineistoa. Tutkimusaineisto sisältää koulutuspoliittisten toimijoiden kuvauksia 1970-luvulta aina 2000-luvulle. Haastattelumateriaalin luennan kautta nousee materiaalista tutkijalle toisen asteen tasa-arvon narratiivi. Tasa-arvon käsitteen kautta kuvataan kahden toisen asteen koulutusväylän kehitystä. Tutkimusmateriaali voidaan ymmärtää kontekstuaalisina, menneisyydestä tehtyinä tulkintoina, joihin ovat vaikuttaneet sekä kertomuspaikka että -tilanne.

Tutkimusmateriaali syntyi kerronnallisilla haastatteluilla, joissa apuna oli kronologinen haastattelurunko. Haastateltavina olivat keskeiset suomalaiset koulutuspolitiikan vaikuttajat toisen asteen koulutuksesta. Toisen asteen koulutus kattaa tutkimuksessa sekä lukiokoulutuksen että ammatillisen koulutuksen.

Hiljaisen tiedon siirtäminen ja sen hyödyntäminen röntgenhoitajan työssä

Juha Kurtti, Metropolia ammattikorkeakoulu

juha.kurtti@metropolia.fi

Valmisteilla olevan väitöskirjatutkimuksen tarkoituksena on tutkia hiljaisen tiedon käyttöä röntgenhoitajan työssä. Tutkimuksen tavoitteena on luoda sellainen toimintatapa työyhteisöön, jossa hiljaisen tiedon jakaminen tehostuisi. Ammattikasvatuksellinen keskustelu

työpaikoilla tapahtuvasta oppimisesta on uudella vuosituhannella Suomessa lisääntynyt. Keskeinen syy siihen lienee työssä itsessään. Esimerkiksi hoitajan työn muuttuminen on yhä nopeampaa ja ennakoimatonta, jolloin työssä tapahtuva oppiminenkin on usein tiedostamatonta. Miten tätä hiljaiseen tietämiseen perustuvaa osaamista voitaisiin jakaa työyhteisön sisällä?

Tässä toimintatutkimuksessa hiljaisen tiedon jakamiseen pyritään konstruktiivisen tutkimusotteen keinoin. Siinä sovelletaan voimakasta ongelmanratkaisuun tähtäävää interventiota ja intensiivistä yritystä tehdä teoreettisia johtopäätöksiä empiiriseen työhön perustuen. Tutkija toimii suoraan kohteena olevassa työyhteisössä hyödyntäen etnografisia metodeja (osallistuva havainnointi, fokusryhmä-haastattelut) tutkimuksen toteutusvaiheessa. Empiirinen osuus aloitettiin keväällä 2008 ja sen oletetaan päättyvän keväällä 2010. Eteneminen tapahtuu konstruktiiviselle tutkimukselle tyypillisten vaiheiden kautta. Ongelman etsimisestä ja esiymmärryksen hankinnasta edetään ratkaisumallin konstruointiin. Seuraavaksi ratkaisu testataan ja sen tieteellinen uutuusarvo osoitetaan. Syksyn 2009 aikana pyritään löytämään yhdessä röntgenhoitajien kanssa konstruktio, jossa hiljaisen tiedon jakamista yhteisön käyttöön myöhemmin testataan.

Suuri osa työikäisestä hoitohenkilöstöstä siirtyy pian eläkkeelle. Ennen siirtymistä olisi tärkeää jakaa heidän kokemuksellista osaamista nuoremmille. Tämän lisäksi kokemuksellisen osaamisen jakamista tulisi sukupolvi-näkökulmasta katsoa myös toisin silmin: digitalisoituneessa terveydenhuollossa mediasukupolven nuorilla hoitajilla on annettavaa konkareillekin. Tällä tutkimuksella halutaan osoittaa, että työpaikalla tapahtuvaa oppimista voidaan edistää tarjoamalla työyhteisölle tutkimukseen perustuvia menetelmiä. Hiljaista tietoa eksplikoimalla voidaan työyhteisön sosiaalista pääomaa kartuttaa.

Kotipalveluhenkilöstön koulutuksellisten tarpeiden tarkastelua

Vappu Salo, Turun yliopisto

vappu.salo@samk.fi

Tutkimuksessa on selvitetty kotipalveluhenkilöstön koulutuksellisia tarpeita ja heidän valmiuksiaan vastata ikäihmisten ravitsemuksesta ja ruokailusta. Tavoitteita tutkimuksessa oli kaksi. Ensimmäisenä tavoitteena oli selvittää kotipalveluhenkilöstön mahdollisuuksia ylläpitää tai edesauttaa ikäihmisten toimintakykyä ruokailutilanteiden kautta. Tutkimuksen toisena tavoitteena oli paneutua kotipalveluhenkilöstön koulutustarpeisiin ja työssä oppimisen mahdollisuuksiin.

Koulutustarpeita ja valmiuksia käsitteleviä ongelmia oli kaksi. Ensimmäisessä ongelmassa selvitettiin, minkälaista lisäkoulutusta kotipalveluhenkilöstö kokee tarvitsevansa ikäihmisten kanssa toimimiseen ruokailun ja ravitsemuksen suhteen. Tutkimuksen toisessa ongelmassa paneuduttiin kotipalveluhenkilöstön keinoihin vaikuttaa ikäihmisten toimintakykyyn ruokailun ja ravitsemuksen kautta. Tutkimuksessa haastateltiin 19 kotipalvelussa työskentelevää henkilöä. Tulosten pohjalta työntekijät pitivät saamaansa ammatillista peruskoulutusta riittävänä ruokailun ja ravitsemuksen suhteen. Täydennyskoulutusta kaivattiin ruokailutilanteisiin liittyen käytännön ohjaus- ja neuvontatyössä. Aihealueittain täydennyskoulutukselliset tarpeet konkretisoituivat arkisiin tilanteisiin, kuten ruoan houkuttelevaan esille laittoon, dementoituneen asiakkaan ruokaluun sekä lääkkeiden ja ruoan yhdistämiseen. Kotipalveluhenkilöstön keinoina vaikuttaa ikäihmisten ruokailuun ja ravitsemukseen, tutkimuksessa tuli esille seuran merkitys ruokailua edistävänä tekijänä ja henkilökunnan toimet vaikuttaa ikäihmisiin henkilökohtaisella tasolla. Ruokailutottumuksiin vaikuttavina tekijöinä nousivat esiin totutut tavat, ikäihmisen sairaudet sekä ruoan ulkonäkö. Palvelujärjestelmän kannalta tutkimuksella pyritään vaikuttamaan ikäihmisten toimintakyvyn ylläpitämiseen tarkoituksenmukaisen ruokailun ja hyvän ravitsemuksen avulla. Tavoitteeseen pyritään kehittämällä kotipalveluhenkilöstön ammatillista osaamista formaalisen koulutuksen ja työssä oppimisen keinoin. Ikäihmisten toimintakyvyn ylläpitoon panostamalla voidaan saavuttaa myös lisää kotona asumisen vuosia korkealla iällä

Moniammatillisen organisaation (Kanta-Hämeen sairaanhoitopiiri) ja monialaisen ammattikorkeakoulun (Hämeen ammattikorkeakoulu) yhteistyön kehittäminen

Leena Tiesmaa, Tampereen yliopisto

leena.tiesmaa@uta.fi

Tutkimuksen tavoitteet nivoutuvat Hämeen ammattikorkeakoulun ja Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin strategisiin tavoitteisiin. Tutkimuksessa kehitetään alueellisena yhteistyönä keskussairaalan henkilöstön osaamista. Tutkimuksen tavoitteena on vastata myös aluekehitystavoitteeseen, jossa työnjakoa, yhteistyötä ja henkilöstön osaamista kehittämällä luodaan kokonaisuus, jossa oppilaitoksen toimipisteet edustavat kärkiosaamisessaan valtakunnan huippua, sekä vahvistetaan työelämäyhteyttä.

Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin strategiaan on kirjattu keskeisiksi menestystekijöiksi mm. ammattitaitoinen ja koulutettu henkilökunta sekä henkilöstön jatkuva ammatillisen kehittymisen huolehtiminen. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää muissa sairaanhoitopiireissä ja mahdollisesti myös muualla julkisella sektorilla. Osaava henkilöstö on voimavara niukenevissa resursseissa.

Kanta-Hämeen sairaanhoitopiirin tuottavuusohjelmassa on maininta myös koulutuspalvelutyksikön kehittämisestä. Tällä tutkimuksella pyritään vastaamaan myös tähän. Tutkimuksella on vaikutus koko Kanta-Hämeen ja Etelä-Pirkanmaan alueelle, koska (erikois)sairaanhoidon kehittämisellä on merkityksellinen kuntien talouksille. Lisäksi tutkimuksella on merkitystä strategisen kumppanuuden synnylle yhden Kanta-Hämeen ison työnantajan ja Hämeen ammattikorkeakoulun kanssa.

Henkilöstön osaamisen kartoitusta tehdään tutkimuksen teon ajan. Kaikille ammattiryhmille tehdään osaamisarviointi vuoden 2010 aikana. Syksyn 2009 aikana tehdään ammattikorkeakoulun KT-keskusten johtajien ja muiden avainhenkilöiden haastattelu. Aineiston analysointi (NVivo ohjelmalla) ja teemoitus kevään 2010 aikana, jonka jälkeen teemahaastattelu vuosien 2010–2011 aikana. Keväällä 2011 on selvillä aihealueet joiden pohjalta aletaan tehdä ammattikorkeakoulun kanssa yhteissuunnittelua. Vuoden 2013 aikana valmistuu konkreettinen malli moniammatillisen organisaation ja monialaisen ammattikorkeakoulun mahdollisesta yhteistyöstä

Milloin yrittäjyyskasvatus on kasvatusta?

Jouni Suominen, Tampereen yliopisto

jouni.suominen@uta.fi

Yrittäjyyttä on pyritty määrittelemään ja kuvaamaan monella eri tavalla eikä tiedemaailma ole päässyt yksimielisyyteen siitä mitä yrittäjyys on ja miten sitä tulisi ilmiönä käsitellä.

Tutkimuksen lähtökohtana on ennakkokäsitys siitä, että suomalainen koulutusjärjestelmä on ontologisoinut yrittäjyyden olemuksen yksilöä koskevaksi ilmiöksi, jonka vuoksi koulutusohjelmien sisällöt ovat rakentuneet tämän ihmis- ja oppimiskäsityksen mukaisesti yksilön kognitiivisia ja teknisrationaalisia taitoja edistäviksi didaktisiksi keinoiksi. Tämän mukaan on syytä olettaa, että tällainen ontologinen sitoumus oleellisella tavalla rajaa yksilön persoonallisuuden kehittymistä sekä luontaisen inhimillisen kasvupotentiaalin realisoitumista käytännössä.

Tutkimuksen avulla pyritään selvittämään miten yritystalouden opetuksen parissa työskentelevät henkilöt ovat jäsentäneet yrittäjyyden olemuksen ontologisella ja epistemologisella tasolla sekä voidaanko vastaajien diskursiivisista merkityksistä luoda käsitys siitä millaiset maailmaanorientoitumisen muodot ovat ohjanneet opettajia ja kouluttajia luomaan käsityksensä yrittäjyyden olemuksesta ja edelleen yrittäjyyskasvatuksesta?

Yrittäjyyden ontologisessa määrittelyssä tutkimuksen lähtökohtana ovat eri tiedetraditioiden tuomat käsitykset yrittäjyydestä eli ne ontologiset taustaoletukset, joiden mukaan yrittäjän ajatellaan orientoituvan maailmaan (maailmankuva ja ihmiskäsitys). "Kasvatukseen" liittyvä ontologinen analyysi taas tarkoittaa kasvatustieteen lähestymistapaa eli sen asian selvittämistä mihin kasvatuksella pyritään ja mitkä oppimisen abstraktiotasot (ihmis- ja oppimiskäsitykset) ohjaavat kasvatuksellista toimintaa. Käsitemallin avulla muodostetaan teoreettinen viitekehys, "yrittäjyyden typologia", johon tutkimuksen laadullisen aineiston analyysi voidaan perustaa fenomenografista tulkintaa varten.

Kansainvälisyysosaaminen ammatillisena valttina?

Liisa Timonen, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu

liisa.timonen@pkamk.fi

Meneillään olevan kasvatustieteellisen väitöstutkimukseni kohteena on agrologiopiskelijän (AMK) kansainvälisyysosaaminen osana ammatillisia yleisosaamisen taitoja. Mukailen väljästi toimintatutkimuksen perinnettä tutkimusstrategiana, jonka puitteissa toteutan tutkimukseni tapaustutkimuksen keinoin. Ajatteluni nojautuu fenomenologis-hermeneuttiseen metodologiaan. Kohteenani on agrologiopiskelijän (AMK) kansainvälisyysosaamisen kokemus, kokemuksen tuottama merkitys ja kokemuksen tukeminen osana ammattikorkeakouluopintoja. Tarkastelen tutkimuskohdettani kolmivaiheisen tapaustutkimuksen kautta. Kartoitan, mistä yhteiskunnallisista tarpeista kansainvälisyysosaamisen tarve nousee, kuvaan millainen on oppijan kokemus kansainvälisyysosaamisesta osana opintoja, ja arvioin, miten oppijan kokemus ja odotukset sekä työelämän odotukset kohtaavat. Pohdin myös, kuinka osaamisen kehittymistä voidaan ammattikorkeakoulussa tukea niin, että tuo kohtaaminen onnistuu mahdollisimman hyvin. Globalisaation myötä kansainvälistynyt ja edelleen kansainvälistyvä yritys- ja elinkeinoelämä odottaa osaajiltaan yhä enemmän ja koulutuspolitiikan keskeisenä haasteena on kohtaantongelman ratkaiseminen sekä määrällisesti riittävän ja osaamisprofiililtaan yhteiskunnan tarpeisiin vastaavan työvoiman saannin turvaaminen. Kotimaisen työvoiman tarve muutoksia määrittävät erityisesti eurooppalaiseen talous- ja kilpailualueen yhä syvenevä ja tiivistyvä integraatio, kansallisvaltioiden raha- ja työmarkkinoiden sääntelyn väheneminen, muutokset tuotantotavoissa sekä kansalliset elinkeinorakenteen muutokset. Työelämän erityisosaamisen vaateet ovat moninaiset, mutta kaikilla aloilla korostuu yleisosaamisen tarve: viestintä- ja vuorovaikutustaidot, kielitaito, oppimaan oppiminen sekä monikulttuurinen ja eettinen ymmärrys ovat tärkeitä perustaitoja, joille ammatillinen osaaminen ja osaamisen siirrettävyys rakennetaan. Kansainvälisyysosaaminen rakentuu etenkin monikulttuurisesta ja eettisestä ymmärryksestä sekä kielitaidosta.

Esityksessäni kuvaan tutkimusaineistoni pohjalta kansainvälisyysosaamisen käsitettä, sen yhteiskunnallisia liittymäpintoja sekä työelämän osaamistarpeita oppijaa ympäröivän kontekstin tunnistamisen ja määrittelyn näkökulmasta.

Ikääntyvän opettajan ammatillista kasvua ja osaamista tukeva johtaminen ammattikorkeakoulussa

Päivikki Lahtinen, Lahden ammattikorkeakoulu

paivikki.lahtinen@lamk.fi

Tutkimuksen tavoitteena on lisätä tietoa ammattikorkeakoulun terveystalon toimintaympäristössä tapahtuvasta ikääntyvien, 45 vuotta täyttäneiden opettajien johtamisesta ja ikääntymisen merkityksestä työssä. Tutkimuskysymykset ovat: millaisia käsityksiä haastateltavilla on johtamisen yhteydestä ikääntyvien opettajien osaamiseen ja voimaantumiseen sekä millaisia käsityksiä haastateltavilla on johtamisen yhteydestä ikääntyvien opettajien ammatilliseen kasvuun ja työhön.

Tutkimuksen empiirisen aineiston muodostavat 19 teemahaastattelua, jotka on toteutettu neljässä eri ammattikorkeakoulussa. Tutkimusote on fenomenografinen. Tutkimuksessa on kategorisoitu ja analysoitu sekä ikääntyvien opettajien että heidän esimiestensä käsityksiä tutkittavasta aiheesta.

Kannustava ja positiivinen palaute sekä vastuulliset työtehtävät edistävät ikääntyvien opettajien jaksamista. Johtamisella voidaan edistää ikääntyvien opettajien voimaantumista. Joustava työaika, osa-aikaeläke ja tarkoituksenmukainen työsuunnitelma voivat edistää työhyvinvointia ja lisätä työssä jaksamista. Ikääntyvät odottavat saavansa vastuullisia tehtäviä työssään. Työyhteisöissä arvostetaan opettajien kokemusta ja tietotaitoa, mutta niiden säilymiseen liittyy huoli hiljaisen tiedon katoamisesta eläkkeelle siirtymisen myötä. Ikääntyvät opettajat ovat erittäin koulutusmyönteisiä ja he haluavat kehittää itseään ammatillisesti, vaikka suoritettava tutkinto ei takaisikaan erilaisia työtehtäviä. Tärkeäksi ammatillisen kasvun paikaksi opettajat mainitsevat yhteisopetuksen nuoremman kollegan kanssa, jolloin kumpikin opetukseen osallistuva voi oppia toiseltaan. Tällöin voidaan puhua jaetusta asiantuntijuudesta.

Työpaikoilla pitäisi taata ikääntyvien kokemuksen ja tiedon siirtyminen nuoremmille kollegoille esimerkiksi kehittämällä mentorointijärjestelmää. Ikääntyvän työntekijän ammatillisen kasvun tukemisen rinnalla keskeistä on ihmisenä kasvamisen tukeminen. Ikääntymisen arvostusta lisää vahva ammatillinen itsetunto.

ETNOGRAFIA

Leena Rantala & Anna Virkama (Tampereen yliopisto)

Koululuokan sosiaalisten verkostojen muodostuminen ja kaverisuosio yläkoulussa

Taru Ollikainen, Olli Lehtonen & Ilkka Ratinen, Joensuun yliopisto

taru.ollikainen@joensuu.fi, olli.lehtonen@joensuu.fi, ilkka.ratinen@jyu.fi

Esitelmässä kuvataan oppilaiden sosiaalisten suhteiden muotoutumista peruskoulun seitsemännen luokan syyslukukauden aikana. Yläkouluun siirtymisen myötä nuoret tutustuvat uudelleenlaiseen koulukulttuuriin, ja joutuvat etsimään paikkaansa oppilasyhteisön sisäisten sosiaalisten järjestysten ja verkostojen sekä erottelujen keskellä. Esitelmä perustuu syksyllä 2009 aloitettuun tutkimukseen, jossa tarkastellaan eri näkökulmista oppilaiden keskinäisten suhteiden ja sosiaalisten verkostojen muodostumista, sekä kaverisuosion taustatekijöitä, ja näiden yhteyttä oppilaiden kokemaan kouluviihtyvyyteen.

Esitelmän pääpaino on seuraavissa kysymyksissä: miten sosiaaliset verkostot muuttuvat lukukauden aikana ja miten oppilaan asema verkostoissa vaikuttaa viihtymiseen ja hyvinvointiin koulussa. Näihin kysymyksiin haetaan vastauksia tutkimusaineistosta, joka muodostuu seitsemäsluokkalaisille lukuvuonna 2008–09 kohdistetusta kyselyistä (elokuussa ja joulukuussa) sekä koulussa lukuvuoden aikana kerätystä etnografisesta havainnointi- ja haastatteluaineistosta. Tutkimusmenetelminä käytetään sosiaalista verkostanalyysiä (kyselyaineisto) ja teoriasidonnaista sisällönanalyysiä (havainnointi- ja haastatteluaineisto). Tiivistettynä esitelmän tulokset osoittavat, että sosiaaliset verkostot ja oppilaiden asema näissä verkostoissa muuttuvat eri tavoin lukukauden aikana. Kaverisuhteiden syntyminen taustalla tapahtuva oppilaiden välinen eronteko, mukaan ottaminen ja poissulkeminen erilaisista luokan toiminnallisista sosiaalisista verkostoista vaikuttavat monilla tavoin koululuokan toimivuuteen (ryhmätöiden tekeminen, toisten auttaminen) ja oppilaiden hyvinvointiin ja viihtyvyyteen niin omassa luokassa kuin koulussa yleisemminkin.

Opettaja yhtenäisen peruskoulun kontekstissa

Johanna Lammi, Helsingin yliopisto

johanna.lammi@helsinki.fi

Tutkin väitöskirjassani yhtenäisen peruskoulun vaikutusta opettajan professioon etnografisen tapaustutkimuksen keinoin. Tutkimuksessa on tavoiteltu tiedon syventymistä ilmiöstä ”yhtenäisen peruskoulun opettajuus” vuorovaikutuksen kautta; tutkimusongelmien etnografinen lähestymistapa tuntuikin luontevalta valinnalta. Havainnoin tiiviisti vuosien 2005–2007 aikana alusta asti yhtenäiseksi suunnitellun peruskoulun opettajien työtä uudellisessa kontekstissa, jossa perinteisesti erillään toimineet luokan- ja aineenopettajat sekä eri-ikäiset (vuosiluokkien 1–9) oppilaat kohtasivat päivittäisessä kouluarjessaan. Aineistoa on kerätty myös teemahaastatteluiden ja työpäiväkirjojen sekä vapaamuotoisten ”käytäväkeskustelujen” avulla sekä perehtymällä tutkimuskoulun asiakirjoihin ja koulun sisäiseen tiedotukseen. Tutkimuksen tavoitteena on löytää innovaatioita yhtenäisen peruskoulun ja laaja-alaisen opettajankoulutuksen kehittämisprosessin tueksi.

Erityisen mielenkiinnon kohteeksi aineistosta on noussut kysymys, millaiseen opettajuuteen yhtenäinen peruskoulu ohjaa. Pohdin väitöstutkimuksessani myös, kuinka opettajayhteisön heterogeenisyydestä saataisiin mahdollisimman hyvin synergiaedut hyödynnettyä ja vastaavasti uhkatekijät poistettua. Peruskoulun opettajuutta koskevassa diskurssissa painottuu usein kysymys kasvatuksen ja opetuksen välisestä suhteesta sekä luokan- ja aineenopettajien erilaisista koulutustaustoista. Väitöstutkimukseni aineiston perusteella jopa olennaisemmiksi kysymyksiksi näyttäisivät kuitenkin nousevan ajatukset jaetusta asiantuntijuudesta ja riittävästä yhtenäisyyden asteesta.

Ammattiin oppimassa

Sirkku Ranta, Joensuun yliopisto

sirkku.ranta@joensuu.fi

Tutkimukseni on kouluetnografia ammattiin ja ravintolan ruokakulttuuriin oppimisesta. Kasvatussosiologisessa traditiossa oppimisesta yhteisön tapoihin, ajattelumalleihin, tietoihin ja taitoihin sekä fyysisessä ympäristössä toimimisen ehtoihin puhutaan sosiaalistumisena (Antikainen, Rinne & Koski 2006, 36). Tavoitteenani on kuvata tulevien kokkien sosiaalistumista havainnoimalla oppimistilanteita ja -materiaaleja, haastattelemalla opiskelijoita ja osallistumalla luokka- ja työsalityöskentelyyn eriasteisesti kolmen vuoden ajan ja prosessi on vasta alullaan. Alustuksessani pohdin mahdollisia havainnointiteemoja kokien ammattiin oppimisen ja ravintolan ruokakulttuuriin sosiaalistumisen näkökulmista ja toivon keskustelua nimenomaan havainnointiteemojen muodostamisesta.

Kulttuurin tutkimuksessa sosiaalisen tilanteen systemaattinen havainnointi ja toimintamallien merkitysten ymmärtäminen edellyttää tilanteen peruskomponenttien (tila tai paikka, toimijat, toiminnot) erittelyä (Vasenkar 1996, 18). Tutkimukseni peruskomponentteja ovat: palvelualojen ammattipisto tiloihin, ravintolalokoin koulutusohjelman opiskelijat ja opettajat sekä ammatin oppiminen. Tilanteen muut rakenneosat (fyysiset objektit, teot, tapahtumat, aika, tavoitteet, sanaton viestintä ja emootiot) ovat näille alisteisia ja niiden selittämisen tarve määrittänyt tutkimusongelmasta käsin.

Rakenneosat voidaan Vasenkarin (1996, 24) mukaan määrittellä myös havainnointiteemoiksi, jotka ohjaavat systemaattista havainnointia ja muodostavat havainnointikehikon. Esimerkiksi suomalaista perusopetusta havainnoinut Tuula Gordon (2007, 43–44) kehitti kumppaneineen erityisesti koulussa tapahtuvaan havainnointiin kolme tarkastelutasoa: virallinen opetus, informaali oppiminen ja oppimisen fyysisuus. Havainnot voidaan siten kategorisoida mm. oppimista koulussa määrittäviin rakenneosiin tai oppimisen ”kehyksiin”.

Kyläkoulututkijan poliittis-eettiset valinnat

Eeva Kaisa Hyry-Beihammer, Oulun yliopisto

eeva.hyry@oulu.fi

Paperi on osa Elämä paikallaan -tutkimusprojektia, jossa olemme matkanneet kolme vuotta säännöllisesti kahteen pieneen kylään Lapissa, Raattamaan ja Suvantoon ja pyytäneet ihmisiä kertomaan elämästään. Käynnissä olevissa tutkimuksissa tarkastellaan koulumaailmaa, kasvatusta ja oppimista perheissä, hyvinvointia, jokea ja luontoa sekä arjen kauneutta kyläläisten kertomana. Tässä paperissa tarkastelen eettisiä kysymyksiä, jotka ovat tulleet esille koulua koskevan tutkimuksen osalta. Etnografian tavoin olen matkustanut paikkaan, kylään, jossa tarinat kerrotaan. Olen seurannut koulupäiviä ja haastatellut kouluväkeä, osallistunut keskusteluihin koulun säilyttämisestä ja kyläseminaarin järjestämiseen koululla. Olen paikantanut itseäni tutkijana, turistina, opettajana, opettajankouluttajana ja poliittisena vaikuttajana. Paperissani pohdin Riessmanin (2008) avaaman poliittis-eettisen näkökulman rohkaisemana, kuinka kerronnallinen tutkimuksemme auttaa siihen osallistuvaa kouluväkeä ja miten se edistää sosiaalista muutosta tai oikeudenmukaisuutta. – Kuka hyötyy tutkimuksesta? Tarkastelen myös tapani esittää tutkimustuloksia. Haluaisin kertoa myönteisiä tarinoita kyläkoulusta ja sen opettajista ja oppilaista ja välttää kielteisten stereotyyppien kuvaamisen, pyrkien kuitenkin säilyttämään tutkimuksellisen luotettavuuden (vrt. Campbell & McNamara 2007).

Etnografiaa sosiaali- ja terveysalan koulutuksessa – salassapitovelvollisuus aineiston tuotannon raamittajana

Sirpa Lappalainen, Kasvatustieteen laitos, Helsingin yliopisto

sirpa.lappalainen@helsinki.fi

Alustuksessani pohdin sosiaali- ja terveysalan koulutuksen kontekstissa tehtävän etnografian erityispiirteitä. Esitykseni perustuu meneillään olevaan kolmivuotiseen etnografiseen tutkimusprojektiin, jossa tarkastelen kansalaisuuden rakentumista sosiaali- ja terveysalan ammatillisessa koulutuksessa. Salassapitovelvollisuus on lakiin perustuva sosiaali- ja terveysalan ammatillisuutta määrittävä normi, joka opintojen kuluessa edellytetään sisäistettäväksi osana ammattietiikkaa. Salassapitovelvollisuudesta opiskelijoita muistutetaan

opintojen alusta lähtien esimerkiksi opinto-oppaissa ja työssäoppimisjaksoille valmentautumisen yhteydessä.

Salassapitovelvollisuus raamittaa myös sosiaali- ja terveysalan koulutuksen kontekstissa tehtävää etnografista tutkimusta. Tutkimukseen osallistuvat yhteisön jäsenet joutuvat miettimään, mitä voivat kertoa, ja vastaavasti tutkija joutuu pohtimaan, mitä rohkenee kysyä saattamatta haastateltavaansa kiusalliseen tilanteeseen. Esityksessäni tarkastelenkin, miten salassapitovelvollisuus käsitteellistyy sosiaali- ja terveysalan koulutuksessa, missä yhteyksissä se aktualisoituu ja millaisia seuraamuksia sillä on etnografiselle aineistontuotantoprosessille. Aineistoni muodostuu kenttämuistiinpanoista, opiskelijoiden ja opettajien haastatteluista, oppilaitoksen tuottamista dokumenteista kuten opinto-oppaista sekä alaa säätelevistä lakiteksteistä. Kentän toimijat merkityksellistävät salassapitovelvollisuutta eri tavoin. Sosiaali- ja terveysalan koulutuksen kontekstissa tehtävään tutkimukseen se tuo jännitteitä, jotka ovat läsnä kentällä tapahtuvassa vuorovaikutuksessa.

Kaksi kouluetnografiaa – kaksi tarinaa tutkijan position rakentumisesta

Marjatta Mikola & Tarja Seppälä-Pänkäläinen, Jyväskylän yliopisto

marjatta.mikola@haukkaranta.fi, tarja.seppala-pankalainen@jkl.fi

Kyseessä on kaksi koulun arkeen pureutuvaa etnografiaa, jotka on toteutettu kahdessa eri perusopetuksen koulussa. Nämä sisäutkimukset suuntavat katseen tutkimuskoulussa eri kohteisiin: toinen tarkentaa luokkahuoneisiin ja toinen aikuisyhteisöön. Seppälä-Pänkäläisen elokuussa 2009 julkaistu väitöstutkimus sukeltaa kouluyhteisön aikuisten yhdessä oppimisen haasteisiin ja mahdollisuuksiin ja Marjatta Mikolan käsikirjoitusvaiheessa oleva väitöstutkimus kysyy millainen oppimisympäristö ja opettajuus tukevat kaikkien oppilaiden yhdessä oppimista.

Tutkimuksemme sijoittuvat yhteisöllisyyttä painottavaan inklusiotutkimuksen kenttään. Ymmärrämme inklusion laajana ideologisena ja filosofisena käsitteenä, joka kattaa ihmisen koko elämänkaaren. Tutkimusaineistomme koostuivat osallistuvasta havainnoinnista, haastatteluista ja dokumenteista. Tavoitteena on edistää koulujen inklusioprosesseja ja antaa välineitä oppijoiden moninaisuuden kohtaamiseen kouluissamme. Osallistumme tutkimuksillamme opettajuutta, asiantuntijuutta ja koulun muutosta koskevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun.

Kerromme esityksessämme kaksi tarinaa tutkijan positiosta ja niiden rakentumisesta kahden lukuvuoden aikana. Painotamme tarinamme tutkimuseettisiin kysymyksiin, joita kohtasimme kenttätöyssä. Etnografia on kohtaamista ja kokemuksista oppimista. Tutkijoina kohtasimme omia ja osallistujien tunteita. Tunnistimme monet eri roolimme. Positiot muuttuivat kenttätöön edetessä. Muutoksen taustalla oli monia tekijöitä kuten oman esiyymmärryksen ja ymmärryksen muuttuminen, osallistujien tietoisuuden lisääntyminen, luottamuksen syveneminen ja yhteisön valtasuhteiden paljastuminen. Tutkijan katsomisen tapa muuttui. Etnografeina pohdimme tutkimuksen tekemisen taloudellisuuden ja tehokkuuden vaatimusta ja metodin suhdetta. Onko etnografialle tilaa nykytutkimuksen maailmassa?

Minun kulttuurini – sinun kulttuurisi: kuvataideopettaja nuorisokulttuurien ja instituution välissä.

Piritta Malinen, Lapin yliopisto/Kaurialan lukio

piritta.malinen@hameenlinna.fi

Teen taiteen tohtorin tutkintoon liittyvää väitöskirjatutkimusta kuvataideopetuksen ja nuorisokulttuurien, erityisesti graffitikulttuurin vuorovaikutuksesta sekä graffitikokemuksen merkityksistä. Olen kuvataideopettajana yläkoululla ja lukiossa, joten haluan etnografisella ja osittain autoetnografisella tutkimuksellani käsitellä sitä, miten nuorisokulttuurien ja kuvataideopetuksen vuorovaikutus voisi olla hedelmällisempää, miten kuvataideluokka voisi olla erilaisten kulttuuristen maailmojen risteämispaikka, jossa rajoja ylitetään puolin ja toisin. Kriittinen pedagogiikka auttaa tarkastelemaan kriittisesti valtasuhteita itsen ja toisen välillä koulumaailmassa, kuvataideluokassa ja graffitimaailmassa.

Sen lisäksi, että käsitelen tutkimuksessani ja siihen liittyneissä artikkeleissani graffitiin liittyviä ilmiöitä, kuten graffitikokemusta, graffitiin liittyviä motivaatioita, ohipuhumista ja toiseuttamista, tarkastelen tutkimuksessa myös omaa opettajuuttani. Aineisto muodostuu haastatteluista ja

syvähaastatteluista, osallistuvasta havainnoinnista, videomateriaalista ja kuvista. Lähtökohtani on toteuttaa Sarah Pinkin esittelemää refleksiivistä etnografiaa. Graffitiin ilmiönä on liittynyt runsaasti yhteiskunnallista keskustelua, keskustelun tyyli on muuttunut viimeisen vuoden aikana paljon, mutta edelleen graffitikokemukseen liittyvien motiivien tarkastelu ja graffitiin tekijän esteettisen kasvun tarkastelu jää keskusteluissa suppeaksi. Siihen mikä graffitiin tekijälle on graffitikokemuksessa merkityksellistä, vaikuttavat niin ympäröivä yhteiskunta, sosiaalinen verkosto kuin myös se, onko tekijällä mahdollisuutta kehittää tekemiseen liittyvää esteettistä puolta. (Kuvataide)opettaja voi jäädä hankalaan risteämäkohtaan nuorisokulttuurien ja instituution välissä tai tämä voi olla kahden erilaisen maailman välinen tulkki. Tutkimukseni puitteissa joudun myös pohtimaan, millaista etnografista tarinaa rakentuu, kun kuvataideopettaja työskentelee tutkimuksessa mukana olevien kanssa ja on jatkuvassa vuorovaikutuksessa tutkimansa ilmiön arjen ilmenemistilanteiden puitteissa.

Medialukutaitojen etnografiaa

Reijo Kupiainen, Tampereen yliopisto/Suomen Akatemia

reijo.kupiainen@uta.fi

Tarkastelen yläkoulussa syksyllä 2009 alkaneen etnografisen tutkimukseni menetelmiä. Tutkimus Nuoret, lukutaidot ja muuttuva mediaympäristö kohdistuu nuorten 13–16-vuotiaiden medialukutaitoihin ja median käyttöön. Menetelmänä on koulu- ja mediaetnografia, jossa seuraan nuorten elämää koulussa ja myös koulun ulkopuolella yhden kouluvuoden ajan. Etnografiani ylittää koulun ja luokkahuoneen rajat enkä tarkastele erityisesti koulukulttuuria vaan koulua rajapintana jossa risteilevät monenlaiset luovat käytännöt ja lukutaidot. Pysin hyödyntämään myös niin sanottua aistietnografiaa (*sensory ethnography*) ja internetetnografiaa, eli seuraamaan joidenkin oppilaiden nettielämää. Selvitän esityksessäni etnografisen menetelmän pääpiirteitä tutkimuksessani ja etnografian liitoksia muuhun aineiston hankintaan, sekä etnografian merkitystä lukutaitotutkimuksessa. Tutkimukseni on Suomen Akatemian rahoittama tutkijatohtoriprojekti.

Lähetystyöntekijöiden elämäkatsomus ja hengellinen muutos

Markku Salakka, Oulun yliopisto

Lähetystyöntekijöitä voidaan pitää uskonnollisina aktivisteina, joiden uskonnolliseen identiteettiin liittyy monia toiseuttavia tekijöitä. Ensinnäkin ulkolähetystyöhön lähevät ovat esim. Suomen ev. lut. kirkon jäsenistöstä minimaalisen pieni ryhmä. Toiseksi heidän transnationaalinen elämäkulkunsa irrottaa heidät syntymäkulttuuristaan ja tekee heistä uskonnollisesti aktiivisia maahanmuuttajia isäntäkulttuureissaan. Nämä tekijät muiden lisäksi asettavat heidät kulttuuriseen positioon, jossa he katsovat toisin silmin kulttuureita, joissa elävät. Lisäksi monet heistä – suurin osa – on ulkomaantyössä toimiessaan jollain tavalla tekemisissä kasvatuksen ja koulutuksen kanssa riippumatta siitä ovatko he kasvatuksen ammattilaisia vai eivät.

Vuonna 2006 tarkastetussa väitöskirjassani tutkin lähetystyöntekijöiden paluusokin merkitystä heidän identiteetilleen, sen monikulttuurisuudelle ja siihen liittyvälle oppimiselle. Tuolloin teoreettisen viitekehyksen oppimisen tulkinnalle tarjosivat transformatiivisen oppimisen mallit (Bennett 1993, Taylor 1994). Keskeinen kysymys oli, miten lähetystyöntekijät ratkaisevat paluun yhteydessä kokemiansa sivullisuuteensa ja sen taustalla vaikuttavaan syrjäytymisuhkaan liittyviä kysymyksiä.

Tuolloin kysymykset lähetystyöntekijöille tärkeästä hengellisyyden ja uskonnon merkityksestä jäivät tulivat tutkimuksessa lähes sivuutetuiksi, vaikka niiden tärkeys oli hyvin tiedossani. Nyt tavoitteena on siirtää painopistettä teologisen tutkimuksen suuntaan ja kohdentaa tutkimusta juuri hengellisyyden ja monikulttuurisuuden välisen suhteen tarkasteluun. Tavoitteena on tutkia, miten monikulttuurisessa ympäristössä ja kulttuurienvälisessä vuorovaikutuksessa eläminen vaikuttaa lähetystyöntekijöiden spiritualiteettiin ja hengelliseen identiteettiin. Nyt pyrin tarkastelemaan aiemman tutkimukseni haastatteluaineiston pohjalta hengellisyyteen liittyvää tematiikkaa.

INKLUSIIVINEN ERILAISUUS KASVATUKSESSA

Marita Mäkinen, Esko Nikander & Tuula Pantzar (Tampereen yliopisto)

Inklusiivinen erilaisuus kasvatuksessa

Marita Mäkinen, Esko Nikander & Tuula Pantzar, Tampereen yliopisto

marita.makinen@uta.fi, esko.nikander@uta.fi, tuula.pantzar@uta.fi

Yleissivistävän koulutuksen kenttää hallitsee monitieteinen ote kasvatustyöhön. Erityisesti aineenopettajan työ edellyttää laaja-alaista ja syvää tietämystä opetettavista tieteenaloista ja tiedon muodostuksesta. Lisäksi aineenopettajilla tulee olla tuntemusta ihmisen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta sekä valmiutta ohjata niitä pedagogisin keinoin. Opettajan tulee myös ymmärtää kasvatuksen, koulutuksen ja yhteiskunnan välisiä kytkentöjä. Korkean pätevyyden (*well-qualified*) ammatiksi määritelty aineenopettajan työ asettaa moninaisia haasteita opettajankouluttajille. (ks. OPM 2007: 44.) Eri oppiaineiden didaktiset traditiot, yleiset pedagogiset kysymykset, ainedidaktiset ja kasvatustieteelliset tutkimustulokset sekä sosiaaliset ja kulttuuriset ulottuvuudet kääntyvät haasteelliseksi moniäänisyydeksi opettajankoulutuslaitoksen opetussuunnitelman työstämisen aikana. Yhteisen ymmärryksen löytäminen eri tieteenaloja edustavien opettajankouluttajien välille edellyttää alituista keskustelua sekä käsitteiden, merkitysten ja tarkoitusten eksplikoimista. Edellä kuvatut piirteet yllyttivät rakentamaan tieteidenvälistä kumppanuutta – aluksi ja lopuksi laitoksemme kolmen opettajankouluttajan kesken. Yksi edusti kieliaineita, toinen historiaa ja yhteiskuntaoppia ja kolmas erityispedagogiikkaa. Tämä ydinryhmä ajautui alati sellaiseen diskurssiin koulutuksellisesta tasa-arvosta, jonka keskiöön nousivat erilaisuuden käsite, näkökulmat erilaisuuden kohtaamisesta ja erilaisuuden tarkastelun problematiikasta opettajankoulutuksessa. Erilaisuuden tematiikkaa lähestyttiin vaihtelevasti maahanmuuttajien ja erityistukea tarvitsevien oppilaiden näkökulmista. Jäsennystä tarvittiin erityisesti maahanmuuttaja- ja erityisopetuksen toteuttamisen perusteista ja kehityslinjoista. Samalla päädyttiin selvittämään erityispedagogiikan viimeaikaista koulutusparadigman muutosprosessia ja peilaamaan sitä maahanmuuttajaopetuksen muotoutumisen vaiheisiin. Esitelmässä kuvataan Erilaisuus-hankkeen (2004–2008) muotoutumista, toimintatapaa ja hankkeen nostamia kysymyksiä suhteessa inklusiivisen erilaisuuden toteuttamiseksi opettajankoulutuksessa.

Interkulttuurisen opettajankoulutuksen haasteita ja mahdollisuuksia

Johanna Sitomaniemi-San, Oulun yliopisto

johanna.san@oulu.fi

Esitykseni pohjautuu tekeillä olevaan väitöskirjatutkimukseeni, joka tarkastelee opettajankoulutusta kriittisen monikulttuurisuuskasvatuksen viitekehyksessä. Keskeiset kysymykseni ovat, millaista opettajuutta kohti suomalainen opettajankoulutus kouluttaa ja kasvattaa opiskelijoitaan, sekä miten opettajankoulutus tukee ja voisi tukea opiskelijoiden ammatillista kasvua kohti interkulttuurisesti suuntautunutta, yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen pyrkivää opettajuutta.

Esityksessäni pohdin kriittisen ajattelun, reflektion ja transformatiivisen oppimisen merkitystä opettajaksi opiskeleville niissä prosesseissa, joissa he rakentavat käsityksiään erilaisuudesta, valtasuhteista, opettajuudesta ja kasvatuksesta sekä näiden välisistä suhteista. Tarkastelen myös etnosentrismien sekä monokulttuuristen representaatioiden ja tiedon problematiikkaa opettajankoulutuksessa. Esitän, että moninaisuuden ja toisaalta eriarvoisuuden kysymyksiä olisi tärkeä käsitellä opettajankoulutuksessa ottaen huomioon niin yksilölliset, yhteisölliset, paikalliset kuin globaalit tasot.

Erityisen tuen konstruktio Suomessa ja Yhdysvalloissa

Markku Jahnuainen, University of Alberta, Canada; Tiina Itkonen, California State University Channel Islands, USA

jahnukai@ualberta.ca

Esitelmä perustuu vertailevaan tutkimukseen, jossa on tarkasteltu erityisoppilaiden koodaukseen ja luokitteluun käytettäviä virallisia määritelmiä suomalaisessa ja yhdysvaltalaisessa kontekstissa. Luokittelussa hyödynnetään OECD:n (2004) kolmitasoista luokitusta, jonka perusteella erotellaan vamma- ja sairauspohjaiset (*disability*), (oppimis)vaikeuspohjaiset (*difficulty*) ja sosiaalisista seikoista johtuvat (*disadvantage*) syyt toisistaan. Yhdysvalloissa valtakunnallinen (*federal*) virallinen luokitus on painottunut vammapohjaisiin luokituksiin, kun taas Suomessa erityisen tuen syyt kategorisoidaan useimmin oppimiseen liittyviksi vaikeuksiksi. Ero selittyy erilaisella arviointi- ja erityisopetusmäärittelykulttuurilla: Yhdysvalloissa erityisopetuksen saamiseen on vaadittu diagnoosi, kun taas Suomessa erityisopetustarve on voitu määritellä väljemmin myös pedagogisin syin.

Osin edellä mainitun diagnosointivaateen vuoksi Yhdysvalloissa erityisopetuksen rakenne on Suomesta eroava ja painottuu myöhempään kouluvuosiin. Suomessa painopiste on peruskoulun alkuvuosien korjaavalla ja osin ennaltaehkäisevällä toiminnalla, jolla on oletettavasti ollut huomattava vaikutus peruskoulun loppuvaiheen tasalaatuisuuteen suoriutumiseen mm. PISA-tutkimuksissa. Yhdysvalloissa käynnistetty Rtl (*Response to Intervention*) toimintamalli on tarjoamassa aiempaa helpompaa puuttumiskanavaa oppimisen vaikeuksiin ja erät sen piirteet tarjoavat mahdollisuuksia myös suomalaisen osa-aikaisen erityisopetusmallin terävöittämiseen.

Koulutuspoliittinen inklusioideologia ammatillisten erityisoppilaitosten hallinnollisessa muutosprosessissa

Katariina Hakala, Kehitysvammaliitto

katariina.hakala@famr.fi

Esitys perustuu tutkimukseen ammatillisten erityisoppilaitosten hallinnollisesta muutoksesta viime vuosina. Valtio luopui vuoden 2009 alussa ammatillisten erityisoppilaitosten ylläpitotehtävästä ja ne yhdistettiin muihin ammatillista erityisopetusta antaviin organisaatioihin, joiden taustalla on kaikilla jonkin erityisryhmän, aistivamman tai liikuntavamman omaavien henkilöiden koulutustarpeet. Lähtökohtana on kehitysvammaisille suunnatun ammatillisen koulutuksen ja koulutuspoliittisen inklusioideologian tutkimus, joka on keskittynyt kolmen historiassaan kehitysvammaisten huoltoon ja koulutukseen erikoistuneen valtion oppilaitoksen, Alavuden, Kuhankosken ja Perttulan erityisammattikoulun hallinnollisen muutosprosessin kuvaukseen ja analyysiin. Aineistoksi rajautui syksyllä 2008 tehdyt vierailut kouluilla ja oppilaitosten rehtoreiden haastattelut organisaatioiden muutoksesta. Tutkimuskysymykset ovat keskittyneet erityisesti inklusion käsitteeseen ja kehitysvammaisuuteen eron, erilaisuuden ja erityisyyden luokitusperusteena. Oppilaitosten yhdistämisessä tehtiin koulutuspoliittinen tulkinta inklusiosta, jossa erilaisten erityisten koulutustehtävien yhdistettiin ja erityisopetus erillään yleisistä ammattioppilaitoksista nähtiin edelleen perusteltuna. Toisaalta erilaisten vammaisryhmien yhdistäminen yleisesti vammaisuuden kategorian alle konkretisoitui ratkaisussa. Näitä linjauksia tarkastellaan vammaistutkimuksen ja feministisen jälkistrukturalistisen teoretisoinnin näkökulmista, missä kysymykset kehitysvammaisiksi luokiteltujen henkilöiden täysivaltaisen kansalaisuuden ja ihmisoikeuksien toteutumisesta nousevat keskeisiksi.

Oppilaan erilaisuuden tulkinnan, määrittelyn ja tuen arkipäivää koulussa

Kristiina Huhtanen, Länsi-Suomen kesäyliopisto

kristiina.huhtanen@lskesayliopisto.fi

Erilaisuutta kouluympäristössä tarkastellaan tässä yhteydessä oppimiseen liittyvän tuen tarpeen kautta. Erilaisuus tästä näkökulmasta on tuottanut uusia käsitteitä, joiden sisältö on hämäräksi tai saanut erilaisia tulkintoja. Tällaisina käsitteinä voidaan pitää mm. varhaista puuttumista, erityisopetuksen strategiaa tai tehostettua ja erityistä tukea. Kaikki kietoutuvat siihen, että oppilas ei saavuta oppimisen tavoitteita terveydellisistä, sosiaalisista,

kehityksellisistä tai muista syistä. Opettajan tehtävä on puuttua oppilaan oppimiseen silloin, kun se ei täytä asetettuja vaatimuksia. Kun opettajan puuttuminen ei yksin riitä, tulevat mukaan asiantuntijat, jotka tulkitsevat erilaisuutta omassa ammatillisessa viitekehityksessään. Erilaisuuden määrittelyä voidaan kuvata aktiivisen hitaaksi prosessiksi, jossa saatavilla olevien palveluiden kautta määrittyy oppilaan erilaisuus ja pedagogiset ratkaisut. Erilaisuudella on merkittävä rooli myös työvoimapolitiittisena tekijänä. Diagnosoitu erilaisuus on tuonut kouluihin uuden avustajien, ohjaajien sekä sosiaalityöntekijätyyppisen koulukuraattorin ammattikunnan. Tutkimuksessa olen ryhmähaastatteluisia käsitellyt koulunkäyntiavustajien näkemyksiä erilaisuudesta ja erilaisuuden tiimoilta tehtävästä yhteistyöstä. Erilaisuus on merkinnyt entisten tukitoimien rinnalle uusia tuen muotoja. Tulos on kuitenkin jäänyt odotuksia pienemmäksi ja kustannuksiltaan kalliimpi erityisen tuen tarve kasvaa. Kyse on toisaalta erilaisuuden määrittelystä, tulkinnasta ja diagnosoinnista sekä pedagogisista ratkaisuista, jotka integroituvat koulun arjessa. Tuloksekas toiminta edellyttää ennakkointia, jolloin organisaatioiden ja eri toimijoiden on mahdollista tunnistaa tietoisesti omat vahvuutensa ja heikkoutensa suhteessa tulevaan ennakoitavaan kehitykseen. Tutkimusmenetelmänä käytetään mm. tulevaisuudenverstasta ja kohderyhmänä ovat peruskoulun opettajat.

Valmistava ja valmentava koulutus – miten, miksi ja keitä varten?

Tuuli Kurki & Anna-Maija Niemi, Helsingin yliopisto

tuuli.kurki@helsinki.fi

Viime vuosina perinteisen toisen asteen koulutuksen oheen on kehitetty vaihtoehtoisia tapoja valmistaa nuoria koulutus- ja työmarkkinoille. Näitä koulutusohjelmia on pidetty vastauksena yhtäältä yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin ongelmiin, toisaalta tehokkuuden lisäämiseen. On katsottu, että ”yhä useampi nuori tarvitsee erityistä tukea siirtymävaiheeseen” ja näin koulutuksen ja työelämän väliin on muodostunut erilaisten projektitoimintojen alue. Tällä alueella joidenkin nuorista aikuisista on tarkoitus viipyä vain tilapäisesti peruskoulun jälkeen. (ks. Pietikäinen 2007.)

Tässä esityksessä keskityimme peruskoulun ja toisen asteen nivelvaiheeseen sijoittuviin valmistaviin ja valmentaviin koulutuksiin (esimerkkeinä Ammattistartti, MAVA- ja AVA-koulutukset, ks. OPH 2009; 2008; 2000). Tarkastelemme näitä koulutuksia ”erityisinä koulutusmarkkinoina”, joille tiettyjä nuoria ohjataan (ks. myös Mietola tulossa).

Kysymme, keitä valmistaviin ja valmentaviin koulutuksiin ohjataan ja minkälaista toimijuutta näille nuorille rakennetaan. Mikä määrittänyt normaaliksi koulutusmarkkinoilla ja millaisina erot tällä koulutuksen kentällä kuvataan? Pohdimme näitä kysymyksiä analysoimalla koulutuspoliittisia dokumentteja, koulutuksen järjestäjien puhetta sekä koulutuksissa opiskelevien tai opiskelleiden nuorten aikuisten puhetta.

Monenlaiset oppijat luokissamme – opettajien asenteiden seurantatutkimus

Eija Valanne & Suvi Lakkala, Lapin yliopisto

eija.valanne@ulapland.fi

Tutkimusten mukaan opettajien asenteet ja uskomukset inklusiosta rakentavat koulun eetosta ja toteutuvaa käytäntöä. Ne ovat opetuksen toteutumismuotojen tärkeitä ennustajia. Ammattiin kouluttautuminen sekä opettaminen inklusiivisessa luokahuoneessa ovat oppimisprosesseja. Niihin vaikuttavat koulutuksen ja työkokemuksen aikana saatujen kokemusten määrä ja laatu.

Rovaniemen kaupunki on ollut mukana useissa kehittämishankkeissa vuosina 1997–2004. Niiden tavoitteena on ollut kehittää erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen laatua sekä yleis- että erityisopetuksessa. Tällä hetkellä Rovaniemi osallistuu valtakunnalliseen Kelpo-hankkeeseen, jossa kehitetään uuden erityisopetuksen strategian mukaisia opetusjärjestelyjä.

Vuonna 2004 Rovaniemen kaupungin perusasteen opettajille tehtiin kysely. Sillä kartoitettiin opettajien asenteita erityistä tukea tarvitsevia oppilaita kohtaan, mielipiteitä lähikoulusta sekä erityisopetuksen alueellistamisesta.

Tehdyn kyselyn jatkoksi teemme lukuvuoden 2009–2010 aikana uusintakyselyn. Tarkoituksena on kartoittaa, miten opettajien asenteet ovat muuttuneet. Kysely pohjautuu Sakari Mobergin kehittämiin asennemittareihin.

Kyselyyn kuuluu taustamuuttujien lisäksi 37 väittämää, johon vastataan asteikolla 1–6. Vastaukset käsitellään tilastollisesti. Lisäksi kyselyn lopussa on avoin kysymys, jossa opettajilla on mahdollisuus omin sanoin kertoa mielipiteensä tämän hetkistä koulujärjestelyistä.

Seurantatutkimus antaa perustietoa opettajien asenteiden muokkautumisesta kiivaan suomalaisen koulutuspolitiikan kehittämiskaudelta. Tutkimuksemme taustaan tulee myös liittää tietoa paikkakunnan koulujärjestelyjen resurssien kehityksestä sekä opettajien saaman koulutuksen määrästä.

Tutkimusten mukaan opettajien asenteet inklusioon muuttuvat myönteisemmiksi, kun he kykenevät suoriutumaan luokassaan tarvittavista inklusiivisista järjestelyistä. Kun he ovat oppineet uutta ja kehittäneet ammattitaitonsa inklusiivisuuden vaatimusten mukaiseksi, he suhtautuvat tilanteeseen entistä positiivisemmin.

Yläkoululaisen koulumotivaation tukeminen moniammatillisessa yhteistyössä

Anneli Sarja, Jyväskylän yliopisto; Sirpa Janhonen, Oulun yliopisto

anneli.sarja@jyu.fi

Tutkimuksen tavoitteena on moniammatillisessa yhteistyössä kehitellä sellaisia uusia toimintatapoja ja menetelmiä, joilla tuetaan heikon koulumotivaation omaavan yläkoululaisen elämäntaitoja. Tutkimus liittyy Joustavan perusopetuksen (JOPO) hankkeeseen, jonka pyrkimyksenä on koulupudokkaiden aktivointiin tähtäävän toiminnan kehittäminen perusopetuksessa ja toisen asteen nivelvaiheessa.

Tutkimuksen lähestymistapa perustuu kehittävän toimintatutkimuksen ajatuksiin. Erilaisuuden kohtaamisessa ja tukemisessa kiinnostus ja kuuntelu ovat avoimen dialogin mahdollistumisen avainkysymyksiä. Ne ovat keskinäisen luottamuksen rakentumisen lähtökohtia tässäkin tutkimuksessa. Näistä lähtökohdista pääpaino JOPO-oppilaan tukemista koskevassa tutkimushankkeessamme on uusien toimintamallien kehittelyllä erilaisiin kouluelämän tilanteisiin (vanhempain ryhmät, opiskelu, vapaa-aika). Moniammatillisen yhteistyöryhmän aloitteesta pilottitutkimuksessa JOPO-oppilaan tukihenkilöinä toimivat opettajan ja koulukuraattorin ohella ammattikorkeakoulun sosionomi- ja terveystieteiden opiskelijat. (JOPO-aikuiset). JOPO-aikuisen toimintamalliksi kehiteltiin osallistavan mentoroinnin vaihemalli. Tämän mallin laajapohjaisen toteuttamisen välineiksi jatkokehiteltiin konkreettisia työmenetelmiä. Näistä tärkein oli erilaisen oppilaan kollaasiportfolio, joka kohdentuu oppilaan elämysmaailmaan, rajaa keskustelun aiheen ja tuo esiin oppilaan hahmottaman sosiaalisen elinympäristön. Oppilaan ja JOPO-aikuisen yhteistyön tarkoitus on, että oppilas löytää omat vahvuutensa, luo omat lähiajan tavoitteensa ja oppii vähitellen myös pysyvästi arvioimaan niitä.

Tutkimushankkeessa arvioidaan edelleen kollaasiportfolion hyödyllisyyttä erilaisen oppijan näkökulmasta. Jatkotutkimuksessa keskitytään myös erilaisen yläkoululaisen ja häntä ohjaavan JOPO-aikuisen toiminnan erittelyyn ja sitä tukevien toimintamallien kehittelyyn.

Effective educational practices at pre-primary and primary school in Finland – What are the barriers and supporting structures in educational practices and community participation?

Reko Niemelä, Helsingin yliopisto

reko.niemela@helsinki.fi

Tutkimuksen hypoteesit:

1. Inklusiiviset käytännöt ovat tehokkaampia, kun yhteisö osallistuu koulutukseen ja päätöksentekoon
 2. Yhteisön osallistuminen on yhteydessä tehokkaisiin inklusiivisiin käytäntöihin
- Teoreettinen viitekehys: Teoria perustuu inklusio-ajattelulle (Freire)
– Tutkimuksen teoriatausta liittyy ajatukseen, että kaikki osallistuvat tasapuolisina asiantuntijoina (myös oppilaan perhe ja muu yhteisö).

Metodologia: Kommunikatiivinen metodologia

– Kommunikatiivinen metodologia perustuu ajatukseen, jossa haastateltavan kanssa pyritään aikaansaamaan keskustelua aiheesta ja tutkija itse ei asetu haastateltavan yläpuolelle.

Tutkimuskysymys: Mitkä asiat tukevat tai lannistavat yhteisön osallistumista koulutuksellisiin tapahtumiin?

Alaotsikkoina:

Inklusiiviset käytänteet:

- Oppilaiden ryhmittely ja resurssien käyttö
- Vaikutus vähemmistöryhmiin (maahanmuuttajat, erityisopetus)
- Kulttuurillisen segregaaation vähentyminen
- Korkeat odotukset

Yhteisön osallistuminen:

- Yhteisön osallistuminen päätöksentekoprosessiin ja oppilaiden oppimisprosessiin
- Seuraukset hyvästä yhteistyöstä
- Yhteisön kouluttautuminen
- Monikulttuurisuuden huomioon ottaminen opettavissa oppiaineissa
- Sukupuolistereotyyppioista luopuminen

Tutkimus sisältää kohteet Mikkolan peruskoulu (Vantaa) ja Laakavuoren päiväkoti ja peruskoulu (Helsinki).

- koulut sijaitsevat matalalla sosio-ekonomisella alueella
 - paljon maahanmuuttajia
 - hyvät olemassa olevat inklusiiviset käytännöt
 - saavutetaan hyviä akateemisia tuloksia
 - haastatellaan lapset, vanhemmat, yhteisön edustajat, hallinnon edustajat ja opettajat
- Maahanmuuttajaoppilaiden osuus kasvaa tasaisesti. Heidän opetuksensa järjestäminen tehokkaasti ja mahdollistaen samalla parhaat integroitumis- ja oppimistulokset on yksi opetustoimen lähitulevaisuuden suurimpia haasteita.

Tutkimus on kesken, haastattelut on kerätty, tutkimus julkaistaan englanniksi.

Kollegiaalinen vuorovaikutus luokanhallinnassa

Tanja Vehkakoski, Jyväskylän yliopisto

tanja.vehkakoski@jyu.fi

Oppilaiden ei-toivotun käyttäytymisen ja tehtävään suuntautumattoman toiminnan on todettu aiheuttavan opettajissa stressiä (Clunies-Ross, Little & Kienhuis 2008; Jacobsson, Pousette & Thylefors 2001). Yhtenä ratkaisuna haasteeseen on esitetty kollegiaalista yhteistyötä, jolloin luokassa työskentelee useampi kuin yksi aikuinen (esim. opettaja – koulunkäyntiavustaja, opettaja – opettaja). Tässä esityksessä tarkastellaan, miten kahden aikuisen välinen vuorovaikutus toimii luokassa silloin, kun he pyrkivät yhdessä puuttumaan oppilaiden tarkkaamattomuuteen ja ei-toivottuun käyttäytymiseen.

Esitys pohjautuu ala- ja yläkoulun oppituntien videonauhoituksiin. Videonauhoitteet ovat tunneilta, joissa on mukana oppilaiden lisäksi vähintään kaksi aikuista: kaksi opettajaa, kaksi avustajaa tai opettaja ja avustaja (N=40 t). Videonauhoitusten litteraateista valittiin analysoitaviksi sekvenssit, jotka olivat sekä (a) tunnistettavissa luokanhallinnaksi että (b) joihin molemmat aikuiset osallistuivat. Tutkimuksen menetelmällisenä viitekehystenä on (etnometodologinen) keskusteluanalyysi.

Tutkimustulosten mukaan kollegalle annettu tuki luokanhallinnassa ilmenee esimerkiksi muistuttamalla oppilaita kollegan aiemmin antamasta kehotuksesta, suuntaamalla kollegan yleisesti antaman ohjeen tietyille nimetyille oppilaalle tai tarkentamalla/uudelleen muotoilemalla toisen antamaa ohjetta. Lisäksi toinen aikuinen voi ohjata yksittäisten oppilaiden tarkkaavuuden ylläpitoa toisen ohjeistaessa samanaikaisesti koko ryhmää. Yhteinen toiminta ei näytä edellyttävän tilanteessa verbaalista sopimista aikuisten välillä. Sen sijaan nonverbaalisten vihjeiden osuus yhteistyön etenemisessä vaatii jatkoanalysointia.

Esitys on osa Suomen Akatemian rahoittamaa ”Erialaista pedagogiikkaako? Luokahuonevuorovaikutus erityisopetusympäristöissä” -tutkimusprojektia.

Osallistavan teknologian kehittäminen lasten ja perheen arkeen

Eija Kärnä, Joensuun yliopisto; Kaisa Pihlainen-Bednarik, Honkalampi-säätiö; Virpi Vellonen, Joensuun yliopisto

kaisa.pihlainen@joensuu.fi

Arjen Teknologiat Erityisryhmille -projekti (2009–2012) toteutetaan yhteistyössä Honkalampi-säätiön, Joensuun yliopiston Erityispedagogiikan oppiaineen sekä Tietojenkäsittelytieteen ja tilastotieteen laitoksen kanssa. Projektin tarkoituksena on edistää erityistä tukea tarvitsevien lasten aktiivista vaikuttamista arjessa ja heidän tasavertaista osallisuuttaan yhteiskunnassa, kehittää toimintaa ja vuorovaikutusta tukevia teknologioita sekä osallistaa lapset ja heidän perheensä teknologian kehittämiseen. Projektissa luodaan ja sovelletaan toimintaympäristöjä, menetelmiä ja teknisiä välineitä vastaamaan kohderyhmän tarpeita aktiivisessa perheperustaisessa kuntoutuksessa, harrastustoiminnassa ja arjen hallinnassa. Projektissa käytettävien teknologioiden kehittäminen perustuu eri aistikanavien käyttöön, liikkumiseen ja ilmaisuun sekä projektin aikana kerättyyn tietoon lasten tarpeista, vahvuuksista ja toiminnasta teknologiaympäristöissä.

Projektiin liittyvä poikkitieteinen tutkimus käynnistyi elokuussa 2009. Tutkimuksen tavoitteena on osallistavan teknologian kehittäminen lasten ja perheiden arkeen, teknologian soveltuvuuden arviointi projektiin osallistuvien lasten ja perheiden tarpeisiin sekä lasten toiminnan (esimerkiksi tehtäväsuuntautunut toiminta, vuorovaikutus ja kommunikointi) tutkiminen teknologiaympäristöissä. Tutkimusaineistoa kerätään muun muassa videoimalla, havainnoimalla, haastattelemalla ja kyselyillä. Aineistoa analysoidaan kvalitatiivisesti ja kvantitatiivisesti. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää sekä teknologioiden suunnittelussa ja jatkokehittelyssä erityistä tukea tarvitseville lapsille ja heidän perheilleen että teknologiapohjaisten oppimisympäristöjen suunnittelussa erityistä tukea tarvitseville lapsille. Tutkimus on sekä kansallisesti että kansainvälisesti merkittävä, koska poikkitieteistä perheiden kanssa yhteistyössä tehtyä tutkimusta teknologioiden kehittämisestä erityistä tukea tarvitseville lapsille on vähän.

Inklusiivinen erilaisuus

Vuokko Pöyhtäri, Jyväskylän yliopisto

vuokkopoyhtari@hotmail.com

Piakkoin valmistuvassa lisensiaatin työssäni, inklusio – erityisoppilaan uusi mahdollisuus ja haaste koululle, tarkastelen erilaisuuden ja kasvatuksen suhdetta useista viitekehyksistä. Filosofisen analyysin ja filosofishermeneuttisen tutkimusotteen avulla kyseenalaistuvat koulussa yhä vallalla olevat stereotyyppiset käsitykset erityisoppilaasta/erilaisuudesta, segregaatiosta, integraatiosta ja inklusiosta.

Teoriakirjallisuudessa esitetyt inklusiokokeilut tutkimustuloksineen ja omat kokemukseni osoittavat, että inklusiivinen – sosiaaliseen paradigmaan perustuva – osallistava koulu tarjoaa kaikille oppilaille hyvät oppimis- ja jatko-opiskelumahdollisuudet. Koulun toimintakulttuuri perustuu kuitenkin nykyisinkin lääketieteelliseen paradigmaan. Perinteisesti toimivan koulun keskeisenä vaikeutena onkin erilaisuuden kohtaaminen. Sen seurauksena oppilaiden siirrot erityisluokkiin lisääntyvät ja erityisoppilaiden määrä kasvaa nopeasti. ”Liian erilaisiksi/oudoiksi” katsotut diagnosoidaan erityisoppilaiksi, he leimaantuvat negatiivisesti ja ovat syrjäytymisvaarassa.

Inklusiivisessa kasvatustilanteissa, vian siirtyessä oppilaasta ympäristöön, behavioristiset käsitykset muuttuvat sosiaaliskonstruktiiivisiksi ja erityisoppilas rekonstruoituu tavalliseksi oppilaaksi, jolla on erilaisia tarpeita ja lahjoja. Myös erityisluokkien tarve kyseenalaistuu ja erityisopetuksen ja yleisopetuksen yhteensulauttaminen onnistuu kouluväen yhteisöllisyyttä parantavien yhteistoiminnallisten menetelmien avulla. Inklusiivisessa kasvatuksessa erilaisuus nähdään rikkautena ja opetus perustuu oppilaiden vahvuuksille. Tarkentuvan oppilaan tuntemuksen avulla löydetään oppilaan piiloisetkin lahjakkuudet. Tutkimukseni tavoitteena on rohkaista kouluja, rehtoreita, opettajia ja poliittisia päättäjiä sitoutumaan muutostalkoisiin, jotta koulujärjestelmä kehittyisi joustavammaksi siten, että se voisi tukea erilaisten oppilaiden kasvua, oppimista ja sosiaalistumista yhteiskuntaan. Ratkaisuna koulun kriisiin tarjoan inklusiota.

Vanhat rakenteet vs. uudet ajatukset. Voiko inklusio syntyä erityisopetuksen rakenteisiin?

Sai Väyrynen, Lapin yliopisto

sai.vayrynen@ulapland.fi

Tutkin väitöskirjassani v. 2005 inklusiivisen/osallistavan koulun rakentumista lasten näkökulmasta etnografisin menetelmin, pääasiassa havainnoiden luokkien toimintaa ja lapsia sekä kouluuyhteisön aikuisia haastatellen. Tämä työ jatkui myöhemmin vuosina 2005–2007 erityisopettajana toimiessani koulussa, jossa pyrittiin madaltamaan erityisopetuksen ja yleisopetuksen rajoja. Työssäni reflektoin kouluuyhteisön toimintaa ja kysyin itseltäni: Voiko inklusio syntyä erityisopetuksen rakenteisiin?

Esitelmässäni tarkastelen, miten kaksi koulua pyrkii toteuttamaan koulun filosofiaa inklusiosta/osallisuudesta erityisopetuksen rakenteita kuitenkin purkamatta. Toisen koulun tarkastelu perustuu väitöskirjaani ja toisen koulun havainnot työssäni tekemiini muistiinpanoihin ja kyselyihin, jotka toteutettiin osana koulun kehittämistyötä.

Kummassakin koulussa erityisopetuksen rakenteet haittasivat inklusiivisen/osallistavan koulun kehittämistyötä silloin, kun kehittämistoimenpiteet eivät ulottuneet sekä erityis- että yleisopetukseen. Saavutuksia inklusion suuntaan saatiin tilanteissa, joissa puuttuttiin sekä erityis- että yleisopetuksen tapaan toimia. Koulun rehtorin aktiivinen rooli inklusion edistämässä näkyi myöhemmässä tutkimuksessani.

Uuden erityisopetuksen strategian myötä kouluille tulee entistä enemmän velvoitteita kehittää oppimisen ja opettamisen tukea inklusiiviseen/osallistavaan suuntaan. Tutkimukseni ja havaintoni tuovat esille koulun kokonaisvaltaisen kehittämisen tärkeyden inklusioon pyrittäessä. Vanhoihin rakenteisiin uuden toimintatavan kehittäminen tuottaa parhaimmillaankin vain fyysistä integraatiota. Osallisuuden kokemiseen ja erilaisuuden hyödyntämiseen pedagogiikassa tarvitaan myös uudet rakenteet.

Interkulttuurinen oppiminen mahdollisuutena erilaisuuden kohtaamiseen

Hanna Alasuutari & Katri Jokikokko, Oulun yliopisto

hanna.k.alasuutari@oulu.fi

Esityksessämme tarkastelemme interkulttuurista oppimista ja kompetenssia mahdollisuutena erilaisuuden kohtaamiseen. Esityksemme pohjautuu kahteen meneillään olevaan väitöskirjatutkimukseen. Toinen tutkimuksista käsittelee opettajien interkulttuurista oppimista ja kompetenssia ja toinen tutkimus taas pohtii interkulttuurisen oppimisen prosessia ja yhteistyön haasteita sekä mahdollisuuksia koulutussektorin kehitysyhteistyössä, jossa myös inklusiivinen opetus on yhtenä teemana. Esityksessämme määrittelemme moninaisuuden ja erilaisuuden käsitteitä ja niiden ilmenemistä omissa tutkimuksissamme ja pohdimme mm. näkyvää ja näkymätöntä erilaisuutta ja sen kohtaamisen haasteita. Lisäksi tarkastelemme interkulttuurisen oppimisen käsitettä sekä interkulttuurisen oppimisen mahdollisuuksia erilaisuuden kohtaamisen haasteiden ja ongelmien ylittämiseen.

Käsitteiden käytön muutos erityisopetuksen strategiaan liittyvässä kehittämistoiminnassa (KELPO)

Helena Thuneberg, Jarkko Hautamäki, Mari-Pauliina Vainikainen & Maria Vanhanen, Helsingin yliopisto

mari-pauliina.vainikainen@helsinki.fi

Erityisopetuksen strategia (OPM 2007) syntyi toisaalta ratkaisuksi globaaliin inklusiopaineeseen (vrt. Salamanca, UNESCO 1994), toisaalta valtakunnallisesti kestävämmään erityisopetusvirtojen paisumiseen. Strategian levittämiseksi kuntiin OPH aloitti KELPO-kehittämistoiminnan. Ensimmäisessä vaiheessa 65 % Suomen kunnista (233 kuntaa) sai toimintarahoituksen.

Inklusioprosessin edistymistä kunnissa tutkittiin termiesiintymistä. Tutkimuksen teoreettinen näkökulma oli systeemiskursiivinen, mutta hyödynnettiin myös toiminnan teorian ja kehittäväen työntutkimuksen paradigmat. Aineistona olivat kuntien Opetusministeriölle, Opetushallitukselle ja KELPO-koulutuksen järjestäjälle tuottamat neljä dokumenttia. Sisällönanalyysillä selvitettiin keskeisten erityisopetuksen strategian käsitteiden käytön trendiä KELPO-prosessin aikana (2008–2009) neljän aikapisteen perusteella. Vertailu paljasti,

että 56 305 termiesiintymän joukossa erityis-terminologia väheni merkittävästi ja strategia-termit lisääntyivät. Vastaavasti hoito-puhe väheni ja pedagoginen lisääntyi. Voidaan siis todeta, että ainakin dokumenttien termiesiintymien perusteella kunnissa on edetty strategian suuntaisesti. Kuitenkaan systeemis-diskursiivisesta perspektiivistä katsoen (vrt. Luhmann), ulkopuolelta *top-down* tuotettujen käsitteiden omaksuminen ei ole suoraviivaista ja siksi onkin todennäköistä, että muutos on tässä vaiheessa enemmän retoriikan tasolla kuin aidosti sisäistynyttä käytäntöä.

Joustava esi- ja alkuopetus

Juhani Hytönen, Kaisa Kopisto, Annu Brotherus & Heini Paavola, Helsingin yliopisto

kaisa.kopisto@helsinki.fi

Joustava esi- ja alkuopetus (JEA) on Helsingin kaupungin opetusviraston ja Helsingin yliopiston Varhaiskasvatuksen ja alkuopetuksen tutkimuskeskuksen toteuttama 3-vuotinen tutkimus- ja kehittämishanke. Hankkeen tavoitteena on löytää ja kehittää työ- ja toimintamalleja, joilla edistetään lasten sosiaalisten taitojen, yleisten työskentelytaitojen ja ajattelun taitojen kehittymistä sekä kielellisten valmiuksien vahvistumista monikulttuurisessa toimintaympäristössä. Hankkeessa tarkastellaan esi- ja alkuopetuksen rakenteita, toimintaympäristöjen yleisiä järjestelyjä ja käyttöä sekä ryhmämuotoisen opetuksen mahdollisuuksia lapsen kasvun ja kehityksen tukemisessa. Tarkastelut toteutetaan lasten ja henkilöstön toiminnan sekä oppimisympäristön pedagogisen organisoinnin näkökulmista. Meneillään olevan hankkeen tarkoituksena on kehittää esi- ja alkuopetusikäisten lasten yleisiä oppimaan oppimisen taitoja ja oppimisedellytyksiä siten, että turvataan lapsen tarvitsema tehostettu/erityinen tuki (ilman erityisopetuspäätöksiä). Hanke toteutetaan kolmessa koulun ja päiväkodin muodostamassa tutkimusyksikössä toiminta- ja tapaustutkimuksellista metodiikkaa soveltaen. Aineiston tuottaminen aloitettiin syksyllä 2008 ja se päättyy keväällä 2010.

Kognitiivisten taitojen opettaminen alkuopetuksessa

Outi Kyrö-Ämmälä, Lapin yliopisto

outi.kyro-ammala@ulapland.fi

Esittelen väitöskirjatutkimustani, jossa tutkin alkuopetusikäisen oppilaan kognitiivisten taitojen kehittymistä ja kehittämistä. Oppilaan kognitiiviset taidot vaikuttavat siihen, kuinka hän opetus- ja oppimistilanteessa käsittelee tietoa: kerää ja vastaanottaa tietoa, prosessoi sitä sekä tuottaa uutta. Tiedonkäsittelyssä tärkeinä osatekijöinä ovat tarkkaavuus, ajattelu ja oman toiminnan suunnittelu.

Lähtökohtana tutkimukselle oli käytännön työstäni saama kokemus: perusopetuksen yleisopetus ei tavoita eikä kykene tukemaan kaikkia oppilaita, jolloin erityisopetuksen tarve kasvaa. Tutkimuksessani tarkastelin, mittasin ja arvioin sitä, kuinka Bright Start ja Instrumental Enrichment -ohjelmiin pohjautuvat opetusmenetelmät ja harjoitteet soveltuvat heikosti menestyvien oppilaiden tiedonkäsittelytaitojen ja samalla oppimis- ja työskentelytaitojen tukemiseen yleisopetuksessa.

Tutkimukseni empiirisen osan toteutin *mixed methods* -lähestymistapaa käyttäen. Tutkin kvasikokeellisesti oppilaiden tiedonkäsittelytaitoja koulutulokasvaiheessa, ensimmäisen luokan jälkeen ja toisen luokan syyslukukauden jälkeen. Alkumittauksen jälkeen muodostin heikoimmin suoriutuneista oppilaista koe- ja vertailuryhmät. Koeryhmän oppilaat osallistuivat BS- ja IE-ohjelmien pohjalta muokkaamiini opetustuokioihin kahden lukukauden ajan. Vertailin ryhmien oppilaiden suoriutumisia opetustuokioiden jälkeen. Toimintatutkimuksellisen otteen ja teoriasidonnaisen sisällönanalyysin avulla tulkitsin ja analysoin pitämiäni opetustuokioita sekä tutkimuspäiväkirjaani. Pyrin löytämään paitsi oppilaan kognitiivisiin taitoihin myös erilaisiin oppimista tukeviin opetusjärjestelyihin liittyviä säännönmukaisuuksia ja merkityskokonaisuuksia.

Tutkimustuloksissa todentuu samaan ikäluokkaan kuuluvien oppilaiden kognitiivisten taitojen heterogeenisyys jo koulutulokasvaiheessa. Oppimisedellytysten vaihtelevuus tulisi nähdä myös opetusjärjestelyiden, ohjauksen intensiteetin ja harjoitusten erilaisuutena. Osa oppilaista myös hyötyy oppiainesisällöistä riippumattomista kognitiivisten taitojen harjoituksista.

”Että sais olla lapsena toisten lasten joukossa” – *grounded*-teoreettinen tutkimus erityistä tukea tarvitsevan lapsen toiminnasta ja osallistumisesta toimintaympäristöissään

Kristiina From, Jyväskylän yliopisto

kristiina.from@pp.inet.fi

Tässä tutkimuksessa on tehtävänä tutkia erityistä tukea tarvitsevan lapsen kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistyötä lapsen keskeisessä arjen toimintaympäristössä, päiväkodin lapsiryhmässä. Tutkimusaineistona vuosina 2001–2003 toteutetussa tutkimuksessa ovat vanhempien ja ammattilaisten muodostamien työryhmien keskustelut, vanhempien ja ammattilaisten haastatteluja, havainnointimateriaalia lapsen arjesta päiväkodissa sekä kirjallisia dokumentteja. Tutkimusaineiston analysoinnissa on tavoitteena *grounded*-teoreettisella tutkimusotteella edeten muodostaa ydinkäsitteestä kehittyvä substansiivinen teoria.

Tutkimuksen tuloksissa muotoutuu kolme erityistä tukea tarvitsevan lapsen toimijan ja osallistujan dynaamista kuvaa. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen toimintaan ja osallistumiseen liittyy edeltävinä tekijöinä yksilöllisiä, lapsiryhmäkohtaisia sekä ammattilaisten ja vanhempien välisiä yhteistyötekijöitä, jotka mahdollistavat tai rajoittavat erityistä tukea tarvitsevan lapsen toimintaa ja osallistumista toimintaympäristöissä. Vahvasti kontekstisidonnaiseen toiminnan ja osallistumisen toteutumiseen nivelyvät toimintaa ja osallistumista mahdollistavat, edistävät tai rajoittavat vuorovaikutuksen ohjauksen strategiat.

Substantiivisena teoriana kuvaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen toiminnallisen osallistumisen kehämallin. Tutkimuksen teoreettinen keskustelu nostaa esille erityistä tukea tarvitsevan lapsen toiminnan ja osallistumisen toteutumiseen liittyviä teoreettisia näkökulmia, jotka peilaavat vaihtelevia erityistä tukea tarvitsevan lapsen toimijan ja osallistujan kuvia. Tutkimuksen tuloksia voi hyödyntää arvioitaessa ja kehitettäessä erityistä tukea tarvitsevan lapsen kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistyötä yhteisöissä ja oppivissa organisaatioissa.

Eikö luokanopettajilla muka ole eväitä erityisoppilaiden opetukseen?

Timo Saloviita, Jyväskylän yliopisto

saloviit@ju.fi

Helsingin Sanomien pääkirjoituksen mukaan ”erityisopetus ei saa jäädä pelkästään luokanopettajien tehtäväksi, sillä heidän koulutuksensa ei anna siihen riittävästi eväitä” (25.2.2009). Opettajankoulutus 2020-mietinnön mukaan ”jokaisen tulevan opettajan tulee saada opettajankoulutuksessa nykyistä paremmat valmiudet erilaisten lasten oppimiseen liittyvien ongelmien käsittelyyn” (Opetusministeriö 2007:44).

Kovin yleinen on siis käsitys, että poikkeavuuden kohtaaminen ei onnistu yleisopetuksen opettajilta. Esityksessäni kyseenalaistan tämän näkemyksen. Perustelen käänteistä väitettä, jonka mukaan normaali opettajankoulutus antaa täysin kelvolliset eväät erilaisuuden kohtaamiseen tavallisessa luokassa. Päinvastaiset näkemykset liioittelevat poikkeavuutta. Kun yksilöiden poikkeavuutta liioitellaan, seurauksina koulumaailmassa ovat olleet rotuerottelun kaltainen oppilaiden karsinointi erityisluokkiin, heidän opetuksensa mystifiointi ”erityispedagogiikaksi” ja erityisopettajankoulutuksen vahingolliseksi osoittautunut irrottaminen muusta opettajankoulutuksesta.

Poikkeavuuden dekonstruointi on hidas kulttuurinen prosessi, jossa Suomi on monista muista maista jäljessä. Tämä johtuu siitä, että siirtymät maataloudesta teollisuusyhteiskunnaksi ja siitä jälkimoderniin yhteiskuntaan tapahtuivat Suomessa kansainvälisesti myöhään ja lähellä toisiaan, edellinen murros 1940-luvulla ja jälkimmäinen 1960-luvulla. Koska perinteiset yhteiskunnat ovat vielä ajallisesti meitä hyvin lähellä, niille ominainen yliherkkyys poikkeavuutta kohtaan on vielä vahvasti läsnä tämän hetkessä arvomaailmassamme. Kun poikkeavuus meilläkin vähin erin dekonstruoituu jälkimoderniksi ”inklusiiviseksi erilaisuudeksi”, seurauksena on erityisopetuksen ja erityispedagogiikan katoaminen – niiden tilalle tulee oppilaitten yksilöllisten tarpeiden kohtaaminen normaalissa luokkaympäristössä. Tällaisesta jo toteutuneesta erityispedagogiikan kuolemasta tarjoaa esimerkin Italian koululaitos.

JOHTAJUUS JA TYÖYHTEISÖJEN PEDAGOGINEN KEHITTÄMINEN

Eeva Hujala (Tampereen yliopisto) & Soili Keskinen (Turun yliopisto)

Millaista on hyvä opetuksen kehittäminen? Yliopisto-opetuksen kehittämistyön taustaolettamuksia etsimässä

Mari Simola, Helsingin yliopisto

mari.simola@helsinki.fi

Tarkastelen esityksessäni suomalaisissa yliopistoissa tehtävää opetuksen kehittämistyötä. Esittelen oppimiselle, opettamiselle ja kehittämiselle, sekä näitä toimintoja kehystävälle ja niihin linkittyville johtamisen, hallinnon ja tutkimuksen käytännöille teksteissä rakentuvia ja niiden edelleen rakentavia merkityksiä sekä näiden taustalla löydettäviä oletuksia hyvästä ja toivottavasta tavasta olla tutkija-opettaja, kehittäjä ja opiskelija. Tutkimusaineistoni koostuu yliopisto-opetuksen kehittämisen teemalehti Peda-Forumissa vuosina 1994–2007 julkaistuista artikkeleista ja analyysini perustuu kriittiseen diskurssianalyysiin sekä hyödyntää dekonstruktiivisen luennan periaatteita. Esitys perustuu käynnissä olevaan väitöskirjatutkimukseeni opetuksen kehittämistyön professionalistumisesta suomalaisessa yliopistossa.

Työyhteisöjen pedagogisen kehittämisen haasteet – kuka kehittää ja mitä

Leena Halttunen, Jyväskylän yliopisto

leena.halttunen@jyu.fi

Väitöstutkimukseni tavoitteena oli tarkastella päivähoitotyötä ja johtajuutta hajautetussa organisaatiossa. Päivähoidon hajautetussa organisaatiossa yhden johtajan alaisuudessa on useampi fyysisesti erillään oleva toimintayksikkö. Haastattelu-, havainnointi- ja kyselyaineisto kerättiin kahdesta hajautetusta organisaatiosta.

Esityksessäni paneudun niihin näkemyksiin, joita tutkimuksessani ilmeni johtajan ja työntekijöiden välisestä työnjaosta. Tutkimukseni tulosten mukaan johtajuus hajautetun organisaation rakenteessa toteutui jaetun johtajuuden hengessä. Työntekijöiden ja johtajan välillä vallitsi hyvin vuorovaikutteinen työorientaatio. Silti työntekijät kohdensivat niin sanottuun viralliseen johtajuuteen ristiriitaisia odotuksia: toisaalta johtajan odotettiin vaikuttavan toimintayksiköihinsä erityisesti linjaamalla käytäntöjä, mutta toisaalta sallivan henkilökunnalle itsenäisen työorientaation. Yllättävän vähän työntekijät kuitenkin asettivat odotuksia, joissa johtaja nimenomaan toimisi työn kehittäjänä. Tämä johtajan ja työntekijöiden välisen suhteen ristiriita nostaa kysymyksen muun muassa siitä, millainen uudenaikainen, laajentuneessa organisaatiorakenteessa on johtajan ja työntekijöiden välinen työnjako työyhteisön pedagogisessa kehittämisessä. Olisiko aika tarkastella työyhteisöjä toisenlaisin silmin eli entistä enemmän jaetun johtajuuden hengessä? Tutkimuksen kohteena ollut organisaatiorakenteen muutos edellyttääkin työyhteisöissä yhteistä pohdintaa siitä, mitä odotuksia ei vain johtajalle vaan kaikille työntekijöille esimerkiksi suhteessa työyhteisön pedagogiseen kehittämiseen asetetaan. Tulokseni herättävät myös kysymyksen siitä, onko työntekijöiden toteama johtajan vähäinen pedagoginen ja pedagogiikan kehittäminen jäänyt taka-alalle niin käytännössä kuin odotuksissa hallintotyön viedessä eniten aikaa. Samalla kun pohditaan kaikkien vastuuta kehittämistyöstä, tulisi silti arvioida johtajan mahdollisuutta toimia kehittämistyön vetäjänä.

The role of school leadership in learning at work and professional development

Raimo Rajala, University of Lapland

raimo.rajala@ulapland.fi

In research on teachers' professional development, professional development and learning at work are used more or less interchangeably. They are however conceptually different things and thus need to be separated from each other. Learning experiences with and without work promote professional development. Research has also showed that teachers' professional orientation is related to learning at work and professional development (Weiss, 1999).

Rantanen (1997) has stressed the role of school leadership in teachers' learning at work and professional development.

The aim of the paper is to analyze teachers' conceptions about school leadership, teaching community, learning at work and opportunities for professional development. The research material was collected via focused interviews among Finnish (n=11) and Portuguese (n=30) school teachers. The data were analyzed qualitatively by each conceptual theme. The focus of the analysis was produce different conceptual categories within each theme. The results of the qualitative data are compared with the quantitative data on opportunities for professional development in Finland, Portugal and Serbia.

Conception about PD were divided into categories: optimistic, pessimistic, developmentally oriented and community oriented teachers. Learning at work was analyzed to take place on three different levels: learning from others, learning with others and learning for the whole community. The majority of teachers reported to learn from and with others. Learning for the community emphasized such things as willingness to improve the school. This type of learning was almost non-existent. Conceptions about teaching community were rather individually oriented. Only few teachers thought that teaching has also a social dimension and the work has a community practice. Teachers appraised the role of school leadership important to their professional development. The majority of teachers viewed the principal as an encourager or even a facilitator. Some teachers criticized their principal of being too technical in making decisions on inset courses.

The results are discussed with respect to development of school leadership and in-service training to better meet teachers' needs.

Johtajuuden kehittäminen ja kehityskeskustelut

Marjatta Takala, Helsingin yliopisto

marjatta.takala@helsinki.fi

Tässä esitetään tulokset kahdesta tutkimuksesta, joiden tavoitteet olivat: (1) selvittää millaisissa asioissa liikemaailman yritysjohtajat (N=190) haluavat kehittyä ja (2) Miten kehityskeskustelut koetaan yliopistomaailmassa (N=61) ja (3) Mitä yhteistä näissä tutkimuksissa voidaan havaita?

Tutkimusten data kerättiin kyselyillä ja ne analysoitiin sisällön analyysin avulla. Lisäksi käytettiin frekvenssejä. Esityksessä kuvataan yritysjohtajien itselleen asettamia kehitystavoitteita (2–5 kpl/hlö). Tavoitteet olivat sellaisia joissa esimiehet kokivat tarvetta kehittyä. Kaikkein yleisimmät kehitystarpeet kohdistuivat omiin vuorovaikutustaitoihin, toisten kehityksen ohjaamiseen ja työyhteisön voimaannuttamiseen.

Esityksessä kuvataan lisäksi Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen (Sokla) kehityskeskusteluja. Henkilökunnasta 61 osallistui kyselyyn, jonka perusteella keskustelun yleisimmät sisällöt ja puutteet tulivat näkyviksi. Keskustelussa tärkeää on luottamus, molemminpuolisuus, alaisen työtilanteeseen syventyminen ja se, että yksikön keskustelut vedetään yhteen ja niistä seuraa jotain konkreettista yhteiseksi hyväksi. Esityksessä pohditaan, miten kehityskeskusteluja kannattaa käyttää ja miten ne heijastavat johtajien ja alaisten kehitystarpeita.

Johtajuus on yliopistolla ollut melko heikkoa, lähinnä professorien varassa. Professorit oman alueensa asiantuntijoina eivät ole johtamisen ammattilaisia ja tästä seuraa kovin monenlaista johtamista. Yritysmailmassa johtajuus on juurtuneempaa ja joitain malleja voi sieltä ottaa. Pohditaan, onko kehityskeskustelu johtamisen työkalu ja miten sitä kannattaisi käyttää.

Avainsanat: johtajuus, kehityskeskustelu

Kohti kouluhyvinvointia. Opettajien yhteisöllisen asiantuntijuuden kehittyminen koulukiusaamisen ehkäisemisessä.

Tuija Ukskoski-Ahonen, Jyväskylän yliopisto

tuija.ukskoski-ahonen@jyu.fi

Koulukiusaaminen on yksi suurimmista oppimisen ja hyvinvoinnin esteistä kouluuyhteisössä. Siihen tulee kouluissa edelleen kiinnittää huomiota ja kehittää tapoja kiusaamiseen puuttumiseksi ja sen ehkäisemiseksi. Kuitenkin opettajat, vanhemmat ja oppilaat tuntevat usein suurta keinottomuutta kiusaamistilanteiden kohtaamisessa. Puuttumisen malleja kouluille on nykyään runsaasti, mutta ongelmana on niiden vähäinen vaikuttavuus pitempiä aikaisia tarkastellen. (Smith, Ryan & Cousins 2007; Smith, ym. 2004.) Tässä esityksessä tuon keskusteluun meneillään olevan väitöstutkimukseni tutkimusasetelman, jossa koulukiusaamista lähestytään kouluhyvinvoinnin näkökulmasta ja tarkastellaan sitä ”opettajien silmin”, opettajayhteisön kokemana ja opettajien asiantuntijuuden kehittymisen kautta. Väitöstutkimuksen empiirinen osio toteutetaan vuoden 2009 aikana kahdessa peruskoulussa Hamaruksen (2006; 2008; Hamarus & Kaikkonen 2008) Vaakamalliin® perustuvassa interventiossa. Vaakamalli® tuo koulukiusaamisen tarkasteluun puuttumisen lisäksi ennalta ehkäisevän ja yhteisöllisen näkökulman. Interventiossa pyritään käynnistämään koulun käytänteisiin soveltuva ja opettajien osaamista hyödyntävä sekä kehittävä prosessi. Intervention tavoitteena on koulukiusaamista ennalta ehkäisevän työskentelytavan rakentuminen osaksi opettajan arkityötä. Teoreettisena viitekehystenä tutkimuksessa on Tynjälän (2007; 2008) integratiivinen pedagogiikka. Tutkimuksen tavoitteena on toimintatutkimuksellisella otteella ja kehittävässä evaluaation menetelmin tarkastella opettajien yhteisöllisen asiantuntijuuden muotoutumista kouluhyvinvointia kehittävässä prosessissa. Lisäksi tavoitteena on ymmärryksen lisääminen haasteista ja mahdollisuuksista, joita teorian ja käytännön integroiva ja muutokseen pyrkivä prosessi tuo esiin koulun arjessa.

Johtajuuspuhe varhaiskasvatuksen perustehtävän rakentajana

Eeva Hujala & Johanna Heikka, Tampereen yliopisto

eeva.hujala@uta.fi

Varhaiskasvatuksen nykyinen diskurssi sivuaa yhä enemmän laatua ja nyt on selkeästi tiedostettu, että laadun taustalla on toimiva johtajuus. Päätöksenteossa ja hallinnoinnissa on pohdittu sitä, kuka vastaa laadusta kun päivähoiton johtajuus jakaantuu ministeriöstä kuntaan ja sitä kautta yksittäisille päivähoitoyksiköille. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää sitä, miten johtajuus ja päivähoiton perustehtävä hallinnoinnin eri tasoilla ymmärretään ja pohtia johtajuuden ja laadun kytkentöjä.

Tutkimustehtävänä on vertailla millaiseksi puhe päivähoiton perustehtävästä ja sen johtamisesta muotoutuu opetustoimen ja sosiaalitoimen hallinnoimassa päivähoitossa. Johtajuuspuhe on perustehtävän näkyväksi tekemistä ja määrittämistä käytännön työn perustaksi. Johtajuuspuhetta tutkitaan *focus group* -menetelmällä neljässä ryhmässä: päivähoitohenkilöstö ja johtajat sekä virka- ja luottamusmiehojohto. Tutkimusaineisto kerättiin 19 kunnassa ja analysoitiin kvalitatiivisella sisällönanalysillä.

Tutkimushypoteesina oli, että puhe johtajuudesta ilmentää sitä ajattelua, miten tutkittavat perustehtävän näkevät ja minkälaisia odotuksia visioita heillä on perustehtävän toteutumisen suhteen. Tuloksia johtajuudesta, perustehtävästä ja johtamisesta esitellään johtajuuden kontekstuaalisen hahmottamisen pohjalta. Tutkimus tuottaa teoreettista tietoa johtajuuden rakentamisesta organisaation mission pohjalta sekä käytännön tietoa erilaisten hallintomallien toimivuudesta johtajuuden näkökulmasta. Se antaa kunnille perustaa arvioida omia hallintoratkaisujaan ja niiden vahvuuksia, heikkouksia ja toimivuutta päivähoiton johtamisessa.

Päiväkoti tiedon luomisen ja henkilöstön oppimisen tilana

Tiina Kirvesniemi, Joensuun yliopisto

tiina.kirvesniemi@pp.inet.fi

Tekeillä olevassa jatkotutkimuksessani tutkin päiväkodin henkilöstön tiedon luomisen ja oppimisen tiloja. Keskeinen tutkimusongelma on se, millaisia tiedon luomisen ja oppimisen tilojen elementtejä voidaan löytää päiväkodin työyhteisössä. Kiinnostavaa on myös se, millaista tietoa päiväkodin arjessa syntyy ja tuotetaan. Tutkimuksessani etsitään myös esteitä sille, miksi tietoa ei voida luoda. Tutkimusstrategiana oli case-tutkimus, jossa tapausta tutkin kolmen ryhmähaastattelun, yksilöhaastattelun, kolmen päiväkotiryhmän ja yhden henkilöstökokouksen havainnoinnin sekä dokumenttiaineiston avulla. Tutkimuksen kohteena oli yksi päiväkotit Kaakkois-Suomessa. Tutkimukseni taustateorioina ovat Nonakan tiedon luomisen teoria ja Blackerin tiedon luokittelu teoria. Toisaalta lähestyn tutkimuskohdettani aineistolähtöisesti, jolloin kuvataan esiin nousevia päiväkotityötä kuvaavia seikkoja. Tutkimushankkeenä merkityksenä näen päiväkotityön avaamisen tiedonluomisen näkökulmasta. Tällöin voidaan nähdä laajemmin toiminnan taustalla ja lähtökohtina olevat prosessit, jotka syventävät tarkastelua johtamis- ja hallintokontekstin lisäksi. Päiväkodissa on mahdollisuus luoda omia tiedon luomisen ja jakamisen tapoja, jotka voivat olla paljon muutakin kuin formaalisia koulutuksia. Työn organisoinnin avulla nähdään mahdolliseksi saada aikaan oppimista, joka voi olla myös oheis- tai satunnaisoppimista. Varhaiskasvatussuunnitelmatyön lähtökohtana valtakunnallisesti on lapsen yksilöllinen huomioiminen ja toiminnan suunnittelua lapsilähtöisesti. Laadukkaan varhaiskasvatuksen perustalla tulee olla tieto, joka lapsilta ja lapsista nousee. Mikäli päiväkotit organisaationa pystyy hyödyntämään yksilöiden osaamisen täysipainoisesti ja kehittymään organisaationa, on se kansantaloudellisestikin merkityksellistä sekä resurssien tehokkaan käytön että toiminnan tavoitteiden saavuttamisen kautta.

Koetun yhteistyön laatu: päivähoito vanhempien silmin

Päivi Pihlaja, Jarmo Kinos & Matti Mäntymäki, Turun yliopisto

paivi.pihlaja@utu.fi

Tutkimuksen tavoitteena on arvioida vanhempien näkemyksiä koetusta suhteestaan päivähoitoa kohtaan. Tarkasteltavina käsitteinä ovat tyytyväisyys, luottamus ja sitoutuminen. Aiemmissa tutkimuksissa markkinoinnin palvelujen piirissä on testattu tyytyväisyyden, luottamuksen ja sitoutumisen välisiä kausaalisuhteita varsin laajasti. Tämän vuoksi tutkimuksemme keskittyy kausaalisuuksien etsimisen sijaan tarkastelemaan tyytyväisyyttä, luottamusta ja sitoutumista päivähoitosuhteen itsenäisinä mutta toisiinsa kytkeytyvinä päivähoitosuhteen koetun laadun komponentteina. Aiemmissa tutkimuksissa koetun yhteistyösuhteen laatu nähdään onnistuneen vuorovaikutuksen tuloksena. Koetun suhteen laadulla on perustava merkitys asenteiden muodostumiselle palveluntuottajaa kohtaan. Avainasioina tässä suhteen koetussa ladussa ovat tyytyväisyys palveluntarjoajan toimintaan, luottamus ja sitoutuminen. (Baker et al. 1999; Crosby et al. 1990; Dorsch et al. 1998, Garbarino & Johnson 1999; Palmer & Bejou 1994; Smith 1998.) Ravaldin ja Grönroosin (1996) mukaan koetun suhteen laadun aste vaihtelee ajan kuluessa. Tyypillisesti suhteen alkuvaiheessa asiakkaan yksittäisissä palvelukokemuksissa ja -tilanteissa kokemalla arvolla on suuri merkitys. Ajan kuluessa ja suhteen kehittyessä yksittäisten palvelukokemusten merkitys vähenee, kun taas kokonaisarvion eli suhteen koetun laadun merkitys kasvaa. Asiakkaan odotukset kehittyvät siis ajan kuluessa transaktionaalisesta painotuksesta relationaaliseen suuntaan. Olennainen asia on tunnistaa muuttujia tai affektiivisiä reaktioita jotka liittyvä asiakkaan suhteen laadun määrittelyprosessiin. Tutkimus toteutettiin kyselynä kolmessa Varsinaissuomalaisessa kunnassa. Kyselyyn vastasi yhteensä 232 vanhempaa. Vastaajista suurimman ryhmän muodostivat 31–40-vuotiaat vanhemmat (68 %). Alle 30-vuotiaita vastaajista oli noin 16 prosenttia ja yli 40-vuotiaita 15 prosenttia. Vastaajien päivähoitossa olevat lapset olivat iältään 2–7-vuotiaita. Kyselyssä käytettiin 5-portaista Likert-asteikkoa. Tyytyväisyyden osalta kysely sisälsi sekä päiväkotia että päivähoitotoimistoa mittaavia väittämiä. Luottamus sisälsi kolme ulottuvuutta, jotka olivat luotettavuus, hyväntahtoisuus ja asiantuntemus. Sitoutumisen osalta väittämillä pyrittiin mittaamaan sekä vastaajien yleisen tason sitoutumista että valmiutta panostaa lapsensa päivähoitosuhteeseen.

Tulokset osoittivat vanhempien olevan tyytyväisiä päivähoitopalveluita kohtaan. Myös tyytyväisyys oman lapsen päiväkotiin on erittäin korkealla tasolla. Henkilökunnan pätevyyteen ja osaamiseen luotetaan. Kriittisimmin vanhemmat suhtautuvat kunnan päivähoitoviraston osaamiseen tuottaa korkealaatuista palvelua. Tulokset osoittavat, että vanhemmat kokevat olevansa sitoutuneita päiväkodin toimintaan. Kuitenkin konkreettinen oma panostaminen ja oma osallistuminen saavat selvästi alemmat arvot. Päiväkodin vaihtaminen koetaan vaivalloisena, mikä osaltaan vaikuttaa kognitiiviseen sitoutumiseen. Tulokset osoittavat, että vanhemmilla on vahva luottamus päiväkodin osaamiseen sekä tapaan, jolla heitä kuullaan ja huomioidaan lapsensa hoitoon liittyvissä asioissa. Vanhempien oma sitoutuminen ja panostaminen nykyistä enemmän tähän yhteistyösuhteeseen eivät ole itsestään selvyyksiä verrattuna luottamuksen ja tyytyväisyyden saamiin arvioihin. Vastaajien verraten positiivinen suhtautuminen päivähoitosuhteeseensa käy ilmi myös vastausten jakautumisesta. Tulokset antavat aiheita pohtia mistä näin positiivinen näkemys juontaa.

Tunteet ja toiveet yliopistoesimiesten identiteettikehityksen kuvaajina

Soili Keskinen, Turun yliopisto

soili.keskinen@utu.fi

Työn herättämien tunteiden tutkiminen ja tunteiden säätelyssä kehittyminen ovat kasvatustieteissä vielä alullaan. Tunteet ovat informaatiota yksilön suhteesta työhönsä, omaan kehittämiseensä ja itseensä. Työtunteita tutkimalla voidaan tehdä päätelmiä työntekijän ammatillisesta identiteetistä ja siinä kehitymisestä. Turun yliopistossa toteutettiin vuoden mittainen akateemisen johdon valmennusohjelma, jonka päätteeksi haastattelin koulutukseen osallistuneet esimiehet. Yksilöhaastatteluissa oli useita teemoja, mutta tässä esitelmässä analysoidaan ainoastaan haastateltavien (N=20) pohdintaa siitä, millä tavalla tunteet omaa esimiehisyttä kohtaan olivat muuttuneet koulutuksen aikana ja millaisia toiveita heillä oli oman työtulevaisuutensa suhteen koulutuksen jälkeen. Haastatteluaineisto on analysoitu kvalitatiivisesti ja aineistolähtöisesti pyrkien löytämään kaikki erilaiset tunteiden kokemisen, ilmaisemisen ja säätelyn ilmiöt sekä toiveiden kirjo mahdollisimman monipuolisena. Tunnetyöstä puhuttaessa voidaan erottaa toisistaan tunteen kokeminen, ilmaiseminen ja säätely erillisinä prosesseina. Tunteiden kokeminen ei automaattisesti tunnu liittyvän esimiestyöhön, koska esimiehistä neljäsosa ei joko kyennyt tai halunnut eritellä esimiehisyteensä liittyviä tunteita, verrattuna siihen, että kaikki haastatellut nimesivät useita toiveita, yhteensä 60 erilaista. Esimiestyö mielletään järkipäiseksi, tietämisen avulla säädellyksi toiminnaksi, jossa tunteiden kokemista saatetaan pitää hämmäntävänä, jopa pelottavana, hallinnan tunnetta heikentävänä. Kahta esimiestä lukuun ottamatta muut kokivat tunteensa muuttuneen koulutuksen aikana. Tyypillisimpiä muutoksia tunteissa olivat helpottuneisuuden, varmuuden ja rohkeuden tunteiden lisääntyminen. Esimiesten ilmaisemat tunteet olivat voittopuolisesti positiivisia. Yksi esimies raportoi, että ”mitä pikemmin esimieskausi loppuisi, sitä paremmalta tuntuisi”. Esimiesidentiteetin jäsentymisestä kertovat kokemukset siitä, että tietoisuuden tunne omasta roolista, tehtävistä ja vastuista selkiytyi. Identiteetin jäsentymisestä kertoo sekin, että esimies raportoi hämmennyksen tunteistaan, kun huomaa, miten paljon häneltä odotetaan empatiaa muita kohtaan tai miten voimakkaiden tunteiden kohteeksi esimiehenä voi joutua. Toiveiden tyypillisimmät sisältöluokat liittyivät resurssien saamiseen, tutkimustyöhön siirtymiseen ja esimiehenä kehittämiseen.

Varhaispedagogiikan reflektiivinen kehittäminen VKK-Metrossa

Mikko Ojala, Helsingin yliopisto

mikko.o.ojala@helsinki.fi

VKK-Metro on pääkaupunkiseudun kuntien (Espoo, Helsinki, Kauniainen ja Vantaa) varhaiskasvatuksen kehittämissyksikkö, joka toimii tiiviissä yhteistyössä Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitoksen varhaiskasvatuksen tutkimusyksikön kanssa. Kehittämissyksikön tehtävänä on tutkia ja kehittää varhaiskasvatuksen käytännön toimintaa, kouluttaa henkilöstöä ja hyödyntää pääkaupunkiseudun kuntien synergiaetuja ja sitä kautta vapauttaa kapasiteettia uusia haasteita varten. Reflektioon perustuva pedagoginen kehittäminen perustuu ajatukselle jossa käytännön toimijat voivat löytää itselleen sopivan tavan kehittää omaa työtään syvenevän reflektion kautta. Reflektion olemusta ja sen käytännön toimivuutta on pyritty mallintamaan. Erään

lähestymistavan ovat kehitelleet Korthagen ym. (1999; 2001), jotka ovat nimenneet mallinsa ALTAC malliksi. Malli perustuu ajatukseen, jonka mukaan teorian ja käytännön kohtaaminen voisi edetä viiden toisiinsa liittyvän osaprosessin kautta: (a) toiminta, (b) toiminnan reflektointi, (c) tietoisuus olennaisista tekijöistä, (d) vaihtoehtoisten toimintatapojen kehittäminen, ja (e) uusi toiminta. Hieman toisenlaisen mallin perustuu Östermanin ja Kotkampin (1993) kehittämä kokemuksellisen oppimisen malli. Tämä malli on edellistä yleisemmällä tasolla, mutta siinä on myös samoja osatekijöitä. Kokemuksellisen oppimisen mallin keskeiset osatekijät ovat (a) konkreettiset kokemukset, (b) havainnointi ja analyysi, (c) uudelleen jäsenyvä käsitteellistäminen, ja (d) aktiivinen kokeilu. Pedagoginen dokumentointi tarjoaa erityisesti reflektiiviselle varhaispedagogiikan kehittämiselle monia käyttökelpoisia esimerkkejä.

VKK-Metron kehittämisprosessin aikana on muodostunut kymmenen toimintaa ohjaavaa periaatetta, joiden katsomme olevan tärkeitä päiväkotityön arjen kehittämisessä.

VKK-Metron tutkimuspäiväkodeissa toteutunut kehittämisprosessi toimintavuonna 2008–2009

Tuulikki Venninen, Helsingin yliopisto

tuulikki.venninen@helsinki.fi

Kahden vuoden välein vaihtuva tutkimuspäiväkotiverkosto (21 kpl) on VKK-Metron kehittämistoiminnan selkäranka. Tutkimuspäiväkodit valitsevat yhteisen teeman alla itselleen omista tarpeistaan lähtevän kehittämiskohteen. Ensimmäisen verkoston yhteinen teema oli havainnoinnin, dokumentoinnin ja arvioinnin kehittäminen. Yksittäisten päiväkotien kehittämiskohteet vaihtelivat pienistä ja konkreettisista (esim. tietynlaisen havainnointilomakkeen kehittäminen) laajempiin kokonaisuuksiin (esim. aikuisten ja lasten välisen vuorovaikutuksen havainnoiminen).

Kuvaan tutkimuspäiväkotien matkaa oman kehittämistehtävänsä toteuttamisessa yhden vuoden aikana. Kehittämisprosessia eri tavoin seuraamalla pyrittiin saamaan näkymää niihin asioihin, jotka toimivat joko kehittämistä tukevinä tai sitä estävinä asioina niin yksilö-, tiimi-, kuin työyhteisötasollakin. Myös ohjaajan ja johtajan roolin kehittymistä seurattiin ja niiden merkitystä arvioitiin.

Prosessissa kerättiin tutkimustietoa (a) alku- ja loppuhaastattelujen avulla, jotka samalla toimivat tutkimuksellisinä interventioina (b) kuukausittaisella prosessin seurannalla, joka koski vuorokuukausin yksittäisiä työntekijöiltä ja tiimejä. Myös ohjaajat ja johtajat vastasivat joka kuukausi omaan kyselyyn. (c) Lisäksi kokemuksia on kerätty kehittämisen tueksi suunnitellun toteutus ja arviointilomakkeen pohjalta, erilaisten kirjoitelmien pohjalta sekä tutkimuspäiväkotien reflektioseminaarissa keväällä 2009.

Perinteisen tutkimusraportin tilalle kirjoitettuun, tutkimuspäiväkotien prosesseista kertovaan (ilmaiseen) julkaisuun jokainen tutkimuspäiväkoti on itse kuvannut oman matkansa. Niiden ympärille kehittämisprosessissa mukana olevat asiantuntijat ovat kuvanneet teoriaa, tuloksia ja omia kokemuksiaan. Yhteisen kirjan tarkoituksena on nostaa kentän kehittäjien omalla äänellä esille niitä kokemuksia, joita he oman työnsä kehittäjinä ovat saaneet.

Osaaminen näkyväksi ja osaksi ammatillista tietoisuutta

Birgitta Vilpas, Helsingin yliopisto

birgitta.vilpas@helsinki.fi

Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämisyksikkö VKK-Metron yhtenä haasteena on tavoittaa mahdollisimman suuri osa alueensa varhaiskasvatuksen ammattilaisista. Kentän työntekijöillä on sellaista pedagogista osaamista, joka olisi hyvä saada laajan yleisön tietoisuuteen.

Varhaiskasvatuksen kehittämisessä ja erilaisten pedagogisten käytänteiden levittämisessä videomateriaalien tuottaminen ja niiden hyödyntäminen ovat nousseet yhdeksi tärkeäksi työskentelytavaksi VKK-Metron toiminnassa.

Tähän mennessä olemme tuottaneet kolme kasvatuksen ammattilaisten haastatteluihin pohjautuvaa dvd:tä, joissa kentän työntekijät ovat esitelleet omaa osaamistaan. Kahdessa ensimmäisessä haastattelun teemat nousivat VKK-Metron suorittamien laajalle kentälle suunnattujen sähköisten kyselyiden pohjalta. Kolmannessa videossa esitellään monipuolisesti yksi kentällä käytössä oleva pedagogisen toiminnan dokumentointitapa, kasvun kansiot.

Videon pohjana olevat haastattelut ovat toimineet pienimuotoisina interventioina, joissa käytännön työntekijät ovat arvioineet omaa toimintaansa.

Osa toteuttamistamme videoiden aiheista on tullut kentältä. Edelleen olemme kuulolla uusille kentältä nouseville aiheille. Yhtenä mahdollisuutena on selvittää, kuinka turvata pedagoginen keskustelu hektisessä päiväkodin arjessa. Edelliset kokemukset ovat rohkaisseet meitä kokeilemaan videoinnin hyödyntämistä muissakin yhteyksissä (esim. *stimulated recalling*, luentovideoinnit ja lapsihavainnointi).

Käytäntöön liittyvässä tutkimuksessa, jonka tavoitteena meidän tapauksessamme on varhaiskasvatusosaamisen kehittäminen ja laajentaminen, kentän ammattilaiset ovat pääroolissa.

KANSALAISKASVATUS

Riitta Korhonen (Turun yliopisto) & Leena Lestinen (Jyväskylän yliopisto)

Deliberatiivinen luokahuonedemokratia

Tuure Tammi, Helsingin Yliopisto

tuure.tammi@helsinki.fi

Kouludemokratia on kolmenkymmenen vuoden hiljaiselon jälkeen noussut koulutuspoliittisen keskustelun keskiöön oppilaskuntien kehittämisen ja kansalaisvaikuttamishankkeiden kautta. Tässä diskurssissa heijastuu toisaalta poliitikkojen huoli alhaisista äänestysprosentteista etenkin nuorten aikuisten keskuudessa ja toisaalta perustuslaissakin tunnustettu oikeus osallistua itseä koskevista asioista päättämiseen.

Esitelmässäni lähdän liikkeelle kriittisestä kansalaisesta aidon demokratian edellytyksenä ja täten myös kansalaiskasvatuksen tavoitteena. Mielipiteiden perustelemisen taito sekä taito arvioida perustelujen mielekkyyttä ovat ominaisia kriittiselle kansalaiselle. Näitä taitoja tarvitaan, jotta ihminen huomaisi ympäriltään indoktrinoivat käytänteet ja kykenisi vastustamaan niitä. Myös kansanedustajien vastuuvollisuus edellyttää kansalaisia, joiden kasvatus valmistaa heidät harkintaan ja kykyyn arvioida edustajiensa harkintojen tuloksia. Deliberatiivisessa demokratiateoriassa painotetaan perusteluita arvioivan keskustelun merkitystä valistuneessa päätöksenteossa. Deliberaation avulla on siis mahdollista harjoitella kansalaisille tärkeitä taitoja.

Esitelmäni perustuu pro gradu -tutkielmaani pohjautuvaan ja tekeillä olevaan artikkeliin. Toimintatutkimukselliseen paradigmaan perustuvassa opinnäytetyössäni kehitin luokahuoneen päätöksentekoa deliberatiivisessa hengessä. Oppilaat pääsivät nostamaan tärkeiksi kokemiaan asioita luokan yhteiseen keskusteluun ja tekemään päätöksiä niiden suhteen. Opettajan johdolla pyrimme osallistamaan myös luokan hiljaisimmat oppilaat deliberaatioon. Kompetenssien eritasoisuus asetti kuitenkin haasteita osallistumiselle ja pakotti meidät miettimään uusia kehityssuuntia. Esitelmässäni tarkastelen luokahuonedemokratian toteutettavuutta ja pohdin sen merkitystä kansalaiskasvatuksen projektille.

Kerhotoiminnan mahdollisuus tukea lapsen ja nuoren kasvua osallistuvaksi kansalaiseksi: esimerkkinä Nuorten parlamentti -toiminta

Tiina Karhuvirta, Helsingin yliopisto / Kerhokeskus – koulutyön tuki ry

tiina.karhuvirta@kerhokeskus.fi

Koulun kerhotoiminnan kehittämisen tavoitteena on saada aikaan monipuolista, lapsen ja nuoren kasvua tukevaa toimintaa. Oleellisina toiminnallisina tavoitteina on muun muassa lasten ja nuorten osallisuuden lisääminen ja yhteisöllisyyden tukeminen. Onko koulussa mahdollista syventää nuorten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä ja samalla tukea nuorten yhteiskunnallista aktiivisuutta?

Nuorten parlamentti -toimintaa on Suomessa järjestetty vuodesta 1998 lähtien, ja se on vakiintunut yhdeksi toimintamuodoksi, jossa hyödynnetään kerhotoimintaa ja erityisesti kerhotoiminnan vapaaehtoisuudenulottuvuutta. Koulun Nuorten parlamentti -kerhot ovat olleet siis yksi paikka – mahdollisesti myös ainoa paikka kouluyhteisössä – peruskouluikäisille nuorille, joissa he ovat voineet ”puhua politiikkaa” vertaistensa kanssa.

Esityksessäni hahmottelen toiminnan taustoja ja kehittymistä sekä sitä, millaisia näkemyksiä osallistujilla – nuorilla ja ohjaajilla – on ollut Nuorten parlamentti -kerhoista ja niiden toiminnasta. Esityksessä käytetään materiaalina Nuorten parlamentti -toiminnan aineistoja sekä keräämäni haastattelumateriaalia.

Väkivalta häiriintyneenä vuorovaikutuksena

Eevastiina Gjerstad & Timo Purjo, Non Fighting Generation ry

eevastiina.gjerstad@nfg.fi

Non Fighting Generation -järjestössä väkivalta nähdään pääasiassa vuorovaikutuksellisenä ja elämäntaidollisena ongelmana, johon liittyy puutteellisuuksia tai vääristymiä arvoissa, tunnetaidoissa, asenteissa ja toimintatavoissa. NFG:n kasvatusfilosofia nojaa Rauhalan ja Franklin holistiseen ihmiskäsitykseen, jonka mukaisesti ihmisen perustarve on tahto tarkoitukseen. Tarkoituskasvatus näkyy kohtaamispedagogiikassa, jonka kautta kasvattaja pyrkii saattamaan nuoren kasvokkain arvojensa, tunteidensa, asenteidensa ja toimintatapojensa kanssa dialogisesti, nuorta kunnioittaen, mutta silti kasvattajana toimien. Erityisen tärkeää on, että kasvattaja välttää indoktrinaatiota ja toimii siten, että nuori on selvillä kasvattajan tarkoituseristä.

Väkivaltaan johtanutta häiriintynyttä vuorovaikutusta pyritään ehkäisemään ja korjaamaan myös muun muassa korostamalla sukupuolten välistä kumppanuutta vastakkainasettelujen sijaan ja parantamalla sukupuolten välistä vuorovaikutusta. Parasta perheväkivallan ennaltaehkäisyä on ehkäistä seurusteluväkivaltaa.

NFG:ssä meneillään olevassa Levottomat Tuhkimot -projektissa pyritään saamaan konkreettista tietoa tyttöjen väkivaltailmiöstä. Kokemuksellisesti ilmioon tutustutaan väkivaltaisesti ja tuhoisasti oirehtiville tytöille järjestettävien kokeilevan ja auttavan yksilötyöskentelyn ja vertaistukiryhmien avulla. Lisäksi tutustutaan aiheesta olevaan tutkimuskirjallisuuteen. Näiden tutkimustulosten avulla lähdetään kehittämään konkreettisia tapoja ja menetelmiä, joiden avulla tyttöjen väkivaltaiseen ja tuhoisaan käyttäytymiseen voidaan puuttua tuloksellisesti ja kohtaamispedagogiikkaa noudattaen.

Musiikki- ja mediakasvatusnäkökulmia kansalaiskasvatukseen

Pirkko Martti, Turun yliopisto

pirkko.martti@utu.fi

Tarkastelen esityksessäni musiikkikasvatuksen kytkentöjä kansalaiskasvatukseen ja erityisesti mediakasvatukseen osana sitä. Euroopan yhteisöjen komissio julkaisi vastikään julkilausuman medialukutaidosta digitaalisessa ympäristössä. Sen mukaan nykypäivän tietoyhteiskunnassa medialukutaidossa on kyse osallistumisesta ja kansalaistaidoista ja sitä pidetään yhtenä keskeisenä edellytyksenä aktiiviselle ja täysimääräiselle kansalaisuudelle, joka estää yhteisöstä syrjäytymisen tai ainakin vähentää sen riskiä. Näkemys mediataidosta kansalaistaitona nostaa mediakasvatuksen erityisasemaan osana kansalaiskasvatusta.

Toisin kasvattamisen teemaan liittyen voidaan pohtia mediaa informaalina oppimisympäristönä ja musiikkikasvattajana. Haluan esityksessäni tuoda keskusteltavaksi problematiikkaa, joka sisältyy erityisesti oman maan kulttuuriperinnön välittämiseen kansalaiskasvatuksen tavoitteena. Miten se toteutuu musiikkikasvatuksessa, joka tasapainoilee kulttuurisen musiikkiperinnön vaalimisen ja toisaalta populaarimusiikkipainotusten välillä globaalin musiikkiteollisuuden puristuksessa? Tuoko musiikkiteollisuuden voimakas koko musiikkikulttuuriin kohdistuva vaikutus myös kuluttajanäkökulman musiikkiin tärkeäksi osaksi kansalaiskasvatusta?

Tarkastelen median roolia musiikkikasvatuksessa kulttuuriperinnön välittäjänä esimerkkinä kanteleen modernisaatio 2000-luvulla. Se tuo esille muun muassa kysymyksen, tarvitaanko kulttuuriperinnön välittämiseen nykyajassa tuotteistamista modernin markkinoinnin keinoin. Saako kansallissoitin uuden imagon mediassa? Keskusteltavaksi jää kulttuuriperinnön välittämisessä tuotteistamisen suhde kansanperinteen säilyttämiseen sellaisenaan, muuttumattomana, itseisarvona.

Ääniympäristön kuuntelu ja musiikkikasvatus

Olli-Taavetti Kankkunen, Sibelius-Akatemia

tnolka@uta.fi

Vaikka arjen äänet, musiikki, verbaaliset ja ei-verbaaliset äänet saavuttavat aistimme lakkaamatta vuorokauden ajoista riippumatta, aina läsnä olevan ääniympäristön kuunteluun ja kuuntelutaitoihin ei juuri anneta ohjeita koulussa. Kuinka voimme olettaa, että ihmiset voivat kehittää kuuntelutaitojaan, jos heidän kuunteluaan ei harjoiteta? Kuitenkin kaikkia koskettava

globalisoituvan maailman ääniympäristö ja sen muutokset edellyttävät auditiivisia kansalaistaitoja.

Teoreettisen tutkimukseni Ääniympäristökasvatus suomalaisessa perusopetuksessa tutkimustehtävänä on praksiarilisen musiikkikasvatusfilosofian kriittinen tarkastelu ja eettinen rekonstruktio ääniympäristön kontekstissa. Viitekehystenä ovat sekä praksiarilinen musiikkikasvatusfilosofia, joka korostaa yksilön elämäkäytäntöön sitoutunutta toimintaa, että akustisen kommunikaation teoria, joka tarkastelee kuuntelevan ihmisen näkökulmasta yksilön, yhteisön ja äänen välistä suhdetta. Päämetodina on teoreettis-käsitteellinen analyysi ja argumentaatio.

Tutkimukseni muodostaa kokonaisuudessaan argumentaation suomalaisen perusopetuksen esteettiselle ja eettiselle musiikkikasvatukselle audiovisuaalisessa kulttuurissa. Tutkimukseni keskeisin tieteellinen merkitys voidaan nähdä musiikkikasvatuksen yhteiskunnallisen ydintehtävän, oikeutuksen ja kasvatusavoitteiden teoreettisessa tarkastelussa. Keskityn esityksessäni akustisen ja sosiaalisen ympäristön sekä musiikin ominaisuuksien vertailuun. Osoitan, että ääniympäristön ominaisuudet ja kuuntelun tavat, asenteet ja kriteerit ovat vain tiettyyn mittaan asti samat kuin musiikin kuuntelussa, joka Reimer Bennettin esteettisen ja David Elliottin praksiarilisen musiikkikasvatusfilosofian valossa pohjautuu *Fine Arts* -ajattelumalliin. Molemmat kuuntelukasvatuksen paradigmat osoittautuvat riittämättömiksi ääniympäristön kuuntelun huomioon ottavassa musiikkikasvatuksessa. Tutkimukseni ratkaisee ongelman laajentamalla musiikkikasvatuksen paradigman ääniympäristökasvatukseksi. Tarkastelen tätä päivittäisen ääniympäristön kuuntelukasvatusta kansalaiskasvatuksena.

Kotimaisema, peritty kulttuuriympäristö. Ympäristökasvatuksella kestäviä kulttuuriympäristöjä

Laura Puolamäki & Eeva Raike, Turun yliopisto

lpuol@utu.fi

Ihmisen toiminta ja vuorovaikutus maiseman kanssa näkyy maiseman kerrostuneisuutena.

Kulttuuriympäristön arvon ja moneen kertaan rakennetun ympäristön merkitysten ymmärtäminen edellyttää usein joko harjaantumista maiseman tulkintaan tai paikallisen asukkaan omakohtaisiin kokemuksiin perustuvaa intuitiivista ymmärrystä.

Kulttuuriympäristöjen suojelukeinojen moninaiseen valikoimaan sisältyy kulttuuriympäristökasvatus. Olemme pohtineet artikkelissamme Eurooppalaisen Maisemayleissopimuksen määrittelemän maiseman käsitteen vaikutusta ympäristökasvatuksen menetelmiin kulttuuriympäristökohteissa.

Kulttuuriympäristökasvatuksen tavoitteena on suojella kulttuuriympäristöjä kokonaisvaltaisesti vahvistamalla omaan ympäristöön liittyvää paikallisidentiteettiä, lisäämällä tietoisuutta ympäristöstä ja ylläpitämällä aikaisempien sukupolvien luoman ympäristön arvostusta sekä siihen liitettyjen merkitysten tuntemusta. Suojelun ja kulttuuriympäristökasvatuksen perustana on ollut viranomaisten arvottama, lainsäädännöllä virallistettu ja visuaalisesti havaittava maisema. Nykyään Eurooppalaisen Maisemayleissopimuksen myötä maisemaksi käsitetään paitsi näköaistilla havaittava, myös äänistä, tuoksuista, kosketuksesta, tavoista sekä yhteisistä ja yksilöllisistä kokemuksista rakentunut ja niiden kautta assosioitua maisema. Paikallisesti arvokkaina pidetyt kohteet ja niihin liittyvät paikallisen yhteisön yhteiset kokemukset puuttuvat perinteisillä menetelmillä valtakunnallisesti arvokkaiksi luokiteltujen luonnon- ja kulttuurimaisemakohteiden kartastosta. Kulttuuriympäristön arvo ja merkitys muodostuvat Eurooppalaisen Maisemayleissopimuksen mukaan paitsi fyysisestä ympäristöstä myös tavoista ja perinteistä, joita pitkään jatkunut ihmisen ja luonnon välinen vuorovaikutus on synnyttänyt. Arvokkaiden maisemakohteiden määritelmän muutos tuo siis muutoksen myös ympäristökasvatukseen sisältöihin ja menetelmiin. Fyysisen ympäristön tarkastelun lisäksi ympäristökasvatuksessa tulisi ottaa kantaa siihen, millaisia kollektiivisia merkityksiä ympäristöön liittyy ja miten ne muokkautuvat vuorovaikutuksessa yhteisön kanssa. Lisäksi ympäristökasvatuksen tulisi antaa maisemayleissopimuksen mukaan valmiuksia aktiiviseen kansalaisuuteen, jotta tavoiteltu osallisuus suunnitteluprosesseissa vahvistuisi

Millaista on kansalaiskasvatus varhaiskasvatuksessa?

Riitta Korhonen, Turun yliopisto; Ebru Aktan, Canakkale Onsekiz, Mart University, Turkey; Julia Spinthourakis, University of Patras, Greece

riitta.korhonen@utu.fi

Kansalaiskasvatus alkaa jo varhaislapsuudessa, kun lapsi on toisten lasten ja aikuisten seurassa erilaisissa tilanteissa. Vuorovaikutus ja ensimmäiset kokemukset ryhmässä ovat lapselle merkittäviä, ja niissä luodaan pohjaa seuraaville vaiheille. Lapsella on mahdollisuus osallistua ryhmässä toisten kanssa aktiviteetteihin ja hän oppii samalla toimimaan lapsiyhteisön jäsenenä. Kontekstuaalisen oppimiskäsityksen mukaan lapsi saa vaikutteita kaikista niistä ympäristöistä, joissa hän on jollakin tavalla osallisena.

Institutionaalisessa kasvatuksessa toiminta perustuu valtakunnalliseen varhaiskasvatuksen kasvatussuunnitelmaan (Vasu 2005) Suomessa. Suunnitelmassa on määritelty lapsille suunnatun toiminnan tavoitteet ja sisällöt. Systemaattisinta varhaiskasvatusta toteutetaan päivähoitossa lapsiryhmissä. Kasvatuksessa esille tulevat sisällöt ja orientaatiot jäsentävät toimintaa ja antavat mahdollisuuksia tasapuolisesti eri alueiden käsittelyyn. Pienten lasten ryhmätoiminnan onnistuminen on suurelta osin ryhmässä toimivien lastentarhanopettajien ja muun kasvatushenkilöstön varassa. Henkilöstön tiedoilla, asenteilla ja toimintatavoilla on suuri merkitys siihen, millaista orientoivaa kansalaiskasvatusta päiväkodissa toteutetaan. Pienten lasten sosiaaliseen kehitykseen ja ryhmätyöskentelyvalmiuksiin vaikuttavat suuresti kasvu- ja oppimisympäristössä vallitseva ilmapiiri ja lasten omakohtaiset kokemukset. Tässä esityksessä tarkastellaan kansainvälisestä tutkimuksesta saatuja tuloksia. Tutkimus kohdistui alle kouluikäisten lasten kanssa työskentelevien lastentarhanopettajien toimintaan, kokemuksiin ja asenteisiin erilaisuutta kohtaan. Tutkimukseen osallistui lastentarhanopettajia Turkista, Kreikasta ja Suomesta. Opettajilta kysyttiin muun muassa, miten he suhtautuvat erilaiseen kulttuuriin ja miten he käsittelevät erilaisuuteen liittyviä kysymyksiä lasten kanssa ja millaisen oppimisympäristön he luovat lapsille.

Lastentarhanopettajien käsityksiä kuluttajakasvatuksesta esiopetuksessa

Birgitta Vilpas, Helsingin yliopisto / VKK-Metro

birgitta.vilpas@helsinki.fi

Esiopetusikäiset lapset ovat kuluttajia lapsiin kohdistuvilla markkinoilla. Markkinoiden laajeneminen ja lasten kulutustottumusten raju muutos viimeisten vuosikymmenien aikana ovat tehneet kuluttajakasvatuksen tarpeelliseksi jo varhaiskasvatuksessa.

Tutkimuksen teoriaosuudessa tarkastelukohteena on kuluttaminen yhteiskunnallisena ilmiönä, lapsen kehittyminen kuluttajaksi, kasvatus ja kuluttajakasvatus, esiopetus ja lastentarhanopettajan asiantuntijuus. Tutkimuksessa selvitettiin, millaisena esiopetuksessa työskentelevät lastentarhanopettajat käsittävät kuluttajakasvatuksen ja kuinka he ilmoittavat toteuttavansa sitä työssään. Lisäksi haluttiin saada tietoa siitä, millainen kuluttajakasvatuksen asema heidän mielestään on esiopetuksessa sekä siitä, millaisena kuluttajana lastentarhanopettajat näkevät esiopetusikäisen lapsen.

Tutkimusaineisto kerättiin maaliskuussa 2008. Tutkimukseen haastateltiin kuusi helsinkiläistä lastentarhanopettajaa. Teemahaastattelujen lisäksi tutkimukseen osallistuneilta kerättiin tietoa projektiivisen kirjoitustehtävän avulla. Haastattelut litteroitiin ja koko tutkimusaineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla.

Lastentarhanopettajat liittivät kuluttajakasvatuksen ympäristökasvatuksen yhteyteen. Mitä vahvempi yhteys oli, sitä selkeämpi käsitys kuluttajakasvatuksesta muodostui ja tavoitteeksi nähtiin ympäristön suojeleminen. Kun yhteys ympäristökasvatuksen ja kuluttajakasvatuksen välillä oli heikko, aiheutti tämä käsittelemistä sekä vaikeutti tietoisesta kuluttajakasvatuksesta toteuttamista. Tavoitteena oli lapsen kasvattaminen yleiseen vastuuseen.

Lastentarhanopettajat toteuttivat kuluttajakasvatusta kapea-alaisesti ohjaamalla lapsia kierrättämiseen, säästämiseen ja tavaroiden arvostamiseen opettamalla heitä huolehtimaan niistä.

Lastentarhanopettajien mielestä kuluttajakasvatuksen asema esiopetuksessa oli heikko. Sen asemaa pitäisi heistä vahvistaa aiheeseen liittyvällä koulutuksella. Esiopetusikäiset lapset nähtiin yltäkylläisyydessä elävinä tietoisina kuluttajina, jotka haluavat osoittaa omaa yhteiskunnallista kompetenssiaan kuluttamisella.

Kasvatettaessa lasta tulisiko kasvattaa myös tulevaa kuluttajaa?

Kestävän kehityksen mielikuvia lasten ajatuksissa

Leena Graeffe, Helsingin yliopisto

leena.graeffe@helsinki.fi

Tutkimus on osa kansainvälistä kokonaisuutta, jossa OMEPin (Organisation Mondiale pour l'Education Prescolaire) jäsenmaissa suoritetaan pienten lasten haastattelu (1–8-v.) koskien heidän ajatuksiaan kestäväan kehitykseen ja hyvään elämään liittyvistä arjen asioista. Haastattelut suoritetaan syyskuun ja joulukuun välisenä aikana. Tutkimuksen tulokset julkistetaan OMEPin maailmankongressissa Göteborgissa elokuussa 2010. Tutkimus liittyy OMEPin seuraavien lähivuosien painopisteasioihin, joissa tavoitteena on edistää kestävää kehitystä tietoisena tavoitteena myös varhaiskasvatuksessa.

Tässä vaiheessa tekstini on keskustelun alustus. Olen useissa kansainvälisissä yhteisöissä vuosien ajan toiminut kestäväan kehitykseen liittyvien kysymysten parissa ja näen erittäin tärkeäksi sen, että kestävää kuluttajakansalaisuus-tematiikkaa pyritään toteuttamaan eri tahoilla.

Lokakuussa 2009 käynnistyy merkittävä EU-projekti PERL (Partnership for Education and Research about Responsible Living) jatkona CCN:n (Consumer Citizenship Network) projektille. Kouluttajana olen kokenut erittäin tärkeäksi yli tiede- ja ainerajojen yltyvän, yhteisellä asialla toimimisen. Vastaavaan kokonaisajatteluun kuuluu myös CiCe (Children's Identity and Citizenship in Europe), jossa myös nähdään yhteisenä asiana kuluttajakansalaisuusasiat sekä niiden kytkennät kestäväan kehityksen tematiikkaan.

Kansalaiskasvatuksen mahdollisuudet kansalaisjärjestöissä

Laura Ritola, Oulun yliopisto

laura.ritola@oulu.fi

Globalisaatio haastaa kansallisvaltioiden olemassaolon ja käsityksen kansalaisuudesta. Traditionaalinen käsitys suomalaisuudesta on murroksessa, vaikka kansallisuus yhä koetaan tärkeänä sosialisointilähteenä. Kansallisen kulttuurin lisäksi globaalit kysymykset ja monikulttuuriset arvot ja taidot ovat nousemassa kansalaisuuskasvatuksen keskiöön. Kansallinen Kansainvälisyyskasvatus 2010-toimenpideohjelman mukaisesti globaalikasvatus on tärkeä osa kansalaiskasvatusta ja kokonaisvaltaisesti kaikkien kasvatusektoreiden tehtävä.

Kasvatustieteen päivillä esiteltävä tutkimus on alussa oleva väitöstutkimus, jonka tavoitteena on pohtia non-formaalien kasvatusektorin asemaa kansalaiskasvatuksen järjestäjänä ja toimeenpanijana. Tarkoituksena on määrittää kansalaiskasvatuksen merkitystä ja sisältöjä erityisesti kansallisuuteen ja globaaliin vastuuseen kasvattamisen näkökulmista.

Kansallisuutta ja globaalia ei nähdä toisiaan poissulkevana, vaan pikemminkin lokaalin ja globaalin välisenä dialogina – globaalin ajan kansalaisuuden mahdollistajana. Tutkimuksen kontekstina ovat nuorisjärjestöt, niiden asiakirjat ja toimijat. Tarkastelemalla non-formaalien kasvatusektorin instituutioita, tavoitteita ja metodeja pyrin löytämään yhtäläisyyksiä formaaliin kasvatukseen ja kyseenalaistamaan tämän perinteisen jaon olemassaolon.

Opiskelijoiden käsityksiä aktiivisesta kansalaisuudesta ja kansalaiskasvatuksesta

Riitta Korhonen, Turun yliopisto; Leena Lestinen, Jyväskylän yliopisto

riitta.korhonen@utu.fi

Aktiivinen kansalainen on perusopetuksen kokonaisvaltainen tavoite, joka on esillä koulutuspoliittisissa ohjelmissa, suunnitelmissa ja ohjeistuksissa. Koulussa toteutuva kansalaiskasvatus saa pohjaa opettajankoulutuksessa, jossa tulevat opettajat valmistautuvat tehtäväänsä. Tärkeää onkin saada valotusta siihen, mitä opiskelijat itse ajattelevat aktiivisesta kansalaisuudesta ja kansalaiskasvatuksesta. Opettajina he toimivat paitsi osaamisensa myös käsitystensä pohjalta tulevia sukupolvia kasvattaessaan.

Esitys perustuu kansalaiskasvatuksesta opettajankoulutuksessa meneillään olevan tutkimuksen aineistoon. Aineisto on koottu nettikyselyllä (2009) luokanopettajan

koulutuksensa päättövaiheessa olevilta opiskelijoilta. Tuloksia ei voida pitää tilastollisesti yleistettävänä, mutta ne antavat kuitenkin tutkimuksen jatkosuunnittelussa hyödynnettävää tietoa. Osana nettikyselyä vastaajia pyydettiin pohtimaan, mitä heidän mielestään ovat aktiivinen kansalaisuus ja kansalaiskasvatus.

Tuloksista ilmeni, että aktiivinen kansalaisuus nähtiin usein kansalaisuuden statuksen kautta, jossa keskeistä oli tietoisuus oikeuksista ja velvollisuuksista sekä perinteinen passiivinen poliittinen toiminta, kuten äänestäminen. Toisaalta käsityksissä painottui kansalaisuus aktiivisena käytännön toimintana, joka oli valppautta ja kriittisyyttä yhteiskunnan toimintaa kohtaan sekä erilaista vaikuttamista yhteisiin asioihin. Yleisesti voi luonnehtia, että aktiiviseen kansalaisuuteen sisältyi erilaajuisia toiminnan kehiä, joissa toteutuivat sekä poliittinen että sosiaalinen kansalaisuus. Huomionarvoista oli, että esille nousivat erityisesti lähiympäristö, lähimmäisyys ja pienet teot.

Kansalaiskasvatusta pidettiin vaikeana selittää ja usein vastauksissa viitattiin luokkatilanteessa toimimiseen sekä demokratian ja päätöksenteon toteuttamiseen oppilasryhmässä. Joissakin vastauksissa kansalaiskasvatusta pohdittiin vaikuttamismahdollisuuksina. Muutamat toivat esille yhteiskuntajärjestelmän käsittelyyn ja opetusmenetelmien valintaan liittyviä kysymyksiä.

Kansalaiskasvatuksen kehittäminen opettajankoulutuksessa näyttäisi olevan merkityksellinen opettajien tulevan opetustyön kannalta.

Kansalaiskasvatus ja tutkija-opettajan kansainvälistyminen?

Leena Graeffe, Helsingin yliopisto; Leena Lestinen, Jyväskylän yliopisto; Riitta Korhonen, Turun yliopisto

leena.graeffe@helsinki.fi

Kansalaiskasvatus voi olla yhä valtiokansalaisuuteen sidottua kansalaisuuskasvatusta, joka muotoutuu historiallis-poliittisessa kansallisessa kontekstissa. Toisaalta kansalaiskasvatuksen alueelle on yhä enenevästi tullut yli kansallisten rajojen ulottuvia tavoiteasetteluja ylikansallisten järjestöjen (esim. YK) ja valtioliittoutumien (esim. EU) taholta. Näin ollen, voisiko tutkijoille ja opettajille olla avartavaa paitsi tarkastella kansallista kansalaiskasvatusta "toisin silmin", myös jakaa ja tuottaa tietoa sekä kehittää opetusta kansainvälisten foorumeiden ja hankkeiden kautta.

Tarkoituksena on keskustella ryhmässä kansalaiskasvatuksen alueella toimivien tutkijoiden ja opettajien kansainvälisestä verkottumisesta ja yli valtiollisten rajojen ulottuvista käytännön yhteistyön kokemuksista ja mahdollisuuksista. Keskustelu on kaikille avoin ja siihen ovat tervetulleita osallistumaan kaikki aiheesta kiinnostuneet.

KASVATUSHISTORIA JA -FILOSOFIA

Rainer Aaltonen, Anja Heikkinen & Veli-Matti Värri (Tampereen yliopisto)

Oppimisteorioita vai sivistysteorioita?

Jouni Peltonen, Oulun yliopisto

jouni.peltonen@oulu.fi

1900-luvun lopussa ja 2000-luvun alussa länsimaista kasvatustieteellistä oppimiseen liittyvää keskustelua ovat hallinneet erilaiset konstruktivistiset oppimisteoriat tai -näkömynkset. Ne korostavat ihmisen aktiivisuutta tietonsa ja maailmansa rakentajana, oppimisen prosessiluonnetta ja sosiaalisen toiminnan merkitystä oppimisen kannalta. Tällaisiin teorioihin liittyen on tehty ja tehdään runsaasti empiiristä tutkimusta, jonka avulla ilmeisesti katsotaan voitavan ainakin rajatulla tavalla koetella ja testata kyseessä olevia teorioita. Samalla kuitenkin konstruktivistiset oppimisteoriat muistuttavat monessa suhteessa hyvin läheisesti mannermaisen pedagogisen perinteen piirissä kehiteltyjä filosofistyyppisiä sivistysteorioita. Esityksessä käsitellään nykyisten oppimisteorioiden ja perinteisten sivistysteorioiden välisiä yhteyksiä ja eroja ja nostetaan tarkastelun keskiöön kysymys siitä, missä määrin ja miten konstruktivistisia oppimisteorioita tai -näkömynkiä oikeastaan voidaan empiirisesti testata tai koetella ja miten niiden tieteellinen status pitäisi hahmottaa.

Suomalaisen kasvatuksen vaiettua historiaa – poikakotipojan silmin

Vesa Puuronen, Kuopion yliopisto

Suomessa toimi 1900-luvulla lukuisia poikakoteja, joista käytettiin myös nimitystä lasten suojelukasvatuslaitos. Yksi näistä poikakodeista oli Oulun läänin Muhoksen kunnassa toiminut Pohjolan poikakoti (1915–1979), jonka asukkaista suurin osa tuli silloisten Oulun, Lapin, Kuopion ja Pohjois-Karjalan läänien alueilta. Pohjolan poikakotiin otettiin ensimmäisen kerran tyttöjä vuonna 1979, vuonna 1985 sen nimi muuttui virallisesti Pohjolakodiksi. Pohjolakodin ensimmäisiä 80 toimintavuotta käsittelevä historia ilmestyi vuonna 1995. Historian nimi ”Mutta uneksia saa ehdottomasti...” (Vainionkangas 1995) kertonee hengestä, jossa teos on kirjoitettu. Pohjolan poikakodin historiaa on sivuttu myös muutamissa kasvatuksen historiaa käsittelevissä teoksissa, joissa päälähteenä on käytetty 1995 julkaistua poikakodin historiaa. Poikakoti oli monen sinne sijoitetun pojan elämän käännekohta. Poikakodin kasvatukseen menetelmät, poikakotisijoituksen aikaiset tapahtumat, poikien keskinäiset suhteet ja poikakotiin sijoittamiseen liittyvät tapahtumat ja käytetyt menetelmät (poliisikyydytykset jne.) jättivät monien sijoitettujen mieliin lähtemättömät jäljet ja syvän kokemuksen epäoikeudenmukaisesta kohtelusta. Alustuksessa kuvataan poikakotia ja poikakotiin sijoittamiseen liittyviä tapahtumia poikakotipojan silmin. Alustus perustuu entisen poikakotipojan haastatteluun ja asiakirja-aineistoihin.

Korkeampi opetus politiikan työkaluna

Risto Ikonen, Joensuun yliopisto

kansalainen@joensuu.fi

Keskikoulu, lukio ja yliopisto muodostavat suomalaisessa koulutusjärjestelmässä oman akateemisiin opintoihin johtavan haaransa. Siihen on kohdistunut poliittisia intohimoja vähintään yhtä paljon kuin kansanopetukseen tai ammattiopetukseen. Eri aikoina eri tahot ovat asettaneet korkeammalle opetukselle toiveita, jotka olivat usein ristiriidassa keskenään. Esitelmässä tarkastellaan ajanjaksoa 1860-luvulta aina 1960-luvulle saakka. Pyrin tarjoamaan yleiskuvan niistä odotuksista ja toimenpiteistä, joita sadan vuoden aikana korkeampaan opetukseen kohdistettiin. Lisäksi yritän luonnostella niiden ihanneihmisten malleja, joita eri intressiryhmät halusivat keskikoulujen, lukioiden ja

yliopistojen valmistavan. Tarkastelu tukeutuu pääosin aikaisempaan tutkimukseen ja se on osa laajempaa kasvatuksen historian kirjahanketta.

Aikuiskasvatus(tiede) yliopistossa: oppiaineen ja tieteenalan synty ja vakiintuminen Suomessa

Rainer Aaltonen, Anja Heikkinen & Jukka Tuomisto, Tampereen yliopisto

rainer.aaltonen@uta.fi

On useita tapoja esittää akateemisen tieteenalan ja oppiaineen syntyä. Perinteinen, formaali selittäminen korostaa kolmea ehtoa: 1. tutkimus- ja tiedonalalle perustetaan professuuri opetusta ja tutkimusta varten; 2. syntyy alan tieteellinen seura toimijoiden kokoontumista ja yhteydenpitoa varten; ja 3. alkaa ilmestyä tieteellinen aikakausjulkaisu tutkimustiedon välittämistä varten. Tässä esityksessä kuvailemme aluksi miten nämä ehdot täyttyivät aikuiskasvatuksen osalta yhdessä yliopistossa viime vuosisadan ensimmäisellä puoliskolla. Toiseksi tarkastelemme miten aikuiskasvatuksen laajentuessa erityisesti osallistujien määrän ja ammatillisen koulutuksen alueella uusia alan professuureja perustetaan eri yliopistoihin ja miten uusi yritys tieteelliseksi aikakausjulkaisuksi toteutuu vuosisadan jälkimmäisellä puoliskolla. Kolmanneksi tarkastellaan aikuiskasvatustieteen kehitymissuuntia vuosituhannen vaihteessa. Erityisesti pohditaan ja arvioidaan tieteenalan ja oppiaineen akateemista statusta talouden ja politiikan nykykontekstissa.

Ihmisen ajallistamisen tavat tila-ajassa ja suhde kuolemaan

Airi Liimets, Eestin Musiikki- ja Teatteriakatemia

airi_liimets@yahoo.de

Esitelmässäni suuntaan huomion jo tiedossa olevaan – siihen, että nykyajan käytännöllisessä maailmassa ei kiinnitetä riittävästi huomiota ihmisen olemiseen tässä kokonaisuudessa, ei opeteta riittävästi kysymään olemisen perään; olemiseen, johon kuuluu luonnollisesti myös kuolema. Esitelmässäni etsin vastauksia kysymykseen: ”Miten ihmisen ajallistamisen tavat ovat tila-ajassa keskenään sidoksissa ja minkäläinen on hänen suhde kuolemaan?” Filosofiseksi lähdekontekstina ajattelussani ovat Martin Heideggerin ideat todellisesta (*eigentliches Sein*) ja epätodellisesta olemisestä (*uneigentliches Sein*) ja siitä rakennetut mahdolliset tavat ihmisellä ajallistaa itseään (*Zeitigung*). Heidegger-tulkintoissa tulen toteamukseen, että kuoleman torjuminen ja siitä ison ongelman näkeminen (näin kun se valtavasti kuvaa nykyajan länsikulttuuria) ovat riskifaktoreiksi ja esteeksi ihmisen luovuuden kehitykselle ja potentiaalisiksi kulttuuriluojaiksi tulemiselle; esteeksi ihmisen itseään luomiselle kulttuurissa tai lopuksi ihmisen muuttumiselle kulttuurilaksi, mikä pysyisi yli aikojen ja pitäisi aikaa avoimena.

Filosofisille ideoilleni olen etsinyt ja myös löytänyt varmistusta empiirisessä tutkimuksessani, tutkiessani Eestin Musiikkiakatemiaan ylioppilaita. Aines kerättiin avoimilla esseillä, jossa vastattiin kahteen kysymykseen ja tekstejä käsiteltiin fenomenografisesti. Lopputuloksena eristyivät kolme eri merkity maailmaa kantavaa ihmisryhmää: kuolema-ei, kuolema-kyllä ja ei, kuolema-kyllä.

Laulunopetusmenetelmien kehityslinjoja Suomessa 1863–1969

Katri-Helena Rautiainen, Jyväskylän yliopisto

katri-helena.rautiainen@jyu.fi

Tämän tutkimuksen tehtävänä oli selvittää laulunopetusmenetelmien kehityslinjoja Suomen seminaareissa ja kansakouluissa vuosina 1863–1969. Tarkastelun kohteina olivat laulukirjat, laulunopetusopit, arkistomateriaali, sanoma- ja aikakauslehdet. Tutkimuksen pääpaino oli didaktiikan ja menetelmien tarkastelussa, jossa käytettiin analyttis-historiallista menetelmää. Aluksi laulunopetus tapahtui pääasiassa korvakuulolta. Sen rinnalla oli käytössä intervallimetodi, joka levisi suomenkielisiin kouluihin. Ruotsinkielisissä kouluissa laulu harjoiteltiin Chevén numerometodin avulla.

1890-luvun alussa M. Wegelius muokkasi Dessirier-Wegelius kaavametodin. Tässä asteikon jokaiselle sävelelle oli rakennettu oma 2–5 sävelen mittainen kaava. Wegeliuksen rinnalle nousi toinen M. Nybergin (1903) kehittämä Anjou-Nybergin kaavametodin suuntaus.

Kaavalaulumetodi koki suuria muutoksia A. Törnuddin (1913) toimesta. Hän ehdotti, että kaavoja käytettäisiin vasta kun asteikko ja kolmisointu eivät riittäneet. 1910-luvun toinen merkittävä uudistaja oli P. af Heurlin. Hän muutti laulunimet numeroiksi 1–7. Menetelmä sai nimekseen en-toi-ko -metodi. 1910-luvulla syntyi siis suuntauksia, jotka pyrkivät luopumaan osaksi tai kokonaan kaavoista.

1920-luvulle tultaessa syntyi asteikko- ja kolmisointujärjestelmään pohjautuvia metodeja. Laulunopetuksen merkittävänä käänteenä voidaan pitää V. Siukosen (1929) kehittämää analyttis-synteettistä metodia. Menetelmän lähtökohtana oli korvakuulolaulu, josta analysoitiin aluksi sävelvoima, kesto ja rytmi.

1950-luvun alussa O. Ingmanin kehittämä säveltapailumenetelmänsä perustui toonika-do -metodiin, saksalaisen Werlén käsimerkkeihin ja lintuihin puhelinlangalla. Uusi murroskausi laulunopetuksessa syntyi soitinten käyttöön ottoon 1960-luvulla. Orffilaisuutta ja Kodály'n säveltapailujärjestelmää sovellettiin myös oppikirjoissa.

Avainsanat: laulunopetusmenetelmä, laulukirja, laulunopetusoppi, seminaari, kansakoulu.

Metaforat ja sananlaskut kasvatuksessa

Liisa Granbom-Herranen, Jyväskylän yliopisto

liisa.granbom-herranen@hotmail.com

Halutun vaikutuksen välittäminen on merkkien avulla varsin tehokasta, koska merkkien kautta tietoinen ajattelu yhdistyy niin tunteisiin kuin vaistoihinkin. Maailman ymmärtäminen ja sen haltuun ottaminen tapahtuu arkisen elämän jokapäiväisissä toiminnoissa. Kielellinen merkitys rakentuu niiden tapahtumien ja toimintojen kautta, joihin puhe kulloinkin kytkeytyy. Metafora (tai sananlasku) ei ole vain ilmaisun väline, vaan tarvittaessa niillä luodaan uusia merkityksiä. Puheessa ja etenkin kasvatuspuheessa käytettävä sananlasku on jo itsessään merkki, joka kertoo puheen aiemmin eläneiden antamasta taustatuesta sanotulle. Sananlasku toimii myös merkinkantajana, jolloin sananlaskun sisältämät merkitykset, jotka voivat tulla tulkituksi arvoina, normeina tai väittäminä, kiinnittyvät tähän ilmaisuun ja sen sisältöön.

Tavoitteenani on ollut tarkastella kasvatusvallan käytänteitä yhdistämällä teoreettinen näkökulma ja empiirinen tutkimus. Suomessa kolmannen sektorin yleinen sosiaalinen vaikuttavuus samoin kuin vanhemmuuden ja isovanhemmuuden korostaminen ovat varsin keskeisesti esillä julkisessa kasvatusdiskurssissa. Arkisille toiminnoille on tyypillistä muutoksen hitaus niin yhteiskunnassa kuin yksilönkin elämismaailmassa. Onko kasvatuspuheen sananlaskuissa kyse aikakaudet ylittävästä normituksesta?

Puheenvuoroni rakentuu tutkimukseni osaan, jossa tarkastelen kasvatuspuheessa käytettyjen ilmaisujen voimaa. Keskittymällä metafora- ja sananlaskuilmaisuja sisältävän puheen toimintaan olen pyrkinyt selvittämään vaikuttavuuden siirtymää. Metaforakäsitykseni perustuu Hintikan ja Sandun mahdollisten maailmojen semantiikkaan tukeutuvaan malliin. Tässä metaforamallissa on kyse ennen kaikkea tavasta, jolla ilmaisun referenssi, viittauksellisuus, määritellään muuttuvissa olosuhteissa.

Opetussuunnitelma rippikoulun kehittämisen välineenä 1960-luvulta 2000-luvulle

Tapani Innanen, Helsingin yliopisto

tapani.innanen@helsinki.fi

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon rippikoulu on säilyttänyt suosionsa vakaana: sen kävi vuonna 1967 noin 89 % kaikista 15-vuotiaista laskettuna, vuonna 2008 vastaava osuus oli 88 %. Samana aikana Suomi on uskonnollisesti monipuolistunut ja ev.lut. kirkkoon kuuluvien osuus suomalaisista on laskenut 95 %:sta 81 %:iin. Vaikka rippikoulun käyminen on nuorelle vapaaehtoista, tämä muodollisen koulutuksen instituutio on säilyttänyt vahvan kulttuurisen asemansa.

1960-luvun lopulta lähtien rippikoulua on sisällöllisesti ja pedagogisesti kehitetty kahdella opetussuunnitelmauudistuksella. Ensimmäinen uudistuskierron tuotti ohjaustekstin *Rippikoulusuunnitelma* 1980 ja toinen verraten suppean puitesuunnitelman *Elämä – usko – rukous. Rippikoulusuunnitelma* 2001. Molemmilla kerroilla uudistukseen liitettiin mittava rippikoulunopettajien täydennyskoulutus.

Juuri valmistuneessa seurantatutkimuksessa (ks. Innanen & Niemelä, toim., *Rippikoulun todellisuus*. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 107. Tampere 2009) on arvioitu uudistusten

vaikutuksia. Uudistukset ovat rippikoululaisten koetun opetussuunnitelman perusteella selvästi tuottaneet asetettujen tavoitteiden mukaista rippikoulun pedagogista kehittymistä. Samalla tutkimus osoitti, kuinka hidasta monet tavoitellut muutokset ovat olleet. Koulutuksen kehittämisen kannalta yleisestikin kiinnostavia ovat esimerkiksi tulokset, että *curriculum*-tyyppinen puitesuunnitelma jättää mahdollisuuksia jatkaa käytännön toteutusta entisellään, että perinteinen opettajakeskeinen opettamisen tapa säilyy varsin vahvana ja että opettajatiiminä työskentely toteutuu usein ennemmin työnjakona kuin yhteistyönä.

Snellman-korkeakoulusta valmistuvien ja valmistuneiden opettajien kokemuksia froneettisen tiedon ja toiminnan kehittämisestä

Markku Niinivirta, Tampereen yliopisto

markku.niinivirta@uta.fi

Tässä tekeillä olevassa väitöstutkimuksessa tarkastellaan fronesis-käsitteen taustaa yleisellä tasolla sekä erityisesti sen merkitystä tulevaisuuden avainkäsitteenä opettajankoulutuskontekstissa. Tutkimuksen tehtävänä on pyrkimys ymmärtää Snellman-korkeakoulun steinerpedagogisen luokanopettajakoulutuksen taustafilosofiaa sekä valmistuvien ja valmistuneiden opettajien kokemuksia froneettisen tiedon ja toiminnan kehittämisestä koulutuksen aikana. Tässä alustuksessa keskitytään pohdiskelemaan fronesis-käsitteen muotoutumista seuraavien filosofisten näkemysten pohjalta:

Aristoteleen jakaessa tieteet teoreettisiin, käytännöllisiin ja tuotannollisiin hän myös samalla painotti sitä, että teoreettisesta ajattelusta muodostuu epsteemistä tietoa ja käytännöllisestä ajattelusta froneettista tietoa ja tuotannollisesta ajattelusta tuotannollista eli tekne-tietoa. Aristoteleelle käytännöllinen järki on tietoa siitä, miten varmistaa ihmiselämän tavoitteet, eli ”totuudenmukaisesti päättelevä toimintavalmius niiden asioiden suhteen, jotka ovat ihmiselle hyviä”. Aristoteles painottaa keinoja, joilla päämäärä saavutetaan, mutta itse päämäärä on annettu. von Wright kehittää edellä mainittua ajatusta eteenpäin, jolloin keinojen lisäksi itse päämäärät tulevat käytännöllisen järjen pohdinnan piiriin. Wilenius puolestaan korostaa, että käytännöllinen tieto kohdistuu keinojen ja päämäärien lisäksi myös tilanteisiin. Värrin puolestaan vahvistaa edellä mainittua näkemystä, että tällainen tilanteen edellyttämä tieto on aristoteelisessa mielessä käytännöllistä tietoa, joka on mahdollista saavuttaa kasvattajan käytännöllisen järjen ansiosta.

Friedrich Schiller valistuksen ja romantiikan risteyksessä

Jyrki Hilpelä, Joensuun yliopisto

jyrki.hilpela@kolumbus.fi

Näytelmäkirjailijana tunnettu Friedrich Schiller kirjoitti myös joukon filosofisia tutkielmia, joista jälkimaailma muistaneekin parhaiten ”kirjeet” esteettisestä kasvatuksesta. Schillerin filosofisen tuotannon tekee kiinnostavaksi siinä ilmenevä valistuksen ja romantiikan jännitteinen suhde. Hän aloittaa Kantin oppilaana, lukee huolella niin käytännöllisen järjen kuin arvostelukyvyinkin kritiikit ja ryhtyy luomaan maun perustaa Kantin antamien suuntaviivojen mukaan. Hän uskoo demokratiaan ja tervehtii ilolla Ranskan vallankumousta. Pian hän kuitenkin näkee vallankumouksen suistuneen terrorin ja mielivallan kurimukseen ja alkaa ottaa yhä enemmän etäisyyttä valistukseen. Näitä varauksia hän esittää sekä mainituissa esteettisen kasvatuksen tutkielmissa että eräälle mesenaatilleen, Augustenburgin prinssille, laadituissa kirjeissä. Niin Schilleristä tulee varhainen valistuksen kriitikko. Käyn esityksessäni läpi Schillerin esittämiä varauksia. Uskon että kasvatustieteen kehityksen tutkimisella valistuksen ja romantiikan viitekehyksessä on oma mielenkiintonsa.

J. A. Hollon näkemys eettisestä kasvatuksesta

Matti Taneli, Turun yliopisto

matti.taneli@salon.fi

J. A. Hollo (1885–1967) piti eettistä kasvatusta tärkeänä älyllisen, esteettisen, uskonnollisen ja toiminnallisen kasvatuksen rinnalla. Hänen mukaansa eettisellä kasvatuksella tulee olla itsenäinen asema, eikä sitä pidä sisällyttää uskonnolliseen kasvatukseen, jolla on erilainen

tehtävä koulukasvatuksessa. Moraalinen suuntautuminen on ennen muuta tottumuksiin, vakiintuneisiin ajatus- ja toimintatapoihin sekä tahdon suuntautumisuriin perustuva tosiasia. Hollo sanoo, että koulun opettaja ei toimi parhaalla mahdollisella tavalla eettisenä kasvattajana, jos hän vain jakaa moraalitietoa, mutta jättää moraalisten kokemusten saamisen kokonaan sattuman varaan. Hän korostaa sitä, että lapsuudessa moraalisten ohjeiden ja harjoitusten tulee olla ehdottomia, koska ne aikaansaavat lapsissa täsmällisyytensä ja selvyytensä takia kunnioitusta ja taipumusta niiden noudattamiseen. Hollo ei kuitenkaan ehdoitta puolusta apodiktista menetelmää, koska taitamaton opettaja voi rappeuttaa moraaliopetuksen pelkäksi dogmaattiseksi ulkoluvuksi. Hän pitää nuorten kasvatuksessa ehdottomuutta korostavaa kasvatustietoa varsinkin huonona. Hollo arvostaa Fr. W. Foersterin voluntaristisiin periaatteisiin perustuvaa moraaliopetusta, joka antaa myös nuoren kuvitteluelämälle aineksia, kun häntä rohkaistaan arvioimaan omasta näkökulmastaan moraaliteorioita ja -käytäntöjä. Hän tarkastelee myös eettisen kasvatuksen yhteyksiä esteettiseen ja uskonnolliseen kasvatukseen. Käsitellen esityksessään Hollon näkemystä eettisen kasvatuksen luonteesta ja sen suhteesta uskonnolliseen kasvatukseen. Analysoin myös eettisen kasvatuksen pyrkimystä läpäistä kasvatuksen koko aluetta ja sen yhteyksiä mielikuvituksen kasvattamiseen.

Rakkaus tulkinnan avaimena ja moraalin perustana – Kevin J. Vanhoozerin esittämä haaste pluralismille ja postmodernismille

Vesa Pirttimaa, Jyväskylän yliopisto

vesa.pirttimaa@heinola.fi

Tutkimus pyrkii selvittämään Kevin J. Vanhoozerin hermeneutiikan merkitystä kasvatukselle. Kriittisen kansalaisuuden ja median lukutaidon näkökulmasta tarkasteltuna on merkillepantavaa, että uskonnonopetuksen asema opetettavana aineena peruskoulussa ja lukiossa on yhä uudelleen nostettu esille ongelmallisena kysymyksenä. Tieto ja sivistys, erityisesti eri katsomusjärjestelmien systemaattinen hahmottaminen, ovat kriittisen kansalaisuuden perusehtoja. Sen vuoksi on tärkeää opettaa uskontoa oppiaineena yhteiskunnan rahoittamassa opetuksessa.

Tutkimukseni on osa Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitoksen yhteishanketta valta kasvatuksen uhkana ja mahdollisuutena. Tutkimus osallistuu parhaillaan käytävään kasvatustieteelliseen diskurssiin moraalien ja arvokasvatuksen alueilla. Työssä käsitellään myös oppisisältöjen arvoihin liittyvää vaikutusta ja kysymystä moraalien kehityksestä. Onko koulujärjestelmä ja nykyiset katsomusaineiden oppisisällöt tukemassa kriittistä ajattelua, moraalien kehitystä ja avoimuutta?

Yhteiskunnassa lisääntyvää nuorten ja lasten pahoinvointia voidaan pohtia myös katsomusaineiden näkökulmasta. Onko nuorten kokema tyhjyyden ja arvottomuuden tunne seurausta postmodernin aikakauden maailmankuvasta, jossa kaikki on suhteellista ja moraalisia arvoja ei ole olemassa? Tutkimuksessa arvioidaan katsomusaineiden oppisisältöjä. Kykeneekö koulujärjestelmä vahvistamaan ja tukemaan kotona annettua arvokasvatusta?

Suomessa uskonnonopetuksen asemaa ja merkitystä on pyritty perustelemaan hyvin monella eri tavalla; esimerkiksi yleissivistyksen ja kulttuuriperinnön näkökulmista. Suomessa katsomusaineiden tarpeellisuutta ei ole lähestytty tai perusteltu juurikaan kasvatustieteellisestä tai tieto-opillisesta näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa on tarkoitus hakea myös uutta, holistisempaa näkökulmaa ja pohtia katsomusaineiden merkitystä kasvatustieteen kentässä laajassa mielessä. Aihetta lähestytään perinteisen kulttuurisen näkökulman sijaan kriittisen kansalaisuuden, suvaitsevaisuuden, moraalien, ja tieto-opin näkökulmista.

Avainsanat: Katsomusaineet, kriittinen kansalaisuus, eri kulttuurit, indoktrinaatio, moraalit, arvokasvatust

Näkökulmia rauhankasvatuksesta kasvatushistoriassa

Jouko Jokisalo, Joensuun yliopisto

jouko.jokisalo@joensuu.fi

Rauhasta on tullut inhimillisen elämän ehdoton edellytys ydinaseiden ja globaalien ongelmien aikakaudella. Rauhankasvatustieteen korostunut merkitys ihmiskunnan tulevaisuudelle on

merkinnyt rauhankasvatuksen uutta vähittäistä tulemistä kasvatustieteeseen. UNESCO määritteli 1990-luvun puolivälissä rauhankasvatuksen yhdeksi keskeiseksi tavoitteeksi sen, että jokaisen yksilön tulisi oivaltaa ne yleismaailmalliset arvot ja toimintatavat, joille rauhankulttuuri voidaan rakentaa.

Rauhankasvatuksen teoria ja historia länsimaisessa kasvatushistoriassa ulottuu ainakin Erasmus von Rotterdamiin. 1600-luvulla Johann Amos Comenius kehitti 30-vuotisen sodan kärsimyskokemusten jälkeen kattavan vision teologiasta, politiikasta ja pedagogiikasta maailmanrauhan rakentajina. Ensimmäinen, joka toi käsitteen ”rauhanpedagogiikka” (*Friedenspädagogik*) kasvatustieteeseen, oli Friedrich Wilhelm Foester (1869–1966) teoksessaan *Politische Ethik und politische Pädagogik* (1918). Foester on ”filosofi Comeniuksen hengessä” (Franz Pöggler). Esityksessäni analysoin sitä, mitä heillä on annettavaa tämän päivän rauhankasvatustieteelle.

”Jos pahat liittyvät yhteen ja muodostavat joukkoja, mikseivät hyvät tekisi samoin?” Aktanttianalyysi Demokraattiset koulutyöntekijät -yhdistyksen koulupoliittisesta diskurssista

Mirka Räisänen, Tampereen yliopisto

mirka.raisanen@uta.fi

”Koulutyöntekijöiden jakautuminen edistyksen ja rauhan puolelle asennoituviiin ja toisaalta taantumuksellisiin asenteisiin ankkuroituneisiin koulutyöntekijöihin on tapahtunut selvemmin kuin koskaan aikaisemmin. Tällainen jakautuminen on väistämätön, kun koulu ja koko koulutusjärjestelmä ottaa kurssiaan yhteiskunnassa. Mutta se ei ole välttämätön, eikä sitä tietenkään ole syytä lietsoa, sillä koulujen demokraattinen kehittyminen on kaikkien koulutyöntekijöiden etujen mukaista.” Näin kirjoitettiin vuoden 1973 *Koulutyöntekijä*-lehdessä, jossa ajan hengen mukaisesti asetettiin vastakkain toisaalta edistykselliset, toisaalta taantumukselliset kasvatustoimijat.

Poliittisen kiihkon leimaama taistolaisaika on varsin kiinnostava jakso suomalaisen opettajiston historiassa. Yleisen yhteiskunnallisen liikehdinnän myötä myös osa opettajakunnasta radikalisoitui. Tämä tarkoitti perinteisen, poliittis-ideologiseen puolueettomuuteen ja neutraaliuteen perustuneen opettajakuvan kyseenalaistamista ja uudelleenmuotoilua. Ideologisesti vasemmalle suuntautuneet opettajat perustivat oman koulutuspoliittisen yhdistyksen, Demokraattiset koulutyöntekijät ry:n (Demko), jonka tavoitteena oli koulupolitiikan ja koulun käytäntöjen demokratisointi sekä opettajien statuksen parantaminen. Tarkastelen esityksessäni demkolaista ajattelua yhdistyksen äänenkannattajan, *Koulutyöntekijä*-lehden kautta. Greimasilaisen aktanttianalyysin avulla jäsenenä 1970- ja 80-lukujen koulupolitiikan toimijakenttää sellaisena, millaiseksi se rakentuu lehden pääkirjoituksissa. Kysyn, miten demkolaiset asemoivat itsensä suhteessa muihin koulupolitiikan toimijoihin, keitä pidetään liittolaisina ja keitä vastustajina, millaisiksi määritellään yhdistyksen missiot, millä keinoin päämääriin ajatellaan päästävän sekä millaisia muutoksia aineistopuheessa tapahtuu 1980-luvun lopulle tultaessa. Esitys liittyy tekeillä olevaan väitöstutkimukseeni, jossa tarkastelen demkolaista kasvatustieteellistä ja erityisesti opettajalle rakentuvaa yhteiskunta- ja ideologiasuhdetta.

Saksalainen liikuntaideologia Jahnista kansallissosialisteihin – politiikkaa vai pedagogiikkaa?

Jyrki Kaarttinen, Turun yliopisto

jyrki.kaarttinen@pp.inet.fi

Historian saatossa urheilu ja liikunta on nähty yhtäältä epäpoliittisena. On sanottu, ”ettei urheilulla ole ideologiaa, mutta sillä on ihanne”. Toisaalta urheiluun ja liikuntaan on liittynyt sen poliittista välineellistämistä.

Tässä esityksessä, joka perustuu artikkelikäsitelmään, tarkastelen saksalaisen ruumiinkasvatuksen ideologista sisältöä Friedrich Ludwig Jahnista (1778–1852) kansallissosialisteihin. Esitykselläni haluan osallistua keskusteluun, jota käydään liikunnan poliittisuudesta ja epäpoliittisuudesta. Tunnustuksellisen, juutalaisen ja työväen liikuntaideologian olen rajannut tarkasteluni ulkopuolelle.

Esitykseni oletamus on, että kansallissosialistien liikuntaideologiset näkemykset eivät syntyneet heidän noustuaan valtaan vuonna 1933, vaan ne olivat saksalaisen liikuntaideologian kätkeytyä ainesosia jo Jahnin ajoista Weimarin tasavaltaan. Esityksessä tarkastelen ensinnäkin, minkälaista saksalainen ruumiinkasvatus oli ideologiaaltaan ennen kansallissosialisteja. Toiseksi käsittelen, miten kansallissosialistit näkivät ruumiinkasvatuksen merkityksen. Kolmanneksi arvioin, merkitsikö kansallissosialistinen liikuntaideologia katkosta saksalaisen liikuntaideologian pitkän linjan sisältöön.

Kansallissosialistien valtaannousu merkitsi saksalaiseen ruumiinkasvatuksen ideologiaan aiemmin piilevinä olleiden poliittisten osien tulemistä näkyviksi osiksi ruumiinkasvatuksen ideologiaa. Samalla tuo kätkeyty poliittisuus muuttui avoimeksi poliittiseksi indoktrinaatioksi ja manipulaatioksi, jossa liikuntaideologian tarkoitus oli ensi sijassa palvella kansallissosialistien poliittisia ja sotilaallisia tavoitteita. Kansallissosialistien liikuntaideologia ei merkinnyt katkosta saksalaisen liikuntaideologian sisältöön.

Oppilaan persoonan kunnioittamisesta

Olli-Pekka Moisio, Jyväskylän yliopisto

olli-pekka.moisio@ju.fi

Esitelmäni keskittyy kysymykseen opetuksen eettisestä lähtökohdasta. Tarkoitukseni on tarkastella persoonan käsitteeseen liittyvien moraalifilosofisten huomioiden avulla ajatusta siitä, että opetuksen eettiseksi kiintopisteeksi asetuisi opetustilanteen (tai yleisemmin kasvatustilanteen) marginaalit, siis ne ryhmät, jotka on ajettu tai ovat ajautuneet tai ajaneet itsensä ulos opetuksen keskiöstä syystä tai toisesta. Tarkastelussa nousee esille kysymys, minkälaisissa puitteissa henkilö voisi saavuttaa ja omata moraalisen syvyyden, ja mikä rooli tällä on eettisen elämänmuotomme kannalta. Tämä tarkoittaa persoonan käsitteen tarkastelua sellaisissa tilanteissa, joissa henkilö tai henkilön kunnioittaminen ovat uhattuina. Näitä teemoja avaamun muun muassa nöyryyttämisen ilmiön avulla: voimme vaikkapa kysyä, voivatko rakenteet nöyryyttää vai tarvitaanko nöyryytyksen aina ihminen, tai minkälainen rooli on tavalla, jolla katsomme toista ihmistä, on tässä.

KASVATUS JA KASVATUSINSTITUUTIOT LAPSEN JA LAPSUUDEN NÄKÖKULMASTA

Kirsti Karila & Maarit Alasuutari (Tampereen yliopisto)

Lapsuus ja perhe erillisinä ja yhteen kietoutuneina kategorioina

Eeva-Leena Onnismaa, Helsingin yliopisto

eeva-leena.onnismaa@helsinki.fi

Esitys pohjautuu tutkimukseen, jossa analysoin varhaiskasvatusta linjaavia asiakirjoja vuosilta 1967–1999 ja niissä esiintyviä tapoja puhua lapsuudesta ja perheestä. Lapsuudentutkimus ja perhetutkimus ovat erillisiä tutkimussuuntauksia, mutta myös ko. kategorioiden yhteinen tarkastelu on perusteltavissa. Lapsuutta voidaan tarkastella sekä siirtymävaiheena että pysyvänä yhteiskunnallisena kategoriana. (Kts. esim. Qvortrup 2001.) Perhe taas on mm. väestön uusintamisen keskeinen yksikkö, joka perustuu biologiseen sukulaisuuteen, parisuhteeseen tai juridisiin sopimukseen. Yhteiskunnassa lasta ja perhettä koskevat suurelta osin samat palvelut ja instituutiot, mutta lapsen oikeuksien sopimuksen voidaan nähdä muovanneen lapsia koskevan lainsäädäntöä aikuis- ja perhekeskeisyydestä lapsikeskeiseen suuntaan. Tästä huolimatta esimerkiksi lastensuojelun ammattikäytännöissä on havaittu merkkejä siitä, että aikuisten näkökulma sivuuttaa lapsen suojelemisen. (Hurtig 2003.) Myös päivähoiton varhaiskasvatus on palvelu, jossa lapsen ja perheiden tarpeiden näkeminen yhteen kietoutuneina voi syrjäyttää lapsen näkökulman. Yhteiskunnallisesti lapsuuden ja perheen yhteys on kuitenkin kiinteä: mikä muovaa lapsuutta, muovaa myös perhettä ja päinvastoin. Aineistossani lapsuus- ja perhekonstruktiot esiintyvät jossain määrin jännitteisessä suhteessa toisiinsa. Pohdin esityksessä, mitä etuja ja rajoituksia seuraa lapsuuden ja perheen tutkimisesta yhdessä.

Modernin lapsuuden heijastumia huostaanottoasiakirjoissa

Kati Kataja, Turun yliopisto

kati.kataja@utu.fi

Lastensuojelu on yksi niistä sosiaalisista instituutioista, jotka ylläpitävät kulloinkin vallalla olevaa käsitystä lapsen tarpeista ja hyvästä lapsuudesta. Tekeillä oleva väitöskirjani käsittelee lastensuojelutapauksia, joissa on päädytty lastensuojelun äärimmäiseen ja viimesijaiseen toimenpiteeseen, huostaanottoon. Tarkastelen työssäni sitä, millaisissa kasvuoloissa huostaanoton kriteerien nähdään täyttyvän.

Moderni länsimainen lapsuuskäsitys pohjautuu psykologisiin ja pedagogisiin "totuksiin" lapsuudesta ja lapsen kehityksestä. Lastensuojelun käytännöt sisältävät sekä näkyvästi, mutta myös piilevästi näitä ideologisia käsityksiä normatiivisesta lapsuudesta ja niinpä huostaanoton kriteerit ovatkin lopulta poliittisten tahojen loputonta kamppailua lapsuusideaalin sisällöstä.

Tutkimukseni tavoitteena on tuoda näkyväksi niitä lapsuuden normatiivisia rajapintoja, joiden sisällä lastensuojelupolitiikan mukaiset ratkaisut tehdään. Tutkimuksessani pohdin seuraavia kysymyksiä: Mitä lastensuojelulain konkreettiset tulkinnat paljastavat niistä asenteista ja arvoista, joita lapsuuteen liitetään? Missä määrin huostaanoton taustalla olevat ongelmat nähdään lapsen kasvuyhteisön häiriönä ja missä määrin lapsen omana häiriökäyttäytymisenä? Mitkä institutionaaliset tahot toimivat ongelmanmäärittelijöinä huostaanoton tarvetta arvioitaessa?

Tutkimukseni aineistona ovat 211 huostaan otetun lapsen lastensuojelun asiakirjat, joita analysoin sekä määrällisiä että laadullisia tutkimusmenetelmiä yhdistelemällä. Esityksessäni kuvaan aineiston pohjalta rakentamaani viittä erilaista tyyppiä, joissa huostaanottoon oikeuttavat sosiaaliset ongelmat määrittävät eri tavoin ja eri näkökulmasta.

Alle kolmivuotiaalle tarjotut tilat varhaiskasvatuksen instituutioissa

Niina Rutanen, Jyväskylän yliopisto

niina.rutanen@jyu.fi

Sekä Suomessa että Suomen ulkopuolella tehdään laajasti eri näkökulmista varhaiskasvatukseen liittyvää tutkimusta, mutta erityisesti alle kolmivuotiaita lapsia koskevaa tietoa on vähän saatavilla. Poikkeuksena on kehityspsykologinen tutkimus, joka tarjoaa välineitä alle kolmivuotiaiden lasten kehityksen tutkimiseen. Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella alle kolmivuotiaiden lasten lapsuutta lapsuuden instituutioissa; erityinen fokus on päivähoitossa varhaiskasvatuksen instituutiona. Tutkimuksessa lähestytään varhaiskasvatuksen instituutiota analysoimalla diskursiivisen analyysin keinoin varhaiskasvatuksen suunnittelua ohjaavaa asiakirjaa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005). Vaikka asiakirja ei yksin kerro siitä, mitä käytännöissä tapahtuu, asiakirja johdattaa pohtimaan niitä tavoitteita ja ihanteita, joita varhaiskasvatuksen käytännöille on valtakunnan tasolla asetettu. Asiakirjaa tarkastellaan tässä siitä näkökulmasta, mitä ihanteita asiakirja tarjoaa suhteessa alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen paikallisten käytäntöjen rakentamiseen. Onko lasten ikä luettavissa tekstistä esille ja jos on, minkälaisia ikäkatteorioita tekstillä tuotetaan? Miten lasten tarpeet määrittyvät suhteessa näihin ikäkatteorioihin? Asiakirjassa esitetään, että yksi lapsen oikeuksia konkretisoiva varhaiskasvatuksen keskeinen periaate on lapsen oikeus tulla ymmärretyksi ja kuulluksi ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Vaikka asiakirja ei tee jakoa alle ja yli kolmivuotiaisiin lapsiin, teksti tuottaa eroja pienempien ja isompien lasten välille. Analyysi herättää kysymään: mistä varhaiskasvatuksen käytännössä toteutettu jako alle ja yli kolmivuotiaiden lasten lapsiryhmiin kumpuaa ja minkälaisiin lapsuuskäsitysten tuottamiseen sillä osallistutaan? Esitys perustuu käynnisteillä olevaan tutkimukseen. Kuulen mielelläni osallistujien kommentteja jatkokehittelyä ajatellen.

Lapsi lastentarhanopettajien pedagogisissa käsityksissä

Anneli Niikko, Joensuun yliopisto

anneli.niikko@joensuu.fi

Tutkimustehtävänä on kuvata lastentarhanopettajien käsityksiä lapsesta työlleen asettamien tavoitteiden ja ydintehtävän avulla. Tutkimuskysymykset ovat: (1) Millä tavoin lapsi ja lapseen liittyvät asiat ilmenevät lastentarhanopettajien tavoite- ja ydintehtäväkäsityksissä. (2) Millä tavoin lapsi ja lapseen liittyvät asiat ilmenevät pitkään työtä tehneiden (yli 20 v.) ja vähän aikaa työssä olleiden (alle 5 v.) lastentarhanopettajien tavoite- ja ydintehtäväkäsityksissä. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakennetaan opettajien uskomusten ja käsitysten (Hoy, Davis & Pape 2006; Lee, Baik & Charlesworth 2006), varhaiskasvatuksen pedagogisen laadun (Dahlberg ym. 1999; Daniels 2001; Sheridan 2001) sekä organisaation perustehtävän (Rice 1958; Korhonen 2008) tarkastelusta. Metodologisilta ratkaisuilta työ sijoittuu kvalitatiivisen ja tapaustutkimuksen kehikkoon. Tutkimuksen kohderyhmän muodostavat yhden kaupungin 45 lastentarhanopettajaa, joita haastateltiin tutkimustehtävästä rakennetuilla teemoilla. Tulosten analysointi on parhaillaan käynnissä. Analyysimenetelmänä käytetään yhtäältä sisällönanalyysiä (koko aineisto) ja toisaalta fenomenografiaa (yhtäläisyydet ja erot). Alustavat tulokset näyttäisivät osoittavan, että lapsi ja lapseen liittyvät asiat tulevat esille lapsen hyvinvointiin, lapsen kehitystä, kasvua ja oppimista sekä lastentarhanopettajien toiminnalleen ja yhteistyölleen asettamisissa tavoitteissa ja ydintehtävissä. Pitkään työssä olleiden ja vähän aikaa työssä olleiden lastentarhanopettajien välillä näyttäisi olevan yllättävän paljon yhtäläisyyksiä, mutta erojakin löytyy. Myös tavoitteissa ja ydintehtävissä näyttäisi olevan melkoisesti yhtenevyyksiä. Tuloksilla on merkitystä sekä lastentarhanopettajakoulutuksen että päiväkotien pedagogisen toiminnan kehittämisessä.

Päiväkodin tavat ja tavallinen lapsi

Maarit Alasuutari, Tampereen yliopisto

maarit.alasuutari@uta.fi

Esityksessä tarkastellaan päivähoitoa instituutiona, jota luonnehtii ja joka tuottaa tietynlaisen institutionaalisen järjestyksen. Tämä järjestys, eli päivähoitoinstituution tavat, käsittävät konkreettisia toimintoja, vuorovaikutuksen ja keskinäisten suhteiden käytäntöjä ja

ajattelutapoja. Osa tavoista perustuu julkilausuttuihin periaatteisiin ja sääntöihin, osa niistä taas on rutiininomaisia ja itsestään selviä, jolloin ne sanallistetaan tyypillisesti silloin, kun joku poikkeaa niistä. Instituution tapoja kehystävät oletukset sen toimijoista, ja instituutio pyrkii myös tuottamaan toimijansa oletustensa mukaiseksi. Päivähoidon kyseessä ollen näitä toimijoita ovat ennen kaikkea lapset, työntekijät ja vanhemmat.

Esityksessä tarkastellaan lapsikohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelujen analyysiin pohjaten, millainen on päiväkodin institutionaalinen järjestys, erityisesti millaiset ovat sen lapsia säätelevät tavat. Lisäksi siinä pohditaan, millainen on näiden tapojen mukainen ”tavallinen” lapsi. Kiinnostuksen kohteena on siten se, mitä oletuksia lapsesta päiväkotien institutionaalinen järjestys tuottaa. Tutkimuksen teoreettisena kehyksenä on sosiokonstruktivistinen lapsuudentutkimus ja uuden institutionalismin lähestymistapa. Tutkimusaineisto muodostuu 34 lapsen varhaiskasvatussuunnitelmakeskustelujen tallennuksista. Aineiston analyysimenetelmänä on diskurssianalyysi.

Päiväkodin tavat ryhmitellään kolmeen sääntökategoriaan: arkisten ja toistuvien hoitotilanteiden tavat, lapsen ja työntekijän suhteeseen liittyvät tavat sekä lasten vertaisuuksia koskevat tavat. Kunkin sääntökategorian osalta esitellään niiden ”tavallista” lasta koskevat oletukset. Käytännön työn näkökulmasta tulokset tuovat esiin muun muassa lapsen arvioinnin kontekstuaalisuuden. Arvioinnin lähtökohtana toimii ennen kaikkea instituution järjestys, josta taas puhutaan tyypillisesti sellaisenaan olemassa olevana. Lisäksi tulokset haastavat tarkastelemaan päivähoidon lapsikäsitteiden sukupuolittuneita oletuksia.

”... sinun kaduillas koulutie.” Kertomuksia koulun aloittamisesta vuosina 1937–1957

Tuija Turunen, Lapin yliopisto

tuija.turunen@ulapland.fi

Koulun aloittaminen on ihmisen elämänkaareissa tapahtuma, jonka useat muistavat vuosikymmenten jälkeen. Tutkimuksessani tarkastelin kertomuksia koulun aloittamisesta. Keräsin aineiston *ET-* ja *Opettaja*-lehtien ilmoituksilla, joissa pyysin lähettämään kuvia ja kertomuksia koulun aloittamisesta. Vuosien 1937–1957 kertomuksia tuli kahdeksalta ja kuvia neljältä henkilöltä. Tutkimustehtävänä oli selvittää, millaisia tarinoita henkilöt konstruoivat koulun aloittamisesta vuosikymmenten jälkeen.

Tutkimuksen metodologinen lähtökohta oli sosiokonstruktivistinen lähestymistapa kieleen ja tarinoin. Käsittelin tarinat narratiiveina, joissa henkilöt konstruoivat menneisyyden ja nykyisyyden sekä identifioivat ja oikeuttavat itsensä. Analyysin tein diskurssianalyysillä, jonka pohjalta keskeisiä käsitteitä olivat tarinoissa konstruoidut diskurssit sekä niissä tuotetut funktiot ja subjektipositiot.

Konstruoin tarinoista neljä diskurssia: uuden alkamisen, erilaisuuden, uhkien ja tulevaisuuden diskurssit. Tulokset osoittavat, että diskursseissa lapset ja aikuiset asemoituvat samanaikaisesti eri tavoin. Melko lyhyen ajan sisällä koulun aloittava lapsi kokee monia uusia tilanteita, joita hän ei aina ymmärrä. Lisäksi oli mielenkiintoista, että sota-ajalle ja jälleenrakennusvuosille ajoittuvat tarinat poikkesivat ilmaisultaan ja ilmapiiiriltään toisistaan. Sota-ajan tarinoissa oli paljon enemmän pelkoa, epävarmuutta ja uhkia; sellaisiakin, jotka eivät liittyneet sotaan.

Tutkimus herättää kysymään millaisia tarinoita tämän päivän koulunsa aloittavat lapset kertovat vuosikymmenten kuluttua. Ovatko ne kertomuksia turvallisuudesta, onnistumisista ja uusien tilanteiden haltuun ottamisesta? Miten yhteiskunnan tai perheen kriisit vaikuttavat lapsen kokemuksiin koulun aloittamisesta ja voisiko lasten turvallisuudentunnetta vahvistaa erityisesti vaativissa tilanteissa?

”Ei multa mitään kysytty, ne sen päätti.” Erityisluokalta normaaliluokalle – lapsen kokemuksia sopeutumisestaan

Helmi Virta, Turun yliopisto

helmi.virta@pori.cedunet.fi

Tutkimukseni tarkoituksena on kuvata erityisluokalta normaaliluokalle siirtyvän oppilaan kokemuksia sopeutumisestaan uuteen ryhmään. Tutkimukseni pohjautuu Laddin, Buhsin ja Troopin 2002 esittämään malliin lapsen kouluun sopeutumisesta. Mallin mukaan tietyt lapseen liittyvät taustatekijät, kuten kognitiiviset valmiudet, ovat yhteydessä siihen, miten lapsi

käyttäytyä koulussa. Erilaiset käyttäytymisen muodot edesauttavat tietynlaisten sosiaalisten suhteiden syntymistä vertaisryhmässä. Lapsen asema luokan sosiaalisessa verkostossa puolestaan vaikuttaa siihen, miten lapsi kouluun sopeutuu. Olemassa olevaan ryhmään liittyminen edellyttää onnistuakseen sosiaalista kompetenssia. Lapsen sosiaalinen status on yhteydessä ryhmään liittymisen onnistumiseen tai epäonnistumiseen. Ryhmään liittymistilanne ja lapsen odotukset vaikuttavat osaltaan liittymisen onnistumiseen. Opetusmuodon, opettajan ja vertaisryhmän vaihtuminen ovat lapselle suuria muutoksia, joihin liittyy odotuksia, toiveita ja pelkojakin. Lapsen ajatukset uudesta elämäntilanteesta jäävät usein aikuisten innostuksen varjoon. Tutkimukseni haasteena onkin saada lapsen ääni kuuluviin. Tutkimukseni on tapaustutkimus, jossa seurataan normaaliopetukseen siirrettyjä 3.–6.-luokkalaisia oppilaita n. yhden kouluvuoden ajan. Oppilaiden lisäksi tutkimusaineistoa kerätään heidän vanhemmiltaan, opettajiltaan ja luokkatovereiltaan. Tutkimuksen ytimen muodostavat lasten haastattelut. Tutkimukseni on vasta alussa, ja esityksessäni keskityn kertomaan ensimmäisistä haastatteluista saamistani kokemuksista.

Leikkipedagogiikka lapsuuden ja aikuisuuden kohtaamispaikkana

Anna Pauliina Rainio, Helsingin yliopisto

anna.rainio@helsinki.fi

Esitykseni pohjautuu tuoreeseen väitöskirjatutkimukseeni, jonka keskiössä on toimijaksi kehittymisen problematiikka aikuisen ja lapsen, kasvattajan ja kasvatettavan välisessä suhteessa. Etnografinen tutkimuskohteeni oli 4–8-vuotiaiden lasten integroitu ala-asteen opetusryhmä, jossa sovelletaan leikkipedagogiikan ja juonellisen oppimisen (Hakkarainen 2002) periaatteita varhaiskasvatukseen.

Leikkipedagogiikka nostaa kiinnostavasti esiin aikamme muuttuvan käsityksen aikuisuudesta ja lapsuudesta ja aikuisen ja lapsen rooleista kasvatussuhteessa. Tärkeä väitöskirjastani nouseva teema on mielikuvituksen, heittäytymisen, uskalluksen ja irti päästämisen merkitys toimijaksi kasvamisessa. Toimijuus on jännitteinen ilmiö, joka kehittyy ihmisen tarpeesta olla samaan aikaan sekä itsenäinen ja vapaa että riippuvainen yhteisöstä ja toisista ihmisistä, laeista ja säädöksistä, auktoriteeteista ja instituutioista. Toimijuudessa on kyse kontrollin ja vapauden välisestä ristiriidasta, jota ihmisyhteisö erityisesti kasvatussuhteissa jatkuvasti työstää ja ratkaisee (Rainio 2009). Taide ja leikki ovat tämän jännitteisyyden keskeisiä käsittelemisen väyliä (Vygotsky 1971; 2004) ja mielikuvitus ja kuvittelukyky voivat toimia tämän ristiriidan ylittämisaikana ja siltana (Holland et al. 1998; Henricks 2006; Rainio 2009).

Työssäni tutkin leikkipedagogiikkaa sellaisena toiminnan kontekstina, jossa koululle tyypillinen toimijuuden ja kontrollin välinen ristiriita voitiin paikoin ylittää. Tutkin miten opettajat ja lapset kohtasivat päivittäisessä toiminnassaan toimijuuden ja opetustyön kontrollin välisen dilemman ja kehittivät siihen ratkaisuja.

Paikallisen lapsuuden rakentuminen

Anja-Riitta Lehtinen, Jyväskylän yliopisto

anja-riitta.lehtinen@jyu.fi

Käsittelen esityksessäni lapsuuden rakentumista ajassa ja paikassa. Yhteiskunnan muutokset ja globalisaatio korostavat paikallisuuden merkitystä ja lisäävät kiinnostusta paikallisuuden tutkimukseen. Teoreettisena taustakontekstina on ranskalaisen sosiologin Pierre Bourdieun (ks. esim. 1986) toimintateoreettinen ajattelu ja erityisesti hänen sosiaalisen kentän ja pääoman käsitteet. Pohdin esityksessäni, millaisen lähtökohdan nämä käsitteet tarjoavat kuvata paikallisyhteisöä lasten osallistumisen toimintakenttänä ja mikä merkitys erilaisilla resurssirakenteilla on paikallisyhteisössä elävien lasten arjen käytännöissä.

Tarkastelen esityksessäni varhaiskasvatustilanteiden lasten osallistumista paikallisilla toimintakentillä, joilla lapsille tarjoutuu osallistumisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Tällaisina lasten toimintakenttänä tarkastellaan perhettä, päivähoitoa, harrastustoimintaa sekä yhteydenpitoa ystäviin ja sukulaisiin. Mielenkiinto kohdistuu näitä kenttiä kuvaavien muuttujien ja perheiden paikallisuuden yhteyksiin. Lasten paikallisuutta tarkastellaan lasten vanhempien syntyperäisen paikkakuntalaisuuden kautta. Empiirisestä, kyselylomakkeella kerätystä aineistosta nostetaan esiin kolme eri tavalla paikkakuntaan kiinnittynyttä lasten perheiden ryhmää: perheet, jotka ovat muuttaneet paikkakunnalle ilman sukulaisuussuhteita

muodostuneita siteitä, perheet, joista toinen vanhemmista on syntyperäinen paikkakuntalainen, sekä perheet, joissa molemmat vanhemmat ovat syntyjään paikkakuntalaisia. Mielenkiinto kohdistuu erityisesti toimintakenttiä kuvaavien muuttujien ja perheen paikallisuuden yhteyksiin.

Lasten kulttuuristen resurssien muuntuminen päiväkodin vuorovaikutustilanteissa

Mari Vuorisalo, Jyväskylän yliopisto

mari.vuorisalo@ju.fi

Lasten toiminta ja osallistuminen luo päiväkodista sosiaalisen tilan, jossa käytetään ja luodaan erilaisia toiminnallisia voimavaroja eli resursseja. Bourdieun (1998) toimintateoreettinen ajattelu avaa mahdollisuuden lapsuudentutkimuksen lähtökohtiin nojaten tarkastella päiväkodin vuorovaikutussuhteita sosiaalisina käytäntöinä, jotka rakentuvat relationaalisesti. Päiväkotia tutkitaan sosiaalisena tilana eli kenttänä, johon lapset toiminnallaan tuottavat itselleen ja toisille tiettyjä asemia. Asemien määrittelyssä keskeisellä sijalla ovat lapsen hallussa olevat resurssit, niiden määrä ja niistä muodostuva kokonaisuus. Lasten toiminnassa kulttuuriset resurssit, kuten taidot, tavat ja mieltymykset, näyttäytyvät sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden käyttövoimana.

Esityksessä kuvataan lasten kulttuuristen resurssien erilaisia muotoja ja niiden muuntautumista sosiaalisiksi resursseiksi. Resurssit saavat merkityksensä tietyllä kentällä muiden niille antamana arvostuksena ja huomiona. Resursseihin suuntautuvassa tarkastelussa lasten vuorovaikutuksessa korostuu eroavaisuuksien ja samanlaisuuksien esiintuominen. Näitä huomioita tehdessään lapset samalla rakentavat tai rapauttavat ryhmän yhteisöllisyyttä ja erojen lisäksi voivat muodostaa myös eriarvoisuuksia.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten lapset rakentavat ja käyttävät bourbieulaisittain määriteltäviä resurssejaan (kulttuurisia, taloudellisia ja sosiaalisia) päiväkotiryhmässä ja millainen relationaalinen kenttä päiväkodin vuorovaikutussuhteista muodostuu. Esityksessä raportoidaan tuloksia työn alla olevasta väitöskirjatutkimuksesta. Tutkimusta varten on kerätty etnografinen havainnointiaineisto yhden esiopetusryhmän lukuvuodesta.

KASVATUSTIETEEN TEORIAN TUTKIMUKSEN METODOLOGIA

Katariina Holma & Kaisu Luoma (Helsingin yliopisto)

Teorian kehittäjä empirian, teorian ja tieteenfilosofian leikkauspisteessä: Tutkimus reflektion toteuttamisen haasteista

Kaisu Luoma, Helsingin yliopisto

kaisu.luoma@helsinki.fi

Paperissani käsittelen reflektion (ja Mezirowin transformatiivisen teorian) teoriankehittelyyn tähtäävän tutkimukseni metodologisia ratkaisuja. Väitöskirjatutkimuksessani pureudun reflektion (tässä: oman toiminnan, tulkintojen ja tunteiden taustalla olevien oletusten tiedostamisen ja kyseenalaistamisen) haasteisiin eli pyrin käsitteellistämään sitä kuilua, joka vallitsee teoriassa, tutkimuksissa ja käytännön koulutuksissa paljon viljellyn reflektion ideaalin ja käytännön toteuttamiseen sisältyvien haasteiden välillä. Artikkelimuotoinen väitöskirjani koostuu viidestä eri kontekstiin jalkautuvasta kontekstispesifistä artikkelista sekä yhteenveto-osuudesta, jossa kiteytetään kehitelty teoria sekä eksplisiittisesti perustellaan teorian kehittelyn metodologia.

Metodologisesti työni jakautuu viiteen vaiheeseen: (1) Tutkimusongelman luonteen mukaisesti hyödynnän empiiristä aineistoa teoreettisen analyysin ja teorian kehittelyn tukena ja haastajana sekä aiemman teorian oletusten problematisoijana. (2) Mezirowin teorian systemaattisen analyysin pohjalta nostan esiin Mezirowin teorian sisäisiä jännitteitä sekä tarpeen syntetisoiwaan teoretisointiin jännitteiden selittämiseksi. (3) Syntetisoiwa teoretisointi, jossa tarkastelen Mezirowin teoriaa suhteessa Damasion neurologiseen teoriaan emootioista ja tietoisuudesta, paikannan teorioiden linkittymispintoja ja ristiriitaisuuksia sekä rakennan argumentaatiota teorioiden väliin jäävän aukon paikkaamiseksi. (4) Oman argumentaation haastaminen vieraan teoriakontekstin ongelmia ratkaisemalla. (5) Alkuperäistä teoriaa problematisoivien empiiristen havaintojen tarkastelu kehitetyn teorian valossa.

Paperissani tarkastelen näitä erilaisia tutkimuksen vaiheita sekä niiden perusteluja tieteenfilosofiaan ankkuroiden ja osoitan miten sekä teoreettista ja empiiristä tutkimusta että eri teorioita hyödyntävä tarkastelu voi orientoitua johdonmukaisista metodologisista taustaoletuksista ja edistää teoriankehittelyä, joka pohjautuu olemassa olevan teorian argumentaatioon ja jonka luotettavuus rakentuu argumentaation rakentelun eksplisiittisyydestä ja kurinalaisuudesta altistettaessa kehittelyn alla oleva argumentaatio eri vaiheissa uusien näkökulmien ja aineistojen haastettavaksi.

Käsitteistö, malli vai teoria. Miten aktiivisen kansalaisuuden tutkimuksessa voidaan edetä tieteellisiin selityksiin

Kari E. Nurmi & Matti Laitinen, Lapin yliopisto

kari.nurmi@ulapland.fi, matti.laitinen@ulapland.fi

Olemme tutkineet aktiivista kansalaisuutta kymmenen vuotta ja jo sitä ennenkin sen problematiikkaa lähellä olevia aiheita. Näkökulmamme on ollut aikuiskasvatustieteellinen ja olemme osallistuneet alan eurooppalaiseen tutkimustoimintaan. Yllättävää kyllä, tänä aikana ei tutkimustoiminnan volyymin kasvusta huolimatta ole ainakaan omalla alallamme syntynyt sellaisia teorioita, jotka olisivat johtaneet demokratiaa palveleviin uusiin sovelluksiin ja kansalaistoiminnan edistymiseen.

Tarkastelemme tutkimusten paradigmatousta muuttumista, sen problematiikan yhteyksiä lähialojen teorioihin ja tutkimuskäytänteisiin sekä kahden lähinnä semanttiseksi luonnehdittavan mallin rakennetta ja kehittämismahdollisuuksia. Korsgaardin mallissa aktiivisen, erityisesti demokraattisen kansalaisuuden oppimista kuvataan ”didaktisena” kolmiomallina, jossa tieto ja ymmärtäminen (*knowledge and understanding*), arvot ja dilemmat (*values and dilemmas*) ja taidot ja kompetenssit (*skills and competencies*) muodostavat

kolmion kärjet. Wildemeersch ja Jansenin ym. mallissa aktiivisen kansalaisuuden oppimista taas lähestytään haasteen (*challenge*), kyvykkyyden (*capacity*), yhteyden (*connection*) ja kontekstin (*context*) vuorovaikutuksena. Perusajatuksemme on, että selityskykyisen teorian täytyy aktiivisen kansalaisuuden ilmiötä tutkittaessa pystyä yhdistämään yksilöiden ja yhteisöjen kehityshistoriat yhteiskunnallisiin muutoksiin. Tämä edellyttää biografisen oppimisen kytkeä tarkasteltavan kansalaistoiminnan kannalta keskeisiin haasteisiin, kehitystrendeihin ja niitä ohjaaviin tai katkoviin tapahtumiin. Käytännön sovellusten onnistumisen kannalta kansalaisaktiivien sekä politiikan ja hallinnon toimijoiden välisellä yhteistyöllä tai ristiriidoilla on olennainen merkitys.

Vaikka tarkastelumme kohdistuu spesifiin kohdealueeseen, uskomme sitä koskevan keskustelun valaisevan yleisemminkin kasvatustieteiden teoreettisen työskentelyn tilaa, tarpeita ja menettelytapoja. Tutkimusmenetelmäkoulutuksessamme teoreettisen työskentelyn toimintatavat ovat jääneet sivuraiteelle. Valmiuksien puuttuessa tieteellisten keksintöjen perusedellytykset jäävät hatariksi: käytetyt teoriat ovat usein puutteellisesti omaksuttua lainaa, saattavat sivuuttaa kokonaan tutkittavan ilmiön keskeisiä aspekteja eikä tutkimustulosten tulkinallakaan aina ole enää selkeää yhteyttä lähtökohtaansa.

”Tällaista emme koskaan ole tehneet!” Strategia- ja käytäntölähtöisiä käsityksiä organisaation muutoksesta

Tiina Kontinen, Helsingin yliopisto / Kehitysyhteistyön palvelukeskus (Kepa)

tiina.kontinen@kepa.fi

Organisaation oppimista käsitellään useilla tieteenaloilla ja monenlaisten käsitteiden ja organisaatiometaforien kautta. Erilaiset teoreettiset lähestymistavat näkyvät organisaatioiden kehittämistoiminnassa: teoreettiset taustaoletukset määrittävät, mitä kehitetään ja miten organisatoriseen muutokseen pyritään. Tässä paperissa esittelen hahmotelmaa artikkelista, joka liittyy meneillään olevaan, kansalaisjärjestöjen oppimista käsittelevään *post doc* -tutkimukseeni. Tutkimuksessani pyrin yhdistämään käytännön arviointimenetelmien kehittämistyötä järjestöissä sekä organisaation oppimista ja muutosta koskevien teorioiden tarkastelua. Aineiston hankinta viidessä järjestössä on tuottanut kiinnostavan havainnon: järjestöväki kokee erilaiset strategia- ja ohjelmaprosessit kaukaiseina eikä niiden tuloksena työntekijätasolla välttämättä koeta erityisiä muutostarpeita. Toisaalta, kokemuksemme mukaan oman käytännön toiminnan analyysin perusteella hahmotetaan usein muutostarpeita myös suhteessa järjestöjen strategioihin. Teoreettisen analyysin haasteena onkin eritellä systemaattisesti erilaisia ”organisaation muutosta” koskevia teorioita sekä pohtia sitä, mikä niistä ”toimii” – ja miksi – myös kehittämisen välineenä vuorovaikutuksessa toimijoiden kanssa.

Syntetisoiva rekonstruktio vallan tutkimuksen metametodologian kehittämisessä

Susanna Hannus, Helsingin yliopisto

susanna.hannus@helsinki.fi

Tutkimuksessa on kehitelty syntetisoivan rekonstruktion avulla vallan tutkimuksen metametodologiaa etnografista koulututkimusta varten, jossa tutkitaan uusien hallinnan mekanismien vaikutuksia sosiaalisesti erilaisilla alueilla olevilla yläkouluilla ja yläkoulujen nykyisen hallinnan tavan, hallintajärjestelmän kokonaisuutta. Metametodologia tarkoittaa läpi tutkimuksen kantavaa teoreettismetodologista perustaa, joka pitää sisällään, niin teoreettiset, analyysimenetelmälliset kuin tieteenfilosofiset lähtökohdat. Metametodologista syntetisointia on tehty Risto Heiskalan neostrukturalistisen valtakäsityksen, Michel Foucault'n ja Pierre Bourdieun valtakäsitysten ja metodologian pohjalta, jolloin teoreettisen tutkimuksen prosessi on muotoutunut vaiheittain syveneväksi ja täydentyväksi syntetisoivaksi rekonstruktioksi, joka pitää sisällään (i) valtateoreettisen valtakäsitysten synteetin, (ii) uudenlaisen vallan tutkimukseen paikantuvan analyysimenetelmän synteetin sekä (iii) tieteenfilosofisen ihmiskuvan, ontologian ja epistemologian synteetin.

Tässä syvenevässä syntetisoivassa rekonstruktiossa keskeinen lähtökohta ja metodi on rationaalinen rekonstruktio, jonka tavoitteena on Risto Heiskalan mukaan useampia perinteitä yhdistelevä ja toisiaan tukeva synteettinen käsitteistö. Paperissa esitellään syntetisoivan rekonstruktion vaiheet, alkaen empiirisestä koettelusta tullen rationaalisen rekonstruktion

vaiheisiin ja palaten taas empiiriseen koetteluun. Myös rekonstruktion vaiheiden rinnalla argumenttirakenteen kehittämisen vaiheita kuvataan askel askeleelta.

Kasvatustieteen diskursiiviset praksikset?

Jussi Silvonen, Joensuun yliopisto

jussi.silvonen@joensuu.fi

Teemaryhmän tavoitteena on ”pohtia kasvatustieteen teorian tutkimuksen metodologisia erityiskysymyksiä kuten sitä, miten teoreettinen ja systemaattinen käsite- ja argumentaatioanalyysi suhteutuu esimerkiksi kasvatusteorioiden poliittisiin ja ideologisiin ulottuvuuksiin, teorioiden ja käytännön toimijoiden väliseen dialogiin sekä tieteenalalla yhtä aikaa käytössä oleviin rinnakkaisiin teorioihin”.

Lähestyn tätä tehtävänantoa Foucault’n diskursiivisen praksiksen käsitteen kautta.

Kasvatustiede on reflektoinut itseään niin filosofian kuin kasvatustieteenkin kautta.

Filosofiselle reflektiolle on ollut luonteenomaista teoriainmanentti tarkastelu, kasvatustieteen puolestaan usein painottuu käytänteiden kuvailemiseen. Kasvatustieteen ideologisia ulottuvuuksia puolestaan on tarkasteltu pitkälti kriittisen pedagogiikan piirissä. On tutkittu teoriaa, käytänteitä tai näiden ideologisia ulottuvuuksia, mutta niiden keskinäisestä välittyneisyydestä on ollut vaikea saada otetta.

Puheenvuoroni on tentatiivinen pohdiskelu diskursiivisen praksiksen käsitteen käyttökelpoisuudesta kasvatustieteen tieto–valta–käytänteiden analyysiin. Kehittelen eteenpäin pitkälti (kasvatustieteen) psykologian historian analyysin puolella kehittyneitä ajatuksia teoria–käytäntö-suhteiden analyysistä. Diskursiivisen praksiksen käsitteellä tavoittelen tutkimusotetta joka ylittäisi internalistinen vs. eksternalistinen ja kriittinen vs. kehittävä - dikotomiat. Ajatukseni on, että kasvatustieteen käytänteitä tulisi analysoida kahdensuuntaisesti: samanaikaisesti sekä tieto–valta-komplekseina että ihmisten toimintakykyä ylläpitävinä ja tuottavina prosesseina. Puheenvuorossani yritän hahmottaa diskursiivisen praksiksen käsitteen avaamia mahdollisuuksia tämän metodologisen orientaation toteuttamisessa.

Kategoriat, teoriat, käytännöt: Askel kohti kategoria-analyyttistä rekonstruktiota

Teemu Suorsa, Oulun yliopisto

teemu.suorsa@oulu.fi

Tieteen peruskäsitteet nostavat todellisuuden moninaisuudesta esiin sen, mikä tutkimuksen näkökulmasta on olennaista. Peruskäsitteissä määrittäytyy myös keskeisiltä osiltaan se, miten kohdetta on mielekästä lähestyä tutkimuksellisesti. Yksinkertaisesti: nopeusmittarilla ei mitata kuumetta eikä kuumemittarilla nopeutta; veistoksen painolla ja korkeudella on merkitystä kuljetusfirman kannalta, muttei niinkään sen kannalta, mikä sen merkitys taideteoksena on. Oppimistutkimuksen kannalta on ratkaisevaa, ymmärretäänkö oppiminen monimutkaisten reaktiotapojen muodostumiseksi vai perustelluksi toiminnaksi.

Meillä on intuitiivinen käsitys monista tieteen tutkimuskohteista; esimerkiksi siitä, mitä oppiminen on. Tällainen ”terveen järjen” näkökulma myös määrittää sitä, minkälaista tutkimusta pidetään asianmukaisena ja tarpeellisena. Koska kuitenkin tiedämme – kenties samaan tapaan intuitiivisesti – ettei erehtyminen ihmiselämässä tai tieteessä ole millään lailla poissuljettu vaihtoehto, on paikallaan kysyä, minkälaisin tavoin tieteellisten peruskäsitteiden ”mielivaltaisuutta” on vältetty ja voidaan välttää.

Tarkastelen esitelmässäni aluksi subjektitieteellisen psykologian käsitystä peruskäsitteiden/ kategorioiden, tieteellisten teorioiden ja käytänteiden suhteesta. Tämän jälkeen otan askeleen kohti kategoria-analyyttistä rekonstruktiota – tapaa, jolla peruskäsitteitä tässä tutkimusperinteessä on pyritty johtamaan ja perustelemaan tieteellisesti. (Esitelmä liittyy tekeillä olevaan väitöskirjatyöhöni, jossa tarkastelen kokemuksen käsitettä ja sen merkitystä kasvatustieteen tutkimus- ja ammattikäytänteille.)

Argumentaatioanalyysin arviointi ja metodologinen kehittäminen

Marita Seppänen, Helsingin yliopisto

Paperissa tarkastellaan argumentaatioanalyysiä, analyysin kriteereitä ja menetelmän luotettavuutta aineiston analysointimenetelmänä. Argumentaatio on osa tieteellistä ajattelua ja tutkimusta. Argumentaatio ei ole vain tutkimusmenetelmä, vaan se myös ohjaa tutkimuksen suunnittelua. Argumentaatioanalyysi on sekä sisällön että rakenteen arviointia. Argumentaatio on sidoksissa kontekstiin, tilanteisiin ja instituutioihin, jotka vaikuttavat osaltaan argumentaatioanalyysin kriteereihin. Argumentaatioanalyysissä edellytetään selkeitä kriteereitä, joilla vahvistetaan analyysin luotettavuus. Kriteerit takaavat, että analysoija ei arvioi argumentaatioksi sellaista tekstiä, jossa ei ole argumentaatiota. Argumentaation sisällytettävät käsitteet eivät ole yksiselitteisiä. Paperissa tarkastellaankin erityisesti argumentaation laatua, oikeuttamistapoja, oikeuttamista argumentaatiooskeemana ja kriteereitä koodaamismenetelmän valinnassa. Argumentaatioanalyysiä sovellettiin yhden yliopistokurssin opiskelijoiden argumentaation, ajattelun ja oppimisen arviointiin analysoimalla heidän kirjallisia materiaalejaan. Aineistojen analysoinnissa hyödynnettiin ja kehitettiin edelleen rekonstruointimenetelmää (van Eemeren & Grootendorst 2004; van Eemeren & Houtlosser 2009). Alustavien tutkimustulosten mukaan rekonstruointimenetelmän hyöty oli erityisesti epäselvän argumentaation analysoinnissa. Menetelmä toi esille argumentaatioketjujen rakenteen ja -virheet sekä niiden arvioinnin luotettavuuden aineistossa. Samoin sen avulla oli nähtävissä opiskelijoiden argumentoivan ajattelun tason ja oppimisen. Argumentoiva ajattelu liittyi kykyyn rakentaa johdonmukaisia argumentaatioketjuja, joista muodostuu relevantteja tietorakenteita. Tuloksilla on merkitystä yliopisto-opiskelijoiden ajattelun arvioinnissa ja tutkimuksen metodologiassa.

Empiiris-analyttiset kasvatustieteelliset teoriat ja teorian tutkimus

Jouni Peltonen, Oulun yliopisto

jouni.peltonen@oulu.fi

Teorian tutkimuksen tai teoreettisen tutkimuksen ajatellaan kasvatustieteessä tyypillisesti liittyvän filosofistyyppisten kasvatus-, sivistys- ja koulutusteorioiden tarkasteluun ja kehittämiseen. Teorian tutkimuksella kuitenkin voi ja pitäisi olla tehtävää ja annettavaa myös empiiris-analyttisellä tai "kvantitatiivisella" tutkimusotteella tai lähestymistavalla tuotettujen kasvatustieteellisten teorioiden erittelyssä, täsmentämisessä, kritiikissä ja edelleen kehittämisessä. Esityksessä tarkastellaan empiiris-analyttisiä kasvatustieteellisiä teorioita ja niihin kohdistuvaa teorian tutkimusta semanttisen teorianäkemyksen perspektiivistä. Semanttisen näkemyksen mukaan teoriat muodostavat todellisessa tieteellisessä käytännössä aina jonkinlaisen mallien hierarkian tai yhdistelmän, jossa mallien luonne ja mallien väliset suhteet voivat olla hyvin monenlaisia. Semanttisen näkemyksen pohjalta teorian tutkimuksen tehtäväksi muodostuu teorian sisältämien mallien ja niiden välisten suhteiden eksplikointi, täsmentäminen, kritiikki ja edelleen kehittäminen. Tämän perusteella näyttää siltä, että edes tässä rajatussa yhteydessä mitään yhtä ja yhtenäistä teoreettisen tutkimuksen tai teorian tutkimuksen menetelmää tuskin voi olla olemassa.

Syntetisoiva teorian kehittäminen ja sen metodologiset perusteet monikerroksellisen kasvatustodellisuuden tutkimuksessa

Kaisu Luoma ja Susanna Hannus, Helsingin yliopisto

kaisu.luoma@helsinki.fi

Esittelemme tässä paperissa kahta erillistä tutkimusta yhdistävää syntetisoivaa teorian kehittelyn metodologiaa. Toisessa tutkimuksessa on pyritty kehittämään reflektion teoriaa ja toisessa vallan teoriaa. Kummassakin tutkimuksessa on lähdetty teorian kehittämiseen tilanteesta jossa sekä empiirinen ongelma että teorian analyysi ovat nostattaneet tarpeen teorian kehittelylle. Teorian kehittelyyn lähdettiin ilmiön pohjalta, joka johti eksplikoimaan tarkemmin oletuksia ilmiön luonteesta, mikä samalla avasi väylän ilmiön tutkimisen metodologiisiin oletuksiin, rakentaen näin ollen sillan teorian käsitteiden ja kyseisen ilmiön tutkimisen metodologian välille, jota nimitämme metametodologiaksi.

Paperin pyrkimyksenä on valottaa teorian kehittelyyn tähtävää syntetisoivaa metodologiaa tutkimuksellisenä vaihtoehtona, jossa lähtökohtana on huomioida kasvatustodellisuuden monikerroksisuus teoreettisessa tutkimuksessa hyödyntäen yhtäältä empiiristä tutkimusta teorian kehittelyn tukena ja haastajana, ja toisaalta eri teorioiden syntetisointia pyrkimyksenä tavoittaa yhden teorian käsitteistöllä tavoittamattomaksi jääviä ilmiöitä. Keskeistä kuvaamassamme metodologisessa lähestymistavassa on se, että syntetisointiin lähdetään sisältä päin eli jonkin olemassa olevan teorian käsitteistöä ja argumentaatiosta käsin, sen sijaan että kytkettäisiin erillisiä käsitteistöjä toisiinsa niiden perusluonnetta tuntematta ja käsitteiden välisiä suhteita tarkastelematta. Näin pyrkimykseksi muodostuu hedelmälliseksi, mutta yksistään riittämättömäksi todetun teorian/teorioiden aukkojen täydentäminen ja teorian laajentaminen, jossa keskeistä on eri teorioiden välisen käsitteellisen yhteispinnan (koherenssin) osoittaminen sekä kontrastoinnin avulla niiden toisiaan täydentävien piirteiden löytäminen ja eksplikointi. Tällainen teoreettisesta analyysistä ammentava ja sen kuhunkin analyysin vaiheeseen nivoutuva argumentaation rakentaminen mahdollistaa kehittävää teoriaa tieteenfilosofisesti perustellulla tavalla, jossa metodologiset jäljet jäävät näkyville ja arvioitavaksi. Yleisemmällä tasolla syntetisoiva teoriankehittelyn metodologia mahdollistaa tarkentaa empiirisen tutkimuksen lähtökohtia ja toisaalta se avaa teoreettisen ja empiirisen tutkimuksen välistä keskusteluyhteyttä.

Paperissa erittelemme monesti itsestään selvänä otettua teorian käsitettä sekä problematisoimme teorian ja empirian dikotomista erottelua, avaten samalla esittämämme metodologian keskeisiä taustaoletuksia. Paikannamme teorian kehittelyyn tähtävää tutkimusta ja sen luonnetta yhtäältä suhteessa yleisempään immanenttiin teoreettiseen tutkimukseen sekä toisaalta suhteessa empiiriseen tutkimukseen, jossa fokuksessa on empiiristen havaintojen esiin nostaminen teorioita välineinä käyttämällä. Hahmottelemme vaihe vaiheelta syntetisoivan teorian kehittelyn metodia, joka ilmentää piirteitä näistä molemmista pyrkien noudattamaan teoreettiselle tutkimukselle ominaista käsitteellistä kurinalaisuutta mutta myös empiirille tutkimukselle ominaista eksploratiivista otetta.

Filosofinen analyysi ja kasvatuksen tutkimus – ilmiön syvempää ymmärtämistä vai väkivaltaista kategorisointia?

Katariina Holma, Helsingin yliopisto

katariina.holma@helsinki.fi

Esitykseni pohtii niitä erityiskysymyksiä, joita filosofinen analyysi ja argumentaatio kohtaavat kasvatuksen ilmiöiden tutkimuksessa. Oma lähtökohtani filosofiseen analyysiin ja argumentaatioon on tämän hetken angloamerikkalaisessa diskurssissa, mutta kasvatustutkimuksen yhteisen tutkimuskohteen – kasvatuksen – vuoksi näkisin ainakin osan metodologista ja tieteenfilosofisista kysymyksistä erilaiset filosofiset traditiot ylittävänä.

Yhtäältä voidaan nähdä, että filosofia tieteenalana, joka ei rajaudu minkään yksittäisen tutkimuskohteen tai tieteenalan mukaan, vaan harjoittaa omaa tutkimustyyppiään (mm. käsitteiden ja niiden välisen suhteiden analysointia, piilossa olevien taustaoletusten näkyväksi tekemistä, kokonaisuusien johdonmukaisuuden ja niiden loogisten seuraamusten tarkastelua, sekä filosofista argumentaatiota) kaikilla elämän alueilla, on tärkeä osa kasvatustutkimusta, onhan kasvatuksen alue yhtä laaja kuin ihmiselämä itse.

Toisaalta myös filosofisen tutkimustyyppin osalta voidaan perustellusti kysyä, missä määrin filosofinen analyysi ja argumentaatio kykenevät tekemään oikeutta kasvatuksen ilmiöiden kompleksisuudelle ja monialaisuudelle. Yhteiskunnallisen, psykologisen, moraalisen ja lukuisien muiden näkökulmien leikkauspisteessä toimiessaan filosofisen tutkimuksen toteuttajan on syytä pohtia, millaisia dialogisia ja monitieteisiä ulottuvuuksia kasvatustutkimuksen tulisi ottaa argumentaatioissaan huomioon. Samanaikaisesti tulisi tarkastella sitä, miten näiden ulottuvuuksien huomioiminen voitaisiin toteuttaa siten, ettei samalla menetettäisi filosofiselle tutkimukselle ominaista näkökulmaa ja siten sitä tutkimuksellista ulottuvuutta, jonka juuri filosofisen lähestymistapa voi tarjota kasvatustutkimuksen tarkastelulle.

Asiantuntemus tutkimuksen ja teoretisoinnin kohteena

Reijo Miettinen, Helsingin yliopisto

reijo.miettinen@helsinki.fi

Asiantuntemuksesta (ekspertiisistä) ja kyvystä (*capability*) on tullut 'oppivan talouden' ja tietoyhteiskunnan politiikan ja johtamisen yksi peruskäsitteistä. Organisaatiotutkimuksen kentässä hallitsevana näkemyksensä on asiantuntemuksen ruumiillista (*dispositio*), sanoin ilmaisematonta (*tacit*) ja ei-tietoista ja intuitiivista luonnetta korostava näkemys. Tätä näkemystä on perusteltu mm. Polanyin ja Merleau-Pontyn filosofioilla sekä hahmoteoriolla. Sen tunnettu muotoilu on Hubert ja Brian Dreyfusin *Mind over Machine* -kirjassa esittämä teoria asiantuntemuksen kehittymisen vaiheista, jossa olennaista on siirtymä analyyttisestä intuitiiviseen ajatteluun. Tämän näkemyksen ongelma on, että ne perustuvat teoreettisiin (filosofisiin) oletuksiin, mutta eivät osaamisen muodostumista koskevaan empiriseen tutkimukseen. Ne käyttävät esimerkkinään huippusuorituksia, mutta jättävät tarkastelun ulkopuolelle harjoittelun, taitojen rakentamisen (valmennuksen/opetuksen) sekä yksittäiseen suoritukseen valmistautumisen kontekstin. Juuri osaamisen rakentamisen (kasvatuksen) kontekstissa kulttuurinen, käsitteellinen ja ruumiillinen limittyvät toisiinsa tavalla, joka sallii myöhemmin taitojen automatisoitua korkeatasoisen ja luovan suorituksen.

Mitä annettavaa kriittisellä realismilla on kasvatuksen teoreettiselle tutkimukselle ja sen metodologialle?

Jyri Lindén, Tampereen yliopisto

jyri.linden@uta.fi

Tarkastelen esityksessäni kriittisen realismin suhdetta kasvatuksen teorian tutkimukseen. Taustalla ja tarkastelun kontekstina on meneillään oleva väitöstutkimus, jossa selvitetään kriittisen realismin lähtöoletuksista perusasteen opettajan työn ja sen tekemisen logiikan muutosta julkisen sektorin ammattikuntien murrosvaiheessa. Esityksen alun tarkoituksena on paikantaa kriittisen realismin ydinlauseita sekä sen asettamia tutkimusteoreettisia reunaehtoja omien tutkimuksellisten valintojeni avulla. Opettajan työn ajatellaan koostuvan useista "mekanismeista", jotka omaavat erilaisia toimintatapuuksia. Tietyissä tilanteissa tietyt taipumukset korostuvat ja toiset taas jäävät piiloon riippuen ilmiön esiintymisestä sekä tavoistamme käsitteellistä ja tutkia sitä. Tutkijalla ei ole suoraa pääsyä opettajan työn luonteeseen, vaan hän joutuu lähtökohtaisesti pohtimaan näiden määrittelyjen suhdetta, alkuperää ja ilmenemistä. Esityksen toisessa osassa pohdin kriittisen realismin merkitystä ja suhdetta kasvatuksen teorian tutkimuksen metodologiaan. Esitän mahdollisena, että se voisi tuoda systemaattisuutta tutkimuskohteen ontologiseen ja epistemologiseen paikantamiseen. Kriittinen realismi perustuu osaltaan olemassa olevien tutkimuksellisten lähestymistapojen kritiikille sekä myös kriittiselle suhteelle omiin määrittelyihinsä. Näihin keskusteluihin liittyminen voisi auttaa tutkijaa paikantamaan tutkimuksen kohdetta sekä luoda välineitä teorian tutkimuksen "luotettavuustarkastelulle". Kriittisen realismin tavoite päästä ilmiön käsitteellisen kuvaamisen kautta kiinni sen dynamiikkaan ja siinä vaikuttaviin "voimiin voisi myös viedä kasvatuksen teoreettista tutkimusta kohti elettyjä käytäntöjä. Toisin sanoen se voisi mahdollistaa ilmiön uudelleenkäsitteellistämistä suhteessa käytännön mahdollisuuksiin ja rajoitteisiin.

Mielen ilmiöt kasvatustieteen opetuksen ja tutkimuksen kohteena

Aino-Maija Lahtinen & Merja Ikonen-Varila, Helsingin yliopisto

aino-maija.lahtinen@helsinki.fi

Kasvatustieteessä ymmärtävän ja tulkinnallisen tutkimuksen kohteena ovat inhimilliset kokemukset ja subjektiivinen merkityksenanto. Kyseisen lähestymistavan tieteenfilosofinen perusta on koulutuksen näkökulmasta haastava. Näistä lähtökohdista suunnittelimme kasvatustieteiden syventävien opintojen osaksi Mieli ja kasvatus -nimisen kurssin, joka toteutettiin syksyllä 2009 ensimmäistä kertaa. Kurssille osallistui 25 opiskelijaa. Mieli ja kasvatus -kurssin tavoitteena oli laajentaa tieteellistä tietoa ja kokemuksellisia oppimisen lähestymistapoja hyödyntäen opiskelijoiden ymmärrystä ihmisestä ja ihmismielestä sekä avata aihealueen kasvatustieteellisiä kysymyksiä, käytäntöjä ja sovellutuksia. Kurssilla käsiteltiin (a) mielen tutkimusta käsittelevää kirjallisuutta, sekä (b) elokuvan ja

kaunokirjallisuuden tapaa lähestyä inhimillisiä kokemuksia, intentionaalisuutta ja mielen narratiivista luonnetta. Lisäksi eriteltiin (c) edellä mainittuja ihmismielen aspekteja kasvatuksen ja kasvatustieteellisen tutkimuksen näkökulmista. Opiskelutapoina olivat erilaisten tekstien kokemuksellinen ja analyyttinen lukeminen, reflektiivinen kirjoittaminen, pienryhmätyöskentely sekä koko ryhmän kesken käytävät keskustelut. Kurssiin liittyvä tutkimuksellinen tavoitteemme on kahtalainen. Tutkimme opiskelijoiden mielen ilmiöihin liittyviä käsityksiä ja kokemuksia sekä ymmärryksen kehittymistä kurssin aikana. Aineistona ovat opiskelijoiden kirjalliset ennakkotehtävät, nauhoitetut ryhmäkeskustelut sekä reflektiivinen loppuraportti. Lisäksi analysoimme tulkinnallisen ja ymmärtävän tutkimuksen tieteenfilosofisia lähtökohtia ja perusteita kasvatustieteessä. Kyseessä on käynnissä oleva hanke. Esityksessä kuvaamme kurssin toteutusta ja sen lähtökohtia sekä alustavia havaintoja aineistosta.

Systemaattinen analyysi opinnäytetyön analyysimenetelmänä

Heidi Hyytinen, Helsingin yliopisto

heidi.m.hyytinen@helsinki.fi

Pro gradu-tutkielmani lähtökohtana on kiinnostus yliopistopedagogiikkaan ja opetuksen kehittämiseen. Tutkimus tarkentui yliopistopedagogiikan teoreettisten perusteiden tarkasteluksi ja keskittyy linjakkaan opetuksen mallin jäsentämiseen. Tutkimuksessani selvitetään linjakkaan opetuksen (*constructive alignment*) olemusta sekä oppimisen ja opetuksen välistä suhdetta siten kuin se ilmenee John Biggsin vuonna 2003 julkaistussa *Teaching for quality learning at university* -teoksessa. Tämän lisäksi tutkimuksen tavoitteena tehdä näkyväksi, millaisia käsityksiä todellisuudesta ja tiedosta liittyy linjakkaan opetuksen malliin. Tutkimusmenetelmä on systemaattinen analyysi, johon sovelletaan hermeneuttista tekstintutkimuksen perinnettä. Tutkimus on tekstilähtöinen ja sen tavoitteena jäsentää ja rekonstruoida tutkimusilmiötä sekä auttaa näkemään sen mahdollisuuksia ja rajoituksia paremmin.

Systemaattisen analyysin avulla pyritään selvittämään teorian tai aatteen sisältöön liittyviä tekijöitä ja sen tavoitteena on saavuttaa tutkimuskohteen entistä syvällisempi ymmärtäminen. Analysoinnissa kiinnitetään erityisesti huomiota siihen, mitä tekstissä tuodaan esille, miten ajatuksia ja käsityksiä argumentoidaan sekä mitä jätetään käsittelemättä. (Jussila ym. 1989, 158–173.) Esityksessä esittelen systemaattisen analyysin vaiheita ja nostan esiin oman tutkimusprosessini aikana kohtaamiani teoreettiseen tutkimukseen liittyviä haasteita.

KESTÄVÄN KEHITYKSEN JA YMPÄRISTÖKASVATUKSEN TUTKIMUKSEN TEEMARYHMÄ

Mauri Åhlberg & Taina Kaivola (Helsingin yliopisto)

Metsä oppimisympäristönä opettajankoulutuksessa

Sinikka Pöllänen, Simo Skinnari & Petteri Vanninen, Joensuun yliopisto

sinikka.pollanen@joensuu.fi, simo.skinnari@joensuu.fi, petteri.vanninen@joensuu.fi

Metsät tarjoavat opetukselle ympäristön, jossa maailmanlaajuiset ilmiöt ja tavoitteet voidaan tuoda osaksi oppimisen arkipäivää. Metsät ja hyvä elämä on noussut tärkeäksi keskustelun aiheeksi myös Suomessa. Vuoteen 2015 ulottuvassa kansallisessa metsäohjelmassa painottuvat ekologinen, sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys sekä laaja-alainen metsäosaaminen.

Metsien pedagoginen merkitys ja mahdollisuudet erilaisina oppimisympäristöinä on ajankohtainen kenttä myös kasvatustieteen näkökulmasta. On havaittu, että perinteiseen opetussuunnitelmaan ja oppiainesidonnaisuuteen perustuva opetus rakentaa oppijalle ns. alemman tason taitoja eikä opettaja pysty hyödyntämään omaa osaamistaan ja luovuuttaan. Autenttiset oppimisympäristöt haastavat oppijat tutkimaan todellisen elämän ongelmia. Opettajankoulutus on keskeisessä asemassa metsäsuhteen ja -osaamisen jalostamisessa ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia tukevaksi toiminnaksi.

Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksessa metsä oppimisympäristönä -hankkeessa hyödynnetään metsää autenttiseen suunnittelu- ja ongelmanratkaisutehtävään perustuvan oppimisen lähtökohdaksi kasvamisessa (HOPS) sekä opettajan aineenhallintaan liittyvien tietojen ja taitojen opiskelussa. Kaikki lukuvuonna 2009–2010 opiskelunsa aloittaneet lastentarhan-, luokan-, kotitalouden ja käsityön opettajankoulutuksen opiskelijat kulkivat Metsämuseo Luston ja Metsäntutkimuslaitoksen tutkimuspuistoon suunnitellun kävelyretken pohtien omaa metsäsuhdettaan, opettajuutta sekä kasvatusta ja opetusta. Tavoitteena on opiskelijoiden oma opettajaksi kasvamisen reflektointi. Metsä-teema jatkuu myös eri opintojaksojen opiskelussa. Opiskelun pedagogisten ratkaisujen taustalla ovat kontekstualisointiin perustuvat pedagogiset mallit. Laajemmin toiminnalla pyritään Punkaharju "Science Park" -toiminnan aloittamiseen: Metsämuseo LUSTO, Metsäntutkimuslaitos sekä Savonlinnan opettajankoulutuslaitos muodostavat vuorovaikutteisen tieteiden ja käytännön välisen toimijayhteisön, jossa kehitetään tutkimusperusteisesti metsään liittyviä oppimisympäristöjä.

Nuorten ajatuksia geologiasta

Sirpa Kärkkäinen, Tuula Keinonen & Seija Juntunen, Joensuun yliopisto

sirpa.karkkainen@joensuu.fi, tuula.keinonen@joensuu.fi, seija.juntunen@joensuu.fi

Tässä tutkimuksessa kartoitetaan piirrosten avulla nuorten ajatuksia geologiasta. Aineisto on kerätty Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan koordinoiman NEED -hankkeen (Northern Environmental Education Development) logosuunnittelukilpailun yhteydessä syksyllä 2008. Hankkeen tavoitteena on tehostaa geologisen tiedon opetuskäyttöä luomalla uusia opetuspaketteja ja kehittämällä geotietoon pohjautuvia oppimisympäristöjä. Geologista tietoa hyödynnetään myös matkailun toimintaedellytysten kehittämisessä. Geologiaan liittyvä logokilpailu suunnattiin 11–15-vuotiaille hankkeen kohdealueilla Irlannissa, Islannissa, Norjassa ja Suomessa. Kilpailuun tuli yhteensä 105 piirrosta, jotka on analysoitu laadullisesti käyttäen sisällönanalyysiä.

Nuorten piirroksissa on havaittavissa useita eri geologiaan liittyviä teemoja, jotka kuvastavat tieteenalan moninaisuutta ja laaja-alaisuutta. Suurimmassa osassa piirroksista tarkastelunäkökulmana on geologia luonnonympäristössä kansallisella tai globaalilla tasolla.

Kallio- ja maaperän ominaisuudet heijastuvat piirroksissa etenkin maisemarakenteena. Globaalilla tasolla piirroksissa tarkastellaan geologisia prosesseja, jotka aiheuttavat muutoksia maankuoressa ja sen sisällä. Geologisen luonnon raaka-ainevarannot esiintyvät piirroksissa pikemminkin sosiaalisen ja kulttuurisen merkityksen kuin taloudellisen toiminnan perustana. Esityksessä tarkastellaan myös piirrosten käytön luotettavuutta nuorten ajatusten tulkinnassa sekä pohditaan sitä, miten tehtävänanto mahdollisesti suuntasi nuorten ajatuksia.

Ekologia ja ympäristökasvatus lukion biologian oppikirjoissa

Anna-Liisa Kosonen, Marjo Ruokamo & Osmo Hänninen, Joensuun yliopisto

anna-liisa.kosonen@joensuu.fi

Tässä tutkimuksessa selvitettiin lukion biologian oppikirjasarjan *BIOS* 1–5 ekologiaan liittyvien aihealueiden pedagogista sisältötietoa, arvoja ja asenteita ja sitä miten hyvin oppikirjat tukevat ympäristökasvatuksen toteutumista, ympäristövastuullista ja osallistavaa kansalaisuutta. Tutkittavat aihealueet olivat: ympäristön saastuminen, biodiversiteetti, luonnonvarojen käyttö ja ekosysteemien toiminta. Tutkimus on osa kansainvälistä, 19 maassa toteutettua Biohead-Citizen -tutkimusprojektia. Tutkimusmenetelmänä käytettiin sekä kuvien että tekstin sisällönanalyysiä, joka toteutettiin projektia varten suunnitellun luokitusrunгон avulla. Oppikirjoista tarkemman analyysin kohteeksi valittiin *BIOS* 1 ja *BIOS* 3 sillä vain näissä käsiteltiin tutkittavia aihealueita. Oppikirjat vastasivat hyvin opetussuunnitelmassa esitetyjä sisältöjä, arvoja ja asenteita. Oppikirjat sisälsivät runsaasti havainnollistavia kuvia, ja teksti oli opetukselliselta tyyliltään enimmäkseen informatiivista.

Aiemmista tutkimuksista poiketen oppikirjojen teksti pyrki huomioimaan tiedon alkuperän ja muuttuvuuden. Oppikirjat tukivat systeemiajattelua esimerkiksi tuomalla esille erilaisia näkökulmia sekä käsittelemällä aiheita sekä paikallisella että maailmanlaajuisella tasolla. Luonto itsessään kuvattiin arvokkaaksi, mutta se oli arvokas myös ihmiselle tuottamansa hyödyn vuoksi. Ympäristön ja luonnon hyvinvoinnin turvaamisessa korostui sekä yksilöiden että yhteisöjen vastuu. Ympäristökasvatuksen näkökulmasta oppikirjojen avulla voidaan tukea ympäristötietoisuutta sekä välittää ekologista tietoa ja tukea systeemiajattelua. Jotta oppikirjojen avulla voitaisiin yhä tehokkaammin ja kokonaisvaltaisemmin tukea ympäristökasvatusta, tulisi oppikirjojen sisältää enemmän arvokasvatusta ja -pohdintaa tukevaa materiaalia, ohjata käytännön toimintaan, toimintataitojen harjoitteluun ja tukea osallistavaa kansalaisuutta.

Tunteet, oppiminen ja oppimisympäristö

Pia Smeds, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus / Oulun yliopisto; Eila Jeronen, Oulun yliopisto; Sirpa Kurppa, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus

pia.smeds@mtt.fi

Tutkimukseni on vasta alkuvaiheessa, joten keskustelu aiheesta ja kommentit ovat tervetulleita.

Ympäristökasvatuksessa on painotettu että oppimisen tulee sisältää teoriaa, käytäntöä ja tunteita. Positiivisten tunteiden on myös nähty linkittyvän oppimiseen, ja on väitetty, että oppimista ei tapahdu jos kognitiiviset prosessit erotetaan kehon tuntemuksista ja tunnetiloista. Poikkitieteellistä tutkimusta joka selvittää eri tunteiden liittymistä oppimisprosessiin eri oppimisympäristöissä on kumminkin vähän. Tavoitteena on selvittää sekä positiivisten että negatiivisten tunteiden muutokset oppimisprosessissa kahdessa eri oppimisympäristössä; käytännönläheisessä maatilaympäristössä sekä perinteisessä luokkahuoneessa. Molemmissa oppimisympäristöissä on kolme interventiota aiheella kestävä kehitys ja ruoan reitti. Tutkimuksen kohteena on myös minäpystyvyys, eli usko omaan suoriutumiseen, sekä käsitteellinen muutos prosessinäkökulmasta.

Käytettävä metodi on prosessitutkimus. Oppilaiden tunnetilaa mitataan Likert-asteikollisen itsearviomittarin avulla ennen ja jälkeen intervention sekä kerran tämän aikana. Oppimiseen ja oppimisympäristöön liittyvää oppimista ja yleistä tunnetilaa arvioidaan jokaisen intervention jälkeen semistrukturoidun oppimispäiväkirjan avulla. Myös käsitteellistä muutosta tarkastellaan oppilaiden kirjoittamien aineiden avulla ennen ja jälkeen interventioblokin. Tunteita mitataan muokatun I-PANAS-SF mittarin avulla. Tulokset kertovat, miten eri tunteet liittyvät oppimiseen sekä oppimiseen eri oppimisympäristöissä. Onnistuessaan tutkimus voi antaa uusia näkökulmia opettajankoulutukseen sekä opetussuunnitelman kehittämiseen.

Kestävän kehityksen kasvatusta – oppilaiden ja opettajien kokemukset ja toiminta koulun arjessa

Anna Uitto & Seppo Saloranta, Helsingin yliopisto

anna.uitto@helsinki.fi

Vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta on tärkeä aihekokonaisuus peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa. Tämän tutkimuksen päämääränä on selvittää, mitkä tekijät koulussa ovat keskeisiä oppilaiden ja opettajien kestävä kehityksen mukaisen toiminnan toteutumiseen. Toimintaa tarkastellaan erityisesti ruokakasvatuksen kannalta. Kohdejoukkona ovat 6.- ja 9.-luokan oppilaat ja heidän opettajansa. Tavoitteena on selvittää, miten kokemukset, arvot, asenteet ja minäpystyvyys heijastuvat oppilaiden tietoisuudessa, kestäväan kehitykseen kohdistuvassa kiinnostuksessa ja sen mukaisessa toiminnassa.

Tutkittavia tekijöitä tarkastellaan paitsi ekologisen kestävyuden, myös taloudellisen ja sosiaalis-kulttuurisen kestävyuden kannalta. Koulu yhteisönä, sen toimintakulttuuri ja normit ovat tutkimuksen kannalta keskeisiä, jolloin tutkimuksessa painottuu myös rehtorien toiminta. Tavoitteena on lisäksi selvittää, mikä merkitys sukupuolella, koululla ja asumisympäristöllä on suhteessa tutkittaviin tekijöihin.

Tutkimusmenetelminä käytetään laajaa lomaketutkimusta ja koulukohtaisesti opettajien ja oppilaiden teemahaastatteluja. Tulosten avulla on tarkoitus kehittää kestävä kehityksen toteutumista kuvaavia empiirisiä malleja. Malleja voidaan hyödyntää koulun toimintakulttuuria, ympäristövastuullisuutta ja kestävä kehityksen kasvatusta koskevassa tutkimuksessa sekä opettajankoulutuksen, opetussuunnitelmien ja oppimateriaalien kehittämisessä. Suunnitellun toiminnan teoria, itsemääräytyvyysteoria, arvomallit sekä erilaiset vastuullisen ympäristökäyttäytymisen mallit toimivat tutkimuksen teoriataustana. Tutkimus on osa Suomen Akatemian rahoittamaa monitieteistä SEED-hanketta Pystyvyyden kehittäminen ruokakasvatuksen avulla – Kuinka rohkaista tulevaisuuden kansalaisia kestävä yhteisön puolesta. SEED-hankkeen päämääränä on selvittää, tarkastella ja kehittää kestävä kehityksen kasvatusta perusopetuksessa.

Avainsanat: kestävä kehityksen kasvatusta, ympäristövastuullinen käyttäytyminen, peruskoulu, koulun toimintakulttuuri

Mitä seikat vaikuttivat oppilaan päätökseen, kun hän valitsi valinnaisaineeseen maa- ja metsätalouden sekä puutarhanhoidon?

Toini Wallin-Oittinen, Helsingin yliopisto

toini.wallin-oittinen@nbl.fi

Peruskoulun uudistuksen yhteydessä valinnaisaineet muotoutuivat rinnakkaiskoulujärjestelmän sekä kansalaiskoulun että keskikoulun oppiaineista. Maa- ja metsätalouden opetus jatkui valinnaisena, ja sitä opettivat entiset maatalousopettajat. Mutta pian nämä oppitunnit liitettiin biologian opettajan opetustehtäviin, jolloin itse aloin vastata tästä 2–4 vuosiviikkotunnin laajuudesta valinnaisaineesta.

Ryhmäni muodostui joka vuosi ja ne herättivät huomiota erilaisuudellaan. Kyselyn avulla selvitin, oliko opettajan merkitys niin suuri kuin puhuttiin. Vastaukseksi sain 607 erilaista mielipidettä ja toivetta. Tärkeimmäksi syyksi valinnaisaineen valintaan oppilaat arvioivat retket, jotka olivat osa opetusmetodeista. Oppilaskeskeiset ongelmanratkaisutehtävät eivät olleet vielä silloin tavanomaisia metodeja, mistä opetuksen erilaisuus aiheutui. Menetelmät saivat aikaan sen mielikuvan, että oppiaine on helppo ja valinta perustui siihen. Todellisuudessa teimme monimuotoisia tehtäväsarjoja yhteistyönä. Kiinnostus luontoa kohtaan oli kolmas merkittävä peruste. Opinto-ohjaajan antama myönteinen kuva oppiaineesta oli neljäntenä perusteena valintaan. Opettajan merkitys ei korostunut perusteissa.

Yläkoulun valinnaisuutta ja oppiaineiden tuntijakoa sisältöä ollaan jälleen uudistamassa. Maapallon ravinto-ongelmat, suomalainen omavaraisuusaste sekä oppilaiden kiinnostus luontoa kohtaan ovat niitä merkittäviä perusteita, miksi tämä valinnainen opetuskokonaisuus tulisi säilyttää, painottaen kunkin koulun ja paikkakunnan olosuhteiden mukaan. Maa- ja metsätaloudesta tulisi saada riittävän laaja kokonaisuus oppilaan tuntekäsitykseen.

Tarvitaanko kaupunkiympäristökasvatusta?

Katariina Syrjäso, Helsingin yliopisto

katariina.syrjasuo@helsinki.fi

Valmisteilla olevassa väitöskirjassani tavoitteenani on tutkia peruskoulun alaluokkien oppilaiden paikkakokemuksia arkisessa kaupunkiympäristössään. Tämän lisäksi tutkimuksessa testataan ja kehitetään lapsilähtöisiä tutkimusmenetelmiä. Lasten arkisen kaupunkiympäristön tutkimus on tärkeää, sillä se antaa mahdollisuuden ymmärtää sitä maailmaa, jossa suurin osa suomalaisista lapsista elää päivittäin. On tärkeää, että lapsi kiinnittyy ympäristöönsä ja oppii arvostamaan sitä. Näin hänelle syntyy myös tarve suojella sitä.

Saatus tutkimustietoa hyödynnetään ympäristökasvatuksessa, kouluopetuksen kehittämisessä sekä opettajankoulutuksessa. Aiemmin ympäristökasvatuksessa on keskitytty lähinnä luonnonympäristöjen huomioon ottamiseen. Nykytilanteessa, jossa suurin osa suomalaisista lapsista asuu kaupunkimaisissa ympäristöissä, ympäristökasvatuksenkin tulisi entistä voimakkaammin kehittää keinoja kaupunkiympäristöissä tapahtuvaan kasvatukseen. Lapsilähtöisten menetelmien kehittäminen antaa uuden näkökulman ympäristön tutkimiseen. Tarkoitukseni on, että näitä menetelmiä voisi jatkossa käyttää tutkimustiedon keräämisen lisäksi myös peruskoulun alaluokkien opetuksessa.

Esityksessäni esittelen tutkimukseni teoreettista taustaa, sekä syksyllä 2009 kahdessa Helsingin peruskoulun alaluokassa toteutettavaa tutkimusta. Tutkimuksessa käytetään apuna internetissä olevaa karttapohjaa koulun lähiympäristöstä ja siihen liitettäviä, oppilaiden itsensä ottamia, valokuvia.

Kädenjälkiä akustisessa maisemassa – ääniympäristökasvatuksen suuntaviivoja

Hannu T. Riikonen, Turun yliopisto

hannu.tapani.riikonen@utu.fi

Vaikka ääneen ja auditiivisuuteen liittyvät kysymykset ovat toistaiseksi olleet varsin vähän esillä esimerkiksi ympäristö- ja mediakasvatuksen foorumeilla, on niiden esilleottamiselle löydettävissä useitakin perusteluja länsimaisessa visuaalisessa kulttuurissamme. Tässä esityksessä hahmotellaan auditiivisen alueeseen liittyvän ympäristökasvatuksen teoreettisia lähtökohdita ja käytännön toteutustapoja Rauman opettajankoulutuslaitoksella toteutettujen ns. äänikasvatuksen (*sound education*) projektien valossa. Tulisiko perinteisiä äänimaisemakoulutuksen ja akustisen ekologian piirissä kehitettyjä, havainnointiin keskittyviä toimintamalleja laajentaa ja siirtyä aktiiviseen ja oma-aloitteiseen ääniympäristötyöhön? Äänimiljööseen liittyviä kysymyksiä lähestytään yleensä joko akustisista tai työterveydellisistä lähtökohdista (voidaan puhua myös teknisestä ja lääketieteellisestä lähestymistavasta, Lahtinen 2004). Ympäristökasvatuksen piiristä nousseiden uusien haasteiden valossa näyttää puhtaasti äänen voimakkuuteen keskittyvä ja ulkopuolisiin asiantuntijoihin tukeutuva ”mittarinäkökulma” kuitenkin riittämättömältä. Vaikka esimerkiksi luonnonhiljaisten alueiden olemassaoloa voidaan pitää keskeisenä hyvinvointimme ja viihtyvyytemme kannalta, ei äänen määrän minimointiin tähtääviä strategioita voida pitää lähtökohdana moderneissa elinympäristöissä. Esimerkiksi opetus- ja kasvatustyössä, missä syntyvä ääni on luonteeltaan hyvin pitkälle toiminnallista, näyttäisi optimaalinen (tai ainakin toimiva) ääniympäristö olevan saavutettavissa hyvin pitkälle yhteisöllisesti, toimijoiden keskinäisten neuvottelujen ja toimenpiteiden kautta. Äänen vähentämiseen tai ääneltä suojautumiseen perustuvien toimintamallien asemesta meidän tulisi pyrkiä hallitsemaan ja muokkaamaan ääniympäristöämme, siirtyä defensiivisistä offensiivisiin strategioihin (Hellström 2003). Kyse ei ole enää meluntorjunnasta, vaan mallista, missä toimijat nähdään ympäristöönsä vaikuttavina akustisina suunnittelijoina, audioarkkitehteinä.

Suomen luonnon puiden ja pensaiden tunnistaminen LuontoPortti-verkkopalvelulla elämänikäisen biodiversiteettikasvatuksen näkökulmasta

Peter Kullberg, Helsingin yliopisto

peter.kullberg@helsinki.fi

Esityksessä tarkastellaan puiden ja pensaiden tunnistamista LuontoPortti-verkkopalvelun tunnistustyökalun avulla ja pohditaan havaintoja elinikäisen biodiversiteettikasvatuksen näkökulmasta. Aluksi osoitetaan lajintuntemuksen ja ekologisen ymmärryksen suhde sekä tarkastellaan LuontoPortti-verkkopalvelua elinikäisen biodiversiteettikasvatuksen resurssina. Sen jälkeen luodaan lyhyt katsaus nykytieteen käsityksiin kasvilajien tunnistamisen edellyttämistä kognitiivisista prosesseista.

Tutkimusongelmia ovat: (1) Miten tunnistaminen onnistui? (2) Miten tunnistusprosessi eteni kunkin henkilön kohdalla? (3) Millaisia eroja ja yhtäläisyyksiä on eri-ikäisten valinnoissa kunkin puu- tai pensaslajin näytteen kohdalla?

Ryhmä koekäyttäjiiä tunnistetti LuontoPortti-verkkopalvelun tunnistustyökalun avulla kolme puuta ja pensasta. Tunnistuksen aikana tietokoneen näytön tapahtumat tallennettiin Camtasia Studio -ruudunkaappausohjelman avulla. Tallenteiden pohjalta tunnistusprosessit analysoitiin yksityiskohtaisesti.

Tulokset esitetään niin, että mahdolliset samankaltaisuudet ja erot tunnistusprosessissa saadaan selkeästi esiin. Saatuja tuloksia pohditaan elämänikäisen biodiversiteettikasvatuksen näkökulmasta.

Kasvisokeus kestävän kehityksen esteenä

Arja Kaasinen, Helsingin yliopisto

arja.kaasinen@helsinki.fi

Kestävä kehitys määritellään usein maailmanlaajuisesti, alueellisesti tai paikallisesti tapahtuvaksi muutokseksi, jossa turvataan nykyisille ja tuleville sukupolville hyvän elämän edellytykset maapallolla. Hyvä elämä muodostuu monista osasista, mutta lähtökohtana kuitenkin ihmisten hengissä säilymisessä on luonnon kokonaisvaltainen hyvinvointi. Luonnon kokonaisvaltainen hyvinvointi alkaa tuottajista eli kasveista. Ilman kasvimaailmaa tai sen toiminnan ymmärtämistä emme voi siten ylläpitää kestävää hyvää elämää emmekä edistää kestävää kehitystä. Tuoreen väitöstutkimukseni mukaan suomalaiset koululaiset ja opiskelijat tunnistavat kasvilajeja keskimäärin heikosti. Myös opettajien vastauksissa oli hajontaa. Olemmeko me kasvisokea kansa? Kasvisokeus, plant blindness on käsitteenä Suomessa uusi, joten esitelmässäni selvennän käsitteen taustaa, sisältöä ja olemassaoloa sekä perehdyn siihen, miten ja missä ilmiö ilmenee ja miten sitä voitaisiin kasvatuksessa ja opetuksessa torjua. Pohdin esitelmässäni, onko kasvisokeus este kestävälle kehitykselle, biodiversiteettikasvatukselle ja vaikkapa ilmaston muutoksen nujertamiselle.

Kalalajien tunnistaminen Luontoportti-lajintunnistuspalvelun avulla

Mikko Saarela, Helsingin yliopisto

mikko.saarela@helsinki.fi

Tutkimus tehdään syksyn 2009 kuluessa. Tutkimuksen tarkoituksena on testata www.luontoportti.fi-sivustolle valmistumassa olevaa Suomen kalalajien tunnistuspalvelua n. 50 eri ikäryhmiin kuuluvan henkilön avulla. Testaamisessa käytetään oikeita kalanäytteitä ja jokaisen koehenkilön koko lajinmääritysprosessi tallennetaan. Koehenkilöiltä kysellään haastattelussa myös taustatietoja. Iän, sukupuolen koulutustaustan ym. tyypillisten muuttujien lisäksi kysellään mm. koehenkilöiden omaa käsitystä tietokoneen käsittelytaidostaan, kalalajien tuntemuksestaan ja lajintuntemuksen oppimistavasta. Lisäksi kysellään koehenkilöiden näkemyksiä lajintunnistuspalvelun toimivuudesta ja heidän parannusehdotuksiaan tunnistuspalveluun.

Lajinmääritysprosessit, niissä käytetyt erilaiset strategiat ja määrittämissä polut analysoidaan ja niissä mahdollisesti löytyneitä eroja verrataan taustatietoihin mahdollisten eroja selittävien tekijöiden löytämiseksi. Aineiston analyysissä käytetään lähinnä kvalitatiivisia, mutta jossakin määrin myös kvantitatiivisia menetelmiä. Vastauksia halutaan saada lähinnä seuraaviin kysymyksiin: Mihin kalan ominaisuuksiin koehenkilöt kiinnittävät huomionsa lajia

määrittäessään? Millaista logiikkaa koehenkilöt käyttävät ja millaisia määrityspolkuja he valitsevat lajia määrittäessään? Käykö koehenkilöiden käyttämä logiikka yksin lajinmäärityspalvelun laatijan logiikan kanssa? Onko koehenkilöiden määrityspalvelun käyttötavoissa eroja ja selittävätkö haastatteleamalla saadut taustatiedot niitä? Tutkimuksen ensisijaisena tarkoituksena on saada tietoa Luontoportin kalojen lajintunnistuspalvelun kehittämiseksi. Samalla saadaan kuitenkin tietoa myös yleisesti ihmisten kalalajistomme tuntemuksesta ja käyttäytymisestä kalalajeja tunnistaessaan sekä tietoa luonnon monimuotoisuuden tunnetuksi tekemisestä ja elinikäisestä oppimisesta.

Ulos oppimaan? Koulun arki tuttujen käytänteiden ja uusien mahdollisuuksien risteyksessä

Kirsti Salo, Helsingin yliopisto

kirsti.salo@helsinki.fi

Tekemällä ja kokemalla ulkona tapahtuva oppiminen on lähtökohtana tekeillä olevassa väitöstutkimuksessani Learning by gardening – koulun oppimisympäristönä puutarhatoiminta. Tutkimuksen yhtenä näkökulmana on mahdollistaminen – mitä ovat esteet ja mitkä tekijät edistävät ulkona oppimisen hyödyntämistä koulun arjessa? Toinen näkökulma on oppilaskeskeinen: Miten oppilaat kokevat erilaisen oppimistilanteen? Mitä hyvää ja mitä huonoa on koulun kasvimaassa?

Tutkimuksen aineistoa kerätään opettajilta ja oppilailta Opetushallituksen oppimisympäristöjen kehittämishankkeesta, joka tunnetaan nimellä Vihdin malli – kestävän kehityksen oppimisympäristöt ulkona. Kuntatason koordinointi. Ympäristökasvatuksen käytännön toimintamallissa tehdään yhteistyötä kunnan hallinnon, paikallisten toimijoiden ja koulujen kanssa. Lähes kaikki Vihdin 16 perusopetuksen koulusta eli 14 koulua ovat nyt mukana Vihdin mallin jossakin toimintaosiossa, jotka ovat toisiaan täydentäen: (1) koulun kasvimaata ja puutarhatoiminta, (2) lähimaatila sekä (3) lähimetsä ja -vesistö.

Oppiminen ulkona toteuttaa opetus suunnitelmia ja kestävän kehityksen kasvatuksen strategiaa. Vihdissä ympäristökasvatuksen toimintamallia on kehitetty aktiivisesti eri hankevaiheiden kautta vuodesta 2003 paikallisen järjestötoimijan, Vihdin 4H-yhdistyksen toimesta. Lähtökohtana oli viedä tekemällä oppimisen mahdollisuus ympäristökasvatukseen, osaksi koulun arkea. Yhtenä merkittävänä osana mallissa on koulun oma kasvimaata. Perustana koulun puutarhatoiminnan edistämiseksi ovat lukuisat oppimiseen ja lasten hyvinvointiin sekä sosiaaliseen kasvuun vaikuttavat merkitykset. Miten koulun opetuksessa pystytään hyödyntämään mallin tuottamia mahdollisuuksia?

Onko koulun puutarhatoiminnalla merkitystä tulevaisuuden aikuisten yhteiskunnalle?

Kestävän kehityksen kasvatusta toisin silmin: ongelmia ja mahdollisuuksia

Mauri Åhlberg, Helsingin yliopisto

mauri.ahlberg@helsinki.fi

Kestävän kehityksen kasvatusta määritelmässä turvaututaan usein mielivaltaisiin toisen käden lähteisiin. Esitelmässä pohditaan, mitkä lähteet ja määritelmät ovat olennaisimpia kestävän kehityksen kasvatusta tutkimuksen edistämiseksi. Tarvitaan sekä olennaisimmat yksityiskohdat että kokonaiskäsitys kestävän kehityksen kasvatuksesta. Esimerkiksi, mikä on tosiasiallisesti kulttuurin ja luonnon välinen suhde ja miten ne liittyvät kestävään kehitykseen ja sen edistämiseen kasvatusta keinoin?

Käsittekartat (*concept maps*) ovat keino osoittaa millaisia ovat osat ja kokonaisuus kunkin tutkijan ja tutkittavan ajattelussa. Tutkitaan CmapTools-tietokoneohjelman mahdollisuuksia sekä yksilöllisen että sosiaalisen oppimisen edistäjinä internetin avulla koko ihmiskuntaa myöten. Erityisen huomio kiinnitetään biodiversiteetin kestävän käytön oppimiseen, jossa yhdistyvät ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä kehitys. LuontoPortti/NatureGate -verkkopalvelua esitellään uutena mahdollisuutena.

Kestävän kehityksen arvoista teoreettisesti ja empiirisesti

Arto Salonen & Mauri Åhlberg, Helsingin yliopisto

arto.salonen@gmail.com, mauri.ahlberg@helsinki.fi

Kestävän kehityksen kasvatuksen arvoperustaa pohdittaessa ja tutkittaessa on monia erilaisia mahdollisuuksia, mutta keskeiset periaatteet näyttävät olevan varsin yhdensuuntaisia. Esimerkiksi Kluckhohn & Strodtbeck (1961) klassinen arvoluokittelu tarjoaa mielenkiintoisen peilausmahdollisuuden nykyiselle kestävän kehityksen ajattelulle. Voitaneen hyvällä syyllä kysyä onko lineaarinen länsimainen aikakäsitys yhteydessä voittojen maksimointiin ja sitä kautta tuhlaamiseen enemmän kuin syklinen aikakäsitys, missä kiire on tuntematon käsite. Samoin ihmisen itsetehostuksen tarve lisääntynee yksilökeskeisissä yhteisöissä, joissa saattaa usein vallita yksilöiden välinen kilpailu. Myös toiminnallisuudessa tekemisen korostaminen saattaa johtaa siihen, että uusitaan tarpeettomasti hyödykkeitä vain markkinoille tulevien uusien mallien vuoksi eikä todelliseen tarpeeseen perustuen. Ehkä kestävän kehityksen kannalta keskeisin aspekti on kuitenkin ihmisen suhtautuminen biosfääriin: onko ihminen tällä planeetalla vain yksi laji muiden lajien joukossa vai kaiken yläpuolella oleva hallitsija, jolla on oikeus käyttää rajattomasti hyväksi kaikkea valtapiiriinsä kuuluvaa?

Kluckhohn & Strodtbeck (1961) arvoluokittelu saa tuoreita näkökulmia esimerkiksi Senge et al. (2008) pohtiessa siirtymistä kestävän kehityksen mukaiseen yhteiskuntaan. Siirtymisen mahdollistaa hänen mukaansa muun muassa se, että hyvinvoinnin tavoittelussa taloudellisen voiton maksimoimisen sijasta keskitytään ihmissuhteiden rakentamiseen. Ehrenfeld (2008) mainitsee – toiminnallisuuteen viittaamalla – kuinka painopisteen siirtyminen tekemisestä (*doing*) olemiseen (*being*) on keskeistä. Åhlberg (1988–2009) on kehittänyt näistä teorioista riippumatta toisenlaista lähestymistapaa arvoihin: elämä meta-arvona, totuus, hyvyys, kauneus ja viisaus perusarvoina sekä kestävä kehitys näitä viittä arvoa integroivana arvona. Esitelmän teoreettisessa osassa vertaillaan ja pohditaan kestävästä kehityksestä eri lähtökohdista käsin. Empiirisessä osassa esitellään alustavia tuloksia Salosen (2009) kestävän kehityksen arvoihin liittyvää ajattelua koskevasta empiirisestä tutkimuksesta.

KIELI- JA KULTTUURIKASVATUS

Pauli Kaikkonen & Riitta Jaatinen (Tampereen yliopisto)

Paulo Freire ja post-kolonialistinen kielikasvatus

John Smeds, Turun yliopisto

johsme@utu.fi

Brasialainen kasvatustieteilijä ja pappi Paulo Freire (1921–1997) tunnetaan hänen näkemyksistään kasvatuksen ja kasvatustieteen merkityksestä jälkikolonialistiselle kehitykselle. Hänen teoriansa on nähtävä hänen henkilökohtaista taustaansa vasten brasilialaisena kasvattajana. Brasilia oli pitkään Portugalin siirtomaana mutta itsenäistyi jo 1822. Itsenäisyydestään huolimatta maan asema siirtomaana on jättänyt jälkensä nykypäiviin saakka köyhyytenä ja laajalle levinneenä lukutaidottomuutena.

Esitelmässäni vertailen Brasilian ja Suomen asemaa ja etsin sovelluksia freireläiseen yleiskasvatukselliseen näkemykseen kielikasvatuksen alalta. Freiren teorian ydinkäsitteitä on *conscientização*, tiedostaminen. Missä määrin kielikasvatukselle keskeinen käsite kielitietoisuus liittyy Freiren tiedostamiseen? Freire korostaa, että koulutus ei koskaan ole neutraalia. Voiko suomalainen kielikasvatus olla neutraalia ja erillään suomen historiasta ja politiikasta? Minkälaiseksi suomalainen kielikoulutuspolitiikka on muotoutunut jälki-kolonialistisella aikakaudella? Mitä tarkalleen *conscientização* merkitsee suomalaisessa kieliluokassa? Ketkä ovat sorretut ja kenelle oppimisen ilo tuo ja luo vapautta?

Mitä taitoja upseeri todella tarvitsee kansainvälisissä sotilasoperaatioissa?

Ritva Aho, Maasotakoulu

ritva.aho@quicknet.inet.fi

Käynnissä oleva tutkimus- ja kehittämisprojektini käsittelee puolustusvoimien korkea-asteen kielikoulutussuunnittelua. Projektin yleistavoitteena on (1) tutkia menetelmiä, jotka auttavat suunnittelemaan ja kehittämään tehokkaita kielikursseja, jotka kohdistuvat kielenkäytön olennaisiin tarpeisiin ja käyttävät tarkoituksenmukaisia opetus- ja opiskelukäytäntöjä sekä (2) laatia niihin liittyviä testispesifikaatioita ja kehittää sopivia arviointimenetelmiä.

Nopeasti muuttuva kansainvälinen toimintaympäristö aiheuttaa paineita sotilaiden kielikoulutukselle. Eri puolilla maailmaa sijaitsevista kriisipesäkkeistä johtuen tarvitaan kansainvälistä interventiota rauhaan pakottamisesta ja rauhanturvaamisesta humanitaarisen avun antamiseen. Näin ollen myös sotilashenkilöstön on varauduttava selviytymään monissa erilaisissa tilanteissa, joissa kielitaito muodostaa vain osan vaadittavista tiedoista ja taidoista. Kartoitukseni *Upseerien toiminnallinen kielitaito – puolustusvoimien uusi asejärjestelmä* (Aho 2006) osoitti, että 40:stä eri kielenkäyttötilanteesta vanhemmille upseereille tärkein on neuvottelutaito. Tämä esitys käsittelee hiljattain tehtyä tarveanalyysiä, joka perustuu kahdeksan, useissa kriisipesäkkeissä laajan kansainvälisen kokemuksen hankkineen korkea-arvoisen suomalaisen upseerin syvähaastatteluun. Analyysi pohjautuu viiteen kulttuuridimensioon: tiedon hankintaan, moniselitteisyyden sietämiseen, käyttäytymisen joustavuuteen, erilaisten viestintätapojen tiedostamiseen ja erilaisuuden kunnioittamiseen. Tutkimuksen tarkoituksena on täydentää perinteisiä tarveanalyysijä testaamalla joidenkin kognitiivisen tehtävänalyysitapojen soveltuvuutta tiedonhankinnassa. Haastatteluissa tuli ilmi pitkälti yhdenmukaisia näkökohtia seikoista, joita kulttuurien välisissä neuvottelu- ja konfliktitilanteissa on tärkeintä ottaa huomioon. Käsitteeni on, että monet upseereille kansainvälisissä konteksteissa asetetut vaatimukset ilmentävät piirteitä, jotka ovat ominaisia muillekin ammattialoille.

Avainsanat: Kulttuurien välinen viestintä, neuvottelu, kognitiivinen tehtävänalyysi, korkea-asteen koulutus, sotilaskoulutus, kielikoulutussuunnittelu

Fossilisoituminen oppijan kielessä

Annikki Koskensalo, Turun yliopisto

ankoske@utu.fi

Oppijan kielet ovat toisaalta luonnollisia kieliä tai niiden eräs erikoismuoto ja toisaalta ne eivät ole luonnollisia kieliä. Niitä voidaan pitää lingvistisenä järjestelmänä, kulloinkin yksilöllisenä vieraskielisenä tuotoksena lähtökielestä kohdekieleen, dynaamisina järjestelminä, joilla on suhteet lähtökieleen, kohdekieleen ja mahdollisesti muihin vieraisiin kieliin tai aivan omana kielellisenä järjestelmänään. Pysyvän välijärjestelmän ja osajärjestelmien muodostumisen estää tehokas kielen opetus. Oppijan kieliä voidaan samanaikaisesti luonnehtia systemaattisiksi ja muuttuviksi; muuttuviksi yksilöiden välillä, ajallisesti muuttuviksi ja muuttuviksi suhteessa testitilanteeseen ja käytettyihin menetelmiin nähden. Jokaisella oppijalla kielet muuttuvat dynaamisina järjestelminä eri tavalla. Tämä merkitsee toisaalta kykyä uudelleen organisoida systeemin ulkopuolisten sääntöjen ja strategioiden avulla niiden osittainen fossilisoituminen. Jatkuva muuttuvuus on oppijan kielen ominaisuus, kun on kyse yksilön kompetenssista. Siinä suhteessa oppijan kieli eroaa kaikista muista luonnollisista kielijärjestelmistä. Mielenkiintoinen kysymys on, missä päättyy muuttuvuus ja missä alkaa fossilisaatio? Tätä ongelmakenttää käsittelemme esityksessäni samoin kuin sitä, miten paljon fossilisoituminen on sidoksissa lähtökielen tai kohdekielen sisäiseen rakenteeseen ja missä määrin sosiopsykologiset ja yksilölliset tekijät ovat vaikuttamassa siihen.

Oppikirjojen rooli esikoulun toiminnassa

Marja Nurmilaakso, Helsingin yliopisto

marja.nurmilaakso@helsinki.fi

Esiopetuksessa oppikirjojen historia sekä opettajille että lapsille tarkoitettujen, on varsin nuori. Ensimmäiset varsinaiset esikoulukirjat saatiin Suomessa 1970- ja 1980-lukujen taitteessa. Sen jälkeen niiden merkityksestä on käyty kriittistä keskustelua. Ensimmäisten kirjojen tultua varsinkin lasten vanhemmat mielsivät esiopetuksen vain kirjan tehtävien tekemiseksi kerran viikossa.

Tässä tutkimuksessa luokan- ja lastentarhanopettajaopiskelijat arvostelivat neljää uudehkoa esiopetuksessa käytettävää kirjasarjaa. Jokainen opiskelija vastasi 10:neen avoimeen kysymykseen. Kahta opiskelijaa lukuun ottamatta kukin arvioi yhtä kirjasarjaa, johon kuului lukukirja, lapsen harjoituskirja ja opettajan opas. Yhteensä 60 opiskelijaa vastasi kysymyksiin: 10 luokanopettajaopiskelijaa, 1 erityisopettajaksi opiskeleva ja 50 lastentarhanopettajaopiskelijaa. Tutkimusongelmat olivat: (1) Millainen on kirjan kasvatuskulttuuri kasvatus-, toiminta ja oppimisympäristöineen, (2) Onko kirja aikuis- vai lapsikeskeinen ja (3) Miten kirja voi kehittää kielellisiä valmiuksia ja kielellistä tietoisuutta? Avoimet kysymykset analysoitiin sisällön analyysillä. Analysoitavia yksiköitä oli 600. Kaikki kirjat olivat vastanneiden mielestä nykyaikaisia. Toiminta ja oppimisympäristö olivat monipuolisia. Kirjoissa liikuttiin sekä maalais- että kaupunkimiljöössä. Kirjat olivat sekä lapsikeskeisiä, mutta etenkin lasten harjoituskirjat myös opettajakeskeisiä. Tätä vastaajat pitivät myös hyvänä asiana. Lapset harjaantuvat ohjeiden kuunteluun, mitä tarvitaan myöhemmin kouluvuosina. Kirjojen avulla voitiin auttaa lapsia kehittämään myös yhteistoiminnallisia taitoja.

Kuvittele totta! – Mielikuvituksen avulla kieliopin ytimeen

Elina Harjunen, Helsingin yliopisto; Riitta Korhonen, Kotimaisten kielten tutkimuskeskus

elina.harjunen@helsinki.fi, riitta.korhonen@kotus.fi

Esittelemme alakoulun 3. ja 4. luokissa toteuttamaamme kokeilua, jonka tarkoituksena oli selvittää, miten lapset puhuvat kielestä ja kielenkäytön ydinasioista omin käsittein. Hyödynsimme heruttelumenetelmää: loimme aidon tuntuksen kielenkäyttötilanteen, johon koululaisten tuli eläytyä kielenkäyttäjinä. Kuvittelun ponttimena olivat tunteet, jotka toimintatilanteessa synnyttivät aitoja spontaaneja kielellisiä reaktioita. Jälkikäteen kielellinen anti koottiin yhteiseen tarkasteluun. Lapset pystyivät mm. erittelemään, mitä ilmauksia he käyttivät minkin tunteen vallassa missäkin tilanteessa ja miksi juuri kyseisenlaista ilmausta.

He toimivat kieliopillisen ydinaineuksen äärellä kieltä käyttämällä ja kielenkäyttöään analysoimalla.

Kannatamme vanhaa ajatusta, että kieliopin opiskelun pitää olla alusta asti hauskaa ja mielenkiintoista. Alkuvaiheessa opiskelussa ei tarvitakaan sellaisia abstrakteja, 9–10-vuotiaan elämälle vieraita käsitteitä kuin sanaluokat tai lauseenjäsenet. Olennaista on, että kielen piirteiden ja kielenkäytön säännönmukaisuuksien tarkastelu lähtee liikkeelle lapsen konkreettisesta maailmasta, esim. arkisista keskustelutilanteista, jotta lapsi ylipäänsä ymmärtää mistä on kyse. Mutta yhtä tärkeää on, että tarkastelun lähtökohtana toimii samalla lapsen rikas ja rajaton mielikuvitus. Näin keskiössä ei ole tiedollinen aines vaan kielen yhteys tunteeseen, mielikuvitukseen, toimintaan ja ajatteluun.

Opettajan rooli on tällaisessa kielen piirteiden ja kielenkäytön säännönmukaisuuksien – siis kieliopin – opiskelussa merkittävä: hän on kuvitteluun ja tilanteeseen eläytymiseen kannustaja ja kielellisten ilmausten heruttelija, mikä vaatii (luokan)opettajalta syvällistä tietoa kielestä.

Alakouluoppilaiden valmiudet päätellä sanan merkitys tekstiyhteyden avulla

Tuula Merisuo-Storm, Turun yliopisto

tuula.merisuo-storm@utu.fi

Lukiessaan vieraskielistä tai äidinkielistä tekstiä koululainen kohtaa hyvin usein sanoja, joiden merkitystä hän ei tiedä. Voidakseen ymmärtää lukemaansa hän joutuu tällöin päättelämään tekstiyhteyden avulla, mitä nämä sanat tarkoittavat. Suomen kielessä, kuten myös muissa kielissä, on paljon sanoja, jotka tarkoittavat eri tekstiyhteyksissä eri asioita. Jos sana on tekstin sisällön kannalta keskeinen, ja oppilas antaa sille väärän merkityksen, on vaarana, että hän ymmärtää väärin koko tekstin sisällön.

Nyt tehdyssä tutkimuksessa on selvitetty 2., 3., 4. ja 6. luokkien oppilaiden sananselitystaitoja. Yhteensä tutkimuksessa on mukana 612 oppilasta. Toisen, kolmannen ja neljännen luokkien oppilaat lukivat satu- ja asiatekstit ja kuudennen luokkien oppilaat sanomalehtiartikkelin. Sen jälkeen he selittivät, mitä tekstistä alleviivatut sanat tarkoittavat nimenomaan tässä tekstissä. Tulosten mukaan suurelle osalle oppilaista tehtävä oli hyvin vaikea. Toisluokkalaisissa oli eniten niitä, jotka eivät osanneet selittää yhtään sanaa oikein (14 %). Vielä kuudennella luokalla yhtä huonosti tehtävässä onnistui viisi prosenttia oppilaista. Toisluokkalaisista kukaan ei saanut tehtävästä täysiä pisteitä, mutta ylempien luokkien oppilaista 3–8 prosenttia selitti kaikki sanat oikein.

Tulokset osoittavat, että sanan merkityksen päättelminen on taito, jonka kehittämiseen on kiinnitetty hyvin vähän huomiota opetuksessa. Sitä koskevaa tutkimustakaan ei juuri tehdä. Tekstin ymmärtämisen taidot ovat kuitenkin keskeisiä kaiken opiskelun kannalta. Siksi oppilaille pitäisi jo alaluokilla opettaa sananselittämisen strategioita.

Tulevien englanninopettajien kielikäsitteistä

Elina Ranta, Tampereen yliopisto

elina.ranta@uta.fi

Yksi kieltenopettajan tärkeimmistä ajatuksellisista kulmakivistä omassa työssään (oppimis- ja ihmiskäsityksen ohella) on opettajan oma kielikäsitte. Ilman reflektoitua ja pohdittua omakohtaista näkemystä kielestä (ts. siitä, mitä kieltenopetuksessa tulisi oppilaille oikeastaan välittää) kielikasvattajan on mahdotonta toimia työssään perustellusti. Vallalla olevat kielikäsitteet niin kielitieteessä kuin kielikasvatuksessa muuttuvat lisäksi ajan myötä, joten myös opettajan olisi tärkeää hahmottaa suhteensa erilaisiin näkemyksiin. Oman kielikäsitteiden pohtimisen tulisi luonnollisesti olla osa kieltenopettajiksi aikovien opintoja. Koska aineenopettajan substanssiosaaminen tulee suurelta osin hänen omalta ainelaitokseltaan, vaikuttaisi luonnolliselta, että kieltenopettajiksi aikovat alkaisivat muodostaa omaa kielikäsitteistään nimenomaan yliopiston kieliopinopintojen yhteydessä. Tässä meneillään olevassa haastattelututkimuksessa onkin haluttu selvittää, minkälaisia kielikäsitteitä erityisesti englanninopettajiksi aikovilla opiskelijoilla on ennen opettajankoulutukseen pääsyä oman pääaineensa opintojen perusteella: Miten reflektoituja käsitteet ovat, mitä ne pitävät sisällään ja mikä on mahdollisesti vaikuttanut niiden kehitykseen? Tarkoituksena on samalla pohtia, miten ainelaitos voisi paremmin tukea ja antaa aineksia tulevien opettajien kielikäsitteiden kehittymiselle. Esitelmässä poimitaan tarkasteluun erityisesti kolme erilaista

aineistosta nousevaa haastateltavaa ja tarkastellaan heidän ilmaisemiaan näkemyksiä kielestä. Vaikka tutkimus on vielä kesken, se antaa kuitenkin jo tässä vaiheessa selviä viitteitä siitä, että tulevien kieltenopettajien kielikäsitusten reflektoituun muodostamiseen olisi syytä kiinnittää yliopiston vieraan kielen opinnoissa nykyistä enemmän huomiota.

”Kielioppia ja sanastoa” – englannin kielen opetus opiskelijoiden oppimiskokemusten valossa?

Riikka Alanen, Paula Kalaja & Hannele Dufva, Jyväskylän yliopisto

riikka.alanen@jyu.fi, paula.kalaja@jyu.fi, hannele.t.m.dufva@jyu.fi

Esityksessämme pohdimme englannin kielen opetuksen pedagogisia käytänteitä tarkastelemalla niitä yliopisto-opiskelijoiden kouluaikaisten kielenoppimiskokemusten ja -käsitusten valossa. Esitelmä on osa hanketta Noviisista ekspertiksi, jossa tarkastellaan vieraan kielen opiskelijan kieli- ja oppimiskäsityksiä ja niiden kehitystä viiden ensimmäisen opiskeluvuoden aikana. Olemme aikaisemmin käsitelleet hankkeen pilottiaineistoa (Dufva, Kalaja & Alanen 2007). Tässä esityksessä tarkastelemme varsinaiseen hankkeeseen osallistuneiden opiskelijoiden (N=117) vastauksia kyselyyn, johon he vastasivat englannin opintojensa ensimmäisenä vuonna.

Opiskelijoita vastasivat mm. kysymyksiin, mitä he omasta mielestään olivat oppineet englannin kielestä koulussa ja koulun ulkopuolella ollessaan vielä peruskoululaisia ja lukiolaisia. Lisäksi heiltä kysyttiin, millä tavoin he olivat mielestään oppineet parhaiten englannin kieltä koulussa ja koulun ulkopuolella.

Tässä esitelmässä tarkastellaan opiskelijoiden vastauksia kysymyksiin siitä, mitä he kokivat oppineensa koulussa ja vertaamme niitä heidän kokemuksiinsa koulun ulkopuolisesta oppimisesta. Lisäksi tarkastelemme myös heidän kokemuksiinsa siitä, mitkä tavat tuntuivat heistä parhailta koulussa ja koulun ulkopuolella. Pyrimme tuloksia analysoimalla hahmottamaan opiskelijoiden oppimiskäsityksiä ja -kokemuksia ja sitä kautta valottamaan englannin kielen opetuksen nykytilaa ja kehitysmahdollisuuksia.

Dufva, H., P. Kalaja. & R. Alanen (2007) Beliefs about language, language learning and teaching: The first-year students' experiences. In A. Koskensalo, J. Smeds, P. Kaikkonen & V. Kohonen (eds.), *Foreign language and multicultural perspectives in the European context*. Berlin: LIT Verlag, 129–138.

Don Quijote, sillanrakentaja vai ongelmajätettä? Ruotsinopettajien metaforia ruotsinopettajista ja ruotsin opettamisesta

Olli-Pekka Salo, Jyväskylän yliopisto

olli-pekka.salo@jyu.fi

Nykyisin opettajan työ nähdään professiona, jonka yhtenä keskeisenä kriteerinä on voimakas palvelumotivaatio ja elinikäinen sitoutuminen pätevyteen (esim. Aloni 2002), ja esimerkiksi tämän vuoksi opettajan on tärkeä jatkuvasti ylläpitää ja kehittää ammatitaitoaan. Eräs näppärä työkalu, jonka avulla opettaja voi tiedostaa ja pohtia omia opettajuuteen ja oppimiseen liittyviä käsityksiään, on metafora. Metaforien voidaan katsoa olevan ihmisen luontainen tapa jäsentää maailmaa (Lakoff & Johnson 1980) ja metaforia tarkastelemalla voimme päästä käsiksi yksilön osin piilotietoiisiin käsityksiin siitä ilmiöstä, johon metafora liittyy. Esitelmässäni käsitelen ruotsinopettajien (N=25) metaforia ruotsinopettajista ja ruotsin opettamisesta. Metafora-tehtävä oli osa ruotsinopettajille suunnattua laajempaa kyselylomaketta. Ruotsinopettajat saivat jatkettavaksi lauseet ”Ruotsinopettaja on kuin ...” ja ”Ruotsin opettaminen on kuin ...”. Hieman yllättäen suurin osa niin opettajaan kuin opettamiseen liittyvistä metaforista on ainakin jossain määrin kielteissävytteisiä. Esityksessäni pohdin, mistä tämä johtuu ja miten etenkin pitkään ruotsinopettajina toimineet ovat tästä huolimatta jaksaneet työssään. Pohdin myös, miten opettajien käyttämät metaforat mahdollisesti heijastuvat heidän opetukseensa.

Fiktiivisen kirjallisuuden käyttäminen monikulttuurisuuskasvatuksessa

Juli-Anna Aerila, Turun yliopisto

juli-anna.aerila@utu.fi

Fiktiivisen kirjallisuuden ymmärtäminen ja eettis-moraalinen ajattelu muistuttavat lähtökohtaisesti toisiaan, koska molemmissa on tavoitteena itselle vieraan henkilön ajatuksiin tai itselle vieraaseen tilanteeseen eläytyminen. Tästä syystä fiktiivinen kirjallisuus sopii hyvin perusopetuksen aihekokonaisuuksien sisältämistä eettis-moraalisista arvoista käytävään keskusteluun. Ennakointikertomuksen ja merkitysvihjeanalyysin avulla fiktiivisen kirjallisuuden pohjalta käytäviä opetuskeskusteluita on mahdollista tehostaa.

Monikulttuurisuuskasvatukseen tulisi aktiivisesti kehittää uusia opetusmenetelmiä, ja aihekokonaisuuksien sisältöjen opettamiseen tulisi kiinnittää enemmän huomiota. Perusopetuksen oppilaat kokevatkin, ettei koulussa käsitellä riittävästi vieraita kulttuureja tai puhuta ulkomaalaisista riittävästi. Osa perusopetuksen oppilaista ei muista yhtään erilaisuuteen tai vierauteen liittyvää opiskelutilannetta. Lisäksi oppilaat pitävät perusopetuksen monikulttuurisuuskasvatusta ulkokohtaisena ja behavioristisena toimintana. (Kaikkonen 1999, 135–141.)

Valmisteilla olevaan väitöskirjaani liittyvässä tutkimuksessa pyrin selvittämään, miten oppilaat ennakointikertomuksia kirjoittaessaan ymmärtävät monikulttuurisuusaiheisia tekstejä. Oppilaiden kirjoittamat ennakointikertomukset jaetaan merkitysvihjeanalyysin avulla kolmeen ryhmään hallitsevasti myönteisiä kulttuurienvälisyyden merkitysvihjeitä sisältävät ennakointikertomukset, ambivalentisti sekä myönteisiä että kielteisiä kulttuurienvälisyyden merkitysvihjeitä sisältävät ennakointikertomukset ja hallitsevasti kielteisiä kulttuurienvälisyyden merkitysvihjeitä sisältävät ennakointikertomukset. Tyttöjen ja poikien tuottamat merkitysvihjeet eroavat toisistaan erityisesti kielteisten kulttuurienvälisyyden merkitysvihjeiden kohdalla: tytöillä hallitseva kulttuurienvälisyyden merkitysvihje on pelko, kun pojilla se on väkivallan merkitysvihje. Näyttää myös siltä, että ne oppilaat, erityisesti pojat, joilla on vain vähän kokemuksia maahanmuuttajista, tuottavat enemmän kielteisiä kulttuurienvälisyyden merkitysvihjeitä kuin maahanmuuttajat tai suomalaiset oppilaat, joilla on maahanmuuttajakokemuksia.

Kielenoppijan autonomiasta kieli-autonomiaan?

Tero Korhonen, Tampereen yliopisto

tero.korhonen@uta.fi

Aikuislukiokontekstiin sijoittuvan väitöstutkimukseni aiheena on opiskelijoiden autonomian kehittyminen englannin opetuksessa lukioaikana. Tutkimuksen perustelut kumpuavat tarpeesta edistää paremmin heterogeenisen opiskelijajoukon oppimista. Kyseessä on syksyllä 2008 alkanut tutkimushanke, jossa tutkimustehtävänäni on tukea aikuislukio-opiskelijoiden kasvua autonomiaan vieraan kielen opetuksen puitteissa. Määrittelen tutkimukseni narratiiviseksi toimintatutkimukseksi, jossa toteutuvat tutkivan käytännön (*Exploratory Practice*, EP) periaatteet. Lähestyn tutkimusaihetta narratiivisesti, koetulle elämälle annettujen merkitysten kautta, ja tarkastelen opiskelijoiden kehittyvien kielitarinoiden suhdetta autonomiaan. Pyrin ymmärtämään kieliluokan elämää voidakseni pedagogisin keinoin edistää opiskelijoiden kasvua autonomiaan. Keskeiseksi nousee käsitys olemassaolon ja tietämisen narratiivisista piirteistä, kielenopetuksesta dialogisena, kokemuksellisenä ja kokonaisvaltaisena toimintana ja autonomiasta kielenopetuksen tavoitteena. Autonomiata tukeva kielenopetus tavoittelee hyvää elämää laadukkaan luokahuone-elämän puitteissa. Päädyn tarkastelemaan kielenoppijan autonomiaa laajemmin kieli-autonomiana, kielenkäyttäjän autonomiana. Siinä on kyse monikulttuuristen toimintavalmiuksien kehittymiseen liittyvästä ihmisten (välisestä) voimaantumisen ja uudistumisesta niin kielenopiskelun, kielellisen viestinnän kuin yhteisön/yhteiskunnankin tasoilla. Autonomisesti toimiva ihminen kykenee ja on halukas sosiaalisesti vastuulliseen toiminnan säätelyyn yhteisöissä. Ihminen on kuitenkin autonomiaan suhteessa Toiseen: yhteiskuntaan, instituutioon, opetussuunnitelmaan, opettajaan, toisiin opiskelijoihin. Autonomia edellyttää, että Toinen antaa tilaa toimia. Päädyn ajattelemaan, että kieli-autonomiassa on kyse dialogisista tuotetuista dynaamisista tilastoista, jossa yksilö kykenee ja haluaa tuottaa autenttista oman elämän tarinaa uudella kielellä, omalla äänellä. Näkemyksessäni on yhteisöllisen, kriittisen autonomia-ajattelun ja moraalij- ja demokratiakasvatuksen piirteitä. Tutkimus integroituu kiinteästi osaksi omaa opetustyötäni.

Suullisen ja kirjallisen tiedonvälityksen Kä-Ki-Ku-tulkit puhuvat ja toimivat

Eeva-Maija Lappalainen, Oulun yliopisto

eeva-maija.lappalainen@oulu.fi

Lyhennemitys Kä-Ki-Ku koostuu kielen opetuksessa monikulttuurisille ihmisille yhdessä toimivista elementeistä: käsityöstä (Kä), kielestä (Ki) ja kulttuurista tai/ja kulttuuriperinnöstä (Ku). Esiasteena Kä-Ki-Ku syntyi ennen väitöstyötäni kulttuurien kohtaamisen polulla kouluttaessani amerikansuomalaisia oppijoita 1980 ja 1990 -luvulla kansanopistossa.

Puikoilla (knitting) ja kangaspuilla (weaving) kudonta vaikutti heidän elämässään Suomessa vielä käytössä olevan kulttuuriperinnön symbolina ja kunnioituksen kohteena. Muuttoliike Suomesta Pohjois-Amerikan Yhdysvaltoihin ja Kanadaan alkoi 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alkupuolella se vielä oli vilkasta. Tutkimuksissani mukana olevat oppijat (n=58) ja (n=137) polveutuivat enimmäkseen suomalaisista vanhemmista.

Yleisesti suomen kieli oli heidän elinympäristöissään väistynyt englannin kielen tieltä. Myös puikoilla ja kangaspuilla kutovat ihmiset olivat heidän elinympäristössään harvinaisia.

Tutkimustulos yllätti. Oli kiintoisaa havaita, että heissä kyti orientaatio tekemisen ja artefaktin kielellistämiseen. Se eli vielä suomen kielen väistyttyäkin heidän elämästään.

Amerikansuomalaiset näyttivät säilyttävän käsityöllisen toiminnan tulkintahalukkuuden. Tosin siitä puuttui tyystin ammattiosaajan ja amatööriinkin ote, mutta suuntautuneisuutta ilmeni kohti käsityömuotoilun tulkintaa.

Ajattelen, että suuntautuminen käsityömuotoiluoppimisen kielellistämiseen kantaa Pohjois-Amerikan suomalaisten elämässä muistoa vanhasta Suomessa käytössä olevasta kulttuuriperinnöstä ja sen tarkastelutavasta. Herkistyminen käsityömuotoilun osatekijöille synnyttää kulttuurisesti sensitiivisen kokemuksen. Kohtaamani Pohjois-Amerikan suomalaiset oppijat osallistuivat johdollani ja ohjauksellani käsityöllisen toiminnan tulkinnan alkuun. Nämä kulttuurienkohtaamiskokemukset olivat elämässäni käsityön kielellistämisen alulle paneva voima. Omasta käsityömuotoilun kulttuurista tietoisena ja sen vaikutuksista herkistyneenä konstruoin kulttuurien kohtaamisen välineen Kä-Ki-Ku:n.

Tutkimustulokseni Pohjois-Amerikan suomalaisista valottivat aikaa, jolloin käsityöllinen toiminta toimivat suullisen ja kirjallisen tiedonvälityksen tulkkeina suomalaisten kansannaisten elämässä. Tähän liittyy myös käsityön ja sen osatekijöiden tulkinnan aika. Sen perintö suorastaan velvoittaa vastaamaan monikulttuuristuvan koulutuksen haasteisiin kielen ja kulttuurin välisellä Kä-Ki-Ku-dialogilla.

KORKEAKOULUPEDAGOGIIKKA

Mari Käki (Tampereen yliopisto)

Yliopisto oppimisympäristönä opiskelijan silmin

Marjo Nieminen & Tiina Tuijula, Turun yliopisto

marjo.nieminen@utu.fi

Yliopistoa voidaan tarkastella oppimisympäristönä useasta eri näkökulmasta, esimerkiksi jakamalla oppiminen joko yksilönä tai vuorovaikutuksessa tapahtuvaksi tai tarkastelemalla oppimista koulutuspoliittisesti kuluttamisen näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa on tarkoituksena selvittää, millaisia käsityksiä opiskelijoilla on yliopistosta oppimisympäristönä. Tutkimusaineisto koostuu 49 opiskelijan eläytymismenetelmällä kerätystä kirjoitelmasta, jossa vastaajat kirjoittivat lyhyen kertomuksen siitä, millainen oppimisympäristö yliopisto heidän kokemuksensa mukaan on tai millainen he toivoisivat sen olevan.

Tulosten mukaan opiskelijat voidaan ryhmitellä neljään tyyppiin sen mukaan, miten he sijoittuvat ulottuvuuksilla oppiminen yhteisössä – oppiminen yksilönä sekä oppiminen kuluttamisena – oppiminen oppimisena. Ryhmittelyssä identifioituista tyypeistä nykyiseen tyytyväiset sekä individualistiset koulutusurapolkuilijat sijoittuivat yksilöulottuvuuteen, mutta erosivat toisistaan suhtautumisessaan oppimiseen. Koulutusurapolkuilijat näkivät yliopiston koulutusvaihtoehtojen palvelutavaratalona ja siellä annettavan opetuksen palveluna, jota he kuluttavat ”suorittaakseen” oppimisen. Ääripäänä tässä ryhmässä olivat pinnalliset yksityiskohtiin takertujat. Nykyiseen tyytyväisillä nyky-yliopisto ilmeni ideaalina ja sen suomat koulutusmahdollisuudet nähtiin oman, yksilöllisen oppimisen ja kehittymisen mahdollistajana. Näin oli myös laaja-alaisilla skenaarikoilla, heillä yliopisto-opiskelu näyttäytyi kognitiivisen kehittymisen mahdollisuutena, johon moninaiset mahdollisuudet tarjoava yliopisto-oppimisympäristö antaa mahdollisuudet, mutta heille erittäin tärkeää oppimisessa olivat yhteisölliset suhteet ja sen tuki. Myös yhteisöllisille kuluttajille sosiaaliset suhteet, tuki ja yliopiston ohjaukulttuuri olivat erityisen tärkeitä, mutta heitä voisi luonnehtia vaativiksi, palvelutietoisiksi kuluttajiksi ja heidän ideaaliyliopistoaan yhteisölliseksi palvelukeskustyliopistoksi. He tähtäsivät usein esimerkiksi nopeasti työelämään ennemminkin kuin näkivät oppimista itseisarvon tyyppisenä laajana ja kokonaisvaltaisena kehittymismahdollisuutena.

Yliopistofuusiolla kohti parempaa korkeakoulupedagogiikkaa?

Helena Aittola, Jani Ursin & Jussi Välimaa, Jyväskylän yliopisto

helena.s.aittola@jyu.fi

Pyrkimykset luoda suomalaisesta korkeakoulutuksesta kansainvälisesti nykyistä kilpailukykyisempi ja toimintaympäristön muutoksiin paremmin reagoiva, ovat käynnistäneet merkittävän korkeakoulujärjestelmän rakenneuudistuksen. Yksi näistä reformeista on yliopistojen yhdistymiset. Koulutuksen näkökulmasta korkeakoulujen yhdistymisiin sisältyy useita haasteita. Keskeisimpiä näistä ovat uuden koulutus- ja opetuskulttuurin luominen, yhteisen opetuksen järjestäminen, mahdolliset koulutusohjelmien lakkautukset ja päällekkäisyyksien karsiminen, opetusvirkojen uudelleen järjestelyt sekä kampusten maantieteellinen etäisyys (esim. Dahl Norgård & Skodvin 2002; Gonzalez 2009; Harman & Harman 2003; Kyvik 2002; Yair 2008). Siten yhdistymiset vaikuttavat erityisesti yliopistojen henkilöstön ja opiskelijoiden arkeen.

Tämän esityksen tarkoituksena on kuvata, miten kolmessa eri yliopistojen yhdistymisessä (Aalto-yliopisto, Itä-Suomen yliopisto ja Turun uusi yliopisto) ja allianssipohjaisessa yhteistyössä (Yliopistoallianssi) fuusioituminen on koettu koulutuksen näkökulmasta. Miten haastateltavat arvioivat fuusioitumisen vaikuttavan koulutusohjelmiin ja yliopistopedagogiikkaan? Tutkimusaineiston muodostavat yliopiston henkilöstön ja opiskelijoiden teemahaastattelut (N = 30). Aineisto on analysoitu sisällönanalyttisesti.

Abstraktin kirjoitushetkellä analyysi on vasta alkamassa, joten tuloksia ei vielä tässä vaiheessa ole raportoivana.

Kohti moniäänisempää korkeakoulupedagogista kehittämistä: mistä tutkijat, opetuksen kehittäjät ja opiskelijat kirjoittavat?

Pia Nissilä & Päivikki Jääskelä, Jyväskylän yliopisto

pia.nissila@jyu.fi

Korkeakouluopiskelua, korkeakoulupedagogiikkaa ja -ohjausta käsitteleviä tutkimuksia on runsaasti. Sen sijaan kokoavaa tarkastelua näistä tutkimuksista on niukasti. Kokoavat tarkastelut kohdentuvat yleensä rajattuihin teemoihin ja niiden sisällä tehtyyn kvantitatiiviseen tutkimukseen, joiden tulosten analyysi ja synteesi on mahdollista. Sen sijaan laadullisesta tutkimuksesta tehtyjä synteesejä on vähän ja ne painottuvat tulosten sijaan tutkimusteemojen, teoriaperustan tai tutkimusmetodin analyysiin.

Olemme tehneet temaattista analyysiä suomalaisesta korkeakouluopiskelua, korkeakoulupedagogiikkaa ja -ohjausta koskevasta tutkimuksesta 2000-luvulla. Lisäksi olemme analysoineet pedagogisia julkaisuja ja opiskelijoiden pro gradu-tutkielmia. Tämä ”eri ääniä” kokoava aineisto pohjautuu yhteensä 1382 lähteeseen. Esitelmässä tarkastelemme alustavia tuloksia: Mistä teemoista tutkijat, opetuksen kehittäjät ja opiskelijat Suomessa kirjoittavat korkeakouluopiskeluun, -pedagogiikkaan ja -ohjaukseen liittyen? Millaisiin teemoihin eri tiedontuottajat keskittyvät? Kohtaavatko eri tiedontuottajien äänet toisensa? Esitelmämme lähtökohtana on Gibbonsin tavoin kysyä, millainen ja kenen tuottama tieto auttaisi ymmärtämään paremmin suomalaisen korkeakoulupedagogisen kehittämisen tarpeita. Pohdimme, auttaisiko aihetta koskevan tutkimuksen lisäksi korkeakoulupedagogisesta kehittämistyöstä tehty julkaisut sekä opiskelijoiden korkeakoulupedagogiikkaan ja -opiskeluun kohdistuvat opinnäytteet hahmottamaan todellisuutta erilaisista ja ehkä tavanomaista poikkeavista näkökulmista. Tutkimus on osa ”Ohjauksen ja työelämätaitojen kehittäminen korkea-asteella” -ESR-hanketta, jossa kehitetään opiskelijalähtöisiä ohjaukikäytänteitä koko opintopolun tukemiseksi.

Capturing improvisation in student thinking and learning

Teemu Valtonen, Mikko Vesisenaho, Patrick Dillon, Sari Havu-Nuutinen & Jari Kukkonen, University of Joensuu

teemu.valtonen@joensuu.fi

Typically, in lectures, teachers work according to their plans and students listen, take notes and learn. This is a highly structured process. Improvisation may be happening (e.g. students making meaning around their perceptions about the content; teachers improvising with anecdotes). However, the structure and ‘authority’ of the conventional way of doing things means improvised constructs are often lost. Students may have very interesting opinions and ways of looking at things, but often these ideas are written only in their notes and very seldom do they speak out about them, especially if the ideas are far removed from the norm. We are developing an ICT environment to capture and build on improvisation in student thinking and learning. Masters students are using mini-laptops and a shared note taking area as a means of capturing improvisations made during class. The collected notes are being analysed for the insights they provide into: (i) student understanding and how this compares with course content and course aims; (ii) the possibilities of refining pedagogies and teaching strategies; (iii) the potential for collaborative knowledge building and (iv) the creative potential of improvisation. In this paper we discuss the theoretical framework, project design and research questions.

Yliopistokoulutuksen työelämäyhteydet ja -valmiudet opiskelijoiden arvioimana

Anne Virtanen & Päivi Tynjälä, Jyväskylän yliopisto

anne.virtanen@jyu.fi

Yliopistokoulutusta on julkisessa keskustelussa usein pidetty liian teoreettisena ja kykenemättömänä vastaamaan työelämän jatkuvasti muuttuviin vaatimuksiin. Kritiikkiin on

pyritty viime vuosina vastaamaan, sillä koulutuksen ja työelämän välistä rajaa on pyritty tarkoituksellisesti madaltamaan mm. erilaisten pedagogisten ratkaisujen avulla (mm. Lonka & Paganus 2004; Slotte 2004; Helle, Tynjälä & Vesterinen 2004; Sarja 2004). Tässä tutkimuksessa aiotaankin tarkastella sitä, miten yliopisto-opiskelijat näkevät koulutuksensa työelämäyhteydet sekä sen antaman työelämävalmiudet. Tutkimuksessa käytetään kevätkesällä 2009 kerättyä aineistoa, jossa seitsemän eri tiedekunnan opiskelijat ovat vastanneet internetissä olleeseen kyselyyn. Kyselyn vastausprosentti oli 59 (N=489, n=287). Aineisto on analysoitu tilastollisin menetelmin.

Alustavien tulosten mukaan yliopisto-opiskelijat kokivat koulutuksensa tarjoavan kohtalaisesti käytännön valmiuksien kehittymismahdollisuuksia ja antavan myös kohtalaisesti tilaisuuksia kehittää omaa ammatillista osaamista, vaikka varsinaisia yhteyksiä työelämään ei opiskelijoiden arvioiden mukaan opinnoissa kovin paljon ollutkaan. Opiskelijat kokivat myös, että eniten tietoa työelämässä tarvittavista tiedoista ja taidoista saa varsinaisen yliopistokoulutuksen ulkopuolelta: omasta työkokemuksesta, työssä olevilta kavereilta ja muilta yliopisto-opiskelijoilta. Tuloksissa oli nähtävissä myös alakohtaisia eroja, sillä ns. professionaalisten alojen opiskelijat (liikunnan- ja luokanopettajakoulutus) arvioivat koulutuksensa työelämäyhteydet ja sen antamat työelämävalmiudet paremmiksi kuin ns. generalististen alojen opiskelijat (esim. yhteiskuntatieteilijät). Voidaankin päätellä, että vaikka yliopistokoulutus ei kovin mittavissa suhteissa kykene tarjoamaan todellisia työelämäyhteyksiä, niin opetuksessa kyetään tätä seikkaa jossakin määrin simuloimaan.

Harjoittelu osana yliopisto-opintoja

Johanna Penttilä, Opiskelijajärjestöjen tutkimussäätiö Otus

johanna.penttila@otus.fi

Harjoittelulla on merkittävä asema yliopistokoulutuksessa, sillä se saattaa jäädä joillakin opiskelijoilla jopa ainoaksi todelliseksi työelämäkosketukseksi ennen valmistumista. Useimmiten harjoittelu kuitenkin jää irralliseksi opintojen osaksi etenkin yleisaloilla, jolloin käy niin, että opiskelijat lähinnä lähetetään työpaikoille harjoittelemaan yliopistossa opittua (ks. Guile & Griffiths 2001). Viimeaikainen oppimisen tutkimus kuitenkin korostaa, että oppimistilanteissa tulisi olla läsnä tiedon eri muodot – teoreettinen tieto, käytännöllinen tieto ja itsesääätelytieto – jotta ne tukisivat yksilön osaamisen kehittymistä parhaiten (Tynjälä 2008). Tässä tutkimuksessa aiotaankin tarkastella, miten harjoittelu opiskelijoiden kokemusten mukaan on integroitu osaksi yliopistokoulutusta. Tutkimusaineistona ovat opiskelijahaastattelut, jotka on toteutettu ennen ja jälkeen harjoittelun. Aineisto on analysoitu sisällönanalyttisesti. Haastateltavilta kerättiin lisäksi pienimuotoinen kyselyaineisto harjoittelun päätteeksi. Tarkastelussa keskitytään pääasiassa ennen harjoittelua kerättyyn aineistoon. Haastateltavat (n=17) ovat ns. generalisteja, joilla harjoittelu sijoittuu useimmiten opintojen loppuvaiheeseen ja irralleen muista opinnoista. Alustavien tulosten perusteella voidaan todeta, että opiskelijoiden harjoittelutavoitteet ovat varsin käytännönläheisiä: harjoittelun kautta odotetaan opittavan käytännön työn tekemistä, työpaikan toimintatapoja sekä teorian soveltamista käytäntöön. Kyselyaineisto osoittaa lisäksi, että harjoittelun aikana pyritään myös laajempaan ymmärrykseen työstä ja teorian ja käytännön yhteyksistä. Opiskelijat näkevät tavoitteenasetannan olevan itsenäinen prosessi, johon ei välttämättä erikseen opasteta. Opiskelijoiden toiveissa korostuu siis teorian ja käytännön vuoropuhelu erityisesti teorian soveltamisen osalta. Sen sijaan näkymät opitun siirtämiseen työstä yliopisto-opintoihin ovat vähäisiä.

Sähköinsinöörien urapoluilla – tekniikan alan korkeakoulutuksen tarkastelua narratiivisesti

Kirsti Keltikangas, Teknillinen korkeakoulu

kirsti.keltikangas@tkk.fi

Tarkastelen esityksessäni sähkötekniikan alan korkeakoulutusta valmistuneen, työelämässä olevan diplomi-insinöörin näkökulmasta. Tutkimuksen kohteena on Teknillisestä korkeakoulusta (TKK) valmistuneiden sähköinsinöörien käsitykset koulutuksestaan, osaamisestaan ja asiantuntijuudesta. Tavoitteena on tulosten avulla vaikuttaa sekä sähkötekniikan perustutkintokoulutukseen sekä jo työelämässä olevien diplomi-insinöörien täydennyskoulutukseen ja työssä osaamiseen.

Tutkimuksessa kerättiin laadullisia haastatteluja (N=12) TKK:n sähkö- ja tietoliikennetekniikan osastolta valmistuneista. Haastateltavat olivat olleet työssä joko tutkimus- ja korkeakoulutehtävissä (N=4) tai teollisuudessa (N=8) ja heillä oli vähintään 10 vuoden työkokemus. Kerätty aineisto analysoitiin narratiivisella menetelmällä, jonka tarkoituksena tässä tutkimuksessa on muodostaa haastateltujen kertomuksen pohjalta työuraa kuvaavat kertomukset (Mischler 1995). Haastateltavien urakertomuksissa tarkastellaan eri ajanjaksoja; aikaa ennen tekniikan alan opintojen alkua, opintoaikaa ja valmistumisen jälkeistä aikaa työelämässä. Tuloksissa reflektoidaan kertomusten kautta sähköinsinöörien käsityksiä omasta koulutuksestaan, osaamisestaan ja asiantuntijuudesta. Tutkimus tarkastelee urapolkuja menneen, nykyisyyden ja tulevan näkökulmista (Bamberg 2006).

Luokanopettajakoulutuksen soveltuvuuskokeeseen osallistuneiden suuntautuneisuus

Jorma Vainionpää & Eila Lindfors, Tampereen yliopisto

jorma.vainionpaa@uta.fi

Luokanopettajakoulutukseen pyritään perinteisesti kaksivaiheisen valinnan kautta. Valintojen ensimmäisessä vaiheessa pyrkijät osallistuvat Vakava-kirjakuulusteluun. Valintojen toisessa vaiheessa eri opettajankoulutusyksiköissä on sisällöltään erilaisia osioita, joilla pyritään saamaan selville pyrkijän monipuolisuus, motivaatio ja soveltuvuus sekä koulutukseen että opettajan ammattiin. Ennen 1990-luvun puoltaväliä valinnoissa oli eri yksiköissä myös vapaavalintaisia osioita, joiden avulla pyrkijät saattoivat esitellä osaamistaan eri alueilla. Resurssien pienentyessä 1990-luvun puolella välissä valintakokeita yksinkertaistettiin ja niistä pyrittiin karsimaan kaikki vapaavalintaiset osuudet.

Tampereen yliopiston opettajankoulutuslaitoksen Hämeenlinnan toimipaikan luokanopettajakoulutuksen soveltuvuuskokeessa ei ole vapaavalintaisia osioita. Sen vuoksi hakijoiden suuntautuneisuudesta ja osaamisesta eri alueilla, esim. taide- ja taitoaineissa, on ollut vähän tietoa. Koska Hämeenlinnan luokanopettajankoulutus on profiloitumassa taito- ja taidekasvatukseen ja osa valituista opiskelijoista saa koulutuksen aikana niin sanotun kaksoispätevyyden (luokanopettaja ja kuvataiteen opettaja), haluttiin saada laajasti tietoa kaikkien valintakokeen toiseen vaiheeseen osallistuneiden pyrkijöiden motiiveista ja suuntautuneisuudesta eri alueille.

Toisen vaiheen valintaan osallistui kesällä 2009 lähes 300 hakijaa. Heidät oli valittu valtakunnallisen VAKAVA-kokeen perusteella lähes 800 ensisijaisen hakijan joukosta yhteishakijamäärän ollessa 1800. Soveltuvuuskokeen yhteydessä hakijoita pyydettiin vastaamaan sähköiseen kyselyyn, jolla kartoitettiin muun muassa hakijan perhetaustaan, motiiveihin ja aiempaan koulutukseen sekä harrastuksiin liittyviä seikkoja. Kyselyyn vastasi 269 hakijaa.

Luokanopettajakoulutuksen opiskelijavalintojen kansallinen arviointi tehtiin 2000-luvun alussa osana laajempaa yliopistojen opiskelijavalintojen arviointia. Tämä tutkimus on jatkoa aikaisemmalle valintakoetutkimukselle ja sen tarkoituksena on kehittää opiskelijavalintoja. Esityksessä tarkastellaan kyselystä saatuja keskeisimpiä tuloksia. Valintakokeisiin liittyvää tutkimusta on tarkoitus jatkaa ja laajentaa saatujen tulosten perusteella.

Suuntaviivoja yhteisölliseen toimintakulttuuriin korkeakoulussa

Johanna Annala, Vesa Korhonen & Marita Mäkinen, Tampereen yliopisto

johanna.annala@uta.fi

Tässä esityksessä pohdimme erilaisia tekijöitä, jotka saattavat vaikeuttaa opiskelijan integroitumista korkeakoulu yhteisöön. Korkeakouluopiskelun erityispiirteinä on sen vaativuus. Ylimpänä opinahjona korkeakoulu on vaativa sekä kulttuurisesti (esim. niin sanottu yliopiston piilo-opetus suunnitelma; ks. Ahola & Olin 2000) että opiskelijalta odotettavien itsenäisyyttä, tavoitteisuutta, luovuutta ja kriittisyyttä korostavien valmiuksien kannalta. Korkeakouluopiskelu tuottaa erilaisia ja eritasoisia syrjäytymisen riskejä, joiden vaikutus on usein kumulatiivinen: osa näistä riskeistä liittyy opiskelijaan ja hänen opiskeluprosesseihinsa, osa opiskelijan omaan elämäntilanteeseen ja osa opiskeluympäristöön.

Aikaisempien tutkimusten perusteella tiedetään jo se, että opiskelun alkuvaihe sekä opintojen loppuvaiheen opinnäytetyö ovat opiskeluprosessin etenemisen kriittisiä vaiheita (esim. Lairio & Penttilä 2007). Ohjaukselliset kohtaamiset opintojen eri vaiheissa on todettu tärkeiksi

opintoihin sitoutumisen, opiskeluyhteisöön kiinnittymisen sekä ammatillisen identiteetin kehittymisen kannalta (esim. Kurri 2006; Penttilä 2008; 2009). Opiskelijan näkökulmasta opiskeluprosessi rakentuu jatkuvassa vuorovaikutuksessa ja jokapäiväisissä kohtaamisissa korkeakoulun henkilöstön ja vertaisryhmän kanssa. Tässä vuorovaikutuksessa opiskelijan hyvinvoinnin ja oppimisen ehdot kietoutuvat yhteen ja vaikuttavat koko opiskelun onnistumiseen.

Esitys perustuu syksyllä 2009 alkaneen tutkimusprojektin tutkimussuunnitelmaan.

Tarkastelemme, miten korkeakoulun pedagogisten yhteisöjen sosiaalisia ja kulttuurisia rakenteita, ohjausta, opetusta ja opetussuunnitelmaprosesseja on tarpeen kehittää ja mitä haasteita siinä mahdollisesti on.

Tiedeyhteisö tohtoriopiskelijan silmin

Anna Raija Nummenmaa, Tampereen yliopisto; Hannu Soini, Oulun yliopisto; Kirsi Pyhältö, Helsingin yliopisto; Tiina Soini, Tampereen yliopisto

hannu.soini@oulu.fi

Tiedeyhteisön jäsenyys on yksi keskeisistä väitöskirjaprosessin onnistumiseen vaikuttavista tekijöistä (Pyhältö, Stubb & Lonka 2009). Yhteisöstä ja yhteisöllisyydestä on tullut vallitseva tapa puhua tohtorikoulutuksen kehittämisen yhteydessä. Yhteisön käsitettä käytetään usein kielen yleiskäsitteenä. Tiedeyhteisön käsite saa kuitenkin erilaisia sisältöjä riippuen siitä, minkä toimintakontekstin, ilmiön tai tietealan näkökulmasta yhteisöä lähestytään ja tutkitaan (Luker & Orr 1992). Laajimmillaan (makrotasolla) yhteisöllä viitataan kansainväliseen alan tutkijakuntaan. Tämä sisältää tulkinan yhteisöistä kansalliset rajat ylittävinä verkostoina esimerkiksi Euroopan yhteisenä tutkimusalueena. Suppeimmassa merkityksessä (mikrotasolla) yhteisö hahmotetaan muutaman henkilön muodostamaksi tutkimusryhmäksi. Esityksessämme analysoimme yhteisön ja tiedeyhteisön käsitteitä. Lisäksi tarkastelemme empiirisesti tohtoriopiskelijoiden käsityksiä tiedeyhteisöstä 'Jatko-opiskelijasta tieteelliseksi asiantuntijaksi' tutkimusprojektin (Lonka ym. 2006–2008) aineistojen perusteella. Tutkimuksen perusselvitys toteutettiin vuosina 2006–2007. Kyselyyn vastasi yhteensä 1006 tohtoriopiskelijaa. Vastaajista 66,5 % oli Helsingin, 17,5 % Tampereen ja 16 % Oulun yliopistosta. Vastaajat edustavat lääke- ja terveystieteen, yhteiskunta- ja humanististen tieteiden, käyttäytymistieteiden ja informaatiotieteiden aloja. Käsitteet tiedeyhteisöstä varioivat. Useimmiten tiedeyhteisö merkitsi lähikäytäntöyhteisöä kuten tutkimusryhmää tai seminaaria. Osan käsitykset tiedeyhteisöstä olivat jäsentymättömiä. Tiedeyhteisön saamalla merkityksillä on vaikutuksia tohtoriopiskelijan kuulumisen tunteen kehittymiseen ja tätä kautta yhteisöön integroitumiseen.

Tutkijaksi kasvamassa? Voimavarat ja vastoinkäymiset väitöskirjaprosessin aikana

Kirsi Pyhältö & Auli Toom, Helsingin yliopisto

auli.toom@helsinki.fi

Menestyksenkäs opiskelu tohtorikoulutuksessa ei ole itsestään selvää eikä yksinkertaista. Vaikka tohtoriopiskelijat ovat valikoitunut joukko, osa heistä ei kuitenkaan koskaan saa tutkintoaan suoritettua. Tässä esityksessä keskitymme analysoimaan väitöskirjatutkimusprosessia edistäviä ja estäviä tekijöitä. Empiirisesti tarkastelemme väitöskirjatutkimuspolun avainkokemuksia Helsingin yliopiston humanistisen, käyttäytymistieteellisen ja lääketieteellisen tiedekunnan tohtoriopiskelijoilta (N=669) kerätyn kyselyn valossa. Tutkimus on osa laajempaa "jatko-opiskelijasta tieteelliseksi asiantuntijaksi" - tutkimushanketta (Lonka ym., 2006–2008). Tohtoriopiskelijat kuvasivat monipuolisesti väitöskirjatutkimusprosessia edistäneitä ja estäneitä tekijöitä. Opiskelijoiden väitöskirjapolun avainkohdat liittyivät ensisijaisesti: (I) tutkijaksi kasvamiseen ja yleisiin tieteellisiin työprosesseihin, (II) ohjaukseen ja tiedeyhteisöön ja (III) rakenne- ja resurssitekijöihin. Tutkijaksi kasvamiseen ja tieteellisiin työprosessiin liittyvinä avainkokemuksina tohtoriopiskelijat korostivat mm. henkilökohtaista motivaatiota, emotionaalisia tekijöitä, työprosessin eri vaiheita, tieteellisen kirjoittamisen prosessia, itsetuntoon ja oman toiminnan ohjaamisen liittyviä tekijöitä. Ohjauksen osalta tohtoriopiskelijat toivat esiin erityisesti ohjaussuhteen, vertaiset ja tiedeyhteisön osallisuuden merkityksen. Tutkimuksen säätelemisen ulkoisina reunaehtoina opiskelijat korostivat puolestaan resurssien, työrauhan ja

rakenteisiin liittyviä tekijöitä. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että jatko-opintopolun onnistumiseen vaikuttavat monet tekijät samanaikaisesti. Tuloksia voidaan hyödyntää yliopistojen tohtorikoulutuksen rakenteita ja prosesseja systeemisesti kehitettäessä.

Avoimen yliopiston väylää pitkin tulleiden opiskelijoiden opiskelukyky

Anu Haapala, Mikkelin ammattikorkeakoulu; Matti Meriläinen, Joensuun yliopisto

anu.haapala@mamk.fi

Avoimen yliopiston rooli korkeakoulutuksen tuottajana on lisääntynyt ja vahvistuu koko ajan kannustettaessa ihmisiä yhä voimakkaammin elinikäiseen ja elämänlaajuiseen oppimiseen. Samalla yliopistoissa on lisääntynyt sellaisten tutkinto-opiskelijoiden määrä, jotka ovat suorittaneet jo huomattavan osan opinnoistaan avoimessa yliopistossa ja siirtyneet sitten varsinaisiksi tutkinto-opiskelijoiksi. Opintohallinto- ja opetushenkilöstön kokemus on, että opiskelijoiden heterogeisuus on lisääntynyt, mikä on samalla luonut uusia haasteita opintojen ohjauksen ja opetuksen kehittämiseksi. Avoimen väylää pitkin tulleet opiskelijat puolestaan korostavat vielä tutkinto-opiskelijoinakin identifioitumista tietynlaisen opiskelijan rooliin, jonka omaksuma toiminta- ja opiskelukulttuuri ei välttämättä vastaa yliopistossa vallalla olevia käytäntöjä. Näistä lähtökohdista tutkimuksessa selvitettiin, miten avoimen yliopiston väylää pitkin perusopiskelijaksi tulleet kokevat opiskelunsa yliopistossa ja eroavatko väylää pitkin tulleet opiskelijat suoraan yliopistoon tulleista. Vastausta haettiin erityisesti seuraaviin kysymyksiin:

– Millaiseksi avoimen väylää tulleet opiskelijat kokevat opiskelukykyä ja miten opiskelukyky on yhteydessä opiskelijoiden fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen sekä koettuun hyvinvointiin?

– Miten yliopisto-opiskeluun liittyvät pedagogiset tekijät ovat yhteydessä avoimen väylän yliopisto-opiskelijoiden hyvinvointiin ja opiskelukykyyn liittyviin käsityksiin?

Tutkimusta varten toteutettiin valtakunnallinen verkkokysely keväällä 2009 yhteensä 17 992 yliopisto-opiskelijalle yhdeksästä yliopistosta. Kyselyyn vastasi 3 035 opiskelijaa, joista 96 oli avoimen väylän kautta opiskelemaan tulleita. Tulokset antavat tietoa opetuksen ja ohjauksen ja erityisesti väylän edelleen kehittämiseksi yliopistojen aikuiskoulutustehtävän vahvistuessa sekä lisäävät tietoa opiskelukykyyn ja hyvinvointiin yhteydessä olevista pedagogisista tekijöistä.

Lääketieteen oppimisen haasteet – LeMed-tutkimusprojektin asetelma ja menetelmälliset ratkaisut

Mirjamaija Mikkilä-Erdmann, Mari Murtonen, Pekka Kääpä, Ilona Ahopelto ja Henna Virtanen, Turun yliopisto

mirmik@utu.fi

LeMed-tutkimusprojektin tavoitteena on tutkia lääketieteen asiantuntijuuden oppimista koulutuksen aikana käsitteellisen muutoksen, itsesääätelyn ja taitojen oppimisen näkökulmasta. Lääkärikoulutuksen eräänä keskeisenä haasteena on biomedikaalisen tiedon ja kliinisen tiedon tarkoituksenmukainen omaksuminen ja integrointi sekä käytännön lääkärin taitojen oppiminen. Tätä ongelmakenttää tutkitaan Suomen Akatemian rahoittamassa LeMed-tutkimusprojektissa neljällä tasolla.

1. Pitkittäistutkimuksen taso: Seuraamme lääketieteen opiskelijoiden opiskeluorientaation kehittymistä viiden opiskeluvuoden aikana Turun ja Oulun yliopistoissa.
2. Kurssitaso: Tutkimme ensimmäisen vuoden opiskelijoiden oppimista hengitys- ja verenkiertoelimestä käsittelevällä kurssilla käsitteellisen muutoksen näkökulmasta.
3. Tapaustutkimusten taso: Silmänliikelaboratoriossa tutkimme lääketieteen opiskelijoiden tekstin ja kuvan ymmärtämisen prosesseja.
4. Interventiotaso: Koulutamme lääketieteen opettajia käsitteellisen muutoksen näkökulmasta ja kehitämme uudenlaista pienryhmätyöskentelyä.

Tutkimusprojektimme tavoitteena on lisätä lääketieteen asiantuntijuuden oppimiseen liittyvää teoreettista ymmärrystä ja tuottaa analyysivälineitä sekä konkreettista oppimateriaalia lääketieteen oppimisen ja opettamisen kehittämiseksi.

Tutkimuspainotteisuuden kriittistä tarkastelua: Suomalaisten opettajankouluttajien näkemyksiä

Leena Krokfors, Heikki Kynäslahti, Harri Pitkäniemi, Riitta Jyrhämä, Reijo Byman, Katriina Maaranen, Katariina Stenberg, Auli Toom & Pertti Kansanen, Helsingin yliopisto

leena.krokfors@helsinki.fi

Suomalainen opettajankoulutus on tutkimuspainotteinen ja siksi onkin mielenkiintoista selvittää, miten opettajankouluttajat kautta maan käsittävät sen. Aiempi tutkimuksemme kohdistui Helsingin yliopiston opettajankouluttajiin.

Esittelemme tutkimusta, joka toteutettiin keväällä 2009, jossa kyselimme opettajankouluttajilta heidän näkemyksiään tutkimuspainotteisuudesta. Kysely perustuu kolmeen teemaan: (1) opettajankoulutuksen opetussuunnitelmarakenteeseen, (2) opetussuunnitelman sisältöihin ja (3) opetussuunnitelman käytännön toteutuksen menetelmiin. Vastauksia saatiin yhteensä 63. Kyselylomakkeessa oli 49 suljettua väittämää seitsemänportaisella asteikolla (1= täysin eri mieltä, 7= täysin samaa mieltä) sekä kaksi avointa kysymystä ja taustamuuttujia.

Alustavien kuvailevien tunnuslukujen perusteella voidaan sanoa, että opettajankouluttajat pitivät aktivoivien työtapojen käyttöä opettajankoulutuksessa tärkeänä. Heidän mukaansa opetusharjoittelu muodostaa tärkeän osan koulutuksen kokonaisuutta. Heidän mielestään on myös tärkeää, että perus- ja täydennyskoulutus muodostavat jatkumon. Opettajankouluttajien mukaan opiskelijoilla tulee olla mahdollisuus aktivoiviin työtapoihin opinnoissaan, ja pedagogisen toiminnan perustelevina oli myös heistä tärkeää.

Huomattavaa on, että hajonta oli melko suurta kaikissa väittämässä. Jatkossa onkin mielenkiintoista selvittää, löytyykö vastaajien joukosta selkeästi eri profiileja omaavia opettajankouluttajakategorioita. Kasvatustieteen päivillä tulemme esittämään pidemmälle vietyjä kvantitatiivisia analyyseja ja luokitteluja avoimista kysymyksistä.

Yhteisöllistä oppimista edistävät ja vaikeuttavat tekijät verkkokurssilla

Essi Vuopala, Oulun yliopisto

Viimeaikaisessa oppimisen tutkimuksessa samoin kuin oppilaitosten arjessa, erityisesti opetussuunnitelmissa, on noussut yleisesti esiin yhteisöllisen oppimisen käsite. Tutkimukset ovat osoittaneet oppijoiden oppivan paremmin ollessaan vuorovaikutuksessa keskenään kuin yksin työskennellessään. (esim. Häkkinen & Arvaja 1999.) Yhteisöllinen oppiminen ei kuitenkaan ole helppoa, ja niin kasvokkain kuin verkkoympäristössä tapahtuva yhteisöllinen työskentely tarvitsee onnistuakseen opettajan tukea ja ohjausta (Kirschner, Sweller & Clark 2006; Mercer & Fisher 1998). Väitöskirjatutkimukseni tarkoituksena on analysoida opiskelijoiden kokemusten näkökulmasta yhteisöllistä oppimista edistäviä ja vaikeuttavia tekijöitä erilaisin pedagogisin mallein (Dillenbourg & Jeerman 2004) toteutettujen verkkotyöskentelyjaksojen aikana. Näiden tekijöiden tunnistaminen edesauttaa onnistuneiden yhteisöllisen oppimisen tilanteiden suunnittelua, toteutusta ja ohjaamista.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys nousee CSCL (*Computer Supported Collaborative Learning*) -tutkimuksesta. Kansainväliseltä verkkokurssilta kerätty tutkimusaineisto koostuu kyselylomakeaineistosta, reflektiopäiväkirjoista, haastatteluista sekä verkkokeskusteluaineistosta. Aineistoa on analysoitu pääosin laadullisen aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmin. Esityksessä tarkastellaan kyselylomakeaineiston tutkimustuloksia. Tulokset osoittavat, että tiukasti strukturoitu verkkotyöskentely (Bound & Feletti 1992) edistää yhteisöllistä oppimista paremmin kuin väljästi strukturoitu työskentely (Dillenbourg & Jeerman 2004). Tiukasti strukturoidussa verkkotyöskentelyssä keskeisin yhteisöllistä oppimista edistävä tekijä liittyy oppimistehtävään ja tavoitteenasetteluun. Väljemmin strukturoidussa verkkotyöskentelyssä yhteisöllisen oppimisen onnistumisessa keskeistä ovat ryhmään ja ryhmän toimintaan liittyvät tekijät (kuten osallistumisen symmetrisyys, toiminnan vastavuoroisuus, ryhmähenki). Tuutorin kurssinaikaisen toiminnan ja teknologiatuetun ympäristön merkitys työskentelyn onnistumiseen koetaan vähäiseksi molemmissa työskentelytavoissa.

Oppimisen ilo ja kvantitatiiviset menetelmät – Mahdoton tehtäväkö?

Liisa Martikainen, Humanistinen ammattikorkeakoulu

liisa.martikainen@humak.fi

Kvantitatiivisten tutkimusmenetelmien opetus ja oppiminen on yksi suurimmista kasvatustieteen perustutkinto-opetuksen liittyviä haasteita. Kasvatustieteilijöitä pidetään usein huonosti motivoitunein ja oppimistulokset ovat heikohkoja. Näihin haasteisiin vastaamiseksi olen käyttänyt opetusmetodia, jossa jokaiseen opetuskokonaisuuteen on kuulunut kyselylomakkeen teko, aineiston kerääminen sekä kvantitatiivisten menetelmien käyttö omaa aineistoa hyödyntäen. Lopuksi omien selvitysten pohjalta on kirjoitettu raportti, joka on toiminut opintojakson arvioinnin perusteena. Lukuvuonna 2007–2008 toteutin kaksi syventävien opintojen kvantitatiivisten menetelmien opintojaksoa kasvatustieteen, aikuiskasvatustieteen ja varhaiskasvatustieteen opiskelijoille Jyväskylän yliopistossa. Opintojaksolle osallistui opiskelijoita, joille kyseinen oli ensimmäinen kosketus kvantitatiivisiin menetelmiin sekä opiskelijoita, jotka olivat suorittaneet jo useita aiempia opintojaksoja. Opintojaksolta saatu palaute oli rohkaisevaa (sähköinen palautelomake, vastanneiden N=44; vastausprosentti 59 %): opiskelijat kokivat saavuttaneensa opintojaksolle asetetut oppimistavoitteet (82 % melko tai täysin samaa mieltä), ja että kokonaisuutena oli tarjosi hyvän ja mielekkään oppimiskokemuksen (86 % melko tai täysin samaa mieltä). Valittujen työskentelytapojen koettiin myös olleen tehokkaita oppimisen eteenpäin viejiä (89 % täysin tai melko samaa mieltä). Avoimissa vastauksissa opiskelijat kuvasivat omien pelkojensa hälventyneen sekä motivaationsa kvantitatiivisten menetelmien käyttöön nousseen. Tärkeänä pidettiin opettajan pedagogisia taitoja, realistista mutta positiivista asennetta opiskelijoita kohtaan sekä käytännön ja teorian jouhevaa yhdistämistä. Kasvatustieteiden opiskelijoiden motivoimista kvantitatiivisten menetelmien oppimiseen ja käyttöön voidaan pitää näin ollen ennen kaikkea pedagogisena ongelmana, johon ratkaisujen löytäminen on mahdollista.

Lääketieteen opiskelijoiden oppimisen säätely ja yleiset opiskeluorientaatiot

Henna Virtanen, Turun yliopisto

henvirt@utu.fi

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää lääketieteen opiskelijoiden oppimisen säätelyä sekä yleisiä opiskeluorientaatioita. Lääketieteellinen tieto on nopeasti uudistuvaa, mikä asettaa haasteita oppimiselle. Entistä tärkeämpää onkin kyetä tunnistamaan aukkoja tiedoissaan, etsimään uutta tietoa ja arvioimaan sitä kriittisesti. Nämä taidot kuuluvat keskeisesti oppimisen itsesäätelyyn.

Turun ja Oulun yliopistojen lääketieteen kolmen eri vuosikurssin opiskelijat (N = 410) vastasivat kyselyyn keväällä 2009.

Opiskelijat osoittautuivat opinnoissaan varsin syväsuuntautuneiksi. Noin puolet opiskelijoista oli myös työelämsuuntautuneita sekä pinnallis-systemaattisesti suuntautuneita. Oppimisen säätelystrategioista yleisimmäksi osoittautui oppimisen säätely ulkoisten vihjeiden varassa. Toiseksi eniten aineistossa ilmeni oppimisen itsesäätelyä, kun taas säätelyn puutetta esiintyi selvästi vähiten. Samalla opiskelijalla saattoi esiintyä useita eri orientaatioita ja säätelystrategioita.

Säätelyn puute oli yhteydessä sosiaaliseen orientaatioon ja omistautumattomuuteen, kun taas sekä itsesäätely että ulkoinen säätely olivat yhteydessä syvä-, suoritus- ja pinnallis-systemaattiseen orientaatioon.

Oppimisen kannalta tärkeää näyttää olevan se, että opiskelija suuntautuu oppimiseensa (syvä-, pinta- tai suoritusorientoituneesti), eikä niinkään muuhun opiskelijaelämään (vrt. sosiaalinen orientaatio, omistautumattomuus). Lisäksi keskeistä näyttää olevan, että oppiminen on jollakin lailla säädeltä (sisäisesti tai ulkoisten vihjeiden avulla), kun taas säätelyn puute ei ole suotuisa vaihtoehto. Perinteinen lääketieteen oppimisympäristö tuntuu pitkälti sanelevan ehdot niin orientaatioiden kuin säätelystrategioidenkin kehittymiselle. Keskeistä olisikin entistä enemmän rohkaista opiskelijoita oppimisensa reflektointiin ja itsesäätelyyn. Myös opettajien tietoisuutta opetustavastaan ja sen yhteyksistä opiskelijoiden oppimiseen voitaisiin pyrkiä lisäämään.

Virtuaali- ja kontaktiopetus tiedon jäsentäjänä: case biologian perusteet

Jari Kukkonen, Teemu Valtonen, Anu Hartikainen, Sirpa Kärkkäinen & Mikko Vesisenaho, Joensuun yliopisto

teemu.valtonen@joensuu.fi

Mobiiliteknologia tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia korkeakoulupedagogiikan kehittämiseen. Teknologian avulla kontaktiopetuksessa tapahtuvaa vuorovaikutusta voidaan rikastuttaa verkkoympäristöjä hyödyntämällä, langattomat verkot ja helposti mukana kulkevat laitteet tarjoavat joustavia mahdollisuuksia erilaisten oppimisympäristöjen rakentamiseen. Vuorovaikutuksen rikastuttaminen erityisesti sosiaalisen median välineillä mahdollistaa yhdessä tuotetun sisällön taltioimisen, jakamisen ja edelleen kehittämiseen. Opettajankoulutuksessa luonnontieteen opiskeluun sisältyy sekä oppiaineiden sisältötietoon että erityisesti pedagogiseen sisältötietoon liittyviä tavoitteita. Pedagoginen sisältötieto, kuten TVT:n hyödyntäminen ja kokeellisen lähestymistavan omaksuminen, valmentavat opiskelijoita oppiaineiden opettamiseen liittyviin käytäntöihin. Tässä esityksessä kuvataan luokanopettajaopiskelijoiden opintoihin kuuluvaa biologian opintojaksoa, johon liittyy mm. laboratoriotyöskentely kalan preparoinnin muodossa. Jakson keston vuoksi kaikkien luonnontieteen pedagogiseen sisältötietoon liittyvien osa-alueiden sisällyttäminen osaksi opetusta ja opiskelua on haasteellista. Tässä kokeilussamme pyrimme ratkaisemaan ongelmaa teknologiaa hyödyntäen ja opintojakson aikana kokeiltiin langattomassa verkoissa toimivista miniläppäreistä sekä wiki-ympäristöistä rakentuvaa oppimisympäristöä. Kokeilussa käytettyyn wiki-ympäristöön opiskelijoille oli laadittu sisältötiedon ennakkojäsentäjä, jonka tarkoituksena oli toimia ryhmässä tapahtuvan preparoinnin ohjauksena sekä yhteistoiminnallisen opiskelun, työskentelyn ja jaetun dokumentoinnin alueena. Preparoinnin yhteydessä dokumentoinnissa hyödynnettiin digitaalisia kameroita ja minikannettavia. Opiskelijoille suunnatun kyselyn avulla pyrimme selvittämään, millaisia oppimiskokemuksia heille muodostui ja miten he kokivat teknologian käytön laboroinnin yhteydessä. Alustavasti näyttää, että opiskelijoiden mielestä moniulotteinen sisällön tarkastelu ja jäsentäminen wiki-ympäristössä tuki heidän sisältötiedon omaksumistaan.

Piirrosmallista valokuvamalliksi – luokanopettajaopiskelijoiden oppimiskokemuksia teknologia-avusteisesta mallintamisesta

Anu Hartikainen, Sirpa Kärkkäinen, Jari Kukkonen & Teemu Valtonen, Joensuun yliopisto

anu.hartikainen@joensuu.fi

Esityksessä tarkastellaan luokanopettajaopiskelijoiden oppimiskokemuksia teknologia-avusteisesta mallintamisesta biologian opetuksessa. Mallintaminen ja mallit kuuluvat keskeisesti sekä luonnontieteelliseen tutkimustoimintaan että luonnontieteiden opetukseen. Opettajaopiskelijoiden tulisi ymmärtää mallintamisen idea, erilaisten mallien merkitys biologian opetuksessa sekä digitaalisen tekniikan ja sähköisten oppimisympäristöjen tarjoamat mahdollisuudet mallintamisessa. Tutkimuksemme on osa praktista toimintatutkimusta, jonka tavoitteena on kehittää luokanopettajaopiskelijoiden biologian opetusta. Tutkimuksen kontekstina muodostui luokanopettajaopiskelijoiden monialaisiin opintoihin kuuluva ”Biologian ja maantieteen perusteet” -opintojakso, jonka opetukselliset tavoitteet liittyvät sekä opiskelijoiden aineenhallinnan että pedagogisten valmiuksien kehittämiseen. Opintojakson yhteyteen laadittu opetusprojektin (6 t) aikana opiskeltiin kalojen anatomiaa, fysiologiaa ja sopeutumista veteen. Opiskelijat piirsivät mentaalimalleja, vertasivat piirtämiään malleja oppikirjojen piirrosmalleihin, valokuvasivat preparoituja kaloja sekä laativat niistä opetusmalleja Wiki-ympäristöön. Opetusprojektin keskeisenä tavoitteena oli testata teknologia-avusteisen mallintamisen soveltuvuutta perinteisen preparointiopetuksen yhteyteen. Tutkimustehtävänä oli selvittää, millaisia oppimiskokemuksia opiskelijoilla on teknologia-avusteisesta mallintamisesta opetusprojektin jälkeen. Aineisto (n=115) kerättiin verkkokyselynä ja se analysoitiin aineistolähtöisesti sisällönanalyysin avulla. Alustavien tutkimustulosten mukaan opiskelijat kokivat teknologia-avusteisen mallintamisen oppimista tukevana tekijänä.

KORKEAKOULUSTA TYÖELÄMÄÄN

Antero Puhakka & Juhani Rautopuro (Joensuun yliopisto), Päivi Vuorinen (Jyväskylän yliopisto)

Siirtyminen korkeakoulusta työelämään Suomessa ja Iso-Britanniassa: huomion kohteena koulutusohjelman ja oppilaitoksen vaihdokset

Matti Lindberg, Turun yliopisto

mattlin@utu.fi

Esitelmä vertailee korkeakoulutuksesta-työelämään siirtymisprosesseja suomalaisten ja brittiläisten korkeakouluista valmistuneiden kesken. Erityinen huomio on siirtymisprosessin aikana tapahtuvien koulutusohjelman/oppilaitoksen vaihdoksissa, ja näiden vaihdosten vaikutuksissa myöhempään työllistymiseen. Koulutusohjelman/oppilaitoksen vaihtojen voidaan ajatella heijastavan paitsi niitä tapoja, joilla opiskelijat käyttävät hyväkseen korkeakoulutusjärjestelmän suomaa mahdollisuuksia hankkia erilaisia taitoja, niin myös yrityksiä sopeutua vaihtuviin markkinatilanteisiin ja edistää henkilökohtaista työllistyvyyttään. Massakorkeakoulu- ja tietoyhteiskuntakontekstissa markkinat ovat jatkuvassa muutoksessa mitä tulee niin korkeakoulutuksen tarjontaan, kuin työmarkkinoiden kysyntään erilaisista tutkinnoista. Kuitenkin se, missä määrin opiskelijoilla on todellisuudessa mahdollisuuksia vaihtaa koulutusohjelmaa/oppilaitosta, joko muuttuneisiin markkinatilanteisiin sopeutumisen vuoksi tai muista syistä, riippuu olennaisesti korkeakoulutusjärjestelmän rakenteista. Yhtäältä se, missä määrin koulutusohjelmaa/oppilaitosta vaihtamalla voi mahdollisesti edesauttaa tulevaa työllistyvyyttään, on riippuvaista koulutuksesta-työelämään siirtymisprosessin ja työmarkkinainstituutioiden kansallisista ominaispiirteistä. Suomi ja Iso-Britannia muodostavat edellä mainituissa suhteissa mielenkiintoisen vertailuparin: suomalainen ja brittiläinen institutionaalinen viitekehys ovat keskeisiltä osin toisilleen vastakohtaisia mitä tulee opiskelijoiden insentiiveihin vaihtaa koulutusohjelmaa/oppilaitosta. Esitelmässä tarkastellaan vuonna 2000 tutkinnon suorittaneita koskevan empiirisen analyysin avulla koulutusohjelman/oppilaitoksen vaihtamisen yleisyyttä ja seurauksia työuralle. Analyysissä käytetty aineisto tunnetaan yleisesti nimellä REFLEX. Tulosten perusteella koulutusohjelman/oppilaitoksen vaihto perustutkintotasolla on selvästi yleisempää Suomessa kuin Iso-Britanniassa. Suomalaiset opiskelijat myös hyötyvät tekemistään vaihdoista enemmän kuin britit.

An analysis of the Graduate Labour Market in Finland: the impact of Skill-Job Mismatches, University Quality and Regional Externalities

Davide Consoli, University of Manchester (UK); Toni Saarivirta, University of Tampere (Finland); Francesco Vona, University of Rome "La Sapienza" (Italy)

toni.saarivirta@uta.fi

The objective of this paper is to investigate the determinants of wage dispersion among graduates using a unique dataset provided by Statistics Finland on earnings of a cohort of university graduates. The preliminary analysis is based on a two-step dataset of 8787 individuals who enrolled Finnish universities in 1995. The first step of the dataset holds information on the university, field of study, degree aiming at, gender, societal position of parents, place of birth (region), family income level and individual average high-school mark. The second step of the dataset contains information on the same individuals ten years after, namely their educational attainment and career.

Previous empirical studies have shown that the earning dispersion among graduates forms primarily on the pre-existing abilities, differences in university quality, mismatches between skills and jobs and firm-specific effects. By and large, most of the previous studies concur that the standard human capital theory does not capture adequately the mutual effects of technological change and skill development. The primary objective of this paper is to fill this

gap and investigate wage dispersion by looking at the changes in the skills needed in different jobs.

The preliminary results from the study show that education is highly rewarded in Finland even if job-mismatches in the labour market.

Veri vetää? Vuonna 2003 ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneiden paluu maaseudulle

Antero Puhakka, Visa Tuominen & Juhani Rautopuro, Joensuun yliopisto

antero.puhakka@joensuu.fi

Osaaminen ja inhimillinen pääoma kasautuu Suomessa alueellisesti. Korkean koulutusvarannon alueet houkuttelevat korkeasti koulutettuja muuttajia, kun matalamman koulutusvarannon alueilla on käynnissä kamppailu alueelle kertyneen osaamisen säilyttämisestä.

Suomessa korkea-asteen tutkinnon suorittaneet siirtyvät muita todennäköisemmin maaseuduilta ja taajaan asutuilta seuduilta kaupunkeihin asumaan. Kotiranta (2005) pitää pitkään jatkunutta osajien keskittymistä kasvukeskuksiin kehitysalueiden kannalta huolestuttavana ilmiönä. Kun korkeasti koulutettu henkilö muuttaa taloudellisesti menestyvälle alueelle, heikommin menestyvien alueiden kehityspotentiaali heikkenee. Tämä johtuu paitsi väestön lukumäärän vähenemistä, mutta myös siitä, että korkeasti koulutettujen muuttajien mukana menetetään inhimillistä pääomaa.

Maaseudulle ja taajaan asutuille seuduille kuitenkin palataan sekä asumaan että työskentelemään. Tutkimuksissa on kuitenkin huomattu, että maaseudulla asuneet nuoret muuttivat yliopiston jälkeen selvästi useammin kuin kaupungeissa asuvat nuoret (Garasky 2002). Skotlannin maaseutualueilta opiskelemaan lähteneitä ja heidän muuttokäyttäytymistään tutkittuaan Stockdale (2006) totesi paluumuuton todennäköisyyden lisääntyvän, jos maaseudulle voidaan luoda työllistymismahdollisuuksia, joissa yksilöt voivat hyödyntää hankkimiaan tietoja ja taitoja.

Maaseudulle ja taajaan asutuille alueille kuitenkin myös palataan yliopisto-opiskelun jälkeenkin. Tutkimuksessa mallinnetaan logistisen regressioanalyysin avulla ylemmän korkeakoulututkinnon vuonna 2003 suorittaneiden alun perin maaseutumaisilta tai taajaan asutuilta seuduilla asuneiden palaamista takaisin viisi vuotta valmistumisensa jälkeen. Tutkimuksen aineistona on 16 monialaisen yliopiston valmistuneita koskeva Suomen akateemisten rekrytointipalvelujen, Aarresaari -verkoston työllistymiskysely, joka toteutettiin vuonna 2008. Vastaajia on 6701, mikä on 56 % vuonna 2003 valmistuneista.

Vuonna 2004 valmistuneiden insinöörien viisivuotisseurantatutkimus

Jaakko Koivumäki, Uusi Insinööriliitto UIL ry

jaakko.koivumaki@uil.fi

Esityksessä tarkastellaan uunituoreen insinöörien viisivuotisseurantatutkimuksen metodologisia ratkaisuja. Tutkimus perustuu toukokuussa 2009 toteutettuun kyselyyn, jossa selvitettiin vuonna 2004 valmistuneiden insinöörien (AMK) työuran alkuvaiheita, muun muassa työtilanteen muutoksia, asematasossa tapahtunutta kehitystä sekä maantieteellistä liikkuvuutta.

Uraseuranta toteutettiin retrospektiivisesti. Vastaajia pyydettiin (muistellen) kertomaan tilanteensa neljänä eri ajankohtana: valmistumishetkellä, tasan kaksi vuotta valmistumisen jälkeen, huhtikuussa 2008 ja kyselyhetkellä eli toukokuussa 2009. Tutkimuksessa kysyttiin myös erikseen työsuhteiden ja työttömyysjaksojen lukumäärää koko aikaperiodin ajalta. Metodologisesti kiinnostavan lisäulottuvuuden tutkimukseen tuo Insinööriliiton vuonna 2005 toteuttama "Vuonna 2004 valmistuneiden insinöörien sijoittumistutkimus", jonka perusjoukko ja todennäköisesti suurelta osin myös vastaajat ovat samat kuin vuonna 2009 toteutetussa kyselyssä. Vanhemman poikkileikkausaineiston avulla (henkilöidentifiointia ei ollut mahdollista tehdä) on mahdollista arvioida retrospektiivisen tiedon luotettavuutta. Muistavatko vuonna 2004 valmistuneet esimerkiksi "oikein" sen millaisia ensimmäiset valmistumisen jälkeiset työpaikat olivat; toisin sanoen onko täsmälleen samalla tavalla samalle perusjoukolle esitettyjen valmistumishetkeen viittaavien kysymysten vastausjakaumat samanlaiset vuosina 2005 ja 2009? Vanhemman aineiston avulla on mahdollista myös tutkia muun muassa sitä

kuinka työvuodet vaikuttavat koulutuksen antamien työelämävalmiuksien merkityksen arviointeihin.

Alustuksen tärkein tavoite on virittää keskustelua retrospektiivisen tutkimusotteen mahdollisuuksista ja rajoista.

Johtaako korkeakoulutus korkeaan asemaan? Korkeakoulutuksen duaalijärjestelmästä valmistuneiden sosioekonominen ja ammatillinen asema

Päivi Vuorinen, Jyväskylän yliopisto

paivi.i.vuorinen@jyu.fi

Esityksessä tarkastellaan korkeakoulutuksen kahdelta sektorilta valmistuneiden sijoittumista työelämän hierarkiaan ja heidän sosioekonomista asemaansa. Korkeakoulutuksen duaalijärjestelmästä valmistuneiden osalta on kiintoisaa selvittää, onko sosiaalisten statusten uusintaminen tapahtunut jo koulutukseen valikoitumisessa vai jatkuuko se edelleen siirryttäessä koulutuksesta työelämään. Esityksen tarkoituksena on kuvata (1) millaiseen sosioekonomiseen ja ammatilliseen asemaan korkeakoulutuksesta valmistuneet ovat sijoittuneet kolme vuotta valmistumisensa jälkeen, (2) kuinka sijoittuminen eroaa ammattikorkeakoulusta ja yliopistosta valmistuneiden kesken sekä sukupuolen mukaan ja (3) millainen yhteys valmistuneiden kotitautustalla (kodin koulutus, sosioekonominen asema) on heidän sijoittumiseensa työelämän erilaisiin asemiin. Aineisto on kerätty lomakekyselyllä tekniikan alalta (amk-insinöörit, diplomi-insinöörit) ja kaupan alalta (tradenomit, kauppatieteiden maisterit) valmistuneilta (n=2154). Alustavien tulosten mukaan yliopistosta valmistuneet ovat sijoittuneet jonkin verran korkeampiin asemiin kuin ammattikorkeakoulusta valmistuneet. Miehet ovat hyötynet sukupuolestaan työelämään sijoittumisessa eli he ovat sijoittuneet naisia korkeampaan asemaan. Ammattikorkeakoulu- ja yliopistotutkiminnon suorittaneiden kotitautusta on varsin erilainen: yliopistossa tutkinnon suorittaneet tulevat huomattavasti koulutetummista kodeista. Yhteiskunnallisten asemien uusintaminen näyttäisi pääosin tapahtuneen jo koulutukseen valikoiduttaessa.

Oppimisen asiantuntijuus EDUTOOL-maisteriohjelman ytimessä: Designtutkimus asiantuntijuuden kehittymisestä

Pirkko Hyvönen, Niina Impiö & Sanna Järvelä, Oulun yliopisto

pirkko.hyvonen@oulu.fi

Yliopistojen tulisi kouluttaa asiantuntijoita, joilla on tietoa ja taitoa työskennellä muuttuvissa toimintaympäristöissä. Yliopistokoulutuksen oppimisympäristöt eroavat kuitenkin merkittävästi työelämän toimintaympäristöistä (Tynjälä, Slotte, Nieminen, Lonka & Olkinuora 2006). Esitutkimuksissamme (Hyvönen, Impiö & Järvelä 2009; Impiö 2009) olemme haastatelleet eri alojen haastavissa työtehtävissä toimivia asiantuntijoita sekä ala- ja yläkoulun opettajia. Tulosten mukaan asiantuntijatyö nyky-yhteiskunnassa on yhteisöllistä; siinä hyödynnetään teknologiaa ja työ sisältää ongelmanratkaisutilanteita, joissa on opittava toimimaan adaptiivisesti. Tutkimustulokset osoittavat, että eri tieteenalojen korkeakouluopinnot eivät ole tarjonneet riittävästi valmiuksia monimutkaisissa toimintaympäristöissä tapahtuvaan asiantuntijatyöhön eivätkä yhteisölliset työskentelytavat ole vielä vakiintuneet opettajien työskentelyyn.

Korkeakouluopetus ei siis ole kyennyt vastaamaan työelämän tarpeisiin. Jotta tässä onnistutaan, tarvitaan tutkimustietoa asiantuntijalle tyypillisestä oppimisesta. Tämä on keskiössä 2-vuotisessa EDUTOOL -maisteriohjelmassa, jossa koulutetaan oppimisen ja koulutusteknologian asiantuntijoita. Tutkimme designtutkimuksen iteratiivisten syklien ja erilaisten aineistojen kautta opiskelijoiden rutiini- ja adaptiivisen asiantuntijuuden (Bereiter & Scardamalia 1993; Bransford et al. 2006) kehittymistä koulutusjakson aikana. Esityksessä vastaamme kysymyksiin (1) mikä asiantuntijuuden osa-alue ja (2) millainen tutkimusdesign parhaiten valottaa tätä prosessia. Mallinamme asiantuntijuuden tutkimisen prosessia, joka pohjautuu teoreettiseen analyysiin ohella esitutkimuksiimme. Tuloksia hyödynnetään designtutkimuksen seuraavissa sykleissä, joissa tarkastellaan opiskelijan asiantuntijaprofiilia ja yhteisön ongelmanratkaisuprosesseja.

Profiloitua osaamista työelämään?

Ulpukka Isopahkala-Bouret, Helsingin yliopisto; Teemu Rantanen & Eeva Järveläinen, Laurea ammattikorkeakoulu

ulpukka.isopahkala@helsinki.fi

Suomalaista korkeakoulujärjestelmää on 1990- ja 2000-luvun ajan kehitetty duaalimallin pohjalta. Ajankohtaisessa korkeakoulupoliittisessa keskustelussa on korostettu tarvetta selkeyttää ammatillisten ja tieteellisten korkeakoulutusten tehtäviä ja työnjakoa. Tämä tarkoittanee myös vaatimusta selkeyttää ammattikorkeakoulutuksen ja yliopistollisen koulutuksen tavoitteeksi asetetun osaamisen luonnetta. Duaalimallin periaatteiden mukaisesti eri korkeakoulutustahoilla tulisi olla itsenäiset, toisistaan erottautuvat, vaikkakin toisiaan täydentävät, profiilit.

Esityksemme tavoitteena on tarkastella ylemmän ammattikorkeakoulutuksen (yamk) ja yliopistollisen maisterikoulutuksen tuottamaa osaamista sosiaali-, terveystieteiden ja kaupallisella alalla työnantajien näkökulmasta. Kiinnostuksen kohteena on selvittää, miten ylemmän korkeakoulutuksen (vrt. Eurooppalaisen ja kansallisen tutkintojen viitekehyksen taso 7) tavoitteeksi asetettu osaaminen heijastuu työnantajien käsityksissä koulutuksen läpikäyneiden ja työelämään siirtyneiden henkilöiden osaamisesta.

Olemme tutkimuksessamme toteuttaneet kyselyn esimiesasemassa oleville henkilöille edellä mainituilta aloilta. Kyselyllä kartoitettiin työnantajien näkemyksiä työmarkkinoilla tarvittavasta osaamisesta, koulutusten osaamisprofiileista, sekä siitä kuinka alan eri koulutuksista valmistuneet asemoituvat työelämässä. Esityksemme painottuu kyselyn tulosten esittelyyn. Olemme tutkimuksessamme lisäksi haastatelleet työelämässä toimivia eri alojen koulutusohjelmista valmistuneita ja kysyneet heidän näkemyksiään oman tutkintonsa avulla hankittujen tietojen, taitojen ja pätevyyden suhteesta työelämän vaatimukseen ja jatkuvaan oppimiseen. Tuomme esiin laadullisesta aineistosta esimerkinomaisesti huomioita kyselyn tuloksiin liittyen.

Esityksemme on osa ”Suomalaisen korkeakoulutuksen duaalimalli ja koulutuksen tuottama osaaminen” -tutkimusta, joka toteutetaan Laurea-ammattikorkeakoulun ja Helsingin yliopiston kasvatustieteiden laitoksen yhteishankkeena (9/2008–12/2009). Hanke on opetusministeriön rahoittama ja sitä koordinoi Laurea-ammattikorkeakoulu. Tuloksia tullaan hyödyntämään korkeakoulutuksen kehittämisessä sekä ylempien ammattikorkeakoulututkintojen työmarkkina-aseman paikantamisessa.

Ammattikorkeakoulusta kansainväliseen työelämään

Anneli Airola, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu; Ritva Kantelinen, Joensuun yliopisto

anneli.airola@pkamk.fi

Korkeakouluopiskelijoilla tulee olla valmiudet työskennellä kansainvälisessä toimintaympäristössä vuoteen 2015 mennessä (*Korkeakoulujen kansainvälistymisstrategia* 2009–2015). Tavoitteisiin pääsemiseksi korkeakoulujen tulee sisällyttää kaikkiin tutkintoihin kansainvälistymistä tukeva osio. Kansainvälistymisopintojen tavoitteena on vahvistaa opiskelijoiden ymmärrystä oman alansa kansainvälisistä toimintaympäristöistä sekä tukea vuorovaikutustaitojen, kielitaidon ja monikulttuurisen osaamisen kehittymistä. Tutkintoihin sisältyvät kielitaitovaatimukset on jo entuudestaan kirjattuna ammattikorkeakouluasetukseen (*Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista* 352/2003, 8 §): ammatissa toimimisen ja ammatillisen kehittymisen kannalta olennaisten työelämävalmiuksien tuottaminen suomen ja ruotsin kielessä sekä yhdessä tai kahdessa vieraassa kielessä.

AMK-kieltenopetukseen ja sen käytänteisiin on kohdistettu eri tahoilta tutkimus- ja kehittämistyötä ammattikorkeakoululaitoksen alusta lähtien. Olemme osallistuneet tähän työhön tutkimuskohteenamme kielenopetuksen käytännöt sellaisina kuin ne ammattikorkeakoulujen kielenopettajille ovat näyttäytyneet (esim. Airola & Kantelinen 2008; Kantelinen & Airola 2008; 2009). Tässä esityksessä tarkastelemme aiempien selvitystemme tuloksia hieman uudesta näkökulmasta etsien vastausta seuraavaan: Mikä on ominaista kansainvälisiä työelämävalmiuksia tuottavalle AMK-kieltenopetukselle? Tämä tieto on tarpeen AMK-kieltenopetuksen laatutyössä kehitettäessä opintojen työelämävastaavuutta. Tuloksemme pohjautuvat v. 2006 keväällä kielenopettajilta koottuun verkkokyselyaineistoon (N=224) sekä kielen yhteysopettajapäivillä v. 2009 alkuvuodesta pienryhmäpohdintoina koottuun verkkokyselyaineiston tuottamien tulosten kirjalliseen päivitysaineistoon (N=23).

Verkkokysely- ja päivitysaineistoon liittyvien tulosten analyysi osoittaa, että tavoiteltaessa kansainvälisen työelämän edellyttämiä valmiuksia AMK-kieliopinnoilla tulee olla ammatillisesti suuntautunut lähtökohta (*Languages for Specific Purposes*). Työelämävalmiuksien kehittäminen ei kuitenkaan ole yksistään kieltenopettajien käsissä, myös ammattikorkeakoulujen hallinnollisilla ja pedagogisilla ratkaisuilla on keskeinen rooli kieliopintojen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Monipuolinen ammattikorkeakoulujen sisäinen ja ulkoinen asiantuntijaverkostoituminen puolestaan tarjoaa mielekkään lähtökohdan työelämävalmiuksia edistävien kieliopintojen kehittämiseksi.

Yliopisto-opiskelijoiden itsearviointeja tietojen ja taitojen oppimisesta

Anne Virtanen & Päivi Tynjälä, Jyväskylän yliopisto

anne.virtanen@jyu.fi

Yliopistokoulutusta on julkisessa keskustelussa usein pidetty liian teoreettisena ja kykenemättömänä vastaamaan nopeasti muuttuvan työelämän tarpeisiin. Erään tutkimuksen mukaan yliopistoista valmistuneet olivat kokeneet työssä tarvitsemansa taidot puutteelliseksi (Tynjälä ym. 2004). Syy tämän suuntaisiin kokemuksiin saattaa johtua myös siitä, etteivät opiskelijat miellä kaikkia yliopistossa oppimiaan tietoja, esimerkiksi tutkimustaitoja tarpeellisiksi työelämässä (Murtonen ym. 2008). Toisaalta yliopiston tarjoaman käsitteellisen ymmärryksen kehittyminen saattaa olla vaikeasti tunnistettava ”työelämätaito”. Aiommekin tutkia, mitä tietoja ja taitoja yliopisto-opiskelijat kokevat oppineensa koulutuksensa aikana sekä tarkastella, millä tavalla tulokset ovat suhteessa viimeaikaisiin työelämän vaatimuksiin. Aineisto kerättiin seitsemän eri tiedekunnan opiskelijoilta internet-kyselyn avulla kevät-kesällä 2009. Vastausprosentti oli 59 (N=489, n=287). Aineisto analysoitiin tilastollisin menetelmin. Alustavien tulosten mukaan yliopisto-opiskelijat arvioivat oppineensa monipuolisesti erilaisia tietoja ja taitoja. Eniten yliopistokoulutuksessa opittiin tutkimusmenetelmätaitoja ja itsenäistä työskentelyä. Myös yhteistyö- ja viestintätaitoja sekä oman alan perustaitoja opittiin kohtalaisesti. Koulutuksen aikana opituissa tiedoissa ja taidoissa oli kuitenkin tilastollisesti merkitseviä eroja eri tiedekuntien opiskelijoiden välillä. Ns. professionaalilla aloilla (luokanopettajaksi ja liikunnan opettajaksi opiskelevat) opittiin etenkin oman alan ammatillisia taitoja ja työelämän arvostamia yhteistyö- ja viestintätaitoja enemmän kuin muilla aloilla. Vastaavasti ns. generalistisilla aloilla opiskelevat (mm. yhteiskuntatieteilijät) arvioivat oppivansa enemmän yliopistokoulutuksen tuottamia perinteisiä taitoja, kuten tutkimuksen tekemisen taitoja. Kysymykseksi nouseekin (i) miten saadaan yliopisto-opiskelijat oivaltamaan ”hiljaisten” tietojen ja taitojen merkitys oleellisena oman alan osaamisena ja (ii) miten tätä voisi pedagogisin keinoin koulutuksen aikana tukea.

Yliopisto-opiskelijoiden työharjoittelukokemukset, opintojen aikainen työskentely ja työelämäodotukset keväällä 2009 Turun yliopistossa ja Turun kauppakorkeakoulussa

Mirka Mäkinen-Streng, Turun yliopisto

mirka.makinen-streng@utu.fi

Yliopistokoulutukset valmistavat opiskelijoitaan asiantuntijatehtäviin monille työelämän alueille. Nykypäivän asiantuntijoilta vaaditaan monenlaisia valmiuksia, esimerkiksi vaihtelevissa ympäristöissä työskentelemisen taitoja, hyviä sosiaalisia ja kommunikaatiotaitoja, kriittistä tiedon arviointikykyä ja kykyä tarkastella tietoa eri näkökulmista (Tynjälä ym. 1997; Tynjälä 2003). Sosiaalisen ajan on todettu asettavan ehtoja yliopistosta valmistuneiden työllistymiselle (Rouhelo 2008). Akateemisesti koulutettujen työmarkkinaodotuksia varjostavat usein työn määräaikaisuus ja mahdollinen työttömyys. Erityisesti akateemisten generalistien on voitu todeta siirtyneen koulutuksellisten riskien maailmaan, jossa koulutuslupaukset asettuvat kyseenalaisiksi, eikä pysyviin työsuhteisiin ja nousujohteiseen uraan voida enää luottaa. (Rouhelo & Rautakilpi 2005.) Tarkastelen tutkimuksessani opiskelijoiden kokemuksia työharjoittelusta, opintojen aikaisesta työskentelystä ja odotuksia työelämää siirtymisestä. Tutkimusmenetelmänä käytettiin kyselyä. Keväällä 2009 toteutettuun kyselyyn vastasi 1503 opiskelijaa, jotka edustivat Turun yliopiston kuutta tiedekuntaa (humanistinen, kasvatustieteiden, lääketieteellinen, matemaattis-luonnontieteellinen, oikeustieteellinen ja yhteiskuntatieteellinen) ja Turun kauppakorkeakoulua.

Osalle opiskelijoista opintoihin liittyi pakollinen työharjoittelujakso. Opiskelijoista viidennes oli suorittanut yliopiston tukeman harjoittelun. Keskeisimmäksi hyödyksi työharjoittelusta koettiin osaamisen kehittyminen. Vain harvat olivat olleet työharjoittelussa ulkomailla. Lukukausien aikana ansiotyössä kävi valtaosa opiskelijoista. Työskentelyn ja opiskelun yhteensovittamisessa oli monilla opiskelijoilla jonkinlaisia ongelmia. Yli puolet kyselyyn vastanneista opiskelijoista uskoi saavansa koulutustaan vastaavaa työtä, ja tiesi minkälaisia töitä omasta koulutusohjelmasta tai pääaineesta valmistuneet tekevät. Vain neljännes opintojen ohella työskennelleistä oli saanut sitä kautta alakohtaista osaamista. Reilu kolmannes opiskelijoista oli huolissaan valmistumisen jälkeisestä työllistymisestäään.

Mitä monialaisten yliopistojen ura- ja rekrytointipalvelujen verkkosivut tarjoavat käyttäjille?

Jaana Kettunen & Sakari Saukkonen, Jyväskylän yliopisto

jaana.h.kettunen@jyu.fi

Osana ESR-rahoitteista hanketta Ohjauksen ja työelämätaitojen kehittäminen korkea-asteella selvitimme mitä monialaisten yliopistojen ura- ja rekrytointipalvelujen verkkosivut tarjoavat käyttäjille keväällä 2009. Tutkintoon loppuun saattava ja työelämään orientoituva opiskelija hakee usein tietoa ja tukea ratkaisujensa tueksi. Perinteisesti tätä tukea annetaan henkilökohtaisissa ohjauksissa, mutta usein välimatkojen, aikataulujen tai vain tarjolla olevan tiedon ja vaihtoehtojen runsauden takia henkilökohtainen ohjaus ei aina ole mahdollista tai se vie runsaasti resursseja. Verkon käyttäminen tarjoaa keinon tehostaa ja laajentaa urasuunnittelupalveluja korkeakoulutuksessa. Uudet opiskelijasukupolvet ovat yhä tottuneempia verkon käyttäjiä. Myös korkeakoulujen opettajat ja työelämän edustajat voivat hyötyä laadukkaista verkkopalveluista. Uraohjauksessa kaikkea ei voida siirtää verkkoon, mutta monia tiedonhankintaa ja tietojen vertailuun liittyviä toimintoja on teknisesti vaivatonta toteuttaa verkossa. Selvityksen pohjan muodostavat yhdeksän ura- ja rekrytointipalveluiden verkkosivustot. Aineisto jaennettiin seuraaviin pääluokkiin: Ura- ja rekrytointipalveluiden verkko-osoitteet, etusivu, navigointi ja tiedon löytäminen, palvelut opiskelijoille, palvelut yliopistolle ja palvelut työnantajille. Tarkasteltujen verkkosivustojen navigointimalli, rakenne ja toiminnot toimivat pääsääntöisesti vakiintuneiden käytäntöjen mukaisesti. Vain muutamilla verkkosivuilla käyttöliittymälogiikka ei ollut täysin yhtenäinen. Sivujen käytettävyys oli kohtuullista tasoa. Sisältöjen, linkitysten ja toiminnallisuuksien osalta sivuja voidaan huomattavasti kehittää. Esimerkiksi vuorovaikutteisia palveluja ei juuri ole tarjolla. Verkkosivut tarjoavat vain vähän tukea opiskelijan omatoimiselle tai opiskelijoiden yhteiselle, vertaistukeen perustuvalla orientoitumisella työelämään.

KOULU JA OPETTAJANKOULUTUS VUOROPUHELUSSA

Tuula Laes (Turun yliopisto), Anna-Raija Nummenmaa, Tiina Soini & Sari Yrjänäinen (Tampereen yliopisto)

Crossing boundaries: Engaging in dialogic inquiry across formal and informal settings

Kristiina Kumpulainen & Lasse Lipponen, University of Helsinki

This study investigates the practice of dialogic inquiry in a classroom community (N=19) whose formal learning spaces were extended to more informal settings of learning to promote their agency in learning and to navigate across their experiences embedded in diverse settings. The study applies a chronotopic analysis (Brown & Renshaw 2006) to students' dialogic inquiry practices. The analytical focus is on the agency of learners as they actively negotiate space-time contexts and relationships. The results suggest that a dialogic learning culture can help students to develop boundary-crossing competencies to bridge the gap between diverse learning contexts and to harness the funds of knowledge they generate within and across them.

Luokahuonevuorovaikutuksen laadun yhteys lasten varhaisten kouluvuosien oppimiseen ja motivaatioon

Marja-Kristiina Lerkkanen, Helena Rasku-Puttonen, Anna-Maija Poikkeus & Noona Kiuru, Jyväskylän yliopisto

marja-kristiina.lerkkanen@jyu.fi

Motivaatiolla on vahva yhteys varhaisten vuosien oppimiseen ja suoriutumiseen (Wigfield et al. 2006). Lasten kiinnostus ja motivaatio lukemiseen on yhteydessä lasten lukutaidon kehitykseen ja vastaavasti matematiikkaan liittyvä motivaatio on yhteydessä matemaattisten taitojen kehitykseen. Viimeaikaisten luokahuonehavainnointien mukaan opettaja-oppilasvuorovaikutuksen laadun on havaittu olevan yhteydessä oppilaiden oppimistuloksiin ja motivaatioon (Mashburn ym. 2008). Suomen Akatemian rahoittamassa Oppimisen ja motivaation huippututkimusyksikön Alkuportaat – Lapset, vanhemmat ja opettajat yhteistyössä koulutien alussa -seurantatutkimuksessa selvitetään lasten oppimispolkujen sekä vanhempien ja opettajien yhteistyön muotojen lisäksi opetusryhmien vuorovaikutuksellista ilmapiiriä ja opettajien ohjauskäytäntöjä kyselyjen ja havainnointien avulla. Tutkimukseen osallistuu yhteensä noin 2000 lasta neljältä paikkakunnalta vanhempineen ja opettajineen esiopetusvuodesta 4. luokan loppuun asti. Alustavissa tuloksissa esiopetusryhmissä ja 1. luokan opetusryhmissä on tunnistettu erilaisia vuorovaikutuksen ja ohjauksen käytäntöjä. Lasten välillä on odotetusti yksilöllisiä eroja taitojen ja motivaation kehityksessä, mutta erityisen kiinnostavaa on, että opetusryhmien välisiä eroja näyttäisi ainakin osin selittävän opettajien ohjauskäytänteet. Koulun haasteena on kehittää oppimisympäristöjä ja opetusta niin, että se vastaa paitsi ryhmän tarpeisiin myös lasten yksilöllisiin oppimisen tarpeisiin. Opettajankoulutuksen haasteena on kouluttaa tulevia opettajia tiedostamaan vuorovaikutuksen ja ohjauksen käytäntöjen merkitys lapsen oppimiselle ja motivaatiolle.

Opettajat kohtaamisen ammattilaisina

Janne Pietarinen, Joensuun yliopisto; Kirsi Pyhältö, Helsingin yliopisto; Tiina Soini, Tampereen yliopisto

janne.pietarinen@joensuu.fi

Esitys perustuu kahteen toisiaan täydentävään tutkimushankkeeseen Yhtenäisyyttä rakentava peruskoulu (OPM, 2006–) ja Jaksamista ja oppimista muuttuvassa peruskoulussa (2007–2009).

Oppilaiden näkökulmasta koulupolun johdonmukaisuus, ymmärrettävyys ja eheys ovat keskeisiä tekijöitä koulunkäynnin onnistumisessa (Huusko ym. 2007). Tutkimukseen osallistuneet oppilaat (n= 518) korostavat jokaisen koulupäivän kulun ja arkisten kohtaamisten (horisontaalinen koherenssi) merkitystä. Lapsen ja nuoren todellisuus on nyt ja tässä. Opettajat ja oppilaat muodostavat koulun keskeiset toimijaryhmät ja monesti arkista eheyttä rakentavat tai rikkovat kohtaamiset ja vuorovaikutus opettajien kanssa. Myös tutkimuksessa haastatellut opettajat (n=68) kokevat vuorovaikutuksen oppilaiden kanssa sekä kaikkein kuormittavimmaksi että kaikkein innostavimmaksi asiaksi työssään. Opettajien puhuessa inspiroitumisesta ja jaksamisesta työssään he kuvaavat kohtaamisia, joissa heidän lähestymistapansa on holistinen ja toiminnan kohdetta analyysoiva. He kuvaavat myös vahvaa minäpystyvyyden kokemusta ja emotionaalisen tuen saamista ja antamista (Soini, Pietarinen & Pyhältö 2008). Oppilaan kohtaamisen valmiudet vaikuttaisivat siis olevan onnistuneen koulun arjen, oppimisen ja hyvinvoinnin, edellytys sekä oppilaille että opettajille. Mitä tämä tarkoittaa opettajankoulutuksessa? Antaako koulutus mahdollisuuden kasvaa kohtaamisen ammattilaiseksi?

Kommunikaatiosuhde erityisopettajan ja kuuden oppilaan välillä

Elina Kontu & Irene Rämä, Helsingin yliopisto; Raija Pirttimaa, Oulun yliopisto

elina.kontu@helsinki.fi

Opettajan ja oppilaan välinen viestintä, samoin kuin opettajan ja oppilasryhmän välinen vuorovaikutus muodostuu monista keskenään erilaisista kommunikaatiosuhteista. Tämän tutkimuksen tavoitteena on kuvata em. suhteita ja selvittää, millaisiin opetustilanteisiin ne soveltuvat. Tutkimuksen tarkoituksena on luoda käsitteitä oppilaiden ja opettajan väliselle toiminnalle, jotta kokeneen opettaja intuitiivista taitoa voitaisiin opiskella opettajankoulutuksessa. Tarkoituksena on saada kuvauksia erilaisille tavoille, joilla erityisopettaja kohtaa autismin kirjoon kuuluvia oppilaitaan. Tutkimuskohteena olevassa koulussa on toteutettu autismiopetusta viidentoista vuoden ajan. Aineisto on kerätty videoimalla kolmen vuoden aikana erityisopettajan ja kuuden oppilaan välisiä opetustilanteita sekä haastateltu opettajaa kaksi kertaa. Aineiston analyysi on kesken, mutta alustavina tuloksina voidaan havaita opettajan toiminnassa viisi erilaista kommunikaatiosuhdetta: instruktionaalinen, dialoginen, dynaaminen, kollektiivinen ja ”tulkki”-suhde.

Opettajan uskomukset opetustyön lähtökohtana – näkökulmia pedagogiseen ajatteluun

Maria Vanhanen, Helsingin yliopisto

maria.vanhanen@helsinki.fi

Opettajien uskomuksilla on huomattu olevan merkittävä rooli opetuskäytänteiden selittämisessä ja ymmärtämisessä. Speerin (2008) mukaan uskomukset vaikuttavat muun muassa siihen, miten opettajat hyödyntävät käytössä olevia resursseja, kuten tietoa, opetussuunnitelmaa ja erilaisia sosiaalisia ja kontekstuaalisia tekijöitä. Opetuskäytänteiden ymmärtäminen edellyttääkin sekä opettajan käytössä olevien resurssien että niiden käyttöön vaikuttavien tekijöiden hahmottamista.

Tämä tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia opetustyöhön liittyviä uskomuksia on tunnistettavissa opettajien puheesta heidän reflektoidessaan omaa opetustaan. Tutkimuksen toisena lähtökohtana toimi oppilaiden ajattelun taitojen kehittämiseen tähtäävä Instrumental Enrichment -interventio. Tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, minkälaisia jälkiä koulussa läpiviety interventio ja sen ohjaamiseen valmistava koulutus ovat jättäneet opettajien ajatteluun.

Tutkimuksen aineisto kerättiin kolmea peruskoulun opettajaa haastatteleamalla stimulated recall -menetelmää käyttäen. Haastattelussa virikemateriaalina käytettiin opettajien matematiikan tunneilta kuvattua videomateriaalia.

Tutkimukseen osallistuneiden opettajien opetustyöhön liittyvät uskomukset jakautuivat karkeasti oppimista, opettamista ja oppilaita koskeviin uskomuksiin. Oppimisesta puhuessaan opettajat painottivat ymmärtämisen merkitystä. Opettamiseen liittyvissä uskomuksissa korostui oppilaslähtöisyys. Opettajat toivat esiin myös joitakin vaatimuksia hyvälle opetukselle. Niitä olivat selkeys, monipuolisuus ja suunnitelmallisuus. Oppilaita koskevat uskomukset liittyivät oppilaiden keskinäisiin eroihin ja heissä tapahtuneeseen myönteiseen muutokseen.

Vaikka aineiston pohjalta luotiin kaikille opettajille yhteisiä opettamiseen liittyviä uskomusryhmiä, huomattiin uskomusten olevan monin paikoin yksilöllisiä. Opettajat lähestyivät samoja teemoja erilaisista, toisinaan keskenään ristiriitaisista näkökulmista. He myös painottivat eri asioiden merkitystä opetuksessa. Yksilöllisyys tuli esiin lisäksi intervention tarkastelun yhteydessä. Yhden opettajan uskomukset olivat selvimmin yhtenevät IE:n viiden peruseräiteiden kanssa, kun taas kahden muun opettajan osalta periaatteet olivat tunnistettavissa eri tavoin painottuneina.

Opettajaksi opiskelevien opetusta koskevat käyttöteoriat ja niiden lähteet

Liisa Karlsson & Harri Pitkäniemi, Helsingin yliopisto

liisa.karlsson@helsinki.fi

Opettajien käyttöteorioita on tutkittu laadullisesti opettajan ajattelu-tutkimusperinteen osana 1980-luvulta alkaen. Pääpaino on ollut siinä, millaisia käyttöteorioita on ja mitä sisältöjä niihin liittyy. On myös tutkittu sitä, onko käyttöteoria näkyvissä opettamisen arjessa. Sen sijaan ei ole juuri tutkittu, mihin käyttöteoriat perustuvat ja miten esimerkiksi opettajankoulutuksessa opiskelijat voivat kehittää ja muuttaa omia aikaisemmin omaksumia uskomuksia ja näkemyksiä opettamisesta ja oppimisesta.

Tutkimushankkeessamme syvennymme siihen, millaisia käyttöteorioita esiintyy suomalaisessa opettajankoulutuksen kontekstissa sekä mihin opiskelijoiden käyttöteoriat perustuvat. Tutkimme myös kehittämäämme menetelmää, jolla opiskelijat itse analysoivat ja mallintavat käyttöteorioitaan ja reflektoivat käyttöteorioiden muuttumiseen liittyviä muutoksia ja niiden syitä. Käyttöteorialuokitus on yhdysvaltalaisen Levini ja Henin (2008) tutkimuksesta, jossa opiskelijat tuottivat kirjoitelman käyttöteorioistaan ja niiden lähteistä. Kokoamme aineiston vuonna 2009–2010.

Esittelemme opiskelijoiden omien käyttöteorioiden analysoinnin ja reflektoinnin prosessimenetelmää. Lisäksi kuvaamme alustavia tutkimustuloksia. Myöhemmin analysoimme aineistoa myös kvantitatiivisesti sekä vertailemme suomalaista aineistoa yhdysvaltalaisen aineistoon.

Ohjauskokemuksista näkökulma omaan ohjaustyöhön

Erja Syrjäläinen & Riitta Jyrhämä, Helsingin yliopisto

riitta.jyrhama@helsinki.fi

Ohjatulla harjoittelulla on tärkeä merkitys opettajankoulutuksessa, sillä akateeminen ja ammatillinen näkemys ovat siinä vuoropuhelussa keskenään. Ohjauksen laatu vaikuttaa vahvasti siihen, miten oppiminen ja oman ammatillisen identiteetin kehittyminen opetusharjoittelussa koetaan. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kenttäkouluverkoston ohjaajakoulutukseen osallistuneiden opettajien kokemuksia ohjauksesta. Tarkastelussa on lähinnä heidän kokemuksensa ohjattavana olosta oman opiskelun aikana. Koulutettavia (vuonna 2005 n1=170 ja vuonna 2008 n2=150) pyydettiin kartoittamaan omia kokemuksiaan, joita he pohtivat sekä kotiryhmissä että vertaisryhmissä ja heijastelemaan niitä praktikumikäsitteiden esittämiin teorioihin ohjaustyyleistä ja ohjauspyrkimyksistä. 38 vertaisryhmää tuotti koosteen ryhmiensä kokemuksista. Vastauksista ei kyetä erittelemään hyvien tai huonojen kokemusten tarkkaa määrää, mutta voitiin hahmottaa kuvauksia siitä, millä perusteella ohjaus koettiin hyväksi/ huonoksi/ riittäväksi/ riittämättömäksi. Antoisille ohjauskokemuksille oli ominaista tasavertaisuuden tuntu, emotionaalinen läsnäolo sekä tunne siitä että ohjaajalla on aikaa. Negatiivisina koettiin autoritaariset, orjallisesti omaa

opetustyyliään suosivat ohjaajat, jotka eivät jätä tilaa opiskelijan omalle persoonalle. Myös kokemukset vuorovaikutteisuuden puuttumisesta sekä liirum-laarum-ohjauksesta tulivat esille. Kokemusten kartoitus herätti ryhmät määrittelemään omaa näkemystään hyvästä ohjauksesta, jolle tyypillistä olisi dialogisuus, emotionaalinen läsnäolo ja kiireettömyyden tuntu.

Opiskelun hierarkkinen kehys

Marja Mäensivu, Jyväskylän yliopisto

marja.f.maensivu@juu.fi

Tutkimukseni taustalla vaikuttaa ajatus, että opiskelutilanteessa eletään hierarkkisessa kehyksessä. Siinä sekä opettajilla että opiskelijoilla on vakiintuneet roolinsa; opettaja on auktoriteetti ja opiskelija alamainen. Alamaisen rooli saa opiskelijan miellyttämään opettajaa. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että omaa osaamattomuutta ei paljasteta ohjaajille ja todellisia ajatuksia peitellään. Alamaisen rooliin kuuluu myös eräänlainen vastuun pakoilu, joka näkyy esimerkiksi siinä, että epäonnistumisista syytetään helposti ohjaajia. Tällainen ohjaajan ja opiskelijan välinen hierarkkinen suhde luo turvattomuutta ja se voi muodostua esteeksi oppimiselle, sillä vastuuton alamainen kokee tärkeimmäksi tehtäväkseen turvaan pääsemisen oppimisen kustannuksella. Koulutuksen näkökulmasta tällainen tilanne on kuitenkin kestävä. (Mäensivu 2007.)

Hierarkkinen kehys asettaa haasteen koulutukselle, sillä opiskelijan kykenevyyttä ja halua vastata omasta oppimisestaan ei voi pitää automaationa. Tähän haasteeseen on pyrkinyt vastaamaan tutkimuskohteenani oleva Jyväskylän yliopiston Opettajankoulutuslaitoksen kehittämishanke, jossa pyritään vähentämään tällaista opiskelun hierarkkista kehystä ja lisäämään opiskelijoiden autonomiaa opiskelussa.

Tekeillä olevan tutkimukseni tarkoitukseni on selvittää, miten vastuu oppimisesta rakentuu opettajien ja opiskelijoiden vuorovaikutuksessa. Etnografisen tutkimukseni kenttätyövaihe on kestänyt kaksi vuotta, jonka aikana olen kerännyt luokanopettajakoulutuksen hankkeesta aineistoa observoiden, haastatteluin sekä muutamain kyselyin. Tällä hetkellä tutkimukseni on analysointivaiheessa.

Tutkimukseni antaa uutta valaisua autonomisen oppimiskulttuurin rakentamisen ehdoista opettajankoulutuksessa ja laajemmin koko koulutusjärjestelmässämme. Alustuksessani tarkoituksena on keskittyä tutkimukseni tausta-ajatuksen tarkasteluun.

Luokanopettajakoulutuksen valintakokeisiin osallistuneiden opiskelijoiden kuvailua ja vertailua valintakriteerien sekä opettajan minäpystyvyyteen, vuorovaikutustaitoihin ja ammattikuvaan liittyvien itsearviointien valossa

Harri Pitkäniemi, Helsingin yliopisto; Anna-Mari Lindeberg, Joensuun yliopisto

harri.pitkaniemi@helsinki.fi, anna-mari.lindeberg@joensuu.fi

Tutkimuksemme tavoitteena on kuvailla ja vertailla luokanopettajakoulutuksen valintakokeisiin osallistuneiden opiskelijoiden menestystä valintakokeessa ja heidän itsearviointejaan opettajan minäpystyvyydestä, omista vuorovaikutustaidoistaan ja opettajan ammattikuvista. Opettajankoulutus ei lähde liikkeelle nollapistestä, vaan kaikilla koulutukseen hakeutuvilla on käsityksiä mm. oppimisesta, opettamisesta ja ammatti-ihanteista. Luokanopettajakoulutuksen valintaprosessiin sisältyy kaikille yhteisiä valintakriteereitä – kuten aikaisempi opintomenestys, VAKAVA-koe ja soveltuvuusarviointi. Tutkimuksemme tavoitteena on selvittää näiden kriteerien merkitystä valituksi/hylätyksi tulemiseen sekä sitä, miten hakijat näkevät itsensä mahdollisen opettajankoulutuksen ja opettajauran alkuvaiheessa. Tutkimuksemme aineisto koostuu rekistereistä saaduista tiedoista ja valintakoepäivinä kerätystä lyhyestä kyselyaineistosta. Tutkimuksen kohteena ovat vuosina 2008 ja 2009 Savonlinnan opettajankoulutuslaitokseen luokanopettajan koulutuksen valintakokeisiin osallistuneet hakijat (N=227). Hakijoiden itsearviointiin perustuvan aineiston osalta hyväksytyt ja ei-hyväksytyt ovat keskinäisen vertailun perusteella varsin samanlaisia. Vain kasvatustieteellinen ammattikuva painottuu hieman enemmän valituksi tulleilla. Tutkimukseen osallistuvien hakijoiden vastaukset heijastavat varsin myönteisiä opettajan minäpystyvyyteen

liittyviä uskomuksia, mutta toisaalta myös kodin merkitykseen oppilaan koulumenestyksen selittäjänä uskottiin.

Koulun ja kodin yhteistyö – haaste opettajankoulutukselle

Marjaana Soininen, Turun yliopisto

marjaana.soininen@utu.fi

Koulun ja kodin yhteistyö on yksi tutkimuksen kesto teemoista, jonka suosio nostaa päätään noin kymmenen vuoden sykleissä. Teema on myös yksi kritiikin kohde arvioitaessa opettajankoulutuksen sisältöjä. Olen vuosia seurannut opetusharjoittelusta opiskelijoiden antamaa palautetta ja vuosi vuoden jälkeen palaute on samansuuntaista – koulun ja kodin yhteistyön vähäisyys harjoittelun aikana. Samanlaisen tuloksen ovat myös Tirri ja Niemi (1997) saaneet tutkimuksessaan, missä vuonna 1995 valmistuneet opettajat (n=204) ja opettajankouluttajat (n=63) arvioivat koulutuksen antamien valmiuksien toteutumista; yhteistyö vanhempien kanssa sijoittui 10 heikoimmin saavutetun tavoitteen joukkoon. Itse, kyseistä teemaa Rauman opettajankoulutuslaitoksella opettavana, olen usein miettinyt, millainen opetus ja ohjaus antaisivat perustavan valmiuden yhteistyön tekemiseen. Toteutin alustavan kyselyn syksyllä 2008 luento-osuuteni alussa. Opiskelijat saivat vastata kahteen kysymykseen: (1) Miten koulun ja kodin yhteistyö on toteutunut harjoittelujesi aikana? (2) Millainen on paras muistosi koulun ja kodin yhteistyöstä omalta kouluajaltasi. Vastaajia (n=25) pyydettiin kertomaan, mitkä harjoittelujaksot he olivat jo suorittaneet. Omaa muistelua ei rajoitettu mihinkään tiettyyn luokka-asteeseen. Tulokset osoittavat, että harjoittelun aikana koulun ja kodin yhteistyö on varsin rajoittunutta ja opiskelijan jäädessä usein siitä ulkopuoliseksi. Myös omat muistot liittyivät hyvin perinteisiin yhteistyömuotoihin tai niitä ei muistunut mieleen lainkaan. Tulen jatkamaan tutkimusta.

Koulututkimus ja toimijat

Helena Rajakaltio & Eija Syrjäläinen, Tampereen yliopisto

helena.rajakaltio@uta.fi

Esityksemme perustuu Hämeenlinnan luokanopettajakoulutuksessa kehittämäämme vuorovaikutteisen koulutuksen malliin ja siitä saatuihin kokemuksiin, jotka ovat virittäneet ko. mallin kehittämiseen liittyvää tutkimusta. Koulutuksen ideana on rakentaa siltaa koulututkimuksen, koulun kehittämisen, käytännön koulutyön ja opettajankoulutuksen välille. Koulutuksessa kentällä toimivat opettajat, rehtorit, koulupsykologit ja koulutoimen virkamiehet kertovat kokemuksistaan koulun maailmasta sekä ratkaisuihinsa kohdata erilaisia haasteita työn arjessa. Tarinat kehystetään laajempiin tutkimuskonteksteihin, joko vireillä olevien koulututkimusten tai tutkimuskirjallisuuden kautta. Koulutuksessa käytetyllä dialogisella lähestymistavalla on pyritty avaamaan koulumaailmaan liittyvää monimutkaisuutta, epävarmuutta, kaoottisuutta ja jatkuvaa muutosta, joka on kaukana uuden hallintalogiikan teknirationaalisesta kehittämiskonseptista, johon koulutyössä ja sen kehittämisessä törmätään.

Koulutuksesta kerätty aineisto muodostuu opiskelijoiden kirjoittamista opetuksen reflektointiteksteistä. Opettajien tarinat ovat auttaneet opiskelijoita hahmottamaan käytännön ja teorian välistä yhteyttä opettajan työssä. Opettajien omakohtaiset kokemukset ja tarinat ovat avanneet opiskelijoille näköaloja siitä, kuinka yksilöllisyys ja yhteisöllisyys ovat yhteen kietoutuneet opettajan työssä. Se on merkinnyt toisaalta opettajan työn identiteetin monikerroksisuuden ja ammatillisen kehittymisen tärkeyden oivaltamista. Toisaalta opiskelijat ovat ymmärtäneet kuinka opettajan työ liittyy koulun yhteisöllisiin kysymyksiin ja toimintakulttuuriin ja kuinka koulu kytkeytyy laajoihin yhteiskunnallisiin ja koulutuspoliittisiin kehyksiin.

Koulutus ruokkii koulututkimuksen kehittämistä. Vuoropuhelu koulutuksen opetustoimen kentällä toimijoiden ja tutkijoiden välillä auttaa tutkijoita paikantamaan ajankohtaisia koulun kehittämis- ja tutkimushaasteita. Koulututkimukseen kytkeytyvä kehittäminen palvelee koulun kehittämistarpeita, kuten esimerkiksi vireillä olevat tutkimukset kouluhyvinvoinnista ja yhtenäisestä perusopetuksesta. Tutkimus- ja kehittämishankkeiden tuloksia on hyödynnettävissä vuorostaan peruskoulutuksen kehittämisessä.

Tutkiva opettaja -verkosto yhteistyöfoorumina

Eira Korpinen, Jyväskylän yliopisto; Helena Hovila, Tampereen kaupunki

eira.korpinen@jyu.fi

Opettaja työnsä tutkijana (*teacher as researcher movement*) voidaan liittää opettajankoulutuksen cygnaeuslaiseen, ”akateemiseen perinteeseen”. Suomalaisella opettajankoulutuksella on ollut vahvat kansainväliset yhteydet aluksi erityisesti Keski-Eurooppaan ja Pohjoismaihin, myöhemmin Britteinsaarille ja Yhdysvaltoihin. 1970-luvulla peruskoulu-uudistuksen alkaessa ja opettajankoulutuksen siirtyessä yliopistoihin alettiin puhua opettajasta tutkijana. Itsenäisesti toimiva ja tieteellisesti ajatteleva opettaja merkitsee selkeää muutosta opettajan ammattikuvassa maamme itsenäisyyden alkuajoista 1960-luvulle saakka. Vuonna 1979 käynnistyi yhtenäinen, ylempään korkeakoulututkintoon tähtäävä luokanopettajakoulutus, jollaista muissa Euroopan maissa ei vielä esiinny. Oma työtään tutkivia opettajia tarvittiin erityisesti opetussuunnitelmatyöhön, joka siirtyi laajamittaisesti 1990-luvulla paikalliselle tasolle. Silloin alettiin puhua kuntakohtaisista, jopa koulukohtaisista opetussuunnitelmista.

Opettajankoulutuksen perusidea on tutkimuspainotteisuus, joka tarkoittaa sitä, että kaikki kurssit kytetään jollakin tavalla tutkimukseen, mutta erityisesti on huomattava, että tutkimuksellisuus ulottuu myös harjoitteluun. Koulutuksen ja yhteiskunnan vuorovaikutus on toinen mielenkiintoinen juonne, jota on syytä tarkastella erityisesti arvioitaessa kymmenen vuotta sitten perustetun Tutkiva opettaja -verkoston toimintaa. Maassamme harjoitettu koulutuspolitiikka on vaikuttanut monin tavoin verkostoon liittyneiden opettajien työhön ja sitä kautta myös verkoston toiminnan painotuksiin. Opettajien tekemän kehittämistutkimuksen ytimessä on kuitenkin oppilas – lapsi tai nuori, jonka ääni opettajien tutkimuksissa myös kuuluu.

Tutkiva opettaja -verkosto on toiminut opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen foorumina samalla, kun siihen on liittynyt tutkimus- ja julkaisutoimintaa. Kaikki tämä on merkinnyt yhdessä tutkimisen ja kollegiaalisen oppimisen mahdollisuutta sekä ammatillisen kasvun ja voimaantumisen kokemusta. Julkaisutoiminta on ollut keskeinen osa verkoston näkyvää toimintaa. Tällä hetkellä on suunnattava katse tulevaisuuteen. Miten kohdata yhdessä opettajien kanssa niitä haasteita, joita monikulttuurinen tietoyhteiskunta, sen globaali muutos ja murros asettaa opettajan työlle sekä tutkivalle opettajuudelle? On pohdittava keinoja, joilla haasteisiin voidaan vastata. Opettajien verkostoituminen eri muodoissaan on toimintamuoto, jota tukemalla ja kehittämällä voidaan edistää oppivan organisaation tavoitteiden saavuttamista. Tutkivien opettajien verkosto on suuntaamassa toimintaansa uusiin haasteisiin, jotka liittyvät opetussuunnitelmien tutkimuspohjaiseen kehittämiseen ja samalla opettajien jatkokoulutusmahdollisuuksien parantamiseen. Tutkivat opettajat voisivat olla kunnille opettajien täydennyskoulutuksen resurssi. Mikä rooli opettajilla on tiedeyhteisössä ja erityisesti kasvatustieteissä? Mihin opettaja tarvitsee tutkimusta ja tiedeyhteisöä?

Opiskelijavalinnan, opettajakoulutuksen ja kouluopetuksen, yhteensoinnuttaminen: tilannekuvaa, näkökulmia ja käsittevälineitä

Pekka Kosonen, Jyväskylän yliopisto; Tuula Laes, Turun yliopisto; Tiina Nikkola & Pekka Rähkä, Jyväskylän yliopisto

pekka.a.kosonen@jyu.fi

Monet koulunpidon ja opetuksen ongelmat aiheutuvat siitä, etteivät koulun sisäiset rakenteet, opettajuutta koskevat käsitykset sekä opettajien toiminta- ja ajatustavat kylliksi resonoi aikaan ja kontekstiin. Oppilaiden psykososiaaliset ongelmat lisääntyvät, samoin ristiriidat kotien suuntaan. Työ on monimutkaistunut, mutta opettajakoulutus jättää kielteisiä viestejä vaille huomiota, eikä valmenna riittävästi arjen ongelmien ja epävarmuuden kohtaamiseen, yllättäviin tilanteisiin ja luovaan ongelmaratkaisuun. Osalle opettajista työ on enemmän rasittavaa ja kuluttavaa kuin antoisaa.

Opettajuuden instituutioasema ja arvostus Suomessa ovat vahvoja (Nummenmaa & Välijärvi 2006). Ammattia koskevat käsitykset siirtyvät sukupolvelta toiselle, tukien vanhentuneita rakenteita ja toimintamalleja. Niin opettajista kuin opettajiksi hakevista suurin osa korostaa tottelemista, sääntöjä ja auktoriteettien kunnioittamista. Maahanmuuttajaoppilaiden tai muutoin ”toisenlaisten” oppilaiden läsnäolo luokassa saattaa paljastaa koulun käytäntöjen ja opettajan näkökulman yksipuolisuuden.

Koulunpitoa, opettajuutta ja opiskelijavalintaa käsitellään usein hallinnon termein ja sekä toimenkuva- ja ominaisuusluetteloin, jotka kuitenkin sivuuttavat ilmiöiden ominaislaadut, joten ne eivät voi hedelmällisesti avata uusia ratkaisujakaan.

Hyödylliset käsittevälineet artikuloiivat vuorovaikutuksissa kehkeytyviä merkityksiä, tunteita, kokemuksia ja toimintatapoja.

Opettajankoulutuksessa tulisi mallittaa ajan yhteiskunnassa hyviksi todettuja toimintarakenteita, mm. työstämällä aitoja ongelmia. Jokaisessa opettajankoulutusyksikössä tulisi virittää kokeiluja, joissa tutkitaan resonanssivaisia toimintarakenteita ja -tapoja.

Esimerkkinä kuvailemme Jyväskylän yliopiston OKL:ssa käynnissä olevaa kokeilua, jossa intensiiviseen toimintaan liittyy monipuolinen havainnointi, tutkimus ja keskustelu. Kokeilu on uudistanut myös opiskelijavalinnan ajattelua ja menetelmiä.

Saako Suomen koululaitos hyviä opettajia? Opettajankoulutuksen antamat valmiudet opetushallinnon toimijoiden ja vastavalmistuneiden opettajien arvioimana

Kari Korhonen & Pertti Väisänen, Joensuun yliopisto

pertti.vaisanen@joensuu.fi

Opettajankoulutuksen vaikuttavuus on ollut viime vuosikymmenet niin koulun kenttäväen, opetushallinnon kuin opettajankouluttajien – ja vähäisessä määrin myös tutkijoiden – kiinnostuksen kohteena. Yhteiskunnallisen muutoksen ja opettajankoulutuksen akatemisoitumisen myötä opettajankoulutukseen ja opettajan professioon kohdistuvat odotukset ovat muuttuneet ja käyneet entistä moninaisemmiksi, ja ainakin osin ristiriitaisiksi. Tutkimuksin on selvitetty lähinnä vastavalmistuneiden opettajien näkemyksiä siirtymisestä työelämään. Tämän tutkimuksen tarkoitus oli kartoittaa rehtoreiden (n=381) ja sivistystoimen johtajien (n=24) näkemyksiä opettajankoulutuksen antamista valmiuksista kohdata koulutyön arki sekä selvittää millaisia sisältöjä ja aineyhdistelmiä koulutuksessa tulisi olla yhtenäisen peruskoulun, lähitulevaisuuden ja kaukaisemman tulevaisuuden tarpeisiin peilaten. Opetushallinnon toimijoiden näkemyksiä vertaillaan vastavalmistuneiden opettajien (n=108) kokemuksiin. Aineisto kerättiin valtakunnallisesti vuosina 2007 ja 2008 verkkokyselyiden avulla ja eräästä itäsuomalaisesta yliopistosta valmistuneiden alumnien joukosta. Kyselylomakkeessa oli 51 väittämätyyppistä (1–5) ja 9 avointa kysymystä. Aineisto käsiteltiin määrällisin ja laadullisin menetelmin mixed methods -lähestymistapaa käyttäen. Faktorianalyysin avulla tiivistetyt 7 valmiusdimensiota skaalattiin asteikolle 1–5. Opetushallinnon toimijoiden mukaan koulutus antaa parhaat valmiudet opetusteknologiassa (KA=4,0) ja heikoimmat ”uusien haasteiden” kohtaamisessa (KA=3,3). Opetushallinnon edustajat arvioivat valmiudet kaikilla osa-alueilla merkittävästi paremmiksi kuin opiskelijat. Rehtoreiden vastauksissa myös kouluasteen mukaan oli merkittäviä eroja. Laadullisen aineiston analyysi osoitti tulevaisuuden haasteiden kohdistuvan erilaisten oppilaiden kohtaamiseen, yhteistyöongelmiin kodin ja koulun välillä sekä työyhteisöllisiin valmiuksiin.

Minkälaisen opettajankoulutuksen rakentaisimme nyt, jos sitä ei olisi keksitty?

Jorma Enkenberg, Henriikka Vartiainen & Anu Liljeström, Joensuun yliopisto

jorma.enkenberg@joensuu.fi

Opettajankouluksemme rakenne ja sisällöt perustuvat keskeisiltä osin 1970-luvun ajatteluun kompetensseista, joita opettajalta vaaditaan, jotta he kykenevät vastaamaan niihin odotuksiin ja vaatimuksiin, jotka yhteiskunta eduskunnan kautta on opetus- ja kasvatustyölle asettanut. Kovin moni asia on kuitenkin muuttunut sitten 1970-luvun. Onnistuuko nykytuotoinen opettajankoulutus tuottamaan opettajia, jotka kykenevät riittävässä määrin vastaamaan niihin muuttuneisiin tarpeisiin ja odotuksiin, joita kehityksessä oleva tieto- ja innovaatiokeskeinen yhteiskunta siltä edellyttää?

Monet tutkijat pitävät Internetiä yhtenä viime aikojen suurimmista sosiaalisista innovaatioista. Yliopistoon pyrkivät opiskelijat ovat pian kaikki syntyneet Internetin aikakaudella. Tieto- ja innovaatiokeskeinen yhteiskunta yhdessä Internetin tarjoamien palvelujen kautta haastaa uudella tavalla käsityksemme opettajankoulutuksen rakenteesta, sisällöistä sekä niistä

oppimisympäristöistä, jotka voivat välittää tietoa ja osaamista, jota muotoutumassa oleva 21. vuosisadan yhteiskunta odottaa.

Mikäli haluamme kouluttaa opettajia, jotka kykenevät opettamaan oppilaille 21. vuosisadan yhteiskunnan haastamia tietoa ja taitoja, opettajankoulutuksen soveltamassa pedagogiikassa tulee korostaa itseoppimista, horisontaalisia organisaatorakenteita, yhteistä vastuuta sekä omistajuutta, liittymistä yhteisöihin, vuorovaikutusta, autenttisia oppimistehtäviä sekä tieto- ja viestintätekniiikan käytössä Internetin palveluja. Jos opettajankoulutus pitäisi keksiä nyt, sen tulisi perustua edellähahmotellulle osallistavalle pedagogiikalle.

Esityksessä rakennetaan teoreettinen viitekehys osallistavalle pedagogiikalle opettajankoulutuksessa sekä raportoidaan opiskelijoiden kokemuksia ja saavutuksia yhdeltä kasvatustieteen syventävien opintojen Luova projekti -kurssilta, missä ko. pedagogiikkaa on validoitu design-tutkimuksen keinoin.

KOULUTUKSEN ARVIOINTI

Esko Korkeakoski & Heikki Lyytinen (Jyväskylän yliopisto)

Itsearviointi suomalaisissa yliopistoissa: arvoja, kehittämistä ja imagon rakentamista

Mira Huusko, Helsingin yliopisto

mira.huusko@helsinki.fi

Yliopistoihin on kohdistunut erilaisia vaatimuksia erityisesti viimeisen kahdenkymmenen vuoden ajan. Muun muassa tulosohtaukseen ja uuteen julkisjohtamiseen siirtyminen ovat vaikuttaneet nyky-yliopistojen toimintoihin. Yliopistoissa on vaadittu erityisesti 1990-luvun alusta lähtien yliopistojen tuloksellisuuden, laadun ja vaikuttavuuden huomioimista, joita seurataan erilaisilla sisäisillä ja ulkoisilla arvioinneilla sekä laadunvarmistusjärjestelmillä. Yliopistojen itsearvioinnista kerrotaan kahden eri aineiston avulla, joita ovat suomalaisten yliopistojen vuosina 1993–2003 tuottamat yliopistotason itsearviointiraportit sekä laitostason toimijoille tehdyn kyselyn vastaukset. Tutkimuskysymykset ovat:

- Millaisia käsityksiä yliopistoissa ja laitoksilla on itsearvioinnin ilmiöstä ja käsitteestä?
- Kuka tai mikä on itsearviointien itse?
- Mitä aineiston pohjalta voidaan päätellä organisatorisen identiteetin ja imagon rakentamisesta itsearviointien avulla?

Aineistoa analysoidessa hyödynnettiin laadullista sisällönanalyysia.

Itsearviointeja koskevilla käsityksillä painotettiin kehittämistä, voimaantumista sekä oman toiminnan ainutlaatuisuutta. Keskeistä yliopistotason itsearviointiraporteissa näytti olevan kuvailevan tekstin tuottaminen. Itsearvioinnin käsitettä pidettiin annettuna itsestäänselvyytenä, jota ei tarvitse sinällään määritellä tai kyseenalaistaa.

Itsearviointien itse näyttäytyy verkostona, johon vaikuttavat kansallinen ja kansainvälinen koulutus- ja talouspolitiikka, yliopiston ja yliopistolaitoksen historia sekä ajankohtaiset painotukset arvioinnissa ja yliopistohallinnossa. Erityisesti ulkopuolisille tehtyjä itsearviointiraportteja ja saatuja laatuksikkönimityksiä käytettiin imagon rakentamistarkoituksissa. Itsearviointiraportit toimivat myös organisatorisen identiteetin sekä laitoksen ja yliopiston yhteisen ymmärryksen ja arvopohjan rakennusvälineinä.

Taito- ja taideaineita opettavien opettajankouluttajien pohdintoja ja itsearviointia akateemiseen opettajankoulutukseen liittyen

Heikki Ruismäki & Inkeri Ruokonen, Helsingin yliopisto

heikki.ruismaki@helsinki.fi, inkeri.ruokonen@helsinki.fi

Akateemisen luokanopettajankoulutuksen aikana yliopiston opetushenkilökunnan muodolliset kelpoisuudet ovat nousseet merkittävästi eri puolilla Suomea. Helsingin yliopiston noin kahdestakymmenestä päätoimisesta taito- ja taideaineiden (yliopisto)lehtorista kymmenellä oli tohtorin tutkinto vuonna 2009. Muutos kolmenkymmenen vuoden takaiseen tilanteeseen on merkittävä. Tämä pätevyiden muutos heijastuu eri tavalla myös opettajankouluttajien ajatteluun ja toimintaan.

Akateemisen opettajankoulutuksen 30-vuotisjuhlavuonna pyysimme Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteenlaitoksella työskenteleviä taito- ja taideaineita opettavia opettajankouluttajia reflektoimaan mm. seuraavia näkökulmia omaan työhönsä ja sen muuttumiseen liittyen: Mitä on akateemisuus tutkivan opettajan omassa asiantuntijuudessa taito- ja taideaineissa? Millaisia ulottuvuuksia akateemisuus on tuonut asiantuntijuuteen, omaan työn kuvaan ja sen muuttumiseen? Kysely tehtiin Helsingin yliopiston taito- ja taideaineiden henkilöstölle. Vastauksia saatiin 10/20. Ainedidaktinen kirjo vastaajien keskuudessa oli laaja käsittäen liikunnan, kuvataiteen ja musiikin ainedidaktikkojen itsearvioinnit.

Itsearvioinnin perustuvan sähköpostikyselyn tuottamaa aineistoa tarkastellaan akateemiseen asiantuntijuuteen ja opetussuunnitelmien toteutumiseen liittyvän kirjallisuuden valossa.

Nostamme esiin niitä aineistosta keskeisesti nousseita käsityksiä ja arviointeja, jotka heijastanevat laajemminkin taito- ja taideaineiden opettajien kokemaa todellisuutta erityisesti akateemisen asiantuntijuuden pohjalta (ks. Patton 1997; Hakkarainen, Palonen ja Paavola 2002). Opettajankouluttajien pohdinnat ja arvioinnit avaavat taito- ja taideaineiden ainedidaktista näkökulmaa muuttuvan opettajankoulutuksen moninaisuudessa ja sen toimivuuden arvioinnissa.

Asiasanat: akateemisuus, arviointi, pätevyudet, professio, asiantuntijuus, muuttuva opettajuus

Miten opettajankoulutuksen musiikin opetus on tukenut luokanopettajan työtä?

Marja-Liisa Kraft, Jyväskylän yliopisto

marja-liisa.t.kraft@jyu.fi

Tutkimus kartoittaa luokanopettajankoulutuksen opetussuunnitelman musiikinopetusta ja etsii vastausta kysymyksiin mitkä OKL:n musiikin opetuksen osa-alueet ovat erityisesti tukeneet luokanopettajan työtä, mikä opetuksessa on ollut turhaa ja mitä uutta tulisi mielestäsi sisällyttää opintoihin. Lisäksi selvitetään musiikkioppilaitosten solististen kurssitutkintojen suhdetta OKL:n musiikinopetukseen. Opettajankoulutuksen opetussuunnitelma pohjautuu konstruktivistiselle oppimiskäsitykselle, jonka mukaan koulutus luo pohjan työelämässä tapahtuvalle asiantuntijuuden kehittymiselle. Tutkimus on toteutuvan, opetetun ja opitun opetussuunnitelman tarkastelua. Tulokset viestivät miten yliopiston opetussuunnitelman pedagoginen taso ja opetuksellinen osaaminen toteutuvat opettajankoulutuksen musiikissa. Sisältöjen toteutumista ja arviointia pohditaan esteettisen ja praksialisen musiikkikasvatuskulttuurien näkökulmista.

Kysely musiikin osa-alueiden arvioinnista on lähetetty 2000-luvun puolivälissä Jyväskylän yliopistosta valmistuneille luokanopettajille (n=158). Haastateltavien työelämäkokemus tuo tarkasteluun asiantuntijanäkökulmaa. Tutkimusongelma on ohjannut tutkimustapaa siten, että opetuksen määrällisen ja laadullisen menetelmän synerginen käyttö on ollut luontevaa. Luokanopettajan työtä tukeneet musiikinopetuksen osa-alueet on arvioitu yleisellä tasolla numeerisesti (1–5). Esseevastaukset syventävät ja selkiyttävät vastaajien kokemuksia. Menetelmien yhteiskäyttö, ”mixed method”, tuo tulosten analyysiin lisäarvoa ja validiteettia. Tutkimustulosten mukaan toiminnallinen musiikinopetus tuottaa eniten työkaluja, pedagogisia työvälineitä, luokanopettajan arkeen. Musiikkiopistopohjainen solistinen kurssitutkinto ei yksin korvaa vapaan säestyksen pedagogista sovellusta. Lisäksi käytettyjen oppimateriaalien ja musiikin eri osa-alueiden sisältöjen toivotaan tukevan työelämän konkretiaa.

Opetussuunnitelman valinnaiskursseiden merkitys korostuu arvioinnissa.

Avainsanat: opettajankoulutuksen musiikinopetussuunnitelma, luokanopettajan asiantuntijuus, musiikillinen valmiuspedagoginen työväline

Opettajien näkemykset oppilaidensa työskentely- ja sosiaalisista taidoista ja näiden arvioiden yhteys lasten ei-kielellisiin päättely- ja ajattelutaitoihin

Mari-Pauliina Vainikainen, Helsingin yliopisto

mari-pauliina.vainikainen@helsinki.fi

Oppimaan oppimisen arvioinnissa tarkastellaan elinikäisen oppimisen kannalta oleellisia valmiuksia, jotka kehittyvät kouluopetuksen seurauksena, vaikka ne eivät liity suoraan opetussuunnitelmassa määriteltyihin oppiainekohtaisiin tavoitteisiin. Oppimaan oppimisella tarkoitetaan taitoa ja halua sitoutua uudenlaiseen tehtävään. Sitä mitataan arvioimalla lasten yleisiä ajattelu- ja päättelytaitoja sekä kokoamalla lapsilta, opettajilta ja vanhemmilta tietoa lasten oppimiseen liittyvistä uskomuksista ja muista tekijöistä.

Helsingissä vuonna 2007 käynnistyneessä pitkittäistutkimuksessa seurataan noin 800 oppilaan oppimaanoppimisvalmiuksien kehittymistä läpi koko peruskoulun. Tässä esitelmässä tarkastellaan, millaisessa yhteydessä 1. luokan oppilaiden ei-kielelliset päättely- ja ajattelutaidot ovat havaintoihin, joita opettaja on tehnyt oppilaidensa työskentely- ja sosiaalisista taidoista. Työskentely- ja sosiaalisten taitojen on kansainvälisissä tutkimuksissa todettu olevan yhteydessä koulusuoriutumiseen. Oppimaan oppimisen viitekehuksesta koulusuoriutuminen voidaan käsittää osaamisen ja uskomusten eräänä ilmenemismuotona.

Pitkittäistutkimuksen edetessä oppilaiden työskentely- ja sosiaalisia taitoja on tarkoitus tarkastella tekijöinä, jotka ovat yhteydessä oppimiseen liittyvien asenteiden ja uskomusten muotoutumiseen. Toisaalta mielenkiinnon kohteena on, miten lasten kognitiivisissa tehtävissä osoittama osaamisen taso heijastuu opettajien arvioihin oppilaistaan. Tässä esitelmässä esiteltävät ensimmäisen vaiheen tulokset tulevat toimimaan pohjana tuleville tarkasteluille.

Pakkopullaa? Vastavalmistuneiden opettajien akateemisen orientaation ja työmarkkinatilanteen yhteys

Visa Tuominen, Juhani Rautopuro & Antero Puhakka, Joensuun yliopisto

visa.tuominen@joensuu.fi, juhani.rautopuro@joensuu.fi, antero.puhakka@joensuu.fi

Opettajankoulutus antaa pätevyyden lastentarhasta aikuisoppilaitoksiin ja mahdollisuuden tieteellisiin jatko-opintoihin. Esityksessä tarkastellaan vastavalmistuneiden luokan- ja aineenopettajien työmarkkinatilannetta, heidän näkemystään pro gradu -tutkielman aiheen sekä tutkielman arvosanan vaikutuksesta työmarkkinatilanteeseen, jatko-opintojen yleisyyttä sekä vastavalmistuneiden akateemista orientaatiota.

Joensuun yliopistosta 2003–2006 valmistuneiden luokan- ja aineenopettajien työmarkkinatilannetta on selvitetty vuosittaisella sijoittumistutkimuksella valmistumisvuoden jälkeisessä huhtikuussa. Eri vuosien yhdistetyssä aineistossa on 840 luokan- tai aineenopettajan vastaukset (noin 60 % valmistuneista).

Vastavalmistuneiden opettajien työmarkkinatilanne vaikuttaa hyvältä. Aineenopettajista 5 % ja luokanopettajista vain 2 % oli työttömänä. Joka kahdeskymmenes (5 %) aineenopettaja työskenteli apurahalla, luokanopettajista joka viideskymmenes (2 %). Vain 6 % luokanopettajista ja 7 % aineenopettajista arvioi, että heidän pro gradu -työnsä aiheella oli ollut merkitystä työllistymiselle. Lähes yhtä vähäiset olivat näkemykset pro gradun arvosanan vaikutuksesta työllistymiseen: aineenopettajat 8 % vs. luokanopettajat 2 %. Vain harvat olivat ilmoittautuneet jatko-opintoihin.

Akateeminen orientaatio, kuten tutkiva opettajuus on kirjattu peruskoulussa ja lukiossa opetettavien aineiden valtakunnallisiin opetussuunnitelmiin muun muassa tutkimusmenetelmällisin tavoittein. Tulostemme perusteella on kysyttävä tarkoittaako opettajakoulutukseen sisältyvä pro gradu -tutkielma vain ”pakkopullaa” joka tulee suorittaa, saadakseen muodollisen pätevyyteen ja matkalipun ”oikeisiin” töihin.

Erityispedagogiikan tulevaisuus alan asiantuntijoiden kertomana

Helena Sume & Erika Puro, Jyväskylän yliopisto

helena.sume@jyu.fi, erika.puro@jyu.fi

Erityispedagogiikka on kasvatustieteisiin kuuluva, poikkitieteellinen ja soveltava tieteenala, joka tutkii niiden yksilöiden ja ryhmien oppimista, kasvatusta ja koulutusta, joiden tarpeisiin enemmistölle suunnatut järjestelyt eivät sovi. Tieteenalaa määrittää vahva käytännöllinen orientaatio ja sen suhde ympäröivään yhteiskuntaan on läheinen. Viime vuosina erityispedagogiikka on elänyt monella tavoin murrosvaihetta sekä yhteiskunnassa että tiedeyhteisössä tapahtuneiden muutosten myötä. Muutokset herättävät kysymään: mitä erityispedagogiikka on tänä päivänä ja mihin suuntaan sitä tulisi jatkossa suunnata? Esityksen tavoitteena on tarkastella, miten tieteenalan asiantuntijat arvioivat erityispedagogiikan tulevaisuutta: sen kehityssuuntia ja asemaa korkeakoulujärjestelmässä. Tutkimusaineisto koostuu 10 erityispedagogiikan professorin ja neljän tieteenalan asiantuntijan teemahaastatteluista. Tutkimus on osa syksyllä 2009 Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan yksikössä käynnistynyttä laajempaa ”Missä olet, minne menet erityispedagogiikka” -hanketta.

Tutkimuksesta saatujen alustavien tulosten perusteella erityispedagogiikan asiantuntijat näkevät tieteenalan tulevaisuuden eri tavoin. Tuloksista voidaan löytää useita erilaisia tulevaisuusnäkyymiä, joita määrittävät sekä arvioitsijoiden henkilökohtaiset arvot sekä yleisemmät käsitykset tieteenalan suuntaviivoista.

Suuntana tulevaisuus – kokemuksia kouluyhteisöjen kehittämishankkeista

Kari Kumpulainen & Laura Määttä, Oulun yliopisto

kari.kumpulainen@oulu.fi, laura.maatta@oulu.fi

Tulevaisuudessa kouluyhteisön tavoitteita ja kehitystyötä tukevat joustava pedagoginen ajattelu, moderni koulurakentaminen sekä korkeatasoisen teknologian hyödyntäminen mielekkäällä, oppimista tukevalla tavalla. Pelkkä investointi uuteen teknologiaan ei kuitenkaan takaa sen täysimääräistä ja tehokasta hyödyntämistä opetuksessa ja oppimisessa (ks. Lipponen et al. 2004). Tieto- ja viestintätekniikan (tv) mielekäs hyödyntäminen riippuu paljolti siitä, millaista toiminta- ja oppimiskulttuuria niiden avulla luodaan (Hakkarainen 2001). Future School Research Center (FSR, Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta) tutkii Oulun kouluilla meneillään olevien ja jo toteutettujen kehittämishankkeiden vaikuttavuutta koulun toimintakäytänteisiin. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys tarkastelee teknologiaperustaisten innovaatioiden hyödyntämistä oppivan organisaation (Moilanen 2001), tutkivan oppimisen (Hakkarainen et al. 2005) sekä itseohjautuvuuden käsitteen (Deci & Ryan 2006) näkökulmista. Tutkimusaineisto tähän vertailevaan tutkimukseen kerätään verkkopohjaisena survey-kyselynä kymmeneltä Oulun kaupungin Smart School -verkostoon kuuluvalla kehittämiskoululla sekä kymmeneltä mainitun verkoston ulkopuoliselta Oulun koululta. Informanteina toimivat koulujen rehtorit, opettajat sekä oppilaat (N=4000). Aineistoa syvennetään haastattelemalla yhden kehittämiskoulun (Oulujoki) henkilökuntaa ja oppilaita. Tutkimus tuottaa tärkeää tietoa kehittämishankkeiden vaikuttavuudesta kouluyhteisöjen toimintaan. Tässä esityksessä kuvataan hankkeen teoreettista taustaa, metodologisia ratkaisuja sekä alustavia tuloksia.

Arviointikohteena vapaan sivistystyön opettajien työ ja osaaminen

Heikki Silvennoinen, Jyväskylän yliopisto

heikki.silvennoinen@jyu.fi

Vapaan sivistystyön opettajista, heidän työstään ja työoloistaan on tehty tutkimusta selvästi vähemmän kuin muista opettajaryhmistä (esimerkiksi peruskoulunopettajista tai yliopisto-opettajista). Tutkimuksen ja kiinnostuksen vähäisyys lienevät oire vapaan sivistystyön opettajien marginaalisesta asemasta ammattikunnan kentällä. Toisaalta vapaata sivistystyötä tekevät voidaan nähdä pikemmin osana kansalaisyhteiskuntaa kuin virallista koulutusjärjestelmää.

Varsinkin 1990-luvulta lähtien niin valtiollisen kuin EU-tason koulutuspolitiikan tekijät ovat aiempaa enemmän osoittaneet kiinnostusta vapaata sivistystyötä kohtaan. Vapaan sivistystyön halutaan ottavan huolehtiakseen tulevaisuudessa uusia tehtäviä. Vastaavasti vapaan sivistystyön opetushenkilöstön pitäisi kehittää yhä tietoisemmin osaamistaan näiden odotusten mukaisesti.

Vuonna 2009 tehdyllä vapaan sivistystyön opetushenkilöstölle suunnatulla kyselyllä haluttiin täsmentää kuvaa muun muassa vapaan sivistystyön opetushenkilökunnan asemasta, määrästä ja rakenteesta, työoloista sekä kelpoisuudesta ja osallistumisesta täydennyskoulutukseen.

Esitelmä rakentuu metodologista pohdintoja ja kyselyn tuloksista.

Helsinkiläisten lukiolaisten käsitykset Suomen yhteiskunnallisesta kehityksestä 1990-luvun alun laman jälkeisenä aikana

Marko van den Berg, Helsingin yliopisto

mberg@mappi.helsinki.fi

Olen valmistelemassa tutkimusta, jonka tavoitteena on saada tietoa siitä, millaiseksi haastattelemani lukiolaiset hahmottavat Suomen taloudellis-yhteiskunnallisen kehityksen pääpiirteet 1990-luvun alun laman jälkeisenä aikana. Olen kiinnostunut saamaan tietoa myös siitä, millaisia tulevaisuudenodotuksia lähimenneisyys lukiolaisten mielissä avaa. Marraskuun lopulla minulla lienee esittää ainakin joitakin alustavia tutkimustuloksia.

Keräsin tutkimukseni empiirisen aineiston haastattelemalla keväällä 2009 noin kahtakymmentä helsinkiläisten harjoittelukoulujen lukiolaista, jotka olivat pääosin suorittaneet lukion pakolliset yhteiskuntaopin opinnot. Tutkimustulokset antavat tietoa nuorten

yhteiskunnallisesta ajattelusta ja ne saattavat avata joitakin näkökulmia myös lukion yhteiskuntaopin opetukseen. Kyseessä oli ns. teemahaastattelu, jossa kysymysten aihepiirit on luotu etukäteen lukkoon, mutta muuten haastattelutilanne pyritään pitämään mahdollisimman vapaamuotoisena ja keskustelunomaisena. Opiskelijoille näytettiin haastattelutilanteessa myös erityyppisiä Suomen taloudellis-yhteiskunnallista kehitystä kuvaavia tilastoja, joita he saivat kommentoida. Opiskelijoiden vastauksia peilataan yhteiskunta- ja taloustieteen piirissä esitettyihin arvioihin Suomen viimeaikaisen kehityksen pääpiirteistä. Haastattelujen analysoinnissa pyritään löytämään ns. merkitysluokkia, jotka eivät anna suoraan yleistettävissä olevaa tietoa, mutta voivat kuitenkin kertoa jotain lukioikäisten nuorten ajattelusta hieman laajemminkin. Olen käyttänyt samaa tutkimusmetodia myös vuonna 2007 julkaistussa väitöskirjatutkimuksessani *Yksi historia monimutkaistuvassa maailmassa*.

Perusopetuksen finskan ominaispiirteet: oppimäärät ja arvostelu

Outi Toropainen, Oulun yliopisto

outi.toropainen@oulu.fi

Tulen alustuksessa pohtimaan perusopetuksen finskan (suomi toisena kotimaisena kielenä Suomen ruotsinkielisissä kouluissa) kahden oppimäärän haasteita, niiden tuomia etuja ja haittoja. Käytän alustukseni taustana vuoden 2001 finskan oppimistulosten kansallisen arvioinnin perusopetuksen 9. luokan tuloksia. Lisäksi osoitan, miten opetusta on tuon arvioinnin jälkeen kehitetty ja miten sitä pitäisi jatkossa kehittää.

Vuoden 2001 arviointi oli ensimmäinen kerta, kun finskan taidoista saatiin kerätyksi tietoa monipuolisesti ja maantieteellisesti kattavasti. Toinen vastaavanlainen valtakunnallinen oppimistulosten arviointi toteutettiin keväällä 2009. Tämän arvioinnin tulokset ovat vielä julkaisemattomia.

Jo ennen näitä arviointeja opettajien keskuudessa tiedettiin, että finskan opetuksella ja oppimisella on muista suomalaisista perusopetuksen oppiaineista poikkeavia piirteitä. Niitä pidettiin ja pidetään osittain yhä julkilausumattomina salaisuuksina ja ”tätä tämä on” - tyyppisinä arjessa hyväksytyinä ilmiöinä. Yhtenä selkeimmistä poikkeavuuksista on oppilaiden arvostelu. Vuoden 2001 kansallinen arviointi osoitti, että Etelä-Suomen ja Länsi-Suomen läänin välillä saattaa olla A-oppimäärässä kahden tai jopa kolmen arvosanan ero suhteessa arvioinnissa menestymiseen. Pitkään haasteena pidettiin kaksikielisiä oppilaita, joita varten 1990-luvun alussa saatiin oma oppimäärä, äidinkielenomainen suomi. Kaksikielisten oppilaiden arvosanat ja arvioinnissa menestyminen on vuoden 2001 tulosten perusteella yhtenäisempää kuin yksikielisten. Tällainen variaatio tuo lisähaasteita paitsi opettajille myös oppimateriaalin laatijoille ja jatkokouluttajille.

Työympäristö siirtyy verkkoon – kuinka käy sosiaalisen kompetenssin?

Marjatta Myllylä & Hanna Torp, Tampereen ammatillinen opettajakorkeakoulu (TAMK)

marjatta.myllyla@tamk.fi, hanna.torp@tamk.fi

Teknologian ja modernin tietoyhteiskunnan peruuttamattoman nopea kehitys suuntaa opettajuutta uuteen maailmaan. Työelämän vaatimukset muuttuvat moninaisemmiksi ja vaikeammin määriteltäviksi verkosto-organisaatioineen, itseohjautuvine tiimeineen sekä globalisaation ja kulttuurienvälisen kollaboraation haasteineen. Työympäristö ja työtiimi ovat yhä useammin verkossa. Uudenlainen työskentely edellyttää erilaista sosiaalista kanssakäymistä kuin mihin olemme tottuneet. Sosiaalinen kompetenssi on edellytys sosiaalisista suhteista selviytymiselle ja niiden ylläpitämiselle. Hyvä sosiaalinen kompetenssi antaa valmiudet empaattisuuteen, yhteistyökykyyn muiden kanssa sekä omien tunteiden ilmaisuun. (Laine 2005.) Nämä taidot ovat olennaisia myös verkossa työskennellessä. Tutkimuksessamme kysymmekin, kuinka oppimisympäristöt ja opettajankoulutus vastaavat työelämän kehittyviin tarpeisiin? Kuinka voimme edistää tasapainoisen sosiaalisen kompetenssin syntymistä virtuaalisten oppimisympäristöjen avulla?

Tutkimuksemme aineisto muodostuu Tampereen ammatillisen opettajakorkeakoulun opiskelijoiden keskusteluista Moodle-oppimisympäristössä sekä Second Life -virtuaalimaailmassa. Tavoitteenamme on tutkia sosiaalisen vuorovaikutuksen ilmenemistä eri ympäristöissä ja erityyppisissä tilanteissa. Tutkimuksessa sovelletaan narratiivista

lähestymistapaa. Tutkimus valmistuu syksyn aikana, joten pääsemme esityksessämme keskustelemaan myös sen tuloksista.

Oppimaan oppiminen EU:ssa ja asennekyselyiden ongelma vertailevassa arviointitutkimuksessa

Sirkku Kupiainen, Helsingin yliopisto

sirkku.kupiainen@helsinki.fi

Arviointi on viime vuosikymmeninä noussut keskeiseksi koulutuspoliittisen ohjauksen välineeksi niin kansainvälisellä kuin kansallisella tasolla. Euroopan unionin nimettyä oppimaan oppimisen yhdeksi kahdeksasta avaintaidosta, jotka EU-maiden tulee taata kansalaisilleen, vuona 1999 alkanut yhteistyö johti yleiseurooppalaisen oppimaan oppimisen testin laatimiseen ja pilotointiin kahdeksassa jäsenmaassa keväällä 2008 (Hoskins & Fredriksson 2008).

Oppimaan oppimisen määritelmän mukaisesti testin kohteena ovat osaaminen ja sen käyttöä ohjaavat asenteet, so. kognitio ja affektio (Hautamäki ym. 2002). Oppilaiden osaamisen ja heidän ilmaisemiensa asenteitten välinen suhde tuottaa kuitenkin kansainvälisissä vertailuissa teoreettisten oletusten vastaisia tuloksia – kiinnostuneimmat ja uuden oppimista eniten arvostavat oppilaat eivät aina olekaan parhaiten menestyneitä (OECD 2007; Hautamäki ym. 2008; Turmo & Lie 2007). Onkin ilmeistä, että asennekyselyihin vastaamisessa esiintyy selviä kulttuurisia eroja, jotka vaikeuttavat tulosten vertailua ja johtopäätösten vetämistä (Buckley 2009). Kysymys on erityisen akuutti jos ja kun oppilaiden asennekysymyksiin antamia vastauksia ajatellaan käytettävän indikaattorina vertailuissa, joilla saattaa olla laajakantoisia koulutuspoliittisia seurauksia.

Nyt pilotoitu EU-testi, johon osallistui kahdeksan monessa suhteessa toisistaan poikkeavaa EU-maata, ja jossa oppilaita pyydettiin varsinaisten testitehtävien ja asennekysymysten lisäksi arvioimaan eri osaamistehtävien kiinnostavuutta ja vaikeutta, tarjoaa välineen tarkastella mahdollisia kulttuurisia eroja oppilaiden tavoissa vastata asennekyselyihin. Alustavat tulokset viittaavat siihen, että suomalaiskoululaisten paljon puhuttu koulukielteisyyssä saattaa ainakin vertailevan tutkimuksen valossa pitkälti olla vain suhteellista haluttomuutta käyttää mittarin ääriarvoja.

”Ei tarvitse olla hyvä, kunhan on paras paikallaolijoista”

Juhani Rautopuro & Antero Puhakka, Joensuun yliopisto

juhani.rautopuro@joensuu.fi, antero.puhakka@joensuu.fi

Tilastomenetelmien opettamisen ja oppimisen ongelmista on runsaasti tutkimusta, joka on keskittynyt muun muassa opiskelijoiden virhekäsitysten, ahdistuksen ja opiskelumotivaation selvittämiseen. Menetelmien opettajista ja heidän ”ansioistaan” oppimiseen on sängen vähän tietoa.

Suomen tilastoseuran esimies Hoffrén ja maailmanlaajuisen tilastotieteilijöiden järjestön varapresidentti, professori Laaksonen pohtivat (HS 23.3.09) lukiolaisten matematiikan taitoja ja tilastollisten menetelmien asemaa lukio-opetuksessa. Suomessa tilastollisia menetelmiä opetetaan lähinnä matematiikan erityisjaksoina todennäköisyysslaskennan ohessa höystettynä pienellä osuudella kuvailevaa tilastotiedettä. Tilanne on ristiriidassa valtakunnallisten opetussuunnitelmien tavoitteiden kanssa.

Roos (2009) ja Tarkkonen (2006) ovat pohtineet tilastollisten menetelmien opetusta yliopistoissa. Menetelmien parissa on monenlaisia toimijoita, joiden koulutus ja kokemus ovat kirjavia. Asia voidaan ymmärtää rikkaudeksi, mutta olisi myös pohdittava ammattitaidon takaavia standardeja. Ongelmana näyttäisi olevan myös se, että mitä helpommin tilastolliset menetelmät ovat (esim. SPSS-ohjelmisto) yleisesti käytettävissä, sitä vähäisemmäksi käy tilastotieteen arvostus.

Peruskoulun opettajalla on oltava opetettavasta aineesta vähintään 60 opintopisteen opinnot. Yliopisto-opettajilta puolestaan vaaditaan virantäyttöselosteessa määritelty alan koulutus. Tilastollisten menetelmien opetukseen ei soveltavissa tieteissä ole mitään muodollisia pätevyysvaatimuksia. Nykyaikaiset menetelmät, joita kaivataan esimerkiksi jatko-opinnoissa jäävät vaille käyttöä ja opetusta, eikä niitä hallita tai haluta käyttää. On ajan hukkaa opettaa menetelmiä opiskelijoille ja tutkijoille, jotka eivät hallitse menetelmien perusteita (Rumsey 2002), sillä suuri osa uuden opetukseen varatusta ajasta menee perusasioiden kertaamiseen.

Esityksessä luodaan katsaus tilastollisten menetelmien opetuksen tilaan ja myös oppimateriaalin laatuun soveltavissa tieteissä.

KOULUTUSSOSIOLOGIA JA -POLITIikka

Janne Varjo & Jaakko Kauko (Helsingin yliopisto)

Vankeinkoulutus projekti- ja kontrolliyhteiskunnassa

Kristiina Brunila, Helsingin yliopisto

kristiina.brunila@helsinki.fi

Post doc -tutkimuksessani jatkan väitöskirjassani (Brunila 2009) hahmottelemaani tematiikkaa. Tarkastelen käännettä projekti- ja kontrolliyhteiskuntaan sekä sen seurauksia rikostuomioita suorittavia nuoria koskevan vankeinkoulutusjärjestelmän näkökulmasta. Käänteeseen erityisen kiinnostavana ilmiönä liittyvät koulutuksen markkinoituminen ja psykologisoituminen sekä niiden seuraukset.

Vankeinhoito, jonka ilmaistuna tavoitteena on rikollisten parantaminen ja itsensä tarpeettomaksi tekeminen, ei ole Suomessa onnistunut vähentämään rikollisuutta, mikä kertoo jotakin toiminnan vähemmän julkituodusta agendasta. Rikostuomioita suorittavien nuorten pääsy koulutukseen ja mahdollisuus nauttia niistä oikeuksista, jotka siviilikansalaisille automaattisesti kuuluvat on edellyttänyt enenevässä määrin sitoutumista julkisrahoitteisten projektien psykologis-painotteisiin koulutustoimenpiteisiin. Samalla nuorisorikollisuus on nähty osoituksena huono-osaisuudesta ja psykologisista häiriöistä ja ratkaisuksi on tarjottu henkilökohtaista vastuunottoa.

Ilmiön voisi ajatella hallintana, jonka avulla poliittista auktoriteettia pidetään yllä samaan aikaan kun kehitellään ja ohjataan toiseutta ylläpitäviä huolia. Kriminologian ja politiikan tutkimuksen hallinnan näkökulma ei kuitenkaan ole riittävä jos halutaan huomioida toimijuuteen ja vaikutusmahdollisuuksiin liittyvät näkökulmat. Käänte projekti- ja kontrolliyhteiskuntaan sekä hallinnan ja toimijuuden suhde ovat koulutuspoliittisina kysymyksiä tärkeitä, koska markkinoituminen, projektitapaistuminen ja psykologisoituminen koskevat enenevässä määrin koko koulutusjärjestelmää. Poliittisen tutkimuksen ”poliittinen” saattaakin olla uudelleentarkastelun tarpeessa.

Mielenkiintoista on myös se, että kyseisen käänte seurauksista ei oteta poliittista vastuuta eikä siitä julkisuudessa puhuta.

Minkä vanhana taitaa?

Arto Jauhiainen, Turun yliopisto

artojau@utu.fi

Yksi merkittävistä meneillään olevista yhteiskunnallisista muutoksista on väestön ikääntyminen. Ennusteiden mukaan vuonna 2025 joka neljäs suomalainen on 65-vuotias tai sitä vanhempi. Väestön ikääntymisen rinnalla on edennyt muutosprosessi, jonka myötä aikamme yhteiskuntaa on ryhdytty kuvaamaan mm. sellaisin käsittein kuin oppimisyhteiskunta tietoyhteiskunta, osaamisyhteiskunta, verkostoyhteiskunta tai riskiyhteiskunta. Oppiminen on yksi tietoyhteiskunnan avainkäsitteitä. Kyky motivoitua, oppia ja omaksua uutta on alettu nähdä elinehtona ja menestystekijänä. Jatkuvasti kasvava ikääntyvien kansalaisten joukko joutuu kohtaamaan tieto- tai oppimisyhteiskunnan haasteet ja mahdollisuudet, jotka ovat hyvin erilaiset kuin ne olosuhteet, jotka he ovat eläneet ja kokeneet omalla koulutus- ja työurallaan. Esityksessä tarkastellaan koulutuksen, opiskelun ja oppimisen kokemuksia ja merkityksiä kääntyville oppimis- ja tietoyhteiskuntakontekstissa. Empiirinen aineisto koostuu 48–86-vuotiaille turkulaisille suunnatusta kyselystä (n=1 570) sekä täydentävästä haastatteluaineistosta (n=28). Tulokset osoittavat tieto- ja oppimisyhteiskunnan sekä elinikäisen oppimisen ideaalien olevan jossain määrin ristiriidassa ikääntyvien kokemusten ja kanssa. Koulutusta ja opiskelua arvostetaan voimakkaasti yleisellä ja abstraktilla tasolla, mutta sen koettu merkitys vähenee huomattavasti siirryttäessä eläkeikään. Samoin koulutukseen samoin kuin tietoyhteiskuntaan osallistuminen tietokoneen käyttämisen muodossa vähenevät huomattavasti siirryttäessä eläkeikään. Kun nämä ovat vielä voimakkaasti yhteydessä vastaajien koulutustasoon, voidaan sanoa oppimisyhteiskunnan ja

elinikäisen oppimisen ideaalien merkitsevän poliittista retoriikkaa, joka ei välttämättä realisoidu ikääntyvien arkielämässä muuta kuin osalle.

Opettajaidealit demokratisoitumisen paineessa

Erkko Anttila, Työterveyslaitos

erkko.anttila@ttl.fi

Esittelen kongressissa vasta käynnistynyttä Suomen Akatemian rahoittamaa tutkimushanketta "Ideaalityöntekijää muovaamassa 1900–2010", jossa tarkastellaan suomalaisten työntekijöiden ja toimihenkilöiden työntekijäihanteiden muutosta, sekä näiden muutosten yhteyttä erilaisiin yhteiskunnallisiin muutospaineisiin, eri aikakausien tieteellisiin ja ammatillisiin keskusteluihin sekä työntekijöiden hyvinvointiin. Omassa tutkimusosiossani pyrin hahmottamaan suomalaisen opettajuuden ja opettajaihanteiden muutosta niiden keskeisten modernisaatioprosessien (kuten yhteiskunnan differentoituminen, demokratisoituminen ja yksilöllistyminen) valossa, jotka ovat aiheuttaneet suuria muutoksia opettajien toimintaympäristössä ja tehtävänkuvassa. Erityisesti olen kiinnostunut siitä, miten yhteiskunnan monimutkaistumiseen ja demokratisoitumiseen liittyvä selkeiden sosiaalisten hierarkioiden katoaminen on vaikuttanut opettajaihanteisiin ja opettajan työn vaatimuksiin ja ristiriitoihin. Aineistona käytän opettajuutta käsittelevää aikalaiskirjallisuutta, kasvatus- ja ammattilehtiä sekä omaelämäkerrallista aineistoa.

Sosiologisessa keskustelussa lähestymistapaani edustavat mm. Norbert Elias, jonka teoria sivilisaatioprosessista kuvaa yksilöiden mukautumista yhteiskunnan monimutkaistuviin valtasuhteisiin, sekä Cas Wouters, jonka tutkimus demokratisoitumiskehitys on johtanut mm. siihen, että avointen auktoriteettisuhteiden ylläpitäminen on tullut nyky-yhteiskunnassa yhä vaikeammaksi. Opettajuutta koskevissa keskusteluissa relevantteja teemoja on käsitelty mm. puhuttaessa opettajan ja paikallisyhteisön välisistä suhteista, opettajakuvan historiallisesta muutoksesta, opettajan auktoriteetin problematisoitumisesta sekä opettajuuteen liittyvästä identiteettityöstä. Tutkimukseni kohteeksi sopivia konkreettisia historiallisia opettajuuksia/opettajaihanteita voisivat olla esimerkiksi maaseutuyhteisön aktiiviseksi toimijaksi koulutettu kansankynttilä, yläluokkaista sivistystä ja säätyeroja uusintanut oppikoulunopettaja, demokraattisia tasa-arvoihanteita toteuttava peruskoulunopettaja sekä koulun perinteisiä käytäntöjä kyseenalaistava muutosagenttiopettaja.

Toiveet, todellisuus ja itsekuvauksen probleema

Petteri Hansen, Helsingin yliopisto

petteri.hansen@helsinki.fi

Opettajankoulutusta on pyritty vuosien saatossa kehittämään siten, että se vastaisi yhteiskunnan koululle ja yliopistolle asettamiin haasteisiin. Yhdeksi opettajankoulutuksen kehittämisstrategiaksi näyttäisi varsinkin 1990-luvun puolesta välistä lähtien muodostuneen erilaiset ministeriö- ja EU-rahoitteiset hankkeet, joiden kautta opettajankoulutuksessa on pyritty edistämään lukuisia aihealueita. Kehittämishankkeita näyttäisi syntyneen erityisesti politiikkaohjelmia myötäilevien aihealueiden ympärille. Yleisyydestään huolimatta kehittämishankkeita on opettajankoulutuksen parissa tutkittu vain vähän ja lähinnä siitä näkökulmasta, miten ja miltä osin yksittäiset hankkeet ovat onnistuneet saavuttamaan niille asetetut tavoitteet ja miten toimintaa tulisi vastedes kehittää.

Hieman syrjässä opettajankoulutuksen ydinalueesta, sosiologian piirissä, hanketoimintaa on puolestaan tarkasteltu niin osana laajempaa hallinnollis-poliittista muutosta kuin myös niiden vaikeahkostikin havaittavien vaikutusten kautta, joita hankeformaatin yleistymisellä on katsottu olleen esimerkiksi yliopisto-, nuoriso-, sosiaali- ja tasa-arvotyöhön. Useat tutkimuksista (esim. Brunila 2009; Seppänen-Järvelä 2004; Hakala, Kaukonen, Nieminen & Ylijoki 2003) antavat viitteitä siitä, että projekteilla on paitsi suuri todennäköisyys epäonnistua, mutta sen lisäksi projektiformaatti näyttäisi tuottavan myös odottamattoman paljon ei-toivottavia vaikutuksia. Opettajankoulutuksen saralla hankemuotoisen kehittämisformaatin kuitenkin vain jatkaessa yleistymistään, hankkeiden sisäistä logiikkaa, ongelmapiisteitä ja seurauksia voisikin olla hyödyllistä lähestyä vaihtoehtoisesti omalakisten, itseorganisoituvien kommunikaatiosysteemien näkökulmasta. Opettajankoulutuksen lähihistoriaan sekä Niklas Luhmannin systeemiteoriaan ja siinä toiseen asteen havainnointiin ankkuroituvassa esityksessäni pyrin ristivalottamaan niin opettajankoulutuksen kehittämisen kuin myös siihen

tähtävien hankkeiden problematiikkaa. Esitykseni liittyy valmisteilla olevaan väitöstutkimukseeni.

Kielikoulutus kuntapolitiikassa – kenen tarpeista?

Taina Saarinen & Teija Kyllönen, Jyväskylän yliopisto

taina.m.saarinen@jyu.fi, teija.k.kyllonen@jyu.fi

Tarkastelemme esityksessämme sitä, miten kielikoulutuspolitiikkaa tehdään kuntatasolla. Tutkimuksemme kohdistuu kahteen kuntaliitostapaukseen: kolmen kunnan kuntaliitokseen Keski-Suomessa ja kymmenen kunnan kuntaliitokseen Lounais-Suomessa. Tutkimustamme varten keräsimme kysely- ja sanomalehtiaineiston lokakuussa 2008 kuntavaalien alla. Kysely tehtiin tutkimuskuntien kuntavaaliehdokkaille. Lisäksi haastattelimme opetustoimen virkamiehiä ja opetuslautakuntien jäseniä loppukesästä 2009, kun uusien kuntien uudet lautakunnat olivat olleet toiminnassa noin puoli vuotta. Kansallista kielikoulutuspoliittista tavoitteenasettelua hahmotamme Koulutuksen kehittämissuunnitelman avulla.

Tutkimuksessamme kysymme:

- Miten (kieli-)koulutuspolitiikkaa kunnissa tehdään?
- Miten kielikoulutus asemoituu kunnan koulutukseen yleensä?
- Miten kyselymme kuntavaaliehdokkaat sekä haastattelemamme virkamiehet ja opetuslautakuntien jäsenet suhtautuvat kielikoulutukseen ja monikielisyyteen, ja millä tavalla heidän käsityksensä suhteutuvat kuntatasolla tehtäviin kielikoulutusta koskeviin päätöksiin? Erilaisia aineistoja yhdistelemällä pääsemme tarttumaan tilanteisiin, joissa valtakunnalliset ja paikalliset politiikat kohtaavat, ja joissa erilaiset (kieli-) koulutuspoliittiset intressit kohtaavat. Tässä yhteydessä kielikoulutuspolitiikkakin kontekstualisoituu uudelleen. Keiden intressit ovat keskeisessä asemassa, kun kielikoulutuspolitiikasta kunnissa päätetään?

Perusopetuksen laadunarviointi kunnissa rehtoreiden näkemänä

Sari Silmäri-Salo & Mirka Mäkinen-Streng, Turun yliopisto

sari.silmari-salo@utu.fi, mirka.makinen-streng@utu.fi

Perusopetuslaissa koulutuksen järjestäjille on annettu velvollisuus arvioida antamaansa koulutusta ja sen vaikuttavuutta ja osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Lisäksi laissa sanotaan, että arviointien tärkeimmät tulokset tulee julkistaa. Kunnille koulutuksen järjestäjinä on annettu suuri vapaus toteuttaa koulutuksen arviointia haluamallaan tavalla, mutta miten ne tässä asiassa toimivat. Koulun toiminnasta vastaavana henkilönä rehtorilla on keskeinen osuus arvioinneissa.

Tutkimusongelmamme on: Minkälaisia laadunarviointikäytäntöjä peruskoulussa on rehtoreiden mukaan? Miten laadunarviointikäytännöt vaihtelevat kunnan koon ja sijainnin mukaan? Tutkimuksen aineistona ovat vuosien 2007 ja 2008 vaihteessa kerättyyn valtakunnalliseen kyselyyn vastanneiden 600 peruskoulun rehtorin ja koulun johtajan kyselylomakevastaukset.

Pääsääntöisesti peruskoulujen arviointitoiminta on rehtorien mukaan osa kunnan sivistystoimen arviointitoimintaa, vaikka osittain arviointi on koulujen itsensä vastuulla. Rehtoreiden mukaan näyttää siltä, että useimmissa kunnissa on peruskoulutuksen arviointia koskeva vakiintunut käytäntö tai strategia. Yleensä kunnan kouluhallinto arvioi peruskoulujen suorituksia säännöllisesti, mutta edelleen on kuntia, joissa näin ei tapahdu. Koulujen arviointiin erikoistuneita henkilöitä ei kuntien kouluhallinnoissa juurikaan työskentele. Kuntien koulu- tai sivistystoimet eivät rehtorien mukaan juurikaan ohjeista kouluja ja rehtoreita käyttämään laadunvarmistus- tai arviointimalleja. Toteutetut arvioinnit olivat olleet yhtä paljon määrällisiä kuin laadullisiakin. Ylivoimaisesti käytetyin arviointimuoto vuoden 2007 aikana oli ollut koulun sisäinen itsearviointi. Pääasiassa rehtorit kokivat johtamiensa koulujen saaneen itse vaikuttaa arviointiprosessiin.

2000-luvun yliopistojen muutos – lehdistön ääni

Anita Valkonen, Turun yliopisto

anita.valkonen@utu.fi

Keskustelua yliopistojen muutoksista on käyty vuosia ja yleisesti mediassa tämä on saanut paljon huomiota. Medioista olen valinnut lehdistön. Tutkimuskysymyksenä on miten 2000-luvun yliopistojen uudistus on näkynyt lehdistön diskurssissa? Miten Helsingin Sanomat on kirjoittanut uudistuksesta? Miten yliopistojen ja korkeakoulujen yhdistymismahdollisuudet tulivat esille.

Massamedioista vanhin sanomalehti on kokonaisuudessaan pitänyt pintansa, ei ainoastaan kaupan käynnin välineenä tai uutisten välittäjänä, vaan myös tarinoiden kertojana, yhteisöllisyyden esittäjänä ja ylläpitäjänä, julkisuuden areenana kuin arkisen ajankäytön osanakin. Tutkimuksessani käytän diskurssianalyysejä.

Olen käynyt läpi 2000-luvun alusta tähän päivään saakka artikkeleita verkkolehdestä. Pääosin artikkelit ovat olleet pääkirjoituksia ja mielipiteitä. Artikkelit ovat olleet pohtivia ja Helsingin Sanomat on pyrkinyt kirjoittamaan missä mennään koulutuspolitiikan saralla. Muutoksessa on yleisesti pohdittu sekä mahdollisuuksia että uhkaa. Lehti on pyrkinyt myös siihen, että hallinnon uudistuksen kohteet yliopistot itse ja niiden henkilökunta ottaisi myös kantaa muutokseen. Artikkeleissa tulee esille se, että huippuyliopiston alle on pohdittu koko yliopistojen ja korkeakoulujen hallinnon uudistus.

Poliittinen järjestelmä näkökulmana yliopistojen muutoksen tutkimuksessa

Jaakko Kauko, Helsingin yliopisto

jaakko.kauko@helsinki.fi

Tulkintani on, että korkeakoulupolitiikan makrotason tutkimus Suomessa on keskittynyt yksittäisten *policy*-kysymysten analysointiin. Pitäytyminen *policy*-näkökulmassa saattaa kaventaa politiikan muutokseksi tai muuttumattomuudeksi joko yliopiston ulkoisien tekijöiden aiheuttaman kurjistumisen tai sisäisten tekijöiden aiheuttaman muutosvastarinnan.

Ensimmäinen tulkinta nimetään yleensä ”kriittiseksi” ja jälkimmäinen ”kehittäväksi”. Oman näkökulmani mukaan hedelmällisempi lähtökohta on *polity*-näkökulma, pyrkimys etsiä koko korkeakoulupoliittista järjestelmää kuvaavia erityispiirteitä.

Keskityn esityksessäni 1980-luvulta lähtien tapahtuneisiin korkeakoulupoliittisiin muutoksiin ja niistä tehtyyn tutkimukseen. Erittelen neljä korkeakoulupoliittisen järjestelmän ominaispiirrettä niiden politisoitumisen ja muuttuvuuden perusteella. Nämä osa-alueet ovat innovaatiopolitiikan ja perustutkimuspolitiikan vastakkainasettelu, aluepoliittiset ristiriidat, keskustelu kansainvälisistä vaikutteista sekä yleinen hallinnon kehitys osana korkeakoulupoliittista päätöksentekoa.

Esitykseni pohjaksi kirjoittama paperi on aihio väitöskirjani teoreettiselle kehikolle. Esityksen pääpaino onkin korkeakoulupoliittisen järjestelmän analyysin teoreettisen kehikon esittelyssä ja sen suhteuttamisessa aikaisempaan tutkimukseen. Tämän lisäksi keskustelutan korkeakoulupoliittisen järjestelmän piirteitä väitöskirjani tutkimusaineiston kanssa. Aineisto on vuonna 2008 tehdyt 25 poliitikkojen, virkamiesten, yliopistojen rehtoreiden ja sidosryhmätoimijoiden haastattelua.

KOULUTUS, TIETO JA AJAN JÄRJESTYKSET

Virve Kallioniemi-Chambers & Pia Vuolanto (Tampereen yliopistot)

Aikavaras haastaa ammattikorkeakouluopettajuuden

Liisa Marttila, Tampereen yliopisto

liisa.marttila@uta.fi

Suomessa opettajan toimi on ollut arvostettu ja siihen liitetään mielikuvia opettajasta autonomisena toimijana. Ammattikorkeakouluopettajia tutkinut Pasi Savonmäki (2006) kuvaa autonomiaa opettajuutta keskeisesti määritteleväksi toimintakoodiksi, jonka perusteella opettajan tulee saada määritellä tilan ja ajan käyttönsä sekä yhteistyökumppaninsa itse. Ammattikorkeakoulut ovat vielä vakinaistamisprosessinsa jälkeenkin olleet valtavassa kehityskierteessä, muun muassa erilaisten tehostamistoimien myötä. Lisensiaatintyössän kysyn, miten ammattikorkeakouluopettajien työn muutokset ovat vaikuttaneet opettajien ammatillisen identiteetin neuvoteltavuuteen?

Tutkimukseeni ovat osallistuneet hoitotyön sekä liiketalouden ja markkinoinnin opettajat kolmesta eri ammattikorkeakoulusta. Haastattelin opettajia (n=13) kaksi kertaa, vuosina 2004–2006. Haastatteluja on analysoitu sisällönanalyttisellä otteella. Haastatteluissa opettajat esittivät näkemyksiä siitä, miten ammattikorkeakouluopettajan työn muuttuminen on vaikuttanut negatiivisesti opettajien statukseen autonomisena asiantuntijana sekä oman työnsä sisältöjen määrittäjänä. Tärkeimpänä muutoksena on ollut se, että ammattikorkeakouluopettajan työhön liitetään esimerkiksi ammattikorkeakouluhallinnon taholta yhä enemmän sellaisia työtehtäviä, jotka haastatteluissa määritellään opettajuuden ytimen ulkopuolelle. Tulkitseen nämä kehityskulut ammattikorkeakouluopettajien oikeuden kaventumiseksi määritellä itse omaa ammatillisen identiteettiään. He ovat menettämässä oikeuksiaan ammattikorkeakouluopettajuuden neuvoteltavuuteen eli valtaan kontrolloida niitä merkityksiä (Wenger 2003, 198–202), joihin he ammattikorkeakouluopettajuutta kiinnittävät. Väitän, että ammattikorkeakouluopettajien aikaa sidotaan sellaiseen toimintaan, joka haastaa tai jopa murentaa opettajien määrittelemää ammattikorkeakouluopettajuutta. Toivon tutkimukseni avaavan uusia näkökulmia ammattikorkeakouluopettajien identiteettityöhön ja niihin keskusteluihin, joita yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa opettavien työstä ja sen kehityssuunnista käydään.

Levollisuuden kulttuuri pedagogisessa projektitoiminnassa

Virve Kallioniemi-Chambers, Tampereen yliopisto

virve.kallioniemi-chambers@uta.fi

Esitykseni perustana on tutkimusaineisto yliopiston projekteista, joissa yliopisto teki kansainvälistä pedagogista yhteistyötä muiden yliopistojen kanssa ja kansallista pedagogista yhteistyötä ammatillisen opettajakorkeakoulun ja kahden työelämäorganisaation kanssa. Tutkimusaineisto kertoo siitä, että erilaiset ajat ja niiden järjestykset ilmenevät jo pedagogisen toiminnan suunnittelussa. Erilaisten organisaatioiden yhteistoiminta sisältää jännitteitä, joissa erilaiset ajat hakevat paikkaansa ja oikeutta. Toimijoiden ymmärrys pedagogisten prosessien ajallisesta perustasta ja etenemisestä on eriytynyt. Organisaatioiden yhteistoiminnassa kiire ajan ilmaisuna dominoi muunlaisia aikoja erityisesti tilanteissa, joissa toimijoilla ei ole selkeää yhteistä ymmärrystä tavoitteista ja niihin pääsemisen toimintatavoista. Pohdin analysoimani tutkimusaineiston valossa esityksessäni sitä, millaisista aineksista rakentuu levollisuuden kulttuuri projektiperustaisessa pedagogisessa yhteistoiminnassa. Miten levollisuuden kulttuuriin paikantuva hidaskäyttö saa tilaa ja oikeutta projektitoiminnassa, joka usein suunnitellaan lineaarisesti eteneväksi ja aikaa tehokkaasti käyttäväksi? Toisaalta, millaista vastavoimaa levollisuuden kulttuuri saa kiireen ja tehokkuuden kulttuurista, jonka rinnalla se elää?

Yliopiston aika

Oili-Helena Ylijoki, Tampereen yliopisto

oili-helena.ylijoki@uta.fi

Käsittelen esityksessäni tiedon tuotannon temporaalisia järjestyksiä yliopistossa. Esityksen lähtökohtana on ajan kiihtyminen, akseleraatio, jota on pidetty yhtenä jälkimodernin yhteiskunnan keskeisenä tunnusmerkkinä (24/7 yhteiskunta). Pohdin, minkälaisia ilmenemismuotoja ajan kiihtyminen saa yliopistojen tutkimustyössä: Mikä nopeutuu, kun kaikki nopeutuu? Mitä seuraamuksia ajan kiihtymisellä on yksilön, laitoksen ja tieteenalan näkökulmasta? Mitä ristiriitoja ja konflikteja syntyy ja miten niiden keskellä selviydytään? Mitä vastavoimia nopealle ajalle esiintyy, millä ehdoin ja millä keinoin yliopistossa löytyy mahdollisuus hitaaseen aikaan? Tarkastelu perustuu yliopistotutkijoiden haastatteluihin, joissa tutkijat pohtivat niin omaa tutkijuuttaan kuin oman yksikkönsä tutkimustoiminnan luonnetta. Empiirisen aineiston pohjalta pyrin myös hahmottamaan käsitteellistä mallia ajan kerroksellisuudesta ja eritahtisuudesta institutionaalisissa käytännöissä ja yksilön identiteetin muotoutumisessa.

Time management or time culture – Perspectives on “the unfamiliar” in university teaching and learning

Markus Weil, University of Zurich

markus.weil@access.uzh.ch

In this paper I reflect on three different experiences of university teaching staff in unfamiliar learning and teaching environments or roles. In all three settings time and time orders have been raised as an issue of consideration within curriculum and course planning as well as within teaching and learning situations, both in terms of learning how to manage time (timing) and dealing with time cultures (culture of time, time within different cultures). Regarding the learning and teaching processes the unfamiliar perspective rose due to the experience of cultural diversity. These cultural settings include in a broad sense national cultures, disciplinary cultures, gender, etc. The changes described in this paper lead from being a student to being a lecturer, from teaching in the mother tongue to teaching in English or more general from experiencing consistency to experiencing diversity. As a conclusion two components of university teaching and learning in a diverse cultural setting need to be taken into account – a view on how to deal with time needs to be challenged by a cultural and didactical view of time that includes how to deal with different or changing time perceptions within university teaching and learning.

New Modes of Knowledge in the Peripheral Region as the Case of New University for Regional Innovation (NURI) Project in South Korea: Will the Shrimps Survive from the Whales echoing?

Dong-Seob Lee, University of Tampere

dong.seob.lee@uta.fi

With the recent trends of globalization, the development of Information and Communication Technology (ICT), and the international labor market, the idea of strict national borders is disappearing and the quality and the competence of education are more highly praised than any other times. Faced with these challenges, the intersections on the disciplinary and practice based knowledge has emerged from the Higher Education Institutions (HEIs) in the peripheral region and the HEIs are reconfiguring the notion of autonomy and accountability by embracing all related stakeholders in line with neo-liberal governance. The arguments for more market-oriented or new modes of governance can be understood in the context of analytical framework, but whether decentralization, openness, performance-based, and selective support to strengthen diversity and accountability produce quality or not remains a visible question.

From the above consideration, this paper focuses on the reform process of HEIs in the peripheral regions as a single case of New University of Regional Innovations (NURI) project in South Korea and identifies the factors leading to successful curriculum reform beyond the contents and organizational structure of the new curriculum from the perspective of cross-

cultural situations and finds out if it is a desirable and resilient model of competence that develops social and political cohesion which brings about change and growth.

The differing time orders of theory and practice

Paula Nieminen & Pia Vuolanto, University of Tampere

paula.nieminen@uta.fi, pia.vuolanto@uta.fi

In our presentation we analyse the differing perceptions of time in the context of research and practical knowledge in nursing science and nursing practice. At the universities researchers produce research knowledge, which is targeted to serve nursing practices and practical profession, but in the hectic practical work this knowledge cannot be absorbed due to constraining time limits. We argue that the theoretical and practical relevance of the scientific research does not always meet the needs of practice and sometimes it collides with the cost-effectivity of the public sector. As one person on the internet pages for nurses wrote: "In our ward there is such a devilish rush all the time, we do not have time to think about nursing science, we need to keep the patients alive".

Our presentation is based on two separate materials: (1) the internet pages for nurses on their perceptions about the significance of nursing science, (2) the doctoral dissertations of nursing science on perceptions about the practical and societal relevance of nursing science. The nurses writing to the internet pages form their understanding of nursing as a scientific discipline at grassroots level. They most likely have not read any scientific research on nursing, but have absorbed their views from their studies, professional journals or their colleagues. From these starting points they question the relevance and achievements of nursing science. The doctoral dissertations of nursing science on their side represent the voice of the researchers; those who via their research are trying to meet the strains placed on nursing science. The writers of the dissertations are defending the status of nursing science and simultaneously calling into question the actual and traditional practices of nursing. However, all the researchers are educated as nurses before entering to scientific education. In our presentation we describe the expectations placed on nursing science in different contexts and in different time orders of practice and science.

KRIITTINEN PEDAGOGIIKKA

Tapio Aittola (Jyväskylän yliopisto) & Juha Suoranta (Tampereen yliopisto)

Kohti tuntematonta – kollektiivisia irtiottoja opettajankoulutuksessa

T. Hurma*, Jyväskylän yliopisto

emma.kostiainen@edu.jyu.fi

Suomalainen koulu on lekotellut viime vuodet kansainvälisten kouluarviointitutkimusten paisteessa, mutta kouluilla on myös varjoisimmat kujat, joilla asuvat muun muassa osallistumattomuus, uupumus ja monet muut lieveilmiöt. Suomalaisen koulun voikin sanoa olevan jonkinlaisessa murrosvaiheessa: koulun toivotaan olevan yhteisö, jota leimaa vahvempi yhteisöllisyys, yhteistoiminnallisuus ja demokraattisuus. Samat toiveet ja vaateet voidaan esittää myös opettajankoulutukselle.

Jotta opettajankoulutuksen uudistuminen on mahdollista, on kouluttajien irrottauduttava rohkeasti työn perusarjesta, muodostettava ryhmiä ja antauduttava sellaisten kysymysten äärelle, jotka aidosti kiinnostavat heitä ja joista heillä ei ole ymmärrystä. Näiden opettajakollektiivien on uskallettava ottaa riskejä ja lähteä opiskelijoiden kanssa yhdessä kohti tuntematonta.

Esitelmässä kuvataan, millainen tämä irrottautuminen on ollut vuonna 2005 perustetulle kahdeksan hengen Tekstin Hurma ja Surma -opettajankouluttajaryhmälle Jyväskylän yliopiston opettajankoulutuslaitoksella ja millaisia seurauksia sillä on ollut opettajien perus- ja täydennyskoulutukseen.

Opettajakollektiivin kehittämässä toimintamallissa on keskeistä tutkia ja tarkastella omia ja yhteisiä ymmärryksen rajoja. Ryhmän toimintaideaa voi kuvata opettajankoulutuksen kolmitasoisena "kertolaskun" avulla: kouluttajaryhmä koulutuu yhdessä x tutkii yhdessä x kouluttaa yhdessä, ja siten tulonaan synnyttää kollektiivista uutta luovaa opettajuutta.

* T. Hurma on kollektiivi, jonka muodostavat kahdeksan opettajankouluttajaa Jyväskylän yliopistosta: Pasi Ikonen, Johanna Kainulainen, Emma Kostainen, Ilkka Kuukka, Mirja Ovaska, Matti Rautiainen, Sanna Salminen & Olli-Pekka Salo.

Toisin ajattelemisen ja toimimisen mahdollisuus opettajankoulutuksessa

Maria-Liisa Järvelä, Rauni Räsänen & Jaana Pesonen

marja.jarvela@oulu.fi, rauni.rasanen@oulu.fi, jaana.pesonen@oulu.fi

Esitys tarkastelee opettajankoulutuksen toimintatutkimusprosessia, jossa on pyritty vastaamaan erityisesti yhteiskunnan monikulttuuristumiseen ja kansainvälistymiseen liittyviin haasteisiin. Toimintatutkimuksen kontekstina on vuodesta 1994 ollut Oulun yliopiston MEd International programme, jonka rinnalla toiminut tutkimusryhmä Kasvatuksen eettiset kysymykset, monikulttuurisuus- ja kansainvälisyyskasvatus on kehittänyt ja tutkinut siihen liittyvää pedagogiikkaa, sen teoreettisia perusteita ja käytänteitä. Kehittelytyötä ohjaavia teoreettisia periaatteita on etsitty kriittisestä pedagogiikasta, transformatiivisesta oppimisesta, interkulttuurisesta oppimisesta sekä ihmisoikeusetiikasta. Tavoitteena on ollut kehittää opettajankoulutusta, joka antaisi valmiuksia ja herkkyyttä tarkastella asioita monista eri näkökulmista, analysoida kriittisesti vallitsevia käsityksiä sekä muuttaa toimintoja ja rakenteita moninaisuuden ja epätasaarvon näkeväksi. Aineistoa on kerätty opiskelija- ja opettajakyselyiden, reflektiopäiväkirjojen, haastatteluiden, observointien sekä opettajankoulutukseen liittyvien asiakirjojen (esim. opetus suunnitelmat ja opinto-oppaat) kautta. Tässä esityksessä tarkastellaan kehittä- ja tutkimustyön tuloksia opetuksen tavoitteiden, sisällön, menetelmien, työskentelytapojen ja rakenteiden osalta. Siinä keskitytään tarkastelemaan näiltä osin toisin katsomisen edellytyksiä ja rajoituksia sekä muutoksen mahdollisuuksia opettajankoulutuksen traditioiden, kulttuurien ja rakenteiden kesellä.

Oppilaiden toimijuus koulukonfliktissa

Maija Lanas, Oulun yliopisto

maija.lanas@oulu.fi

Esityksessä tarkastelen oppilaiden toimintaa koulukonfliktissa resistanssi-käsitteen kautta. Vietin syyslukukauden 2008 pienessä lappilaisessa kyläkoulussa etnografista tutkimusta tehden. Kenttävaihetta edelsi tutkimusryhmän suorittama kahden vuoden aineistonkeruu kylässä. Tutkimani kyläkoulu on vuosien ajan ollut kiivaiden kulttuuristen taisteluiden kenttänä. Taistelun seurauksena oppilaat kärsivät fyysisistä oireista ja osa jätti käymättä koulussa, opettajat lähtivät uupuneina kesken sopimuksensa, ja vanhemmat tunsivat toivottomuutta ja raivoa. Kenttätutkimukseni aikana tarkastelin koulukonfliktia sekä henkilökohtaisten kriisien näyttämönä että yhteiskunnallisen epätasa-arvon ilmentymänä. Autoin opettajaa etsimään ratkaisuja. Osallistuin oppilaiden elämään koulussa ja muussa arjessa heidän kutsumillaan tavoilla, eli kyläillen, osallistuen erotuksiin, syntymäpäiviin, kuunnellen, leikkien ja joskus auttaen. Lisäksi loin suhteet vanhempiin. Koulun seinien ulkopuolelle ulottuva kouluetnografia tarjoaa kouluarkeen näkökulmia, jotka jäävät piiloon, jos ei ole pääsyä kotimaailmaan ja lapsi päästään näkemään vain oppilaan roolissa. Resistanssin käsite tarjoaa hedelmällisen tulkintakehyksen oppilaiden toiminnalle konfliktissa. Käsite kuitenkin niputtaa yhteen lasten tavoitteellisia toimintoja, ja tulkitsee näitä koulu- ja aikuiskeskeisestä näkökulmasta vastarintana. Käsite kääntää katseen pois oppilaiden toiminnan moninaisuudesta, välittömyydestä, antropologisuudesta ja resistanssin kivulaisuudesta oppilaalle. Resistanssiteoria on nähtävä aikuisen tulkintakehyksenä ja sateenvarjokäsitteenä, joka viittaa lasten toimijuuteen, jolla on omat tilannekohtaiset tarkoituseränsä ja merkityksensä. Vasta silloin resistanssiteoria vastaa julistukseensa toimijuuden huomioimisesta. Esimerkkien kautta esitän esityksessäni kuinka lapset neuvottelevat koulussa kommunikoinnin ehtoja, omaa asemaansa, itsetuntoaan, suvereniteettiaan, oikeuttaan ilmaista tunteitaan.

Maailmankatsomuksellinen marginalisaatio yhteiskunnallisen kasvatuksen kentällä

Anna-Leena Riitaoja & Arniikka Kuusisto, Helsingin yliopisto; Salla Poulter, Tampereen yliopisto

anna-leena.riitaoja@helsinki.fi, arniikka.kuusisto@helsinki.fi, salla.poulter@uta.fi

Esityksessämme tarkastelemme kriittisin silmin maailmankatsomusten asemaa erityisesti suomalaisessa monikulttuurisessa varhaiskasvatus- ja koulukontekstissa. Kysymyksessä on erilaisia diskursseja teoreettisesti tarkasteleva ja niitä aineistoesimerkein valaiseva keskustelun herättämiseen pyrkivä puheenvuoro. Tarkastelemme, kuinka maailmankatsomuksellinen erilaisuus on esillä kulttuurienväliseen ymmärrykseen pyrkivän kasvatuksen teoriassa ja monikulttuurisen yhteiskunnan kasvatuskäytännöissä, sekä alan tutkimuksissa suhteessa etnisyyteen, luokkaan ja sukupuoleen. Pohdimme myös sitä, tuleeko maailmankatsomukselliseen vähemmistöön kuuluva oppilas ja hänen katsomuksensa huomioitua subjektina vai objektina – esimerkiksi voiko maailmankatsomus olla toiseuttava tai marginalisoiva. Miltä näyttää kasvatus vähemmistötaustaisen lapsen näkökulmasta tarkasteltuna?

Esityksessä tarkastelemme, millaiseen asemaan maailmankatsomukset asettuvat sekulaarissa diskurssissa ja miten tätä asetelmaa voidaan haastaa kulttuurin ja identiteetin tarkastelun sekä post-sekulaarin tulinnan kautta. Nostamme pääkaupunkiseudun päiväkodeista ja kouluista kerätyistä haastatteluaineistoistamme käytännön esimerkkejä siitä, millaisia näkemyksiä kasvattajilla on monikulttuurisessa kasvuympäristössä kasvattamisesta. Edelleen pohdimme sitä, kuinka maailmankatsomuksellinen erilaisuus tulisi ottaa huomioon yhteiskunnallisen kasvatuksen osana, päiväkodissa tai koulussa, oman äänen tai subjektiivuden kautta ja miten maailmankatsomusten ja erilaisuuden eri muotojen välinen vuoropuhelu voisi tukea kulttuurienvälisen ymmärryksen, kompetenssien ja sensitiivisyyden lisääntymistä kasvatuksessa.

Aikuislukion kulttuurista ja moraalista maailmaa tulkitsemassa

Ari Sivenius, Joensuun yliopisto

ari.sivenius@joensuu.fi

Aikuislukion kulttuurinen ja moraalinen maailma rakentuu institutionaalisista järjestyksistä, jotka määrittävät muun muassa sosiaalisten suhteiden verkostoon kietoutuvia interaktioita ja koodeja. Kuinka lähestyisin arjen käytänteitä ja kokemuksia, sitä informaatiota, mitä yhteisön työ- ja opiskelutodellisuudessa rakentuu? Fenomenologisesta ajattelusta käsin aikuislukion kulttuurista ja moraalista todellisuutta tulkittaessa, on lähtöpisteenä ajatus, että subjekti ja objekti ovat ns. kietoutuneet toisiinsa kiinni. Tutkimuskohteellani ei ole siis ennalta määrättyä riippumatonta olemassaolon muotoa, jolloin pyrkimykseni ymmärtävään kuvaukseen tarkentuu yhteisön osallistujien näkökulmasta. Selvitän alustuksessani työn alla olevan väitöstutkimukseni lähtökohtia. Erityisesti kysyn ja pohdin Alfred Schütz'in fenomenologisen sosiologian antia sekä mahdollisuuksia koulutodellisuuden tutkimisessa ja käytänteiden ymmärtämisessä, jossa rakennetaan muun muassa identiteettejä sekä luodaan todellisuuskäsityksiä ja merkityksiä.

Kokeellisten taiteiden nomadinen akatemia

Kari Yli-Annala, Kokeellisten taiteiden nomadinen akatemia, Helsinki

kari.yli-annala@kuva.fi

Esitykseni käsittelee KOELMAA, Kokeellisten taiteiden nomadista akatemiaa, joka perustettiin heinäkuussa 2009 parantamaan kokeellisten taiteiden tuntiopettajien asemaa, edistämään kokeellisten taiteiden tuntemusta ja kehittämään vaihtoehtoja taidekorkeakoulumaailman kilpailulle sekä kiihtyvälle ja sisäisesti korruptoivalle, pedagogisesta tehtävästä vierauttavalle tulosvastuullisuudelle. Haemme innoituksemme kriittisestä pedagogiasta ja molekulaarisen organisaation ajatuksesta.

Eetoksenamme ja inspiraationamme toimivat mm. Paulo Freiren, Félix Guattarin, Bracha Ettingerin (Yhdessätuotanto, Tutkijaliitto 2009), Mary Douglasin (How Institutions Think) ja suomalaisen pedagogi-visionaarin Aleksanteri Ahola-Valon ajatukset. Teemme yhteistyötä eri ryhmien (mm. mollecular.org -ryhmä) taidekorkeakoulujen, muiden taideoppilaitosten ja kulttuurilaitosten kanssa sekä järjestämme omaa opetusta ja tapahtumia Harakan saarella Helsingissä.

Lähemmin toiminnastamme blogissa: <http://nomadinenakatemia.blogspot.com>

Sosiaalinen kasvatusta – näkökulmia Brasiliasta

Sanna Ryyänen, Tampereen yliopisto

sanna-kaisa.ryynanen@uta.fi

Luon esityksessäni yleisluontoisen ja esimerkinomaisen katsauksen sosiaalisen kasvatuksen kenttään Brasiliassa. Näkökulmani on sosiaalipedagoginen; tarkastelen senkaltaista kasvatusta, joka yhdistää pedagogisen ja sosiaalisen näkökulman ja jonka keskeisenä kiinnostuksen kohteena ovat ihmisten arkipäivän yhteisöt ja niissä toteutuvat yhteisölliset suhteet. Sosiaalipedagogiikan ymmärrykseni on kriittisesti orientoitunut ja pohjautuu ennen kaikkea sen romaanisen kielialueen traditioon, mm. sosiokulttuuriseen innostamiseen (*animation socioculturelle*), brasilialaiseen *Educação Popular* -kasvatusperinteeseen ja Paulo Freiren teoriaperintöön.

Esityksessä käyttämäni esimerkit sosiaalisesta kasvatuksesta ovat solidaarinen talous (*economia solidária*) kasvatuksellisenä käytäntönä sekä Ilê Aiyê -karnevaaliryhmän karnevaalimusiikki kasvatuksellisenä vasta-hegemoniana. Näiden teemojen kautta esitys pyrkii, pienessä mittakaavassa, nostamaan esille Kasvatustieteen päiville 2009 suunnitellussa, mutta sittemmin peruuntuneessa ”Sosiaalinen kasvatusta ja sen metodologiat – näkökulmia Latinalaisesta Amerikasta” -työryhmässä käsiteltäväksi aiottuja aihealueita. Käsitelen esityksessäni lyhyesti myös omaa Brasiliaan sijoittuvaa, vielä keskeneräistä väitöskirjatutkimustani, joka nojautuu kriittisen sosiaalipedagogiikan teoriaperintöön ja jonka aiheena on moniulotteisen rikollisuuden ja väkivallan viitekehäksessä elävien nuorten parissa toteutettava non-formaali kasvatusta. Tutkimus on empiirinen ja hyödyntää metodologisesti mm. kriittisen etnografian näkökulmia. Tutkimukseni keskeisenä taustavaikuttajana on yhteensä vajaan vuoden mittainen työskentelyni Projeto Axé -kansalaisjärjestössä vuosien

2004–2006 aikana ja tutkimusaineistoni olen kerännyt Salvadorin kaupungissa Brasiliassa vuosina 2008 ja 2009. Tutkimukseni on näkökulma sosiaalisen kasvatuksen tietynlaiseen kontekstiin, lähestymistapoihin, mahdollisuuksiin ja haasteisiin; puheenvuoro, jonka tavoitteena on edistää sosiaalisen kasvatuksen tavoitteiden ja käytäntöjen kriittiseen reflektointiin suuntautuvaa keskustelua.

The Challenges and Succeeds of the Process of Street Children Re-integration through Non-Formal Education in Maputo City, Mozambique

Riikka Salokangas, Tampereen yliopisto

riikka.salokangas@uta.fi

Street children and their education have been studied globally for many years already, but in Mozambique this kind of research hardly exists. Yet, Mozambique is one of the poorest countries in the world and it faces challenges that are also the reasons that often forces children to live in the streets, such as poverty, family fragmentation, HIV/AIDS etc. Previous research has proven that nonformal education is useful when educating and reintegrating street children back to society.

In my study, theoretical tools are constructed of socialization process and different aspects of nonformal education. The research questions are following:

1. What kind of nonformal education certain street children organizations offer in Maputo City?
2. How is nonformal education helping in the reintegration process of street children? What are its challenges and succeeds?

Through ethnographical methods the aim was to capture both workers and children's opinions about the educational activities and the reintegration process in two street children centers. Interviews, informal conversations and participatory observation took place during five months of field work between February and August in 2008.

I am still in the process of writing my thesis, so I do not have the final results yet. By the time of the conference I will present the results and discuss them more in detail. The results give perspectives of the importance of coordination and cooperation between different street children projects and between the government. The results also give ideas how to develop educational activities and work in ongoing projects.

A Classical Critical Theory perspective and its relevance to educational research today

Calle Carling, Åbo Akademi

ccarling@abo.fi

This paper tries to examine the relevance of a classical critical theory perspective on educational issues today and in a Nordic perspective with emphasis on Sweden and different interventions to support groups already marginalized or in the danger zone to become marginalized.

The main interest is focused on the classical critical theory's key features ideological critique, emancipation, transformation, of both man and society, and the struggle against oppression in any form and how this could be interpreted in today's society. This is done with a short presentation of the transformation to become today's neo-liberal Swedish society and effects educational aims and becomes opposite to societal aims of active citizenship, equality and equity which still is political correct in the neo-liberal hegemony.

The main issue is to discuss the contribution of critical theory to be a tool in education research and a transformative agent in making participants in interventions active, critical, transformative and equal participants which fights against oppression in society.

This paper is a work in progress and the author mainly wants to discuss the possibilities of critical theory during the session.

Kriittinen pedagogiikka toisin silmin näkemisenä – Stephen D. Brookfield

Olli-Pekka Moisio, Jyväskylän yliopisto

olli-pekka.moisio@jyu.fi

Monessa mielessä Stephen D. Brookfield on onnistunut tavoitteessaan asettaakseen kritiikin takaisin kriittiseen ajatteluun. Ei nimittäin ole aina selvää, minkä vuoksi kriittistä ajattelua sovelletaan. Vaikka Brookfield on aikaisemmassa tuotannossaan (mm. *Understanding and Facilitating Adult Learning* (1986); *Becoming a Critically Reflective Teacher* (1996)) avannut tätä kysymystä ja tarjonnut erilaisia ratkaisuja teeman käsittelylle, on hän viimeaikoina kiinnittänyt ajattelu perinteeseen, joka tarjoaa riittävällä selkeydellä vastauksen erääseen kriittisen pedagogiikan keskeiseen ongelmaan. Ongelman voisi kiteyttää arkiseen havaintoon: maailma on täynnä puhetta kriittisyydestä, mutta niin vähän kriittisyyttä. Usein kriittisyys ymmärretään analyttisestä filosofiasta peräisin olevassa mielessä. Kriittinen ajattelu tarkoittaa tällöin oman ajattelun ja toiminnan ehtojen esiin nostamista ja tutkimista asettautumalla erilaisiin aseisiin suhteessa tuttuihin annettuna otettuihin uskomuksiin ja toimintatapoihin. Jos kriittinen ajattelu on tätä, niin silloinhan periaatteessa ultrasivistinen, sovinistinen, antisemitistinen, fundamentalistinen ajattelu olisi kriittistä edellisessä mielessä, mutta niin olisi kaikki markkinoinnin suunnittelu ja koko kapitalistisen yhteiskunnan toimintakin. Tämä ongelma vaivaa monia kriittisen pedagogiikan muotoja. Brookfield nojaa Frankfurttin koulun perinteeseen ja lukee kriittisen ajattelun perustavassa mielessä poliittisena ja pedagogisena prosessina: "thinking critically as being able to identify, and then to challenge and change, the process by which a grossly iniquitous society uses dominant ideology to convince people this is a normal state of affairs" (*Power of Critical Theory* 2005, viii). Tarkastelen ja arvioin esitelmässäni tätä ajatusta suhteessa kriittiseen teoriaan ja radikaaliin kasvatustieteenfilosofiaan.

Illichin vastaintuitiivinen sosiologia – kriittisen kasvatustieteen ajattelun ytimessä?

Kirsi-Marja Saurén, Jyväskylän yliopisto

kirsi-marja.g.sauren@jyu.fi

Systemaattisella analyysillä toteuttamani teoreettinen tutkimus käsittelee Ivan Illichin (1926–2002) koululaitokseen ja kulutusyhteiskuntaan kohdistamaa kritiikkiä. Tutkimus sijoittuu kriittisen kasvatustieteen, kasvatustieteen ja kasvatustieteen alueille. Illich on työssään ja tuotannossaan halunnut avata harhakuvia, jotka ruumiillistuvat teollistuneen yhteiskunnan instituutioissa. Hän on lisäksi huomauttanut, että emme voi vain ajatella tietämme kohti inhimillisyyttä, sillä tie humanismiin kulkee tekojen kautta.

Kiinnostukseni Illichin ajatuksiin heräsi tarpeesta ymmärtää hänen kritiikkinsä perimmäinen tarkoitus. Erityisesti Illichin vaatimus oppivelvollisuuden poistamisesta ja koululaitoksen purkamisesta vaikuttivat käsittämättömiltä. Voikin tiivistää, että Illichin ajatusten kritisoiminen on helpompaa kuin niiden ymmärtäminen. Hänen tekstejä ei tule tulkita sellaisenaan, vaan on pyrittävä selvittämään niiden syvempi merkitys. Illichin esittämää oppivelvollisuuden arvostelua tulee arvioida osana laajempaa yhteiskunnallista kritiikkiä.

Tekemäni tutkimus selkeyttääkin Illichin kritiikin laajempaa merkitystä ja siihen sisältyvää toisin tekemisen ajatusta. Illichin tuotannossa korostuvat koululaitoksen ja länsimaisen yhteiskuntamallin arvostelun ohella termit asiantuntijavalta, modernisoitu köyhyys ja koulutettu mielikuvitus.

KRIITTINEN TAIDEKASVATUS

Eila Lindfors, Jussi Mäkelä & Jouko Pullinen (Tampereen yliopisto)

Taide- ja taitoaineiden osaaminen monialaisten opintojen alkaessa

Eila Lindfors & Jorma Vainionpää, Tampereen yliopisto

eila.lindfors@uta.fi

Monialaiset opinnot (60 op) antavat kelpoisuuden luokanopettajan tehtäviin. Monialaisten opintojen on tarkoitus opettaa opiskelijalle ainedidaktiikkaa, ei ensisijaisesti kyseisen oppiaineen aineenhallintaa. Opettajan tehtävän kannalta kyse on aineenhallinnallis-didaktisista valmiuksista, joilla tarkoitetaan sekä aineenhallinnallisia taitoja että opetuksen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin liittyviä valmiuksia.

Opettajakoulutuksen monialaisten opintojen lähtökohtana on lukion oppimäärä. Vain harvalla opiskelijalla on kuitenkin lukiodiplomin avulla dokumentoitu syventävien kurssien osaaminen taide- ja taitoaineissa (TT-aineet). Perusopetuksessa sekä erityisesti lukiossa osa TT-aineiden oppimäärästä osa on valinnaista, eikä kaikkia oppiaineita opiskella lukiossa lainkaan. Opettajan asiantuntijuuden kehittymisen kannalta on keskeistä, miten substanssitieto ja kasvatustieteellinen tieto integroituvat pedagogiseksi sisältötiedoksi. Monialaisissa opinnoissa saavutetaan muodollinen kelpoisuus vuosiluokkien 1–6 opettamiseen muutaman opintopisteen ainekohtaisilla kursseilla. Tämän vuoksi on oleellista selvittää, minkä verran ja millaisia TT-aineiden opintoja opiskelijoilla on monialaisten opintojen alkaessa.

Esityksessä tarkastellaan luokanopettajakoulutuksen soveltuvuuskokeeseen osallistuneiden hakijoiden taide- ja taitoaineiden aikaisempaa opiskelua ja osaamista. Tampereen yliopiston Opettajakoulutuslaitoksen luokanopettajakoulutuksen soveltuvuuskokeeseen osallistui 2009 lähes 300 hakijaa, jotka oli valittu valtakunnallisen Vakava-kirjakuulustelun perusteella. Soveltuvuuskokeen yhteydessä hakijat vastasivat sähköiseen kyselyyn.

Tutkimus liittyy ajankohtaiseen keskusteluun taide- ja taitoaineiden osaamisesta ja roolista perusopetuksen opetussuunnitelmassa. Opettajakoulutuksessa tieto opiskelijan aiemmasta TT-aineiden osaamisesta ja harrastuneisuudesta auttaa suuntaamaan opintoja eniten kehitystä vaativiin aiheisiin ja toisaalta asettaa kysymyksen siitä, miten laaja valmius TT-aineiden opettamiseen saavutetaan monialaisten opintojen suppeilla kursseilla.

Pintaa syvemmälle: Taide, kriittinen kasvatus ja muutoksen mahdollisuus

Eeva Anttila, Teatterikorkeakoulu

eeva.anttila@teak.fi

Esitykseni perustuu samannimiseen artikkeliini teoksessa *Kriittisen pedagogiikan kysymyksiä 2* (Lanas, Niinistö & Suoranta 2008). Tarkasteluni kohteena on kriittisen pedagogiikan ja kriittisen teorian tietokäsitys, ja pohdin sitä suhteessa keholliseen, kokonaisvaltaiseen käsitykseen tiedosta ja tietämisestä. Viittaan tässä myös omaan tutkimukseeni kehollisten kokemusten ja tajunnallisten reflektioiden välisestä yhteydestä (Anttila 2007). Väitän, että kriittisen pedagogiikan/teorian tietokäsitys on viime vuosina etäännytynyt kokonaisvaltaisesta peruslähtökohdastaan ja samalla kriittisen pedagogiikan käytäntö on muuttunut älyllisemmäksi, ohjelmallisemmaksi ja teknisemmäksi. Keskustelen tämän suuntauksen mielekkyydestä ja kriittisen taidepedagogiikan mahdollisuudesta osallistua maailman muuttamiseen.

Äidinkieli ja kirjallisuus – TT-aineiden liima?

Kauko Komulainen, Helsingin yliopisto

kauko.komulainen@helsinki.fi

Äidinkieli ja kirjallisuus on mielletävissä taito- ja taideaineiden liimaksi, koska taidekasvatusprojekteja ei yleensä voida toteuttaa ilman käsikirjoitusta. Lisäksi oppiaine operoi ihmisen todellistumisessa keskeisellä kielellisellä alueella; kieli on ihmisen keskeinen ominaispiirre, ihmisintä mitä ihmisellä on. Oppiaineella on kouluopetuksessakin ollut ydinasema jo pelkästään siksi, että ilman sitä ei tulla toimeen minkään aineen opetuksessa. Kyse onkin moniaalle haarovasta ydinaineesta, jota opettajat käyttävät niin tieto-, taito- kuin taideaineissakin (POPS 2004, s. 44) – enemmän tai vähemmän innokkaasti tai vastentahtoisesti, tiedostamattaankin. Tätä eri aineiden substansseja yhdistävää luontaista kielellistä kytköstä ei kuitenkaan ole kokonaisopetuksellisesti osattu juurikaan hyödyntää, ei edes opettajankoulutuksessa, ja siksi siihen pohjaavat mahdollisuudet ovat pääosin jääneet käyttämättä. Olisikin siis aika etsiä pedagogisia näkökulmia, joilla perinteinen oppiainejakoinen opetussuunnitelma voidaan ylittää. Opetusministeriön työryhmän paraikaa laatimissa uusissa opetussuunnitelmissa on nousemassa keskiöön integraatio, jolla tähdätään oppiainerajojen ylittämiseen ja ohittamiseen. Äidinkieli ja kirjallisuus tarjoavat tähän työhön yhden lähtökohdan.

Tekemällä opettajankoulutuksessa ja koulumaailmassa hieman toisin, murtamalla oppiaineiden välisiä jännitteitä sekä raja-aitoja, ei välttämättä menetettäisikään mitään oleellista, vaan päinvastoin lisättäisiin yhteistä hyvää. Opettajankoulutuksen tulisikin olla suunnannäyttävä ja lisätä etenkin taito- ja taideaineiden välistä vuorovaikutusta sekä opettajankouluttajien eri aineryhmien yhteistoimintaa. Sitä tietä kulkien olisi mahdollista luoda perusta hedelmälliselle kokonaisopetukselle. Tämä olisi yksi mahdollisuus nähdä kasvatus toisin silmin.

Olen käynnistämässä esittelemästäni aiheesta tutkimusprojektia ja tässä mielessä haen kommentteja kollegoilta.

Taide, taito ja tiede luokanopettajan OpeArt-koulutusohjelmassa

Anna-Mari Lindeberg & Martina Paatela-Nieminen, Joensuun yliopisto

anna-mari.lindeberg@joensuu.fi, martina.paatela-nieminen@joensuu.fi

Joensuun yliopiston (1.1.2010 alkaen Itä-Suomen yliopiston) Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksessa kehitetään taide- ja taitokasvatukseen painottuvaa luokanopettajan OpeArt-koulutusohjelmaa. Ensimmäiset opiskelijat valittiin ohjelmaan keväällä 2008, ja ohjelma käynnistyi syksyllä 2008. OpeArt-koulutusohjelman tausta-ajattelussa yhdistyvät taide, taito ja luovat prosessit, joita opitaan erilaisissa produktioissa ja prosesseissa. Koulutusohjelma painottuu ryhmässä oppimiseen ja kansainväliseen toimintaan.

Tämä on mielestämme kasvatusta toisin silmin, sillä opiskelijat saavat kokemuksia erilaisistapedagogisistatoimintatavoista toimiessaan monimuotoisissa projekteissa yhdessä eri kulttuurialan asiantuntijoiden kanssa. Esimerkkeinä jo käynnistyneistä OpeArt-projekteista ovat Kristallilipas-musikaali ja Tosca-oopperaprojekti, joiden molempien toteutuksissa on mukana Savonlinnan Oopperajuhlien asiantuntijoita. Lisäksi Punkaharjulle sijaitsevan metsämuseo Luston kanssa kehitetään metsä- ja luontoympäristöön liittyvää opetus- ja tutkimus-projektia. Näissä kaikissa oleellista on yhdessä oppiminen ja oppiminen koulun ulkopuolisissa autenttisissa ja paikallisissa ympäristöissä.

OpeArt-koulutusohjelman kehittämistyöhön liittyy myös tutkimustoiminta. Opiskelijat perehtyvät kandidaatin- ja pro gradututkielmissaan taiteidenvälisyyteen ja soveltavat erilaisia pedagogisia malleja taide- ja taitokasvatuksen teemoihin. OpeArt-koulutusohjelma tähtää taiteidenväliseen oppimiseen kulttuurin globaalilla ja lokaalilla kentällä. Tähän kehitämme pedagogisia malleja, joiden avulla voidaan vahvistaa OpeArt-koulutusohjelmaa ja samalla toimia yliopiston ulkopuolisissa kulttuurisissa ja kansainvälisissä verkostoissa.

Käsityö geneeristen taitojen välittäjänä

Sinikka Pöllänen, Joensuun yliopiston

sinikka.pollanen@joensuu.fi

Monet yhteiskunnalliset muutokset ovat asettaneet kouluopetukselle ja näin myös eri oppiaineiden opetukselle uusia haasteita. Opetuksessa tulisi huomioida painokkaammin muun muassa ongelmanratkaisutaidot, kommunikoinnin taidot, informaation käsittelytaidot, oman toiminnan suunnitteluun ja säätelyyn liittyvät taidot sekä yhteisöllistä toimintaa tukevat teknologiataidot. Opetus tulisi rakentaa niin, että substanssispesifien yksityiskohtien sijasta keskeisenä oppimisen kohteena olisivat laajan siirtovaikutuksen omaavat geneeriset taidot. Myös käsityön opetuksen voidaan sanoa olevan monessa suhteessa muutoksen alla. Käsityölle oppiaineena on latautunut haasteita oppiaineen asemasta alkaen aina niihin kysymyksiin, jotka koskevat opetettavia sisältöjä ja opetuksen organisointia. Käytännön koulutyössä omat haasteensa tuo myös opetussuunnitelman perusteissa esiintyvä käsite kokonainen käsityö. Voidaan siis perustellusti kysyä, miten käsityötä tulisi peruskoulussa opettaa niin, että se huomioi erilaiset ajassa olevat haasteet? Esityksessä tarkastellaan käsityötä toisin silmin: sitä, miten kontekstualisointi mahdollistaa käsityötuotteen suunnittelu- ja valmistusprosessin hyödyntämisen laajemmin kasvatuksen välineenä ja geneerisiä taitoja kasvattavana oppimisprosessina. Käsityö voidaan mieltää helposti tekemällä oppimiseksi – *learning by doing*, se voisi kuitenkin olla autenttisimmillaan pikemminkin *learning in doing*. Oppiminen tulisi kontekstualisoida osaksi oppilaiden arkielämää, elämänhallintataitoja ja vuorovaikutustilanteita niin, että tiedot ja taidot liitettäisiin jo oppimisvaiheessa erilaisiin sovellusmahdollisuuksiin. Esityksessä kuvattavien pedagogisten mallien lähtökohtana on pyrkimys ositetusta käsityöstä kohti kokonaista käsityötä niin, että sekä produktikeskeisyyden että puhtaasti yksilöllisen työskentelyn pohjalle rakentuva oppiminen laajenee aktivoivaksi, prosessikeskeiseksi ja yhteisöllisyyttä hyödyntäväksi oppimiseksi

Käsityön sisältämät merkitykset oppiaineen näkökulmasta

Marja-Leena Rönkkö, Turun yliopisto

marja-leena.ronkko@utu.fi

Esityksen tavoitteena on tarkastella kyseisen tutkimuksen väitöskirjatutkimuksen teoreettista viitekehystä sekä menetelmällisiä ratkaisuja. Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella käsityöllistä merkityksenantoprosessia käsityöntekijän elämismaailmassa ja kokemushorisontissa sekä pohtia käsityöllisen merkityksenantoprosessin merkitystä käsityön opetuksessa. Sen tehtävänä on kuvailla ja kartoittaa, miten opiskelija ilmaisee oman elämänsä sisältöjä käsityön avulla ja millaisia hänen käsityölliset merkityksenantoprosessinsa ovat. Tutkimuksen mukaan käsityöllinen merkityksenanto antaa käsityön tutkimukseen uusia haasteita esimerkiksi kysymällä, miten käsityötuotteet viestivät kulttuurimme kuvaa ja arvoja, miten käsityö auttaa käsityön tekijää rakentamaan omaa identiteettiään sekä miten käsityö säilyttää ja uudistaa kulttuuria? Alustavien tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että käsityölliseen merkityksenantoon vaikuttavat opiskelijan koko inhimillinen elämisenpiiri, hänen arvonsa, tunteensa ja ihanteensa sekä häntä ympäröivä kulttuuri. Lisäksi merkityksenantoprosessista voi muodostua tärkeä elementti tekijän elämänhallintataitojen kehittämisessä. Metodisesti tutkimus pyrkii laajentamaan semioottisen otteen käyttöä käsityöllistä toimintaa koskevassa tutkimuksessa, jolloin se laajenee tuotesemanttisista lähtökohdista käsityöllisen toiminnan kuvaamiseen.

Yhdessä – yksin vai erikseen?

Jaana Lepistö, Turun yliopisto

jatele@utu.fi

Meneillään oleva tutkimushankkeeni jakautuu neljään eri osa-tutkimukseen, joissa pohdin käsityön opiskelua käsityön aineenopettajakoulutuksen opiskelijoiden, kentällä toimivien käsityön aineenopettajien ja perusopetuksen oppilaiden näkökulmista. Tutkimushankkeeni yhtenä lähtökohtana on ollut perusopetuksen käsityöoppiainetta ja sen toteuttamista koskevat laki- ja opetussuunnitelma-muutokset. Nämä muutokset asettanevat myös jonkinlaisia muutos- ja kehittämispaineita sekä peruskoulussa toteutettavalle käsityön opetukselle että käsityön aineenopettajakoulutukselle. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää (1) mikä on

kentällä toimivien opettajien ja vasta käsityön aineenopettajaksi opiskelevien näkemys käsityöstä perusopetuksen oppiaineena, (2) minkälaista yhteistyötä käsityön aineenopettajat toteuttavat tällä hetkellä käsityön opetuksessaan ja (3) perusopetuksen 7. ja 9. luokkien oppilaiden kokemuksia ja näkemyksiä molempia oppisisältöjä, tekninen työ ja tekstiilityö, sisältäneestä käsityön opetuksesta.

Esitän puheenvuorossani hankkeen kahden osatutkimuksen, ”Tulevaisuuden käsityön aineenopettajuus” ja ”Käsityön aineenopettajien yhteistyö”, lähtökohtia ja joitakin alustavia tuloksia. ”Tulevaisuuden käsityön aineenopettajuus” -osatutkimuksen kohdejoukkona on 8 käsityön aineenopettajaopiskelijaa, jotka opiskelivat Rauman opettajankoulutuslaitoksessa lukuvuonna 2006–07. Tutkimusaineistoa kerättiin vapaamuotoisina esseinä koskien opiskelijoiden käsitystä käsityöstä ja sen opettamisesta ja esseistä nousseiden teemojen mukaan tehtiin teemahaastattelut. ”Käsityön aineenopettajien yhteistyö” -osatutkimuksen kohdejoukkona on 112 perusopetuksessa toimivaa käsityön aineenopettajaa. Tutkimusaineisto kerättiin huhtikuussa 2009 nettikyselynä.

Uudistuva käsityömuotoilupedagogiikka vs. jäänteet ja juonteet

Eeva-Maija Lappalainen, Oulun yliopisto / Kajaanin yliopistokeskus

emlappa@sun3.oulu.fi

Nimitettiinpä koulun oppiainetta, ammattialaa tai harrastusta käsityöksi, käsityölliseksi toiminnaksi, muotoiluksi tai materiaali- ja väri-ilmaisuksi pedagogiikan kehittämisen haasteet ovat ajankohtaisia. Tarvitaan radikaaleja toimenpiteitä käsityömuotoilupedagogiikan kehittämiseksi. Dialogiin vastaaminen on tärkeää, mutta pystytäänkö siihen ilman ongelmien tunnistamista ja tunnistamista?

Saadaanko, voidaanko ja rohkaistutaanko avaamaan käsityömuotoilun olemus tulkituiksi ilmiöiksi. Ovatko kaikki ihmiset luovia ja innovatiivisia? Pystytäänkö luovuuden suitsutuksen viestejä tulkitsemaan, mitä välittyy käsityömuotoilun prosessista ja produktista. Koulutettu käsityömuotoiluammattilaisten opettajien joukko on herkistynyt käsityömuotoilun tai/ja materiaali- ja väri-ilmaisun olemuksen tuntemiselle ja erittelylle. Se on moniaistimellista ja kielellisesti tietoiseksi avattavan kulttuuriperinnön tulkintaa. Ammattiosaamisen yhteistoiminnallista ja yksilöön suuntaavaa analysoinnin ja tulkinnan jakamista tarvitaan huolimatta historiallisista juonteista ja jäänteistä.

Ymmärretäänkö käsityömuotoilua? Kuulen usein kysymyksen: oletko tehnyt itse? Nämä ”oletko ite” -kysymykset ovat loputtomia. Silloin kun kulutan toisen käsistä lähtenyttä artefaktia vastaan, että on ilo löytää ja käyttää myös toisen ihmisen tekemää. Voinko lakata ihmettelemästä, että milloin kysyjät havaitsevat niitä ominaisuuksia, joita käyttämissäni artefakteissa näen. Käsityömuotoilun kielen ymmärrettäväksi tekemiseen on panostettava. Tarvitsemme (käsityö)muotoiluoppimisen kielellistämisen pedagogiikkaa. Se tarkoittaa oppimisprosessin jatkamista pelkästä hätäisestä suunnittelusta artefakin valmistamiseen ja tulkintaan. Analysointeihin ja tulkintoihin on palattava tämän tästä suunnittelun ja valmistuksen aikana. Valmista työtäkin on analysoitava kuvana ja esineenä varhaiskasvatuksesta, esi- ja alkuopetuksesta saakka läpi peruskoulun ja sen jälkeisen koulutuksen.

Parsons ja Toden tuntu – Kuudesluokkalaisten ajatuksia nykytaiteesta (ARS06)

Susanna Honkasalo & Seija Kairavuori, Helsingin yliopisto

susanna.honkasalo@espoo.opit.fi, seija.kairavuori@helsinki.fi

Pohdimme esityksessämme kuudesluokkalaisten ja nykytaiteen kohtaamista. Meitä kiinnostaa se, millaisia ajatuksia ja tulkintoja nykytaide herättää 12–13-vuotiaissa ja millaisiin asioihin he kiinnittävät huomiota. Usein nykytaiteen tulkintaan opitaan liittämään erityishaasteita. Esimerkiksi Viitasen (1998) mukaan tietyt ennakkokäsitykset taiteesta voivat muodostua nykytaiteen ymmärtämisen esteeksi. Tutusta poikkeavaa taidetta pidetään outona ja vaikeaselkoisuuden stereotypia näyttää periytyvän ”isältä pojalle”. ”Minäkin osaisin tehdä tuon” -asenne puolestaan viittaa siihen, että kuvitellaan teoksen puhuttelevan vain esittävän sisällön tai taitavuuden, ei muodon kautta. Teoksen aihetta pidetään ainoana viestinä, eikä sen suhdetta sisältöön ymmärretä. Hankaluutta tuottaa myös ajatus, että teos voidaan tulkita vain yhdellä oikealla tavalla. Kokematon katsoja saattaa hylätä vaativimmat teokset ja ryhtyä

moralisoimaan. Perusopetuksen merkitys avoimen asenteen ja tarkastelun opiskelussa korostuu.

Tutkimusjoukon muodostivat 21 kuudesluokkalaista, jotka vierailivat Kiasman näyttelyssä ARS06 – Toden tuntu. Oppilaat vastasivat valikoitujen viiden teoksen äärellä avoimiin kysymyksiin. Vastauksen perusteella oppilaiden ajattelussa etsittiin yhtäläisyyksiä ja eroja sekä verrattiin havaintoja esteettisen kehityksen teoriaklassikkoon (Parsons 1987). Vastauksia tarkasteltiin myös suhteessa teoksista ja taiteilijoiden tuotannosta esitettyihin asiantuntijatulkintoihin. Kyselyaineiston tulokset on raportoitu kokonaisuudessaan Honkasalon pro gradu -tutkimuksessa (2007). Tässä yhteydessä esittelemme päätuloksia yhden näyttelystä poimitun nykytaideteoksen kautta. Tarkastelemme kriittisesti sitä, missä määrin nykytaiteen tapa tutkia todellisuutta haastaa varsin toisenlaisen taiteen äärellä tuotettua lapsen esteettisen kehityksen teoriaa (Parsons 1987). Pohdimme tulosten merkitystä kuvataideopetukselle alakoulussa.

Minun kulttuurini – sinun kulttuurisi: kuvataideopettaja nuorisokulttuurien ja instituution välissä.

Piritta Malinen, Lapin yliopisto / Kaurialan lukio

pirita.malinen@hameenlinna.fi

Teen taiteen tohtorin tutkintoon liittyvää väitöskirjatutkimusta kuvataideopetuksen ja nuorisokulttuurien, erityisesti graffitikulttuurin vuorovaikutuksesta sekä graffitikokemuksen merkityksistä. Olen kuvataideopettajana yläkoululla ja lukiossa, joten haluan etnografisella ja osittain autoetnografisella tutkimuksellani käsitellä sitä, miten nuorisokulttuurien ja kuvataideopetuksen vuorovaikutus voisi olla hedelmällisempää, miten kuvataideluokka voisi olla erilaisten kulttuuristen maailmojen risteämispaikka, jossa rajoja ylitetään puolin ja toisin. Kriittinen pedagogiikka auttaa tarkastelemaan kriittisesti valtasuhteita itsen ja toisen välillä koulumaailmassa, kuvataideluokassa ja graffitimaailmassa.

Sen lisäksi, että käsittelen tutkimuksessani ja siihen liittyneissä artikkeleissani graffitiin liittyviä ilmiöitä, kuten graffitikokemusta, graffitiin liittyviä motivaatioita, ohipuhumista ja toiseuttamista, tarkastelen tutkimuksessa myös omaa opettajuuttani. Aineisto muodostuu haastatteluista ja syvähaastatteluista, osallistuvasta havainnoinnista, videomateriaalista ja kuvista.

Lähtökohtani on toteuttaa Sarah Pinkin esittelemää refleksiivistä etnografiaa. Graffitiin ilmiönä on liittynyt runsaasti yhteiskunnallista keskustelua, keskustelun tyyli on muuttunut viimeisen vuoden aikana paljon, mutta edelleen graffitikokemukseen liittyvien motiivien tarkastelu ja graffitin tekijän esteettisen kasvun tarkastelu jää keskusteluissa suppeaksi.

Siihen mikä graffitin tekijälle on graffitikokemuksessa merkityksellistä, vaikuttavat niin ympäröivä yhteiskunta, sosiaalinen verkosto kuin myös se, onko tekijällä mahdollisuutta kehittää tekemiseen liittyvää esteettistä puolta. (Kuvataide)opettaja voi jäädä hankalaan risteämäkohtaan nuorisokulttuurien ja instituution välissä tai tämä voi olla kahden erilaisen maailman välinen tulkki. Tutkimukseni puitteissa joudun myös pohtimaan, millaista etnografista tarinaa rakentuu, kun kuvataideopettaja työskentelee tutkimuksessa mukana olevien kanssa ja on jatkuvassa vuorovaikutuksessa tutkimansa ilmiön arjen ilmenemistilanteiden puitteissa

Musiikkiesitykset osana koulu yhteisön muutosta

Hanna Nikkanen, Sibelius-Akatemia

hanna.nikkanen@siba.fi

Christopher Smallin (1987) mukaan musiikkiesitys on rituaali, joka musiikin lisäksi tuo näyttämölle ihanteen yhteisön rakenteesta ja jonka kautta yhteisön sosiaalisia suhteita voidaan myös muuttaa. Sen lisäksi mitä esitetään, on merkityksellistä myös kuka esittää kenelle, miten ja millaisena, sekä minkälaisia suhteita esitystilanteeseen osallistuvien välille muodostuu.

Tuon esityksessäni Smallin näkökulman koulu ympäristöön, jossa musiikkiesitykset ovat perinteisesti osa joulu- ja kevätjuhliä. Viime vuosina monissa kouluissa on kuitenkin luovuttu osaksi tai kokonaan näistä juhlista. Perusteena on usein juhlien järjestämisen työläys mutta myös opettajien kokemus ristiriitaa juhlaperinteemme edustamien arvojen ja nyky-yhteiskuntamme moniarvoisuuden vaatimusten välillä. Smallin näkökulmasta katsottuna

rituaalit eivät kuitenkaan edusta vain mennyttä maailmaa vaan juhlat ja musiikkiesitykset voivat olla myös muutoksen mallintajia.

Meneillään oleva väitöstutkimukseni on etnografinen tapaustutkimus yhden koulun juhlien ja esitysten valmistamisen kulttuurista ja sen muutoksesta 25 vuoden aikana. Aineistossani koulun henkilökunta kuvaa juhlia ja esityksiä keinona ilmentää, ylläpitää ja rakentaa yhteisöllisyyttä koulun toimintakulttuurissa. Juhlien ja esitysten valmistamisen nähdään tarjoavan erityisiä keinoja tukea oppilaan kasvua yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Esityksessäni tarkastelen erityisesti musiikkiesitysten näkökulmasta, miten yhteisöllisyyden ihanteet on tuotu koulun juhlaperinteeseen ja miten juhkakäytännön muuttuminen on yhteydessä koulun yhteisöllisen toimintakulttuurin rakentumiseen. Tapaustutkimuksen pohjalta pohdin, miten juhlista ja musiikkiesityksistä luopumisen sijaan niiden kautta voitaisiin tukea koulun kasvatustehtävää muuttuvassa maailmassa ja maailman muuttamisessa.

Viidesluokkalaisen koululaisen esteettis-emotionaalinen kokemus kuulemastaan klassisesta musiikista

Serja Turunen, Joensuun yliopisto

serja.turunen@joensuu.fi

Lisensiaatin työni on kvalitatiivinen tutkimus peruskoulun viidennen luokan oppilaiden klassisen musiikin kuuntelukokemuksista. Musiikkikokemuksen tutkimus on yleisesti painottunut lyhyiden näytteiden avulla tutkittaviin kuuntelukokemuksen osa-alueisiin sen sijaan, että kokemusta tutkittaisiin kokonaisuutena autenttisisissa kuuntelutilanteissa. Erityisesti kokemuksen emotionaalinen puoli on jäänyt tutkimuksissa vähälle huomiolle. Tutkielmani tärkein tavoite on selvittää, mikä on koululaisten mielestä tunteiden ilmenemistapa ja merkitys musiikissa. Tutkimuksen käytännöllisenä tarkoituksena on palvella peruskoulun musiikin kuuntelukasvatuksen kehittämistä lapsen esteettistä ja emotionaalista kehitystä tukevaan suuntaan.

Empiirisen tutkimukseni metodinen lähestymis- ja käsittelytapa on fenomenologinen, tutkimus pohjautuu eksistentiaalis-fenomenologiseen käsitykseen ihmisen intentionaalisesta tavasta kohdata todellisuus. Tutkimukseni ihmiskäsitys on holistinen: ihminen (koululainen) kohtaa todellisuuden (musiikin) tajunnallisena, kehollisena ja situationaalisena olentona.

Tutkielmassani hermeneuttinen ote, jossa erotuksena perinteisestä deskriptiivisestä fenomenologiasta ilmiötä lähestytään tulkinnallisesti.

Olen talven 2008–09 aikana kerännyt aineiston yhdestä peruskoulun viidennestä luokasta, jonka oppilaista 16 on tyttöjä, 16 poikia. Koululaiset kuuntelivat neljä tunneilmastoltaan erilaista klassisen musiikin teosta tai teososaa ja kirjoittivat kustakin näytteestä melko vapaamuotoisen kirjoitelman. Musiikinäytteet valitsin Krumhanslin (1997) psykofysiologisen tutkimuksen pohjalta vastaamaan Kivyn perustunteita (*garden variety emotions*). Tulokset ovat valmistumassa syksyn aikana. Tuloksina esitän kuvauksia ja tulkintoja lasten emotionaalisista kuuntelukokemuksista, heidän kuulemalleen musiikille antamastaan esteettisestä arvosta sekä koululaisten ainutlaatuisista tavoista tarkastella, kokea ja kuvata kuulemaansa klassista musiikkia.

Changing the World One Conversation at a Time

Pirjo Vaittinen, Tampereen yliopisto

pirjo.vaittinen@uta.fi

Tutkimusongelmanani on esteettisen, aukkoja täyttävän, synteettisen taidekokemuksen ja siihen kuuluvan reflektion tarkastelu kirjallisuuskeskustelujen ja draamakokeilujen pohjalta. Tavoitteena on jatkaa keskustelua taidekasvatuksen kokemuksellisuudesta ja kriittisyydestä ja niiden pohjalta syntyvistä pedagogisen mallintamisen mahdollisuuksista.

Tulevaisuus ja toivo ovat ihmisen elämän ehtoja. Ensin tuntuu väärältä yhdistää Augusto Boalin sorrettujen teatterin ja Paulo Freiren sorrettujen pedagogiikan ajatuksia Suomen koululaitoksen ja hyvinvointiyhteiskunnan turvassa elävien lasten ja nuorten koulussa oppimiseen, koska ne on luotu toisenlaisissa yhteiskunnallisissa oloissa toimivien ihmisten auttamiseksi. Mutta ehkä lapset ja nuoret edelleen ovat "viimeisiä orjiamme" (Bergström 1900), ja heidän auttamisensa on opettajien vakavasti otettava tehtävä.

Freiren ja Boalin pedagoginen/taiteellinen prosessi merkitsee sitä, että pyrittäessä elämykselliseen (täsmällisempi sana kuin 'experience'; vrt. 'experiential') toimintaan

('oppiminen' on liian kapea termi) kokemusta on käsiteltävä, sitä on pohdittava, se on sanallistettava ja sitä on työstettävä, mieluiten työstettävä yhdessä, tai yhteistoiminnallisesti, ('co-elaboration', in Hébert 2008).

Yhteisössä tapahtuva neuvotteleminen merkityksistä ja tulkinnoista on taiteen pohjalta tapahtuvan toiminnan perusta, sanoo kasvatustieteilijä Jerome Bruner ensisijaisesti kaunokirjallisuuden lukemisesta. Sanataidekasvatuksessa runo, kertomus, novelli tai draama (sekä näytelmätekstinä että teatteriesityksenä) on muoto, lukemis- tai kuuntelemis- ja katsomiskokemus, ja niiden reflektointi on tiedonhankintaa. Tämä tieto on olennaisesti erilaista: se välittyy kertomuksissa narratiivisena tietämisnä.

Taidekasvatuksen tavoitteena (yleissivistävässä koulutuksessa) on luoda kouluihin (ja niiden ulkopuolellekin ulottuen) fiktiivisiä oppimisympäristöjä. Se vaatii opettajien ja oppilaiden/opiskelijoiden tiivistä yhteistyötä ja yhteisiä sopimuksia. Kyse on siis yhteisöllisestä toiminnasta. Tarkoituksena on taiteen kielen avulla luoda mahdollisia maailmoja, tai tilanteita, ratkaisuja ja vaihtoehtoja. Esteettinen kahdentuminen tai Boalin *metaxu, metaxis*, on kahden maailman samanaikainen läsnäolo, joka mahdollistaa kulttuurisen oppimisen ja voimaantumisen (Freire). Taiteen avulla voimme tunnistaa muukalaisen itsessämme (Julia Kristeva) ja nähdä itsemme toisena.

Olen ja ihmettelen – näyttämön moniulotteinen oleminen Martin Heideggerin filosofian valossa

Margit Uusitalo, Jyväskylän yliopisto / Yliopistokeskus Chydenius

margit.uusitalo@nivala.fi

Väitöskirjatutkimukseni on ajankohtainen puheenvuoro taide- ja kulttuurikasvatuskeskustelussa. Kasvatustieteilijänä tutkimuksena se haastaa kasvatuksen arvojen tarkasteluun. Kasvatuksen ja opetuksen on kyettävä suuntautumaan tulevaisuuteen toivoa herättävällä pedagogiikalla, jossa tiedon ohessa taito ja taide nähdään elämää ja maailmaa rakentavina ja eheyttävinä voimina.

Tutkimuksen tarkoitus on tarkastella näyttämöä moniulotteisena käsitteenä/ilmiönä teatterissa, draamakasvatuksessa, elämässä ja maailmassa (mediassa).

Tutkimustehtävä on (1) kuvata näyttämön olemus (2) ihmisen olemisperustan horisonttia vasten ja (3) avata draamakasvatuksen merkitys osaksi kokonaisvaltaista taide- ja kulttuurikasvatusta.

Draamakasvatuksen uutena paradigmana Heideggerin (2000) filosofian valossa ihminen todellistuu näyttämöllisesti. Tutkimuksessani näyttämö ei ole pelkästään ontinen metafora tai estetiikan kautta määriteltävissä oleva taiteen tekemisen paikka. Näyttämö on aukeama, joka paljastuu olemisen totuutta avaten olemisen ja totuuden tapahtumisena. Yhä enemmän maailma avautuu näyttämöksi, jossa *Dasein* [ihminen] todellistuu. Maailma ei ole ulkopuolella vaan *Dasein* on maailman kanssa näyttämönä. Taiteena näyttämö avaa todellisuutta; se puhuu totta "vaikka se valehtelisi", koska se paljastaa valheen olemuksen. Katsomo ja näyttämö ovat kanssataälläoloa yhdessä jaetuissa merkityksissä. Maailmannäyttämön kanssa elämännäyttämö kirjoitetaan draamaksi.

Porsaan tarinasta minun tarinaksi – taidelähtöistä työskentelyä koulun arjessa

Aila Marjomäki, Jyväskylän yliopisto

aila.marjomaki@jkl.fi

Koulu instituutiona on virallinen. Sen toimintaa säätelevät pykälät ja säännöt. Lähtökohtana on, että koululle kuuluvat tehtävät ovat annettuja: eivät koulujen, opettajien tai oppilaiden vapaasti valittavissa. Kuinka tähän hallittavuutta korostavaan ja varmuuteen pyrkivään koulumaailmaan on sovittavissa taidelähtöinen toiminta, jossa oppilaan aktiivisuuteen pyritään sallivuuden kautta?

Väitöskirjatyössäni tarkastelen taidelähtöisten menetelmien hyödyntämistä peruskoulun äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa. Tutkimukseeni sisältyy lukuvuoden kestänyt opetuskokeilu, jonka toteutin 6. luokan osa-aikaisen erityisopetuksen ryhmässä.

Opetuskokeilun taidelähtöisyyden tavoitteena oli kannustaa oppilasta aktiiviseen toimijuuteen omia vahvuuksia hyödyntäen. Oletuksena oli, että oppilaan vahvuuksien huomioimisella on merkitystä positiivisen minäkuvan muodostumiseen ja sitä kautta koulu yhteisöön liittymiseen.

Tutkimusaineistoni koostuu oppilaiden eri tavoin tuottamista tarinoista. Esityksessäni tarkastelen oppilaiden toimintaa yhden tapausesimerkin eli draamaprosessin kautta. Kuvaan minkäläisen ilmaisukanavan omien tunteiden ja kokemusten ilmentämiseen kolme pienen porsaan tarina tarjosi? Tarkastelen myös minkälaisia kohtaamisen tiloja taidelähtöisessä työskentelyssä aina läsnä oleva epävarmuus ja ennustamattomuus, tunteiden vuoristorata, toiminnan kaaosmaisuuks jne. synnyttivät?

Vaikka toteutin opetuskokeilun äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineessa, antavat sen tulokset aiheen pohtia taiteen mahdollisuuksia koulun toiminnassa laajemminkin kuin vain taideaineiden opetuksena. Huomion arvoista on myös, kuinka opetuskokeilussa syntyneet merkitykset johtivat lopulta monien erityisopetuksessa itsestään selvinä pitämieni toimintatapojen kyseenalaistamiseen.

KULTTUURIENVÄLINEN JA YLIRAJAINEN VIESTINTÄ SUOMESSA – TARPEET ERI AMMATEISSA

Niina Kovalainen & Elisa Keski-Hirvelä (Tampereen yliopisto)

Transnational Communication Competence in a Changing Society (Ylirajaisen viestinnän osaaminen muuttuvassa yhteiskunnassa)

Niina Kovalainen, Tampereen yliopisto / Laurea-ammattikorkeakoulu

niina.kovalainen@laurea.fi, niina.kovalainen@co.inet.fi

This research paper aims at exploring the issue of transnationalism through intercultural communication competence, language and identity. The interconnectedness between language, culture, communication and transnationalism are strong and will inevitably take different forms in social contexts. The diversification and sphere of “belonging” as well as the implications of participation and membership will be addressed.

This presentation concentrates on the preliminary research results of a project conducted by the Academy of Finland. Respondents (N=30) from various higher education institutions who have been interviewed were also encouraged to approach the issues connected with communication, language skills and culture, especially their own conceptions of self-perceived intercultural communication competence, identity and the role of language in it. The interviews have all been carried out and the analysis results so far are very promising in exploring the issues concerning immigrants’ transnational identities and their feeling of belonging in different groups.

Monimuotoisuuden tunnistaminen organisaatioissa

Mari Poikolainen, Tampereen Aikuiskoulutuskeskus

mari.poikolainen@tak.fi

Monimuotoisuus lisääntyy työelämässä niin väestön ikääntymisen kuin väestön liikkumisen myötä. Euroopassa on 2000-luvun alusta lähtien kehitetty lainsäädäntöä ja välineitä ihmisten keskeisen yhdenvertaisuuden toteutumiseksi. Suomessa mm. Yhdenvertaisuuslain (2004) avulla pyritään syrjimättömyyteen kaikessa toiminnassa ja aktiiviseen ennaltaehkäisyyn yksittäisissä tapauksissa ja yhteiskunnan rakenteissa. Yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää, että ensin tunnistetaan olemassa olevat haasteet ja sen jälkeen puututaan niihin. Tools for Diversity (TforD) hankkeessa Tampereen Aikuiskoulutuskeskus on ollut kehittämässä (2006–2008) neljän eurooppalaisen kumppanin kanssa välineitä monimuotoisuustaitojen mahdollisten aukkojen tunnistamiseen koulutusorganisaatioissa ja yrityksissä niin henkilöstössä kuin asiakaspalvelussa. Lisäksi on kehitetty koulutusohjelma, jolla vastataan mahdollisesti esiinnouseviin tarpeisiin. TforD:in jatkohanke Valorisation of Diveristy Skills, ValoDi (kahdeksan maata, 2009–2011), kohdistaa huomion lisäksi monimuotoisuuden johtamiseen. Molemmat sisältävät monimuotoisuusmittarin ja koulutusohjelman kehittämistä. Mittari sisältää asenne-, tieto- ja taito-osiot sekä yksilö- että yhteisötasolla. Mittaroinnilla haetaan sovellettavuutta erilaisissa organisaatioissa, jotta tunnistettaisiin mahdolliset puutteet yhdenvertaisten mahdollisuuksien toteutumisessa. Koulutusohjelmalla tuetaan viestintää yli rajojen, silloin kun rajat asettuvat, ei vain etnisten kulttuurien välille, vaan myös muille Yhdenvertaisuuslain sisältämien syrjintäperusteiden välille. Näin ollen kulttuuri tarkoittaa laajasti ymmärtäen alakulttuureja, jotka syntyvät mm. eri ikäryhmien, erilaisten seksuaalisten suuntautumisten tai vakaumusten välille. Viestintää ei ole ilman rajoja; kuten ei rajoja ilman viestintää. Tiedon lisääntyminen, taitojen kasvattaminen ja omien asenteiden tunnistaminen madaltavat kulttuurien välisiä rajoja ja tekevät onnistuneen viestinnän mahdolliseksi.

Työntekijöiden ja vanhempien kokemuksia ulkoilmapedagogiikan EU-projektista

Vuokko Vienola, Joensuun yliopisto

vuokko.vienola@joensuu.fi

Tutkimus on kvalitatiivinen, fenomenologinen tapaustutkimus. Tavoitteena on selvittää kolmen päiväkodin (Norjasta, Romaniasta ja Virosta) ja yhden alakoulun (Espanjasta) opettajien ja muun henkilökunnan sekä vanhempien kokemuksia kolmivuotisesta ulkoilmapedagogiikan EU-projektista. Kokemuksia kysyttiin sekä henkilökunnilta että vanhemmilta lyhyellä kyselylomakkeella. Lomakkeet käännettiin kunkin ryhmän äidinkielelle, vaikka projektin käyttökieli oli englanti. Myös vastaukset sai kirjoittaa omalla äidinkielellään. Vastaukset analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tutkimuksen tulokset myötäilevät n. kymmenen vuotta aikaisemmin saatuja vastaavanlaisen projektin (Suomi, Portugali ja Wales) tuloksia. Henkilökunnalle projekti tarjosi kumppanuusmaista syvempää ja uudenlaista tietoa, esimerkiksi toisenlaisen Espanjan (vrt. turismi-Espanja). Käsitykset toisen maan tavoista ja kulttuurista tarjosivat uudenlaista sisältöä kasvatukseen ja opetukseen, ja myös kuva omasta maasta ja kansasta sai uudenlaisen näkökulman toisille esitettäessä. Myös ammatillista oppimista siirtyi maasta toiseen. Vanhemmat olivat 99 prosenttisesti tyytyväisiä lastensa osallistumisesta projektiin, vain muutama ei ollut nähnyt mitään ”eroa” lapsen päivähoitossa tai ei tiennyt koko projektista. Vanhemmat korostivat projektin tuoneen lapsilleen suvaitsevaisuutta ja kehittäneen heidän tasa-arvokäsityksiään. Useat katsoivat sillä olevan merkitystä lapsen tulevaisuuden kannalta. Monet vanhemmat, varsinkin Romaniassa, katsoivat henkilökunnan kansainvälisten suhteiden kehittävän myös heidän omien lastensa saamaa hoitoa, kasvatusta ja opetusta. Projektista jäi kaikkiin osallistuneisiin kumppaneihin ”apostolihenki”: ”Tästä on kerrottava muillekin!”

Kulttuurisen monimuotoisuuden kipupisteet työvoimakoulutuksessa

Elisa Keski-Hirvelä, Tampereen yliopisto, Kasvatustieteen laitos

elisa.keski-hirvela@uta.fi

Tässä tutkimuksessa keskitytään suomalais- ja ulkomaalaistaustaisten työnhakijoiden aikuiskoulutuksen kulttuuriseen monimuotoisuuteen vuorovaikutuksen, toleranssin ja oppimisen näkökulmasta. Lisääntyvä monimuotoisuus aikuiskoulutuksessa voi osaltaan parantaa myös kulttuurien välistä toimivuutta työelämässä. Monikulttuurinen vuorovaikutus ja sen toimivuus työmarkkinoilla koostuu työnhakijan kulttuurisesta kompetenssista vuorovaikutustilanteissa, sosiaalisista verkostoista sekä rakenteellisista tekijöistä yhteiskunnassa. Mutta pelkästään maahanmuuttajan sopeuttaminen suomalaiseen työelämään koulutuksen avulla ei riitä. Monimuotoisuuden ulottuminen aikuiskoulutukseen ja työelämään edellyttää kaksipuolista integroitumista. Erilaisuuden sietäminen ja kulttuurienväläinen oppiminen opiskeluryhmissä auttaa työnhakijoita kohtaamaan monikulttuurisuutta myös työelämässä.

Tutkimus on osa Suomen Akatemian hanketta ”Sulkeutuuko Suomi?”. Tässä esityksessä tutkimustulokset ovat vielä alustavia. Haastattelut (30 työhallinnon asiakasta) tehtiin kolmessa kaupungissa, kurssit liittyivät metalli-, kuljetus-, IT- ja ravintola-alaan. Saadut vastaukset erosivat jonkin verran kaupunkikohtaisesti. Heterogeenisyydessään haastavan kohderyhmän haastateltavat osoittavat halukkuutta tehdä yhteistyötä eritaustaisten henkilöiden kanssa. Osalla hyväksyminen oli ehdollista ja hyvien henkilökohtaisten kokemusten valottamisen ohella he saattoivat viitata maahanmuuttokielteisen keskustelun perusteluihin. Suomalaiset opiskelijat kokevat vieraskielisten opiskelijoiden heikon suomenkielen taidon olevan keskeisin vuorovaikutusta estävä ja ongelmia tuottava tekijä. Kaksipuoleisen integroitumisen edistämiseksi tarvitaan rakenteellisia toimenpiteitä: vieraskielisten työvoimakursseista pakollista osallistumista suomenkielen opintoihin, opettajien riittävää resursointia sekä kantasuomalaisten opiskelijoiden valmentamista erilaisuuden kohtaamiseen opiskeluryhmässä.

Kulttuurienvälinen viestintä monikulttuurisissa työyhteisöissä

Jonna Roos, Liikelaitos Edupoli

jonna.roos@edupoli.fi

Esityksessä tarkoitukseni on pohtia monikulttuuristen työyhteisöjen kulttuurienvälisen viestinnän haasteita ja niihin vastaamista koulutusten avulla. Esitykseni tavoitteena on herättää keskustelua monikulttuuristen työyhteisöjen muutostarpeista niin työkuulttuurin kuin viestintätapojen kohdalla.

Suomalainen yhteiskunta muuttuu yhä kansainvälisemmäksi ja työntekijöitä tulee eri maanosista ja kulttuureista. Miten maahantulijat sopeutuvat suomalaiseen yhteiskuntaan ja miten työyhteisöt voisivat paremmin vastaanottaa muista kulttuureista tulevia työntekijöitä? Miten koulutuksilla voidaan vahvistaa työyhteisöjen kulttuurienvälistä kompetenssia? Työyhteisöissä monet eri kulttuurit ja viestintätavat kohtaavat, eikä väärinymmärryksiltä vältytä. Miten suomalaisen kulttuurin ja viestintätapojen tulisi muuttua? Miten organisaatioiden johdon tulisi huomioida kulttuurienvälinen viestintä ja yllirajaiset suhteet niin arkipäivän tilanteissa kuin strategioissakin?

Esitykseni perustuu saatuihin kokemuksiin Monikulttuurinen työyhteisö -hankkeesta, jossa koulutamme työyhteisöjä toimimaan kulttuurienvälisissä vuorovaikutustilanteissa. Hankkeessa luomme kolmiportaisen koulutusmallin työyhteisöille ja kehitämme myös internetpohjaista asiantuntijajärjestelmää ja materiaalifoorumia. Tavoitteenamme on myös luoda monikulttuurisia moduuleita osaksi aikuiskoulutustutkintoja. Yhteistyökumppaneinamme on monenlaisia organisaatioita siivousalalta terveydenhoitoalaan, joten monia erilaisia käytäntöjä ja ratkaisuja luodaan ja kehitetään vastaamaan työyhteisöjen tarpeita. Suomalaisen yhteiskunnan ja yritysten on otettava myös eettisesti vastuuta eri kulttuureista tulevista henkilöistä ja huolehdittava heidän ja heidän perheidensä hyvinvoinnista kokonaisvaltaisesti. Hanketta rahoittavat ESR ja Etelä-Suomen lääninhallitus.

LIIKUNTAKULTTUURIN JA -KASVATUKSEN TUTKIMUS

Tiina Kujala (Tampereen yliopisto) & Liisa Hakala (Helsingin yliopisto)

Vanhemmat, vertaiset, valmentajat – kaupunkilaislasten ja -nuorten näkemykset tärkeimmistä liikunnan socialisaatioagenteistaan

Mari Lehmuskallio, Turun yliopisto

mari.lehmuskallio@utu.fi

Myöhäismodernissa ajassa perinteiden ja sosiaalisten kollektiivien merkitys on vähentynyt liikuntasosialisaatiossa. Mikä tai kuka sitten tänä päivänä suuntaa liikuntaan kytkeytyvien toiminta- ja ajattelutapojen muodostumista?

Nuoria ikäluokkia koskevien vastausten saamiseksi 442 turkulaista viidesluokkalaista ja 380 yhdeksäsluokkalaista arvioi 14 liikunnan socialisaatioagentin merkitsevyyttä omassa elämässään. Arviointi suoritettiin viisiportaisella välimatka-asteikolla, jonka ääripäät olivat: vähentänyt ja lisännyt paljon kiinnostustani liikuntaa ja urheilua kohtaan.

Kaikki tutkimuksen socialisaatioagentit olivat keskimäärin lisänneet oppilaiden liikuntaintressiä. Voimakkaimmiksi liikuntakiinnostuksen lisääjiksi osoittautuivat viidesluokkalaisten poikien ryhmässä omat isät ja tyttöjen ryhmässä äidit, yhdeksäsluokkalaisten kaverit. Ohjaajan/valmentajan merkitys nousi toiseksi tärkeimmäksi niin kaikkien viidesluokkalaisten kuin yhdeksäsluokkalaisten tyttöjenkin keskuudessa – yhdeksäsluokkalaisten poikien näkemyksissä valmentaja ”hävisi” niukasti isälle. 11–12-vuotiaat kokivat ulkopuolisten kokonaisuudessaan vaikuttavan liikuntakiinnostukseensa voimakkaammin verrattuna 15–16-vuotiaisiin, mikä kielii nuorempien varhaisemmasta vaiheesta liikuntasosialisaatiossa, vahvemmassa samastumisesta merkityksellisiin toisiin. Muut julkisuuden henkilöt lisäsivät tyttöjen ja urheilijatähdet poikien liikuntaintressiä enemmän verrattuna vastakkaiseen sukupuoleen. Opettaja lukeutui kolmen useimmin liikuntakiinnostusta vähentäneeksi mainitun socialisaatioagentin joukkoon molemmissa ikäryhmissä.

Tutkimus tuki näkemystä suomalaisen nyky-yhteiskunnan urheilullistuneisuudesta. Liikunta ja urheilu näyttäytyi kaikkien socialisaatioagenttien välityksellä asiana, johon nuorten ikäluokkien intressiä on kannattanut suunnata. Tärkeää olisi vielä selvittää ne tavat, joilla eri tahot vaikuttavat tämän päivän lasten ja nuorten liikuntakiinnostukseen. Tietoisuus vaikutustavoista mahdollistaisi esimerkiksi tiedotuksen ja koulutuksen tarkoituksenmukaisen kohdentamisen, tehokkaiden houkutuskeinojen ideoimisen ja liikuntakiinnostusta vähentävien toimintojen minimoimisen.

KOVA-tutkimus: Aikuisten kokemuksia koululiikunnasta

Heimo Nupponen, Turun yliopisto

heimo.nupponen@utu.fi

Jatkuva keskustelu lehdistössä ja koululiikuntaa koskevissa haastatteluissa antaa kuvan, että koululiikunta on ollut epämiellyttävää, jopa inhottavaa, alistavaa jne. Koululaisten kyselytutkimukset ovat kuitenkin toistuvasti osoittaneet, että 20–10 % oppilaista on kokenut koululiikunnan epämiellyttäväksi.

Koululiikunnan vaikuttavuus -tutkimuksessa on tähän mennessä haastateltu 95 1980-luvulla koululiikunnan läpikäynnyttänyt 32–39-vuotiasta heidän koululiikuntakokemuksistaan. Lisäksi tutkimuksessa on 935 aikuisen strukturoidut tiedot heidän koulu- että koululiikuntakokemuksistaan.

Koululiikunta on 12 %:n mielestä ollut vastenmielistä. Koulunkäynnin vastenmielisenä kokeneiden osuus oli puolet pienempi (6 %). Toisaalta koululiikunnasta piti 69 %, kun koulusta sanoi pitäneensä 57 %. Koululiikunnasta pitämisen mielipiteet jakautuvat voimakkaammin kuin koulusta pitämisen mielipiteet. Koulusta ja koululiikunnasta pitämisen

korrelaatio oli merkitsevästi positiivinen. Sekä koulusta että koululiikunnasta pitäneitä oli 43 % vastanneista. Miesten koululiikuntakokemukset olivat positiivisempia kuin naisten, joiden koulunkäyntikokemukset olivat positiivisempia kuin miesten. Haastattelujen perusteella eniten aikuisiän liikuntaharrastukseen vaikuttanut tekijä koululiikunnassa on ollut sen monipuolisuus. Opettajan merkityskin näkyi jossain määrin.

Tulokset poikkeavat eräiltä osin 1990- ja 2000-luvulla koululaistutkimusten tuloksista. Koulukokemukset olivat tässä aikuisaineistossa positiivisemmat. Ymmärryksen kasvaminen koulun merkityksestä saattaa olla syynä. Toinen syy voi olla, että "aika kultaa muistot". Vaikka tässä aineistossa koululiikunnan epämiellyttävänä kokoneiden osuus on jonkin verran suurempi kuin koululaisaineistoissa, käsitys koululiikunnan laajasta epämiellyttävyydestä ei saa tukea. Tietoa ajan mukanaan tuomista muutoksista ei saada tästä tutkimuksesta.

Koululiikuntakokemuksia Internetin keskustelupalstoilla

Kirsti Lauritsalo, Arja Sääkslahti & Helena Rasku-Puttonen, Jyväskylän yliopisto

kirsti.lauritsalo@ju.fi

Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää, miten koululiikunnasta keskustellaan internetin keskustelupalstoilla. On tärkeää antaa oppilaille tilaisuuksia ilmaista sekä ajatuksiaan että tunteitaan ja tähän internet avaa uusia mahdollisuuksia. Aineisto kerättiin viikolla 15 vuonna 2007 Google -hakukoneen avulla hakusanalla "koululiikunta". Ensimmäiset 200 osumaa sisälsivät yhdeksän keskustelufoorumia, jotka kaikki analysoitiin. Eri keskustelufoorumeilta kertyi yhteensä 356 mielipidekirjoitusta, jotka liittyivät suoraan tutkittavaan aiheeseen. Kirjoitukset kumuloituivat kolmeen ryhmään: positiivisiin, sekä positiivisiin että negatiivisiin ja negatiivisiin viesteihin.

Netin keskustelupalstojen kirjoituksista 12 % oli positiivisesti koululiikuntaa käsitteleviä, 24 % kirjoituksista sisälsi sekä positiivisia että negatiivisia asioita ja 64 % käsitteli ainoastaan koululiikunnan negatiivisia puolia. Tutkimuksen yhteenvedon voidaan siis todeta negatiivisten tunteiden hallinneen nettikeskusteluja. Tulos poikkeaa tältä osin selvästi aikaisempien koululiikuntatutkimusten tuloksista, joiden mukaan koululiikunta mielletään yhdeksi mieluisimmista koulun oppiaineista ja kokemukset siitä ovat pääosin myönteisiä. Internet antaa mahdollisuuden hyvinkin voimakkaisiin mielipiteiden ilmaisuihin, kun syvempiä tunteita voi purkaa nimettömänä. Tuloksissa oli havaittavissa, että positiivisten viestien pääpaino oli yleisesti koululiikunnan piirteissä ja kokemukset olivat yhteydessä lähinnä kirjoittajan omakohtaisiin tunteisiin. Negatiivisissa viesteissä keskiössä oli usein joko opettaja, muut oppilaat, opetus suunnitelma, olosuhteet ja välineet sekä kokemukset peseytymistilanteista. Tutkimuksen metodisia valintoja ja tulosten käytännön merkitystä pohditaan opettajankoulutuksen liikunnan opetuksen näkökulmasta.

Tähtäimessä kaivattu pätevyys – selviytymisestä asiantuntijuuteen

Leena Aarto-Pesonen, Arja Sääkslahti & Päivi Tynjälä, Jyväskylän yliopisto

leena.aarto-pesonen@ju.fi

Ammatti-identiteetin - minkälainen opettaja olen, miten opetan ja miten opin – tulee olla opettajankoulutuksen alkaessa tutkimuksen ydin. Onhan se oppijan merkityksenannon ja päätöksenteon perusta. (Bullough 1997). Ammatti-identiteetin tutkiminen lisää myös ymmärrystä siitä, minkälaista on olla opettajana tämän päivän koulussa (Beijaard, Meijer & Verloop 2004).

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa ja analysoida liikunnanopettajaksi pätevöityvien aikuisoppiloiden käsityksiä ammatti-identiteetistään ennen pätevöityvien opintojen alkua. Lisäksi haluttiin määritellä ne asiantuntijuuden osa-alueet, joiden kehittämisessä kokenut liikuntaa opettava opettaja kaipasi tukea.

Tutkimuskohteena olivat vuosina 2006–2008 liikuntatieteiden laitoksella liikunnanopettajien pätevöittämissä koulutuksissa opiskelleet 20 aikuisoppilaa. Kaikki olivat ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita, eri puolilla Suomea asuvia naisia (9) ja miehiä (11), jotka olivat jo toimineet liikuntaa opettavina opettajina eri kouluasteilla keskimäärin seitsemän vuotta.

Laadullisen aineiston muodostivat oppiloiden esseet aiheesta "Minä liikunnanopettajana", jotka analysoitiin aineistolähtöisesti. Aineistosta nousi vahvasti esiin neljä teemaa (tavoitteet opettajana, ammatillinen osaaminen, liikunnanopettamisen haasteet sekä tavoitteet

ammattilliselle kehitymiselle), jotka jakautuivat kukin alakategorioihin. Esityksessä avataan alakategoriat ja tarkastellaan yhteenvedossa liikunnanopettajankoulutusta koskevia, tutkimuksen esiin nostamia ajatuksia kolmesta toisistaan täydentävästä näkökulmasta käsin: asiantuntijuus tiedonhankintana, asiantuntijuus kulttuuriin osallistumisena, asiantuntijuus tiedonluomisena (Hakkarainen, Palonen & Paavola 2002; Tynjälä 2006).

Liikunnan aineopinto-opiskelijoiden monikulttuurisuuskokemuksia

Riitta Asanti, Turun yliopisto

riiasa@utu.fi

Kouluissamme on yhä enemmän monikulttuurisen taustan omaavia oppilaita. Näin ollen monikulttuurisen luokan kohtaaminen on useille opettajille arkipäivää. Tässä esityksessä tarkastellaan pääosin luokanopettajataustan omaavien aineenopettajaksi opiskelevien nuorten havaintoja ja näkemyksiä yläkoulun liikuntatunneista. Tutkimus on osa monivuotista Turun yliopiston aineenopettajaopiskelijoiden tutkimusta Monikulttuurisuus nuoren opettajan kokemana.

Aineistona on Turun yliopiston kahden opiskelijaryhmän (n=29) kirjoittamat esseet aineopintojen suoritusvuonna. Kirjoitus liittyy opintoihin kuuluvaan yläkoulun orientaatiojaksoon, jonka he toteuttavat eri puolilla Suomea.

Esseistä on poimittu opiskelijoiden keskeisiä huomioita monikulttuurisen luokan liikunnan opetuksesta. Huomiot liittyvät suomen kieleen, erityisesti lajispesifisten käsitteiden ymmärtämättömyyteen, oppilaiden pukeutumiseen liikuntatunneille sekä oppilaiden erilaisiin liikuntaan liittyviin asenteisiin ja kokemuksiin. Tyttö- ja poikaoppilaiden kohdalla opiskelijat ovat nostaneet esille erilaisia havaintoja liittyen oppilaiden liikuntataitoihin tai suhtautumiseen liikuntatunteihin ja sen työskentelytapoihin. Yläkoulusta opiskelijoilla on enemmän ongelmallisia havaintoja kuin heidän muistonsa heidän aikaisempiin opintoihin liittyvästä alakouluharjoittelusta.

Opiskelijat kokivat pääsääntöisesti monikulttuuriset oppilaat rikkautena, eivätkä he vaikuttaneet opettajan opetussisältöjen valintoihin. Kielivaikkeudet tai liikuntalajin sääntöjen vieraus sekä liikunta laji- ym. harjoitteisiin liittyvät tehtävät aiheuttivat kuitenkin häiriökäyttäytymistä. Opettajan tuli opetusta toteuttaessaan muistaa huomioida luokan monikulttuuriset oppilaat käyttämällä selkeää kieltä ja kuvallisia ohjeita.

Monikulttuurisuus ja kulttuurien välinen vuorovaikutus ovat koululle ja eri opettajaryhmille yhteisiä kysymyksiä. Myös liikunnan opettajiksi valmistuvien tulee olla tietoisia monikulttuurisen luokan moninaisista haasteista.

OKL:n opiskelijoiden koululiikuntaan liittämiä merkityksiä

Liisa Hakala, Helsingin yliopisto; Tiina Kujala, Tampereen yliopisto

liisa.hakala@helsinki.fi, tiina.kujala@uta.fi

Tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten opettajankoulutuslaitoksen ensimmäisen vuosikurssin opiskelijat (n=60) merkityksellistävät koululiikuntakokemuksiaan. Merkityksenantoja ei nähdä muista riippumattoman ihmisen sisäisestä mielestä nousevien ajatusten sanallisina ilmaisuina vaan ennemminkin niihin ymmärrettäväksi tekemisen tapoihin palautuvana, joita kirjoittajat ammentavat kulttuuristaan ja niistä sosiaalisista suhteista, joissa he ovat osallisia. Näin ajatuksemme ja ilmaisumme ovat osallistumista jo olemassa olevaan järjestelmään: lainaamista yhteisöille ominaisista ilmaisuista ja yhteisössä hyväksytyistä puhetaivoista. (Suoninen 1999; Gergen 2000; Gergen & Wortham 2007; Gergen & Thatchenkery 2007; Gergen 2009). Tekstien analyysissä nousee korostetusti esiin neljä teemaa, joihin tämän esityksen kontekstissa syvennytään. Teemat ovat koululiikuntatilanteet yksilöllisenä kokemuksena, minäorientaatio vs. tehtäväorientaatio, ryhmdynamiikka sekä opettajan toiminta ja persoona.

Liikuntakasvatuksen arki vaatii vuorovaikutuskoulutusta

Ulla Klemola, Jyväskylän yliopisto

ulla.klemola@jyu.fi

Yhteiskunnallisten muutosten synnyttämä lasten pahoinvointi näkyy konkreettisesti opettajan työssä. Onkin toistuvasti todettu, että opettajat pitävät riittämättöminä taitojaan hoitaa koulun ihmissuhteita ja selvittää ristiriitatilanteita. Toisaalla kouluterveys- ja menestystutkimukset ovat osoittaneet oppilaiden kognitiiviset tiedot hyviksi, mutta kouluvihiytyvyyden heikoksi. Painokkaasti on myös esitetty huoli lasten ja nuorten liikkumisen vähenemisestä. Kouluyhteisön sosiaaliseen ja tunneilmapiiriin on mitä ilmeisimmin syytä kiinnittää huomiota. Opettajat tarvitsevat vuorovaikutuksen ja opetuksen haasteisiin tukea jo peruskoulutuksensa aikana.

Tutkimuksessani kehitin liikunnan aineenopettajakoulutukseen kaksi opintojen eri vaiheisiin sijoitettavaa vuorovaikutuskurssia ja tutkin, miten liikunnanopiskelijat käyttivät oppimiaan taitoja nuorten kanssa opetusharjoittelunsa aikana. Tapaus- ja toimintatutkimuksen aineisto koostui yhteensä 50 liikunnanopiskelijan kyselyistä, oppimispäiväkirjoista ja ryhmähaastatteluilta sekä omasta tutkijaopettajan havaintopäiväkirjastani. Analysoin aineiston laadullisen sisällönanalyysin, narratiivien analyysin sekä piiloisten merkitysrakenteiden tulkintaan pyrkivän sisällönanalyysin avulla.

Esitelmässäni luon kokonaiskatsauksen väitöskirjatutkimukseni tuloksiin.

Vuorovaikutuskoulutus todettiin toimivaksi kokonaisuudeksi ja tarpeelliseksi opettajuuden kehittymisessä. Suurin osa opiskelijoista kertoi käyttäneensä oppimiaan vuorovaikutustaitoja opetusharjoittelun liikuntatunneilla. Eniten käytettiin kuuntelun taitoja, joiden avulla opettajaharjoittelija sekä synnytti myönteistä vuorovaikutussuhdetta nuoriin että poisti liikkumisen tunne-esteitä. Vuorovaikutustaitojen käyttöä kuitenkin vaikeuttivat oppilaiden ja opettajaharjoittelijoiden tunteiden kuohuminen sekä myyttinen opettajakuva, jota vuorovaikutuskoulutus alkoi ravistella. Koska opettajatutkimukset ovat osoittaneet, että vanhat mallit koulun vuorovaikutustilanteiden käsittelemiseksi eivät riitä, tarjoaa vuorovaikutustaitojen käyttö uudenlaisia mahdollisuuksia muuttaa opettajien ja oppilaiden koulutodellisuutta

Luokanopettajaksi Helsingin Yliopistossa opiskelevan liikuntaharrastus- ja koululiikuntataustan yhteydet liikunnan opetustaidon itsearviointiin opintojen alussa.

Juha Valtonen, Helsingin yliopisto

juha.valtonen@helsinki.fi

Luokanopettajakoulutuksen aloittavilla on jo takanaan pitkä liikuntahistoria. He ovat suorittaneet yleissivistävän koulutuksen, joka on sisältänyt koululiikuntaa keskimäärin kaksi tuntia viikossa. Sen lisäksi monella on varsin aktiivinen tausta liikunnan harrastajana, ja kokemusta myös erilaisista liikunnanohjaus- ja valmennustehtävistä. Erilaisilla liikuntataustoilla voidaan olettaa olevan merkitystä erityisesti luokanopettajakoulutuksen liikunnan didaktiikan opintojen suorittamiseen.

Tutkimuksen tavoitteena onkin selvittää Helsingin yliopiston Soveltavan kasvatustieteen laitoksella luokanopettajaksi opiskelevien liikuntatausta, sekä miten se on yhteydessä opintojen alussa tehtyyn liikunnan opetustaidon itsearviointiin.

Kyseessä on pitkittäistutkimus, jossa ensimmäiset kyselyt suoritettiin syyslukukaudella 2004 ja viimeiset kevätlukukaudella 2009. Tässä esitelmässä kuvataan tutkimuksen alkuvaihetta. Tutkimusaineisto kerättiin kahdella eri verkkokyselylomakkeella, joita kehitettiin hankkeen edetessä. Luokanopettajaopintojen alkuvaiheessa opiskelijat vastasivat ”alkukyselyyn”, jolla kartoitettiin mm. opintonsa aloittavien liikuntataustaa. Sen lisäksi heitä pyydettiin vastaamaan opetustaidon ”itsearviointikyselyyn”. Vastaukset siirrettiin ensin kahdeksi SPSS-matriisiksi ja yhdistettiin lopulta yhdeksi matriisiksi niin, että saman vastaajan tiedot yhdistyivät. Tämä oli mahdollista, koska opiskelijoita pyydettiin vastaamaan omalla nimellään. Aineistoa käsitellään pääosin kvantitatiivisin menetelmin SPSS-tilasto-ohjelmistoa käyttäen. Tulosten analysointivaihe on meneillään.

FutureStep – liikuntamotivaation kohottaminen teknologiaperusteisessa toimintaympäristössä

Kari Kumpulainen & Henna Mikkola, Oulun yliopisto; Johanna Korkala, Oulun opetustoimi

kari.kumpulainen@oulu.fi, henna.mikkola@oulu.fi, johanna.korkala@eduouka.fi

Liikunta-aktiivisuuden vähentyminen on todettu koululaisten ja varusmiesten keskuudessa useissa tutkimuksissa. Koululaisten keskipaino on noussut ja kestävyyskunto heikentynyt asteittain. Erääksi syyksi tähän ilmiöön arvellaan samanaikaisesti tapahtunutta mediakulttuurin voimakasta invaasiota. Euroopan sosiaalirahaston tuella toteutettavassa kolmivuotisessa (2009–2011) FutureStep -hankkeessa tutkitaan teknologiaperustaisten toimintaympäristöjen mahdollisuuksia ja rajoituksia nuorten liikuntamotivaation kohottamisessa. Hanke toteutetaan Oulun yliopiston ja Oulun kaupungin koulutoimen yhteistyönä. FutureStepin eräänä pragmaattisena tavoitteena on tuottaa tutkimukseen perustuvia pedagogisia toimintamalleja teknologiatuettuun koululiikuntaan.

Tämän pitkälti Vygotskyn sosiokulttuuriseen teoriaan tukeutuvan tutkimuksen erityisenä kohteena ovat yhteistoiminnalliseen sosiaaliseen vuorovaikutukseen kannustavat pelinomaiset teknologiat, kuten Wii Sports -pelikonsolit, interaktiiviset tanssimatot ja ryhmävalmennukseen suunniteltu Polar Team2 Pro -sykkeenmittausjärjestelmä. Lisäksi tutkitaan henkilökohtaista suoriutumista analysoivien laitteiden, kuten askel-, syke- ja aktiivisuusmittareiden sekä satelliittipaikannukseen (GPS) / paikkatietoon perustuvien laitteiden käyttömahdollisuuksia formaaleissa, informaaleissa sekä nonformaaleissa oppimiskonteksteissa.

Tässä esityksessä kuvataan hankkeen pilotointivaiheessa toteutettua tutkimus- ja kehitystoimintaa sekä alustavia tutkimustuloksia.

Kohdennetun kerhotoiminnan eettistä tarkastelua

Satu Lehto, Helsingin yliopisto

satu.s.lehto@helsinki.fi

Kenellä on oikeus päättää, kuka koulun kerhoon pääsee ja kuka jätetään ulkopuolelle? Kenellä on oikeus määrittää miten kerholaisista puhutaan? Miten mainostaa vähän liikkuville lapsille suunnattua kerhoa koulussa? Leimaako kohdennettu kerhotoiminta oppilaita? Miten kerhon tavoitteet esitetään vanhemmille ja lapsille?

Turun kaupungin kouluissa toimi vuosina 2004–2007 Koulut liikkeelle -hanke, jonka tavoitteena oli liikunnan avulla lisätä lasten ja nuorten terveyttä, hyvinvointia sekä koulussa viihtymistä. Koululaisten liikunta-aktiivisuutta pyrittiin lisäämään kehittämällä koulun toimintakulttuuria. Yksi kehittämisen kohteista oli uudenlainen liikuntakerhotoiminta. Kerhot oli suunnattu oppilaille, jotka eivät kuuluneet mihinkään liikuntaseuraan eivätkä harrastaneet organisoitua liikuntaa vapaa-ajallaan.

Esitys pohjautuu väitöskirjatutkimukseeni *Koulun kerhotoiminnan mahdollisuudet hyvinvointierojen kaventajana. Tapaustutkimus alakoulujen kohdennetuista liikuntakerhoista*. Tutkimuksen kohteena on koulun kerhotoiminta oppilaan aktiivoinnin välineenä hyvinvoinnin näkökulmasta. Tutkimuksen aineisto on kerätty kvalitatiivisin menetelmin viidestä alakoulun liikuntakerhosta. Aineistona on opettajien (N=6) ja oppilaiden (N=21) haastatteluja ja oppilaiden kirjoituksia liikuntakerhosta (N=51) sekä muuta Koulut liikkeelle -hankkeessa kerättyä aineistoa. Tämä esitys perustuu opettajien haastatteluihin ja keskittyy kohdennetun kerhotoiminnan käynnistämisen esille tulleisiin eettisiin kysymyksiin. Sen tavoitteena on keskusteluttaa kohdennettuun kerhotoimintaan liittyviä ongelmakohtia.

KOVA-tutkimus: Koettu liikuntakykyisyys kouluiästä aikuisikään

Joonas Kalari & Heimo Nupponen, Turun yliopisto

joonas.kalari@utu.fi, heimo.nupponen@utu.fi

Tutkimus liittyy siihen, kuinka luotettavasti henkilö pystyy itse arvioimaan omaa kuntoaan ja lajitaitojaan sekä siihen, ennustavatko kouluiän liikuntakyvyt liikuntakykyä aikuisuudessa. Näitä liikunnanopetuksen kannalta merkityksellisiä kysymyksiä on selvitetty Suomessa varsin vähän.

Tavoitteena on kuvata aikuisiässä arvioitua kouluiän kuntoa ja liikehallintaa sekä niiden muutosta ja pysyvyyttä kouluiästä aikuisikään. Tutkimuksessa pyydettiin 32–39-vuotiaita arvioimaan, minkälaiset heidän kuntonsa ja lajitaitonsa olivat kouluiässä suhteessa ikätovereihin sekä minkälaisiksi he arvioivat niiden muutokset 22 vuoden aikana. Aikuisiässä pyydettiin arvioimaan kuntoa (kestävyys, nopeus, voima, notkeus) suhteessa samanikäisiin ja liikuntataidoista kysyttiin, ovatko ne muuttuneet koulujän jälkeen.

Vastanneista 46 % arvioi, että heidän kestävyytensä oli kouluiässä yli keskitason. Tämä osuus oli aikuisiän arvioinneissa laskenut 39 prosenttiin, mutta se oli edelleen korkein osuus neljästä kunto-ominaisuudesta. Notkeudessa oli eniten alle keskitason arvioiteja ja tämä osuus oli kasvanut (27→34 %) kouluiästä aikuisikään. Puolet (48 %) arvioi palloilutaitonsa kouluiässä yli keskitasoisiksi kun taas voimistelu- ja tanssitaidot arvioitiin eniten (38 %) alle keskitasoisiksi. Tanssissa oli eniten niitä, jotka arvioivat taitojensa parantuneen kouluiän jälkeen. Voimistelussa ja yleisurheilussa yli puolet vastanneista arvioi taitojensa heikentyneen.

Kestävyiden kokeminen suhteellisesti hyvänä sekä koulu- että aikuisiässä kertonee siitä, että lähes kaikentyyppinen liikunta sekä useat arkielämän tilanteet koetaan kestävyyttä kehittäväksi. Palloilutaidot ymmärretään varsin laajana käsitteenä, kun taas voimistelu- ja tanssitaidot koetaan helposti kapeaksi osaamisalueeksi, mikä saattaa selittää kouluiän koettua lajitaitoa. Aikuisiän koettujen tanssitaiteiden paranemista selittänee asenteiden muuttuminen positiivisemmaksi sekä tanssin harjoittaminen vapaa-ajalla. Voimistelu- ja yleisurheilutaitojen heikkeneminen johtunee harjoitusmahdollisuuksien puutteesta.

Kroppa esillä – kaksi erilaista voimaantumiskokemusta koulun hiphop-kerhosta

Anna-Maria Nurmi, Jyväskylän yliopisto

annmaki@ju.fi

Liikuntalajien määrän lisääntyminen viime vuosina on asettanut liikunnanopettajat haasteen eteen. Liikuntakulttuurin murroksen myötä liikuntalajeissa korostuvat aiempaa enemmän nuorisokulttuuriset piirteet ja nuorten omaan toimintaan ja kulttuuriin perustuvat liikuntamuodot ovat lisänneet suosiotaan. Oppilaiden kokemukset nuorisokulttuurisista liikuntamuodoista ovat siten paitsi ajankohtaisia myös oleellisia koulun ja liikunnanopetuksen kehittämisen näkökulmasta. Toimintatutkimuksessani toteutin hiphop-kerhon länsisuomalaisessa keskisuudessa lukiossa lukuvuonna 2004–2005 ja siihen osallistui 15–20-vuotiaita tyttöjä (n=22). Esityksessäni tarkastelen kahden lukion opiskelijan erilaisia voimaantumiskokemuksia hiphop-kerhosta. Tutkimusaineisto koostui oppilaiden päiväkirjoista, haastatteluista, kyselyistä ja omasta tutkijaopettajan havaintopäiväkirjastani sekä 2007–2008 kerätystä Muistoni-esseestä, joiden analyysiin käytin Amedeo Giorgin fenomenologista metodia. Opiskelijoiden kokemuksia kerhossa kuvasi neljä merkitystihentymää: käsitys itsestä, taitojen oppiminen, harjoittelun merkitys ja ryhmässä viihtyminen. Kaikki neljä merkitystihentymää linkittyivät tulkintani mukaan opiskelijoiden ruumiskokemukseen. Siten hiphop-tanssi ruumiillisena toimeliaisuuden muotona mahdollisti toisen opiskelijan kohdalla voimaantumisen kokemuksen toisen opiskelijan jäädessä siitä paitsi.

MATEMATIIKKAKASVATUS

Harry Silfverberg (Tampereen yliopisto)

Matemaattisen ongelmanratkaisutaidon opetuksen integrointi eri oppiaineisiin

Henry Leppäaho, Jyväskylän yliopisto

henry.leppaaho@edu.jyu.fi

Oppikirja, lyijykynä, pyyhekumi ja ruutuvihko ovat riittäneet monille motivoinniksi matematiikan opiskeluun. Matemaattisten ongelmien ratkeaminen ja uteliaisuus uusia ongelmia kohtaan ovat pitäneet kiinnostusta yllä läpi koulu- ja lukiovuosien. Edellä mainitut tehokeinot eivät kuitenkaan herätä läheskään kaikkien kiinnostusta matematiikkaa kohtaan, eivätkä ne aina riitä matematiikan havainnollistamiseen. Kuinka säilytämme oppilaiden mielenkiinnon matematiikkaan? Opetuksen integrointi muihin oppiaineisiin on yksi vastaus tähän kysymykseen.

Väitöskirjatutkimuksessani kuudennen luokan oppilaiden matemaattista ongelmanratkaisutaitoa pyrittiin kehittämään monipuolisesti integroimalla sitä koeryhmän (n=17) opetuksessa eri oppiaineisiin 30 oppitunnin aikana. Koeryhmän suoritusta verrattiin alku- ja loppukokeessa sekä viivästetyssä kokeessa kontrolliryhmään (n=35).

Matematiikan ja oppiaineiden integrointiin johdatteli myös tutkimuksen teoriataustassa muodostetun matemaattisen ongelmanratkaisutaidon määrittely. Sen mukaan matemaattinen ongelmanratkaisutaito voidaan jakaa kuuteen osa-alueeseen, jotka ovat: (1) motivaatio ja muut affektiiviset tekijät, (2) luku ja kirjoitustaito, (3) matemaattiset taidot, (4) taito käyttää ongelmanratkaisustrategioita ja heuristiikkoja, (5) valitsemisen taito ja (6) taito yhdistää ongelman tulkinta kokonaisratkaisuksi. Saatujen tulosten valossa näiden kaikkien osa-alueiden harjoittaminen tukee matemaattisen ongelmanratkaisutaidon kehittymistä.

Matematiikan opettajaksi kasvun kynnyksellä

Päivi Portaankorva-Koivisto, Tampereen yliopisto

paivi.portaankorva-koivisto@uta.fi

Opettajan ammatillinen kasvu rakentuu opettajan itsessä ja itselle elämässä tärkeiden asioiden, opettajankoulutuksessa tärkeiksi koettujen asioiden sekä opettajan ammatissaan tärkeiksi koettujen asioiden pohjalle (Laine 2004). Matematiikan opettajaksi kasvun avainalueita ovat (Kaasila 2000; 2004; Kagan 1992): opiskelijan käsitykset opettajan roolista ja matematiikasta oppiaineena, harjoittelun aikana tapahtunut ammatillinen kasvu ja ohjauksen merkitys, luokkatyöskentely ja käsitykset oppilaista matematiikan oppijoina, kognitiiviset ristiriidat ja muutostarpeen tiedostaminen, opettajaopiskelijan käsitykset itsestään opettajana, ammatillisen yhteisön ja vertaistuen merkitys sekä epävarmuuden sietäminen. Matematiikan opetuksessa tärkeitä käsityksiä ovat käsitykset matematiikan luonteesta (Kupari 1999), matematiikan oppimisesta sekä opettajan roolista matematiikan opetuksessa ja sen kehittämisessä (Beswick 2007). Monet näistä käsityksistä ovat syntyneet jo opettajaopiskelijoiden omana kouluaikana (Kagan 1992).

Narratiivisessa tutkimuksessani olen seurannut kuuden matematiikan opettajaopiskelijan ammatillista kasvuprosessia lukuvuosina 2005–08. Tässä koulutusohjelmassa tavoitteena on kouluttaa opettajaopiskelijoista perusasteen matematiikan opettajia, joilla on vahva kasvatustieteellinen näkemys. Tutkimuksen pääaineena on kasvatustiede ja pakollisena sivuaineena matematiikka. Muilla sivuainevalinnoillaan opiskelijat voivat vaikuttaa siihen, missä tulevaisuudessa työskentelevät. Tutkimukseni aineistona ovat opiskelijoiden reflektiiviset kirjoitelmat ja yksilöhaastattelut. Analyysimenetelminä ovat narratiivien analyysi ja narratiivinen analyysi.

Esityksessäni keskityn joihinkin ammatillisen kasvun kysymyksiin. Nostan esiin opettajaopiskelijoiden toiveet omasta ammatillisesta suuntautumisestaan, heidän

käsityksensä matematiikasta, sen opettamisesta ja oppimisesta sekä tutkimuksen aikana näissä tapahtuneet muutokset.

Aikuinen matematiikan opiskelijana

Aino Hannula & Marja-Liisa Hassi, University of Colorado; Laia Saló i Nevado, Helsingin yliopisto

aino.hannula@taloverkot.fi

Viime vuosina Suomen koulutuspolitiikan yhtenä painotuksena on ollut kohottaa vähän koulutusta saaneiden aikuisten koulutustasoa. Vaikka matematiikkataitojen on todettu sekä parantavan yleisiä opiskeluedellytyksiä, lisäävän yhteiskunnallista ymmärrystä että tukevan opiskelijan itseluottamusta, on keskustelu aikuisten matematiikan osaamisesta ja matematiikkataitojen yhteiskunnallisesta ja henkilökohtaisesta merkityksestä vasta alkamassa.

Esityksessämme tarkastelemme, minkälaisia mahdollisuuksia suomalainen koulujärjestelmä tarjoaa aikuiselle, joka haluaa täydentää puutteellisia matematiikkataitojaan tai haluaa opiskella matematiikkaa henkilökohtaisesta kiinnostuksesta. Tapauskuvauksina esittelemme matematiikan opiskelua kolmessa erilaisessa ympäristössä: aikuislukiossa, vapaassa sivistystyössä ja vankilassa. Täydennämme kuvausta muutaman opiskelijan ja heidän opettajansa kokemuksilla käyttäen haastatteluaineistoa.

Yhteenvetona pohdimme, mitä vaatimuksia väestön ikääntyminen ja pitenevä työelämä, koulumatematiikasta vieraantuminen, vaihteleva peruskoulutus sekä maahanmuutto tuovat aikuisten matematiikan opetukseen, ja arvioimme aikuiskoulutuksen edellytyksiä vastata näihin vaatimuksiin.

Paradigmojen operationalistamisen ongelmia

Lasse Eronen & Lenni Haapasalo, Joensuun yliopisto

lasse.eronen@joensuu.fi

Tausta. Survey-tutkimuksemme omassa tiedekunnassamme viittaavat siihen, että jopa yksittäinen opintojakso voi muuttaa opiskelijoiden paradigmaattisia käsityksiä opetuksen ja oppimisen alueella, kunhan keskitytään riittävän selkeästi ja konkreetisti analysoimaan kaikkein tunnusomaisimpia perusmuuttujia ja niiden keskinäistä linkittymistä.

Tavoitteet. Halusimme tutkia, siirtyykö tämä muutos operationaaliselle tasolle, kun opiskelija suunnittelee ja toteuttaa omaa opetustaan.

Menetelmät. Kohdejoukkona olivat keväällä 2009 matematiikan pedagogiikan kurssin (Eronen) suorittaneet ensimmäisen vuosikurssin luokanopettajaopiskelijat, jotka jaettiin kahteen ryhmään. Ns. vektoriryhmän opiskelijat osallistuivat oppilaan roolissa sosiokonstruktivistiseen tuokioon, jossa konstruivat vektorikäsitteen. Toteutuksesta vastasi aineenopettajaopiskelijoiden ryhmä, joka oli koulutettu varta vasten tähän tehtävään osana aineenopettajan pedagogisia opintoja ja siten kykeni toteutukseen treenattuaan tilanteita useaan kertaan kriittisesti vertaisryhmässään ohjaajan (Haapasalo) johdolla. Kohderyhmän toinen puolisko teki samaan aikaan koulumatematiikan käsitteiden hallintaa mittaavan testin. Molemmat kohderyhmät saivat käyttöönsä prosentti-käsitteeseen liittyvän oppimateriaalin, joka oli mahdollisimman yhteensopiva kohderyhmän suorittaman kurssin teorian kanssa. Materiaalin suunnittelusta vastasi toinen aineenopettaja-opiskelijoiden ryhmä, joka myös hallinnoi itse tutkimuksen. Kohderyhmän opiskelijoiden oli itsenäisesti selitettävä, miten käyttäisi materiaalia prosenttikäsitteen opettamiseksi ja miten perustelisi ratkaisunsa. Paradigmaattisten valintojen mallina käytettiin Silfverbergin kehittämän matriisin muunnelmaa.

Tulokset. Useimmilla opiskelijoilla oli suuria vaikeuksia edes tunnistaa tehtävätyyppien pedagoginen funktio ja siten käyttää tehtäviä tarkoituksenmukaisesti. Suunnitelmat ilmensivät pääasiassa opettajaohjoista yksilötyöskentelyä. Vaikka ryhmien välillä ei löydetty merkitseviä eroja, vektoriryhmästä löytyi useampi opiskelija, joka kykeni palauttamaan mieleen tilanteita, jolloin luennoilla ja harjoituksissa oli käsitelty sosiokonstruktivistisia ja kollaboratiivisia näkökohtia. Kuitenkaan kvantitatiivinen analyysi ei paljastanut selvää yhteyttä syksyn 2008 survey-tutkimuksessa (Haapasalo) saatuihin paradigmuuttujiin. Kaikki tutkimukseen osallistuvat opiskelijat työskentelivät motivoituneesti antaen myönteistä palautetta uudentyypisestä ratkaisusta.

Johtopäätökset. Tutkimus osoittaa, kuinka vaikeaa opiskelijan on operationalistia ajanmukaisen tieto- ja oppimiskäsityksen determinantteja. Se, että omakohtaisia sosiokonstruktivistisia kokemuksia saaneet opiskelijat näyttävät olevan paremmin kykeneviä linkittämään luennoilla korostettuja asioita tukee dynaamiseen konseptuaaliseen tietoon tähtäävää koulutusfilosofiaamme, jota voisi kärjistäen luonnehtia toteamalla ”tieto ei ole solmuissa, vaan pikemminkin semanttisissa linkeissä”. Tällaisten linkkien aikaansaaminen vaatii kouluttajilta paitsi poikkeittieteellistä tietämystä, myös suurta kokemusta ja herkkyyttä ja ennen kaikkea kykyä integroida voimakkaasti koulutusmoduulit. Kriittisimmän tarkastelun kohteeksi muodostuukin opetusharjoittelu ja sen ohjaus. Se, että projektin suurimpia voittajia olivat nähdäksemme aineenopettajaopiskelijat, on sopusoinnussa Jonassenin kuuluisan lausuman ”those who learn the most from instructional materials are the designers and not the users” kanssa. Niinpä opettajankoulutuksen kantavana ajatuksena tulisikin olla design-jatkumo, joka korvaisi perinteisen jaottelun luentoihin, harjoituksiin ja opetusharjoitteluun.

Opisto vai yliopisto? – kurkistus opettajankoulutuksen kulisseihin

Lenni Haapasalo & Lasse Eronen, Joensuun yliopisto

lenni.haapasalo@joensuu.fi

Tausta. Pitkäkestoinen matematiikan historian tutkiminen kognitiivisesta perspektiivistä on paljastanut kahdeksan aktiviteettia, jotka ovat olleet tärkeitä matematiikan tekemisessä eri aikoina ja eri kulttuureissa jo yli 5000 vuoden ajan. Niitä, samoin kuin NCTM:n viittä ensimmäistä prosessistandardia ei ole käytetty arvioitaessa koulutuksen vaikutusta opiskelijoiden matematiikkaprofiileihin. Niin ikään pedagogisen käyttöteorian arvioimisessa ei ole selkeästi faktorisoitu seuraavia dilemmoja ja tutkittu, valitseeko opiskelija operationaalisella tasolla tarkoituksenmukaisen paradigman: objektivismi-konstruktivismi, yksilöllinen oppiminen – kollaboratiivinen työskentely, strukturoitu opetus – minimalistinen ohjeistus.

Tavoitteet. Esittelemme mielenkiintoisimpia tuloksia survey-tutkimuksista, joiden design perustui yllä esitettyihin lähtökohtiin. Pääpaino on siinä, mihin kaikkeen näitä survey-tutkimuksia voidaan hyödyntää ja miten tuloksia tulisi tulkita.

Menetelmät. Aineisto kerättiin www-pohjaisilla kyselyillä ja analyysivaiheessa sovellettiin kvalitatiivisia menetelmiä silloin kun se oli tarkoituksenmukaista. Kohdejoukkoina olivat tiedekuntamme matematiikan opettajaksi ja luokanopettajaksi opiskelevat lukuvuosina 2006–09.

Tulokset. Molemmat kohderyhmät (v. 2006) ilmensivät varsin degeneroitunutta matematiikkakuvaa sekä huonoa itsetuntoa muodostettaessa em. kahdeksaan aktiviteettiin perustuvat profiilit. Matematiikan opiskelijoiden profiilit eivät ainakaan rikastuneet ensimmäisen opintovuoden aikana, pikemminkin päinvastoin. Sen sijaan luokanopettajilla, joille pidettiin sosiokonstruktivismiin ja teknologian hyväksikäyttöön perustuva opintojakso, profiilit rikastuivat monien aktiviteettien suunnassa. Analysoitaessa opiskelijoiden paradigmaattisia valintoja lukuvuosien 2007–09 laajoilla survey-tutkimuksilla, opiskelijat edustivat vuosikurssista ja sukupuolesta riippumatta objektivist-behavioristiseen opettajajohtoiseen yksilötyöskentelyyn pohjautuvaa lähestymistä. Tämä näkemys näytti luokanopettajilla pikemminkin vahvistuvan kuin heikkenevän opettajankoulutuksen aikana. Sen sijaan luentokurssi, jolla tuettiin opiskelijan konseptuaalisen tiedon konstruointumista tieto- ja oppimisteoreettisten perusteiden, ryhmädynamiikan, ongelmanratkaisukulttuurin sekä minimalismin alueella kognitiivisiin konflikteihin perustuen, sai aikaan merkitsevän muutoksen kohti vastakkaista paradigmaa. Toinen kontribuutiomme osoittaa kuitenkin, etteivät nämä paradigmat valinnat ilmene välttämättä siinä vaiheessa, kun opiskelija suunnittelee ja toteuttaa omaa opetustaan.

Johtopäätökset. Huolestuttavimpia löydöksiä on se, että opiskelu ainelaitoksella näyttää pikemminkin degeneroivan kuin rikastuttavan opiskelijan matematiikkaprofiilia, erityisesti itsetuntoa ja suhtautumista teknologian hyödyntämiseen. Yhtä huolestuttavaa on se, että myös luokanopettajakoulutus näyttää vaikuttavan kontraproduktiivisesti kauniisiin tavoitteisiin nähden. Löydöksiä kannattanee tulkita myös v. 2005 tehdyn surveyn valossa. Siinä selvitetiin miten koulutus vastasi luokanopettajaopiskelijoiden odotuksia mm. seuraavilla osa-aleilla: ongelmanratkaisukulttuuri, NCTM:n standardit, opiskeluseuranta (*assessment*), tieto- ja oppimiskäsitysten selkeä analysointi sekä akateeminen työskentelykulttuuri. Yhdelläkään osa-alueella koulutus ei vastannut alkuunkaan opiskelijoiden odotuksia, vähiten viimeainitulla. Opiskelijat katsoivat työskentelyn olleen ”opistomaista”, missä ei edesauteta ajanmukaisen

kansainvälisen tutkimuksen esittelyä opetuksen perustana, kollegojen asiantuntijavaihtoa eikä kognitiivisten konfliktien syntymistä puhumattakaan väittelyilmapiiriin suosimisesta. Tätä taustaa vasten ei ole yllättävää, että akateemiseen työskentelykulttuuriin perustuvilla kurseillamme oli merkitsevä positiivinen vaikutus.

Mathematics and Mathematics Education Development in Finland: the impact of curriculum changes on IEA, IMO and PISA results

George Malaty, University of Joensuu

george.malaty@joensuu.fi

Mathematics has got roots in Finland in the last quarter of the 19th century and came to flourish in the first quarter of the next century. In the first quarter of the 20th century, mathematicians were involved in teaching mathematics at schools and writing school textbooks. This involvement decreased and came to an end by the launching of the 'New Math' project. Mathematics education for elite was of positive affect to higher education, and this has changed by the spread of education, the decrease of mathematics teaching hours at schools and the changes in school mathematical curricula. The impact of curriculum changes is evident in Finnish students' performance in the IEA comparative studies, PISA and IMO.

Näkökulmia matematiikkakasvatukseen

Sirkka Kumpula, Tampereen yliopisto

Matematiikalla tieteenalana on pitkä kehityshistoria, laskutavasta riippuen 3000–5000 vuotta. Matematiikan kehitykseen ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat edelleen käytännölliset tarpeet. Matematiikka on kehittynyt tieteenalan sisäisten sopimusten ja matematiikan rakenteen ohjaamaa tietä (vertikaalinen) ja/tai tutkijan holistisen, hermeneuttisen, diakroonisen ja nonformaalin sisäisen ohjauksen tietä (horisontaalinen). Merkittävän käänteen matematiikan (ja tieteen) kehitykseen loi uusi aika 1600-luvulta lähtien. 2000-luvun evolutiivinen kasvatustiede antaa merkittävää lisäarvoa matematiikan tulkintaan. Matemaattisen tiedon hankinnassa emergenssi ja tajunnan modulaarisuus ovat tällöin tutkimuksen kohteena. Tutkimuksen tavoite on vahvistaa matematiikan yksilöllisistä merkityksistä lähtien kehittyvää luovaa ja järjestynyttä luonnetta, esitellä sen monimuotoisuutta ja monitieteisyyttä rakentamalla silttaa sen horisontaalisen ja vertikaalisen ulottuvuuden välille (vrt. PD-työ 2008). Käytännöllisen tulkinnan moottorina ovat yhteiskunnan uudet tuottamisen tarpeet.

Matematiikkaa voidaan soveltaa missä tahansa maailmassa ja kaikilla eri tieteenaloilla. Tällöin korostuu sen esteettinen ulottuvuus. Tutkimuksen tavoitteena on rakentaa polkua tutkivalle elinikäiselle matematiikkapolulle, joka kiinnittyy essentiaaliseen elämään ja yhteiskunnan kehityshaasteisiin. Näkökulma korostaa matematiikan luovaa ja abduktiivista prosessiluonnetta. Tutkimus pohtii matematiikan olemusta ja on jatkoa TIMMS-, PISA- ja LUMA-keskusteluille, joiden keskiössä ovat analyttiset ja synteettiset matematiikan taidot. Määrittelyn kohteena ovat essentiaaliset tiedon hankintakeinot: modaliteetit sekä refleksio ja reflektion erottaminen toisistaan oppimisen yhteyksissä.

Tutkimuksen tuloksella on merkitystä matematiikan arvioitakriteerien perusteiden tarkistamisessa ja oppilasryhmien ryhmittelyssä pedagogisin perustein. Tutkimus vastaa myös vuorovaikutteisen keskustelun ja viestinnän kehittämistarpeisiin.

"Kasvatus toisin silmin" -teema tukee esiteltyä matematiikkakasvatusta, jossa tavoitteena on tukea yksilöksi ja itsenäiseksi ajattelijaksi kasvattamista. Ensisijaisesti haluan keskusteluttaa teemaryhmääni aihealueella 'suhde' matematiikan kategoriana. Mitä matematiikan kategorisuudella tavoitellaan?

Yhteispohjoismainen MathEd-maisterikoulutus – realismia vai utopiaa?

Silfverberg Harry, Tampereen yliopisto

harry.silfverberg@uta.fi

Puheenvuorossani esittelen yhteispohjoismaista hanketta, jonka tarkoituksena on kehittää aluksi viiden tai kuuden pohjoismaisen yliopiston yhdessä organisoima

maisterikoulutusohjelma pääaineenaan *Mathematics Education*. Hankkeen käynnistymistä tukee taloudellisesti Pohjoismainen Ministerineuvosto. Aloituvaiheessa koordinaatiostuvuus on norjalaisella Agderin yliopistolla. Suomalaisista yliopistoista hankkeen aiesopimuksen ovat allekirjoittaneet Tampereen yliopisto sekä Åbo Akademi.

Yhteispohjoismaisen maisterikoulutuksen toteuttaminen on haastavaa niin hallinnollisesti kuin pedagogisesti. Osallistuvien maiden koulujärjestelmissä on eroja, opettajien kelpoisuussäännökset päätetään kansallisesti, opintojen vastaavuuksista on huolehdittava emoyliopistoissa jne. Yhteispohjoismaisten opintojen toteuttaminen edellyttää vieraskielisen opetustarjonnan lisäämistä, joskin vieraskielisen opetuksen tarjonnan saatavuus myös samalla lisääntyy. Lisäksi opintoja on kyettävä entistä enemmän suorittamaan etä- ja verkko-opintoina. Praktisena kehittämishankkeena koulutusohjelman toteutus avaa näkymiä sekä toimintatutkimukselliselle että *design research* -tyyppiselle tutkimus- ja kehittämistoiminnalle. Hankkeen peruslähdekohtaan sisältyy myös periaatteellista problematiikkaa. *Mathematics Education* (≈ matematiikkakasvatus) ei Suomessa eikä nähtävästi eräissä muissakaan pohjoismaissa voi sinällään olla tutkinnon pääaine. Mikäli tutkinnon pääaineeksi luonnollisesti rakentuu matematiikka, joka opettajakelpoisuuksien näkökulmasta olisi luonnollisin valinta, ajaudumme vastaavaan problematiikkaan ja diskurssiin, mihin ns. didaktisen matematiikan yhteydessä olemme tottuneet. Jos taas pääaineeksi *Mathematics Education* (matematiikkakasvatus) suuntautuneessa koulutuksessa mielletään kasvatustiede, rajankäyntiä joudutaan käymään kasvatustieteen sisällä ja varsinkin koulutukseen hakeutuvat joutuvat arvioimaan koulutuksen tuottamaa kvalifikaatiota opettajakelpoisuuksien näkökulmasta. Vaihtoehto, jossa suunniteltu tutkinto nähdään perinteisen matematiikka tai kasvatustiede pääaineisen tutkinnon jälkeisinä täydentävinä erikoistumisopintoina ei sekään ole poissuljettu. Hanke näyttää siis väistämättä johtavan debattiin, jossa joudutaan pohtimaan sekä matematiikkakasvatuksen perusolemusta tieteenalana että sen statusta kasvatustiedettä ja matematiikkaa yhdistävällä alueella. Yhteiskunnallisista ja kulttuurisista eroista sekä erilaisista koulutuspoliittisista tavoitteista johtuen eri pohjoismaissa saatetaan asiassa päätyä erityyppisiin ratkaisuihin.

Sanalliset tehtävät koulumatematiikassa: tarinaa matematiikan vai matematiikkaa tarinan ehdoilla?

Jorma Joutsenlahti, Tampereen yliopisto; Glenn Gordon, Smith University of South Florida; Helen Gerretson, University of South Florida; Sinan Olkun, Ankara University

jorma.joutsenlahti@uta.fi

Koulumatematiikan sanalliset tehtävät niin Suomessa kuin muissakin maissa kulttuurista riippumatta ovat perinteisesti niukkaan ja täsmälliseen ilmaisuun perustuvia matemaattisen tehtävän kuvauksia, joissa annetaan vain ratkaisuun tarvittavat faktat. Tällaiset kontekstikuvailut tapahtuvat matematiikan ihanteiden ehdoilla.

Esityksessäni kuvailen matematiikan sanallisten tehtävien kansainvälistä tutkimusta, jossa opettajaopiskelijat Suomessa (n=60), USA:ssa (n=72–108) ja Turkissa (n=68–70) ratkovat samoja tehtäviä omalla äidinkielellään. Tehtävistä on kolme muotoa, joissa niukin ilmaisultaan on nimetty standarditehtäväksi, joka vastaa nykyisiä oppimateriaalien tehtäviä. Toinen muoto saadaan, kun standarditehtävään lisätään syy–seuraus-suhteita ja saadaan siis potentiaalisen kausaliteetin sisältävä tehtävä. Kolmas tehtävämuoto saadaan, kun lisätään edellä kuvattuun potentiaalisen kausaliteetin sisältävään tehtävään loppuhuipentuma, jos jokin ehto toteutuu tai jää toteutumatta.

Standarditehtäviä oli neljä erilaista ja niistä kustakin kolme muotoa.

Sanalliset tehtävät, joissa oli ilmaistu vähintään syy–seuraus-suhteet, ratkaistiin paremmin kuin standarditehtävät Suomessa ja USA:ssa, mutta ei Turkissa. Oppimateriaaleissa olisi syytä monipuolistaa sanallisia tehtäviä siten, että niissä olisi esitetty tehtävän tarinassa runsaammin tapahtumien syy–seuraus-suhteita, jolloin ratkaisijan saattaa olla helpompi muodostaa ratkaisusta valideja mentaalimalleja.

Lasten matemaattisten taitojen arviointivälineiden kyky löytää ne lapset, joilla on matematiikan oppimisen vaikeuksia

Pirjo Aunio, Tuire Koponen, Riikka Mononen & Jonna Salminen, Niilo Mäki Instituutti, Jyväskylän yliopisto

pirjo.aunio@nmi.fi

LukiMat-verkkopalvelu tarjoaa tietoa esi- ja alkuopetusikäisten lasten lukemisen ja matematiikan oppimisvalmiuksista. LukiMat-verkkopalvelun toteuttajia ovat Niilo Mäki Instituutti ja Jyväskylän yliopisto, ja opetusministeriö on tukenut sitä taloudellisesti. Tässä esityksessä raportoidaan LukiMat-matematiikka tiimin tutkimuksellista kehitystyötä. Esityksessä kerrotaan osahankkeesta (poikittais- ja pitkittäistutkimus), jossa tutkitaan kuinka hyvin eri arviointivälineillä voidaan löytää ne lapset, joilla matemaattisia oppimisvaikeuksia. Esimerkiksi Desoete et al. (2004) totesivat, että yksikään heidän käyttämistään hollanninkielisistä mittareista ei kyennyt löytämään samoja 37 lasta, jolla oli matematiikan oppimisvaikeus 85 kolmas luokkalaisen lapsen joukosta. Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa tarkasteltiin sitä, kuinka hyvin Makeko-koulukoe sekä LukiMat-matematiikkatiimin kehittämä Esikoululaisten Matemaattisten Taitojen (EMT) mittari pystyy löytämään ne lapset, joilla on heikkoutta matemaattisten taitojen oppimisessa. Tutkimuksen ensimmäiseen vaiheeseen osallistui keväällä 2009 120 esikoululaista (61 poikaa, 59 tyttöä). Lasten ikä oli mittaushetkellä keskimäärin 6 vuotta 11 kuukautta. Esityksessä esitetään alustavia tuloksia siitä, löytääkö Makeko ja EMT samat heikot lapset vai onko heikoksi leimautuminen mittarista riippuvainen tekijä. Tuloksia pohdittaessa on mittareiden sisältö sekä psykometriset taidot tarkastelun kohteena. Tämän lisäksi pohditaan eri mittareiden hyötyä opettajan työn kannalta. Lähteet: Desoete, A., Roeyers, H. & De Clerq, A. (2004). Children with mathematics learning disabilities in Belgium. *Journal of Learning Disabilities*, 37(1), 50–61.

MEDIAKASVATUS

Reijo Kupiainen (Tampereen yliopisto/Suomen Akatemia) & Timo Portimojärvi (Tampereen yliopisto)

Tieto- ja viestintäteknikkaa koulun arkeen kahden valtakunnallisen hankkeen yhteisvoimin

Anna Aarnio & Sanna Vahtivuori-Hänninen, Helsingin yliopisto

anna.aarnio@helsinki.fi, sanna.vahtivuori@helsinki.fi

Tieto- ja viestintäteknikka koulun arjessa -hankkeessa kehitetään tulevaisuuden koulun toimintamalleja. Hanke luo edellytyksiä tasa-arvoiselle tieto- ja viestintäteknikan käytölle Suomen kouluissa. Tarkoituksena on, että suomalaisilla lapsilla ja nuorilla olisi yhtäläiset mahdollisuudet kehittää tietoyhteiskunnan kansalaistaitojaan ja saada työelämän edellyttämiä valmiuksia.

Hanke on liikenne- ja viestintäministeriön koordinoima kehittämishanke, joka toteutetaan yhteistyönä opetusministeriön, Opetushallituksen ja elinkeinoelämän kanssa. Hanke on kirjattu hallitusohjelmaan ja on osa Arjen tietoyhteiskunnan neuvottelukunnan toimintaa. Tvt koulun arjessa -hankkeessa on kouluja 12 kunnasta. Mukana olevat kunnat ovat Espoo, Helsinki, Kauniainen, Lappeenranta, Larsmo, Oulu, Punkalaidun, Riihimäki, Rovaniemi, Ruovesi, Tampere ja Turku. Kouluista kerätään hyviä toimintamalleja yhteistyössä opettajien, yritysten ja tutkijoiden kanssa. Toimintamalleja ja suosituksia levitetään kaikille oppilaitoksille, yrityksille ja päättäjille.

Kehittämisaalueet ovat (1) infrastruktuuri, laitetekniikka ja ohjelmistot, (2) oppimisympäristöt ja pedagogiset mallit, (3) sisällöntuotanto ja oppimateriaalit, (4) kouluyhteisön kehittäminen ja (5) public-private-liiketoimintamallien kehittäminen

Koulujen kehittämishankkeisiin liittyy tieteellistä tutkimusta ja kansainvälistä yhteistyötä. Hanke tekee läheistä yhteistyötä Opetusteknologia koulun arjessa (OPTEK) -hankkeen kanssa. OPTEK on syksyllä 2009 käynnistynyt Tekesin rahoittama tutkimushanke, jossa kehitetään innovatiivisia ratkaisuja ja malleja tieto- ja viestintäteknikan ja sähköisen median hyödyntämiseen koulun arjessa. Tutkimus on 13 tutkimusyksikön monitieteinen yhteishanke, joka toteutetaan tiiviissä yhteistyössä 28 yrityksen ja 12 Tieto- ja viestintäteknikka koulun arjessa -hankkeen koulujen kanssa.

Oppimisprosessin tarkastelua mediakasvatustilanteissa

Hanna Niinistö, Helsingin yliopisto

hanna.niinisto@helsinki.fi

Tekeillä olevassa väitöskirjatutkimuksessani tarkastelen mediakasvatuksen oppimisprosessia. Minua kiinnostaa, mitä mediakasvatuksellisissa vuorovaikutustilanteissa todella tapahtuu. Tutkimusaineistoni on koottu alakoulun mediakasvatusprojektista. Tutkimusaineisto sisältää kolmenlaista empiiristä aineistoa: pilottikouluprojektiin osallistuneiden oppilaiden, opettajaopiskelijoiden ja opettajien haastatteluja ja mediakasvatuksellisen toiminnan videodokumentaatiota sekä lasten tuotoksia.

Esityksessäni pureudun mediakasvatustilanteiden dokumentaatioihin, erityisesti niiden analyysiin. Kuvaan aineistolähtöisen analyysin vaiheita ja etenemistä lähtien siitä, miten paloitella tekemisen ja toiminnan virta käsiteltävään muotoon kadottamatta tilanteen kokonaisuutta. Esittelen analyysiyksiköiden ja -menetelmän hahmottumisen ja tarkastelen aineistoa päätyen alustaviin havaintoihin siitä, mitä mediakasvatuksen oppimistilanteissa tapahtuu opetus- ja oppimisprosessin näkökulmasta.

Pedagogis-didaktista tutkimusta mediakasvatuksen kehittämisen ja toteuttamisen tueksi on olemassa jokseenkin vähän. Mediakasvatuksen prosessin käsitteellisen ja empiirisen analyysin avulla rakennan mediakasvatuksen didaktista perustaa sekä uutta pedagogista ja didaktista tietoa mediakasvatuksesta ja sen vuorovaikutuksellisista opetus- ja

oppimisprosesseista. Tämän kaltaista tietoa tarvitaan sekä käytännön opetustyön että yliopistollisen opettajankoulutuksen kehittämisen tueksi.

Mediakasvatuksen mahdollisuuksia leikillisessä oppimisympäristössä

Saana Korva, Lapin yliopisto

saana.korva@ulapland.fi

Perinteisessä kouluopetuksessa oppilaat eivät välttämättä pääse riittävästi harjoittamaan aktiivista, tuottavaa ja analyttistä mediataitoa tai hyödyntämään lasten arjessa muutoin jokapäiväistä mediateknologiaa. Laadullisessa, teoreettis-empiirisessä tutkimuksessani tarkastelin mitä lisäarvoa innovatiivinen leikillinen oppimisympäristö voi tuoda mediakasvatuksen toteuttamiseen koulussa? Leikillinen oppimisympäristö (LOY) määritellään fyysiseksi ja teknologiseksi mediaympäristöksi, eri toimijat ja pedagogiikan sisältäväksi kokonaisuudeksi, joka luodaan ja se syntyy aina toiminnassa – opettajan, oppilaiden ja opetus-opiskelu-oppimisympäristön vuorovaikutuksessa (esim. Kangas 2009). Tutkimuksessa leikillisenä oppimisympäristönä toimi koulun pihalla sijaitseva SmartUs-leikkikenttäympäristö (Lappset Group Oy), jossa ulkoleikkikentän leikki- ja pelivälineisiin liittyvien tietokoneperustaisten pelinrakennustyökalujen avulla oppilaat voivat rakentaa omia digitaalisia pelejä kentälle pelattavaksi. Tutkimuksen aineisto kerättiin InnoPlay-projektin (2007–2010) järjestämän opetuskokeilun pilottikoulussa Pohjois-Suomessa syksyllä 2007. Aineisto koostuu kolmos- ja kuudesluokkalaisista oppilaista (N=64) kuvatussa videomateriaalista sekä sitä täydentävistä kolmen opettajan haastatteluista ja kolmen tutkimusapulaisen blogi-kirjoituksista.

Esitelmässä esitän tutkimukseni tuloksia ja pohdintoja siitä millaisia mahdollisuuksia LOY voi tuoda mediakasvatukseen. Tutkimuksen perusteella leikillisessä oppimisympäristössä voidaan hyödyntää monia erilaisia mediaelementtejä median vastaanottamisen, tuottamisen ja kriittisen tarkastelun näkökulmista. LOY voi tuoda mediakasvatukseen lisäarvoa pelinrakennuksen kautta, jolloin erityisesti median tuottamisen näkökulma korostuu. Peleihin voi sisällyttää tekstiä, kuvia ja ääntä, pelin rakennus edellyttää tiedonluomista, ja koko pelinrakennusprosessiin liittyy median kriittisen tarkastelun näkökulma.

Avainsanat: leikillinen oppimisympäristö, mediakasvatus, mediataito

Literacy in the 21st Century – Uusi luku- ja kirjoitustaito

Riitta-Liisa Korkeamäki & Mari Pihlajakangas, Oulun yliopisto

riitta-liisa.korkeamaki@oulu.fi, mari.pihlajakangas@oulu.fi

”Tekstitaidot 21. vuosisadalla” tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa oli tavoitteena kehittää ja kokeilla materiaaleja laajan tekstikäsitteksen pohjalta digitaalisissa oppimisympäristöissä. Projekti aloitettiin keväällä 2009 yhden koulun ensimmäisillä ja kuudensilla luokilla sekä yhdessä esiopetusryhmässä. Projektia jatketaan ja tarkoituksena on vakiinnuttaa toiminta myös muihin kouluihin. Hanke on osa Euroopan sosiaalirahaston rahoittamaa Future School Research -hanketta ja se toteutetaan vuosina 2009–2011.

Tavoitteena on opettaa ensiluokkalaiset lukemaan ja kirjoittamaan sähköisen median oppimisympäristössä. Oppilaat aloittavat taitojensa mukaan ns. pientekstien ja muiden mielekkäiden tekstien kirjoittamisesta ja lukemisesta, animaatioiden jne. tekemisestä. Työskentelyssä käytetään hyväksi sosiaalista vuorovaikutusta ja toisia taitavampia vertaisia. Tekstejä kirjoitetaan alusta lähtien tietokoneella ja tuotokset ovat kaikkien yhteistä lukumateriaalia. Oppilaille ja esikoululaisille lukemaan ja kirjoittamaan oppimisesta muodostuu kommunikatiivinen oppimistilanne, jossa koodin oppiminen tapahtuu mielekkäässä yhteydessä. Kuudesluokkalaiset työskentelevät ensiluokkalaisille sekä fiktiivisiä että tietotekstejä, joissa otetaan huomioon molempia osapuolia kiinnostavat ja opetussuunnitelmassa olevat aiheet. Projektissa tutkitaan molempien oppilasryhmien sekä esiopetusikäisten äidinkielen oppimista, sosiaalista vuorovaikutusta, vertaistukea sekä näiden vaikutusta oppimismotivaatioon. Lisäksi tutkitaan hankkeeseen osallistuvien opettajien ammatillista kasvua.

Hankkeessa jatketaan keväällä 2009 pilotoinnin pohjalta toimintamallin kehittämistä ja tarkastellaan hankkeen mahdollisia vaikutuksia mm. oppimisympäristöön, opettamis- ja oppimiskulttuuriin, luku- ja kirjoitustaidon oppimiseen ja opettamiseen, oppiainerajoihin,

opettamiseen sekä opettajien väliseen vuorovaikutukseen. Esityksessä käsitellään näitä teemoja ja esitellään projektin toteuttamista ja siitä saatuja kokemuksia esimerkein.

Arjen tekstitaidot äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa perusopetuksen 3. luokalla

Susanna Pöntinen & Katri Savolainen, Joensuun yliopisto

susanna.pontinen@joensuu.fi

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2004) mukaan äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen perustana ja kielentutkimuksellisenä viitekehysenä on laaja tekstikäsitys. Laaja tekstikäsitys sisältää etenkin perusopetuksen alaluokilla hyvinkin arkisiin kohtaamisiin liittyvien puhuttujen ja kirjoitettujen tekstienvalintojen tarkastelua ja tietoista analyysiä. Lasten elämämpiirissä analysoitavat asiat voivat olla esimerkiksi erilaisten tervehdysten, kiittämisen, anteeksipyyttämisen, käskyn tunnistamisen jne. kielellistä pohdintaa. Ympäristöt, jossa lasten arkiset kohtaamiset tapahtuvat, ovat laajentuneet uuden teknologian myötä. Lapset viestivät verkossa ja puhuvat verkon sisällöistä erilaisissa kielenkäyttötilanteissa erityisesti vapaa-ajallaan. Tämän vuoksi kielenkäyttötilanteena verkossa viestiminen ja verkon sisällöistä puhuminen on tärkeää huomioida myös kouluopetuksessa. Koulussa käytävät keskustelut vapaa-ajalla tapahtuvasta verkon käytöstä voivat myös osaltaan hälventää oppilaiden kokemuksia siitä, että koulussa ja kotona uutta teknologiaa käytetään eri tavoin. Esityksessämme liitämme lasten arjen maailmaan verkkoympäristön ja siellä tapahtuvien kohtaamistilanteiden kielelliset valinnat. Esityksemme perustuu peruskoulun kolmasluokkalaisten parissa tehtyyn opetuskokeiluun, jossa valmista oppimateriaalia täydennettiin siten, että tehtäviin liitettiin myös verkon käyttöön liittyviä sisältöjä. Kokoamme opetuskokeilussa esille tulleita lasten tapoja käyttää kieltä ja toisaalta lasten tietoja kielellisistä ratkaisuista erilaisissa kielenkäyttötilanteissa, joihin sisältyvät lasten käyttämät verkkoympäristöt uutena teknologiana.

Opettajan toiminnan perustelut alaluokkien mediakasvatuksessa

Olli Vesterinen, Helsingin yliopisto

olli.vesterinen@helsinki.fi

Väitöskirjatutkimuksessa tutkittiin kahden luokanopettajan (Sini ja Visa) perusteluja koulun mediakasvatuksen alueella. Tavoitteena oli mediakasvatuksellisten tilanteiden tunnistaminen, näihin liittyvän päätöksenteon avaaminen ja perusteluiden erittely. Mediakasvatus nähdään tässä tutkimuksessa laajasti kasvatuksena, erityisesti opetuksena, opiskeluna ja oppimisena kytkeytyen mediaan, josta voidaan erottaa mediasisältöjen, mediavälineiden ja median yhteiskunnallisen roolin näkökulmia (Vesterinen 2007). Pääkaupunkiseudella toimivien rinnakkaisluokkien opettajat, Sini ja Visa, toteuttivat 2. luokillaan yhdessä suunniteltuja mediakasvatusprojekteja lukuvuoden 2007–08 aikana. Projektit pitivät sisällään elokuvaa, digitaalista tarinankerrontaa, Cmap Tools -käsittekarttatyöskentelyä atk-luokassa ja valtakunnallisen Sanomalehtiweekin aktiviteetteja.

Aineistonkeruussa suoritettiin opetuksen videointia, oppilaiden prosessien ja tuotosten tallentamista ja opettajien haastatteluja stimulated recall -menetelmän mukaisesti (Calderhead 1981). Haastatteluaineistosta voitiin eritellä opettajan toimintaan kytkeytyviä (1) faktatekijöitä ja (2) arvoja sekä (3) merkityksenantoa ja (4) tilannekohtaisuutta (Fenstermacher & Richardson 1993).

Aineistonanalyysissa kahdeksi merkittäväksi alueeksi muodostuivat opettajan mediakasvatustoiminnan perusteluissa opiskelu- ja opetusmenetelmien näkökulma ja opetustilanteiden moraaliset kysymykset. Sinin interaktiivisessa ajattelussa ja toiminnan perusteluissa hyvää opetusta, opiskelua ja oppimista ohjasivat faktatieto ja tilannekohtaisuus. Visan kohdalla opetustilanteissa esiin nousseista moraalisisista kysymyksistä voitiin eritellä erilaisia arvopremissejä päätöksenteon taustalla. Molempien opettajien mediakasvatustoimintaa ohjasivat moninaisten koulun ulkopuolisten vaatimusten lisäksi koulun historiallis-institutionaalinen luonne ja niin yksittäisen oppilaan kuin koko oppilasryhmänkin kannalta jatkuvan ja mielekkään opiskeluprosessin rakentaminen. Tutkimuksella osallistutaan keskusteluun mediakasvatuksen lisäämisestä ja kehittämisestä koulukontekstissa. Jotta konkreettisia tuloksia voi syntyä, mediakasvatuksen oppimateriaalien

ja opettajan oppaiden lisäksi tarvitaan laajempaa ymmärrystä opettajan mediakasvatuksellisesta päätöksenteosta ja ratkaisujen perusteluista.

”Mukava mikstuura vähän kaikkea nykyaikaista oppimistekniikkaa” – Opettajien kokemuksia leikillisistä ja yhteisöllis-luovista oppimisprosesseista

Henna Kaikkonen, Lapin yliopisto

henna.kaikkonen@ulaplant.fi

Leikillisten oppimisympäristöjen sekä leikillisten ja yhteisöllis-luovien oppimisprosessien liittäminen perusopetukseen tuo opettajien perinteiseen rooliin uusia ulottuvuuksia. Se asettaa opettajat myös pohtimaan asenteitaan ja odotuksiaan oppimis- ja opetuskäsityksistään sekä tieto- ja viestintäteknikasta.

Esteltävä kandidaatin tutkielma pohjautuu InnoPlay-projektissa Suomessa ja Alankomaissa 2007 syksyllä toteutettuun opetuskokeiluun, jossa 15 luokkaa opiskeli eri oppiaineita rakentamalla pelejä innovatiiviselle SmartUs-leikkikentälle (Lappset Group Oy). Aineisto koostui suomen- ja englanninkielisistä opettajien (N=15) teemahaastatteluista ja opettajien (N=12) kirjoittamista päiväkirjablogeista, jotka analysoitiin käyttäen teoriasidonnaista sisällönanalyysia. Tutkimuksessa tarkasteltiin opettajien kokemuksia leikillisen oppimisprosessin (LOP-malli) vaiheiden sekä yhteisöllis-luovan oppimisprosessin (CCLP-malli) toteutumisesta.

Tutkimustulosten mukaan pelin suunnittelu ja rakennus on erotettavissa LOP-mallista poiketen erilliseksi vaiheeksi. Lisäksi joissakin tapauksissa leikillisen oppimisprosessin eri vaiheet eivät ole selkeästi erotettavissa toisistaan. Suurin osa opettajista koki leikillisen oppimisprosessin hyvänä ja mukavana lisänä perinteiseen luokahuoneopetukseen, mutta näkivät sen työläänä ja lisätyötä tuottavana opetustapana. Opettajat näkivät oppimisen kannalta tärkeäksi erityisesti orientointivaiheen sekä pelin suunnittelun ja rakentamisen.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että ympäristön ja sen mediatyökalujen kehittyminen edellyttää myös niihin kehitettyjen pedagogisten mallien kehittämistä.

Innovatiivisten oppimisympäristöjen, pedagogisten mallien sekä tieto- ja viestintäteknikan sisällyttäminen opetukseen luo haasteita sekä opettajille että opettajankoulutukselle. Innovatiivisten ja monipuolisten pedagogisten mallien ja oppimisympäristöjen kehittäminen opetukseen tuo kasvattajille mahdollisuuksia toteuttaa mediakasvatusta entistä monipuolisemmin ja kokonaisvaltaisemmin.

Avainsanat: leikillinen oppimisprosessi, yhteisöllis-luova oppimisprosessi

Opettajat tietoverkossa: tietokoneen käyttö, käytettävyys ja tietokoneasenteet perusasteella

Juhani Pitkäranta, Turun Yliopisto

jpitkar@utu.fi

Aiheen mukainen tutkimustehtävä on: ”Millaisia ovat eri sukupuolta olevien, eri-ikäisten, eripituiset työkokemukset ja erilaiset aikaisemmat tietokoneen käyttökokemukset omaavien perusasteen opettajien tämän hetken tietokonekäyttökokemukset, tietokoneen käytettävyyskokemukset ja tietokoneasenteet opetuksessa perusasteella?”

Metodina on kvantitatiivinen lomake- ja internetkysely. Esitutkimus suoritetaan Rauman Normaalikoulussa. Kysymykseen tulee myös kvalitatiivinen osio tiedonhaussa, jolla pyritään esim. teemahaastattelulla saada käytettävyystä tarkkaa, ajantasaista tietoa (case-tutkimus, yhdistävä tutkimusmetodi tai vain kvantitatiivista osaa painottava kaksiosainen tutkimusote). Asenteen tutkimisessa tukeudutaan gradun malliin, joka perustuu Ajzenin 1995, Ajzenin ja Fishbeinin 1975, Oskampin 1991, Karvosen 1967 ja Hirsijärven 1983 tutkimuksia yhdistävään mittariin, joka taas perustuu asenteen kolmikomponenttiteoriaan.

Käytettävyyden teoreettinen viitekehys nojaa pitkälti Ajzenin ja Fishbeinin (1975) ns. perustellun toiminnan teoriaan (TRA), jota myös Haaparanta kuvaa väitöksessään (2008). Niin sanotussa TAM-mallista ja sen variaatioista (useat tutkijat 1975, 1989, 1985, 1995, 1991, 2007 Venkatesh, V. ja Davis, F.D. kirjassa) Haaparanta kehittää opettajien teknologia-asennetta mittaavan TAM-mallinsa, jossa puhutaan käyttökelpoisuudesta osana aikomuksena käyttää teknologiaa käytön helppouden osana. Tarkoitus on soveltaa tätä edelleen.

Tintti ystävämme – monikasvoinen?

Raisa Simola, Joensuun yliopisto

raisa.simola@joensuu.fi

Olen luettanut *Tintti Afrikassa* -teosta luokanopettajaopiskelijoille ja huomannut monenkin vajavaiset kyvyt lähilukea tekstin ja kuvan kolonialistista maailmankuvaa ja rasismia. Äidinkielen ja kirjallisuuden aineopettajaksi valmistuvat taas analysoivat *Tintti Neuvostojen maassa* -teosta pitäen sitä "realistisena". Tämän työni kimmokkeena ovat tällaiset kokemukset opettajana sekä ajatus siitä, että suosittu Tintti-kirjat ovat mainioita välineitä mediakasvatuksessa – tavoitteita ja menetelmiä vain tulee pohtia.

Nuori belgialainen lehtimies Tintti on seikkaillut kaikkiaan 24 sarjakuvakirjassa, joista viimeinen ilmestyi vuonna 1973. Hergén ensimmäinen Tintti-kirja – *Tintin au pays des Soviets* (suom. *Tintti Neuvostojen maassa*) ilmestyi alun perin vuonna 1930. Vuoteen 1975 mennessä suurin osa 24 Tintti-kirjasta oli saanut suomenkielisen asun. *Tintin au Congo*, joka on alkuperäissarjan toinen opus (vuodelta 1931), käännettiin suomeksi (otsikolla *Tintti Afrikassa*) vasta vuonna 1978 ja Neuvostoliittoon sijoittuva ensimmäinen Tintti-kirja vasta vuonna 1986. *Tintti Afrikassa* -kirjasta on sittemmin kyllä otettu lukuisia uusintapainoksia. Afrikan jälkeen Tintti vieraili Uudessa maailmassa, ja *Tintti Amerikassa* (jonka suomentamiseen ei näytä liittyneen mitään em. teoksiin liittyntä problematiikkaa) ilmestyi vuonna 1932. Tarkoitukseni on osoittaa, että näiden kolmen ensimmäisen Tintin intertekstuaalisella luennalla voidaan pohtia teosten ideologisuutta paremmin kuin vain yhteen teokseen keskittymällä. Tintti vierailee suvereenisti kolmella eri mantereella, kolmessa erilaisessa valtiossa. Tintti ystävämme – monikasvoinen?

FutureStory – digitarinat yhteistoiminnallisen oppimisen edistäjänä

Kari Kumpulainen & Henna Mikkola, Oulun yliopisto

kari.kumpulainen@oulu.fi, henna.mikkola@oulu.fi

FutureStory on Euroopan sosiaalirahaston tuella toteutettu kolmivuotinen (2009–2011) kehittämistutkimus, jonka tavoitteena on tuottaa tutkimukseen perustuvaa tietoa digitarinoiden (*Digital Storytelling*) käyttömahdollisuuksista pedagogisena toimintamuotona. Oulun opetustoimen kanssa yhteistyössä toteutettavaan tutkimukseen osallistuu kahdeksan koulua Oulun kaupungista.

Tämä progressiiviseen kasvatusteoriaan ja sosiokulttuurisen oppimisen teorioihin pohjautuva yhteistoiminnallista oppimista tarkasteleva tutkimushanke keskittyy tarkastelemaan teknologiaperustaisen oppimisympäristön mahdollisuuksia ja rajoituksia formaalissa ja informaalisisessa oppimisessa. Kumpulaisen (2008) mukaan digitarinat ovat erilainen ja jännittävä tapa suhtautua oppimiseen, tietoon, ympäristöön, toisiin ihmisiin. Yhdessä opiskelu jaetun tavoitteen (digitaalinen tarina) saavuttamiseksi yhdistettynä nykYTEKNOLOGIAN työvälineisiin motivoi niin opettajaa kuin oppilasta. Tietojen ja taitojen kehittäminen todellisessa toimintaympäristössä, sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ympäröivän kulttuurin ja siihen sisältyvien työkalujen (teknologia) kanssa tarjoaa perustan mielekkäälle, ongelmakeskeiselle oppimiselle.

Tässä esityksessä kuvataan hankkeen pilotointivaiheessa toteutettua tutkimus- ja kehitystoimintaa sekä alustavia tutkimustuloksia.

Yksinäisyyden ja eristyneisyyden kieli

Aino Hannula, Tampereen yliopisto

aino.hannula@taloverkot.fi

Esitelmäni tutkimus liittyy Helsingin sosiaaliviraston sosiaalipedagogiseen, aikuisten mediakasvatushankkeeksi muotoutuneeseen hankkeeseen ja sen sisällä syntyneen Camera Obscura -ryhmän (nykyisin Camera Obs. ry) toimintaan. Camera Obscura on avoin harrastajaryhmä, joka valokuvan keinoin tuo näkyväksi elämää ympärillämme ja pyrkii virittämään tästä keskustelua. Yhtenä tarkoituksena on olla kansalaisvaikuttamisen kanava ihmisille, joiden kokemus maailmasta jää syrjään virallisessa ja kaupallisessa mediassa. Ryhmän toimintana on valokuvien ottaminen, niistä keskusteleminen sekä näyttelyiden järjestäminen. Sekä projektissa että sitä koskevassa, osallistavana toimintatutkimuksena

toteutetussa tutkimuksessa sovelletaan Paulo Freiren näkemyksiä tiedostamisesta ja dialogista.

Teemaryhmässä esittelen Camera Obscura -ryhmän kehittymistä mediatoimijaksi ja arvioin ryhmän tuottamaa arjen kuvastoa. Ryhmäläisten ottamista valokuvista tehty sisällönanalyysi tuo esille kaikille yhteisiä teemoja: kotielämää, ystävyyttä, ostoksilla käymistä ja kaupungilla kulkemista. Läpi aineiston kulkee kuitenkin yksinäisyyden ja eristäytyneisyyden kokemus. Esityksessäni hahmottelen, miten tämä kokemus muotoutui yhteisessä vuorovaikutuksessa kuvalliseksi kieleksi, ja minkälaisesta maailmasta tämä kieli kertoo.

Maailmalliset ja maailmattomat maut – Kohti kirjoittamisen olemusta

Matti Itkonen, Jyväskylän yliopisto

matti.itkonen@juu.fi

Ei liene olemassakaan absoluuttista arvoa. Jokaisella asialla on oma vastakohtansa. Sillä tavoin kokonaisuus täydellistyy: ihminen saa selville, mitä seikkoja tavoitella ja mitä taas vältellä. On kyse myös tapa- tai arvokasvatuksesta, jonka välityksellä esimerkiksi lukijoita pyritään ohjaamaan sivistyksellisyyshanteen suuntaan. Jalostunut ja hienostunut ruoka- tai juomamaku viittaa kuitenkin aina jonkun määrähämisen henkilökohtaisiin mieltymyksiin. Kun ne ovat pontimina vaikkapa arvostelujen kirjoittamiselle, niin ikään tekstien sisällöllinen maailmankuva saa mediatodellisuuden piirteitä: sensaatioiden paljastamisen sekä hätkähdyttämään pyrkimisen tavoitteellisuudet korostuvat. Subjekti tekee itsestään objektin, ja kulloinkin tarkasteltavana olevan kohteen varsinainen olemuksellisuus jää taka-alalle. Liiallinen itsetehostus ei palvele ketään eikä mitään. Se tuottaa vain olemuksetonta kirjoitusta – ja kritiikitöntä kritiikkiä.

Opiskelijoiden käsityksiä omaehtoisesti tuotetuista sisällöstä: podcastit yliopisto-opetuksessa

Heikki Kynälahti, Raphael Struck, Olli Vesterinen, Sanna Vahtivuori-Hänninen, Lasse Lipponen, Seppo Tella & Jarkko Mylläri, Helsingin yliopisto

heikki.kynaslahti@helsinki.fi

Tässä esityksessä raportoitavan kokeilun taustalla oli kehittää yliopistopedagogiikkaa nykyverkon luonnetta hyödyntäen. Lisäksi tavoitteena oli edistää opiskelijoiden omaa sisällöntuotantoa ja sen keskinäistä jakamista. Kokeilu liittyi Helsingin yliopiston laajempaan podcastien tuottamisen tukemiseen. Helsingin yliopisto tarjoaa opettajille ja tutkijoille oman podcast-palvelimen opetuksen ja tutkimuksen levittämistä varten. Teoreettisella tasolla kokeilu jatkoi tämän abstraktin kirjoittajien aiempaa, omaehtoista lukutaitoa ja opiskelijan pedagogista ajattelua koskevaa tutkimusta.

Helsingin yliopiston mediakasvatuksen sivuaineen opiskelijat tuottivat osana opintojaan syksyllä 2008 podcasteja, joissa kussakin he oman valintansa mukaisesti kommentoivat mediakasvatuksellista käsitettä tai ilmiötä. Tavoitteena oli, että näitä tallenteita hyödynnetään yhteisesti opinnoissa.

Podcastien opetuskäytöstä on suhteellisen runsaasti tutkimuksia, mutta valtaosassa on kyse opettajien tuottamista tallenteista. Opiskelijalähtöinen tuottaminen on harvinaisempaa. Kokeiluun liittyvällä tutkimuksella haluttiin selvittää, miten opiskelijat kokivat podcastien tuottamisen ja minkälaisen pedagogisen aspektin he podcastien käytöllä näkivät. Tutkimusta varten haastateltiin viisi opiskelijaa ja aineisto analysoitiin laadullisen sisällönanalyysin avulla. Tuloksena tulkittiin: (1) Podcastien tuottaminen opiskelun metataitojen kehittäjänä, (2) podcastit keinona opiskella sisältöjä, (3) podcastit mobiiliin opiskelun välineenä sekä (4) podcastien tuottaminen opiskelijoiden sitoutuneisuuden edistäjänä.

”Kids’ reporter workshop”: media literacy by producing educational materials

Yutaro Ohashi, University of Helsinki

ohashi.yutaro@gmail.com

We conducted an experiment to see if the idea of “users as producers”, one of the features of Web 2.0, is an effectual method to let children learn animals and ecosystem. We held a

workshop carrying the words: "Kids' reporter workshop", in which children produce voice guides of animals in a zoo by experience. After that, we let visitors of the zoo use the voice guides and publicize the voice guides via the Internet. According to the subjective assessment, we confirmed that voice guides effectively worked to acquire knowledge for both producers and listener of the voice guides.

Tietokoneeton elämä yli 60-vuotiaan valintana

Päivi Hakkarainen, Lapin yliopisto; Pirkko Hyvönen, Oulun yliopisto

paivi.hakkarainen@ulapland.fi, pirkko.hyvonen@oulu.fi

Ikääntyneiden osallisuus 2000-luvun suomalaisessa lapsi- ja nuorisovoittoisessa mediakasvatustoiminnassa on heikko. Liikenne- ja viestintäministeriön (2007) viestintäpoliittisessa strategiassa ikääntyneiden osallisuuden edistäminen on nostettu erityiseksi haasteeksi. Strategiassa ennustetaan, että julkisten palvelujen siirtyminen verkkoon on osaltaan kasvattamassa ikääntyvän väestön syrjäytymisriskiä. Väestön ikääntyminen on merkittävä yhteiskuntapoliittinen kysymys ja ikäpolvien välinen digitaalinen kulu sen yksi ulottuvuus.

Miten tietokoneettoman arjen itse valinneet ikääntyneet merkityksellistävät tietokoneettomuutensa? Onko tietokoneiden integroiminen ikääntyneiden arkeen ratkaisu ikääntyneiden osallisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi? Lähestymme näitä kysymyksiä ikääntyneiden omien kertomusten kautta. Keräsimme keväällä 2009 Lapin, Pohjois-Pohjanmaan sekä Kainuun maakunnissa julkaistavien sanomalehtien ja ilmaisjakelulehtien kautta yli 60-vuotiaiden kirjoituksia (N=152) siitä, millaista elämä ilman tietokonetta on. Aineiston ensimmäinen koodauskierros grounded theory -menetelmän mukaisesti osoittaa, että vastaajat voidaan luokitella niihin, joiden suhde tietokoneeseen on (1) ehdottomasti ja vapaaehtoisesti kieltäytyvä, (2) mahdollinen sekä (3) toivova. Esityksessämme kuvaamme ehdottomasti ja vapaaehtoisesti tietokoneesta kieltäytyvien tietokonesuhdetta. Kertomuksissa tietokone merkityksellistyy ensisijaisesti uhkana vapaudelle, elämänhallinnalle, hyvinvoinnille ja turvallisuudelle. Tietokone ei pysty kilpailemaan näille ikääntyneille tarkoituksenmukaisempien toimintojen, erityisesti arki- ja hyötyliikunnan, luontoaktiiviteettien, kädentaitojen harjoittamisen tai perinteisempien medioiden kanssa. Kyse voi olla myös siitä, ettei tietokoneelle yksinkertaisesti löydy käyttöä. Näiden alustavien tulostemme perusteella vaikuttaa perustellulta kehittää tietoyhteiskuntaa niin, että ikääntyneille edelleen tarjotaan valinnan vapautta sekä mahdollisuuksia elämiseen ja osallisuuteen ilman tietokonetta.

MONIKULTTUURISUUS JA KOULUTUS

Pauliina Järvinen-Alenius, Pirkko Pitkänen & Nelli Piattoeva (Tampereen yliopisto)

Virtuaalitekniologia ja oppiminen monikulttuurisessa ympäristössä

Timo Haukola, Tuukka Saranpää & Päivi Pöyry-Lassila, Teknillinen korkeakoulu

timo.haukola@tkk.fi

Innovaatioprosessien alkuvaiheessa työskentelevät ryhmät ja niiden kognitiiviset prosessit ovat olleet suuren mielenkiinnon kohteena viime aikoina. Tässä kontekstissa työskentelevien ryhmien tavoitteena on luoda ideoita mahdollisista tuotteista, palveluista tai liiketoimintamalleista. Tehokkaan innovaatiotoiminnan edellytyksenä on täten uuden tiedon luomisen onnistuminen sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta. Useiden tutkimusten mukaan ryhmän mahdollisuuksiin oppia, ja kykyyn luoda jotain uutta, vaikuttavat voimakkaasti ryhmän rakenne ja sen monimuotoisuus.

Yritysten jatkuva tarve innovaatioille, ja tietoteknologian nopea kehittyminen, ovat johtaneet globaalien ja samalla monikulttuuristen virtuaalitiimien hyödyntämiseen työelämässä. Myös koulutuksen tulee pysyä tässä kehityksessä mukana. Vuonna 2009 Teknillinen korkeakoulu, Columbia University, Indian Institute of Technology in Madras sekä Twente University käynnistivät yhteistyössä kurssin "Global Virtual Collaboration Project" (GVCP), jonka tavoitteena oli tutustuttaa opiskelijat kansainvälisessä virtuaalisessa projektitiimissä työskentelyyn. Opiskelijoista muodostetut ryhmät työskentelivät Second Life -virtuaaliympäristössä ratkaistakseen autenttisen yritysmaailman ongelman. Valtaosalle opiskelijoista kurssi tarjosi ensimmäisen kokemuksen kansainvälisestä timityöskentelystä. Virtuaalitiimien vuorovaikutusta ja oppimista tutkitaan GVCP-kurssista kerätyn aineiston avulla vuonna 2009 käynnistyneessä nelivuotisessa VISCI-tutkimushankkeessa. Eräänä tämän monitieteellisen tutkimushankkeen tavoitteena on ymmärtää virtuaalitiimien rakenteen vaikutuksia niiden kykyyn luoda uutta tietoa. Keväällä 2010 järjestettävän kurssin suunnittelu on paraikaa käynnissä jo analysoidun tutkimusaineiston pohjalta. Tulevan kurssin erityisenä haasteena on tarjota opiskelijoille mahdollisimman hyvät valmiudet kohdata erilaisista kulttuureista tulevia opiskelijoita. Esittelemme GVCP-kurssista vuonna 2009 kerättyä aineistoa ja käynnissä olevaa VISCI-tutkimushanketta.

The Role of Social Remittances in the Era of Increasing Transnational Migration (presentation in Finnish)

Pauliina Järvinen-Alenius, Anna Virkama & Pirkko Pitkänen, University of Tampere, Finland

pauliina.jarvinen-alenius@uta.fi

In migration studies, the researchers have examined the financial and material remittances – i.e. money and goods sent by migrants from the host countries to the countries of origin. In addition, there is a growing interest in social remittances (Levitt 1999). As a part of the ongoing research project (TRANS-NET 2008–2011, www.uta.fi/projects/trans-net/), we seek to understand the role of social remittances in today's increasingly interconnected world. After identifying different types of social remittances we come to introduce a new concept called socio-cultural remittances. Finally, we will figure whether socio-cultural remittances may change existing institutions and create new ones. The previous research has not systematically scrutinised how social remittances may be linked to institutional transformations. Nor the researchers have looked at the multiple directions for transmitting these remittances.

We see the transmission and adoption of socio-cultural remittances as a manifold process: normative structures, systems of practice, information and social capital flow both from the societies of origin to societies of settlement as well as vice versa. Furthermore, these

remittances may also be transmitted to persons/communities/organisations situated in other countries. The empirical examples related to education will be drawn from the 80 semi-structured interviews of Estonian migrants and transmigrants.

Emergence of Transnational Professional Spaces (presentation in Finnish)

Pirkko Pitkänen & Pauliina Järvinen-Alenius, University of Tampere

pirkko.pitkanen@uta.fi

In this presentation we will discuss the multi-level professional transformation processes underway due to the increasing transnational mobility of labour. Similarly, vocational learning environments are increasingly transnational. As a consequence, migrants often interact and work in professional communities in multiple nation states. By this way, their practices contribute to the development of novel transnational professional communities and new types of transnational professional spaces.

Foreign professionals and return migrants do not bring in only professional skills and knowledge, but also institutional, societal, cultural and linguistic competences that are important assets for the innovation environments and their development. We ask what kind of transnational professional spaces there exists, in today's world, and how is/should the professional competence be transferred and transformed into increasingly complex and interconnected transnational working environments. Transnational mobility of health care professionals (physicians, nurses) will be introduced here as an example of current transnational professional spaces.

Monikulttuuriosaamisen vahvistaminen työnohjauksellisin interventioin

Aila Wallin, Available Consulting

aila.wallin@available.com

Monikulttuuriosaamisen kenttä on sekä teoriassa, että etenkin käytännössä vielä varsin hajanainen, suppea ja pintapuolinen. Toiseuden näkökulmaa tulisi laajentaa ja pyrkiä reflektiiviseen, assertiiviseen ja pluralistiseen tapaan kohdata kulttuurinen monimuotoisuus. Monikulttuurivalmiuksen vahvistamiseksi tarvittavat koulutukselliset interventiot kaipaavat edelleen selkiyttämistä, jäsentämistä ja syventävää tietoa.

Tarkoitukseni on jatkaa kvalitatiivisessa pro gradu -tutkielmassani (TaY, 2009) aloitettua teemaa monikulttuurikompetenssista osana ammatillisen kasvun prosessia ja sen tukemista koulutuksessa ja valmennuksessa. Tutkielmassa pyrittiin syventämään monikulttuurikompetenssin käsitettä paitsi laajan kirjallisuuden, tietyn ulkosuomalaisryhmän kanssa käydyn verkkokeskustelun avulla. Käsitys monikulttuuriosaamisesta – ja siitä, mitä se ei ole – jäsenyi ja loi pohjaa jatkotyöskentelylle.

Työskentely on nyt painottumassa ammatillisen kasvun vahvistamiseen työnohjauksellisin interventioin ja sen liittäminen monikulttuuriseen kontekstiin. Pohdinnan alla mm. on, lähestyäkö kysymystä menneen, olemassaolevan vai tavoitteellisen tilanteen näkökulmasta. Keskityäkö työnohjauksen ja valmennuksen vaikuttavuuteen, rooliin, sisältöön vai menetelmiin? Millaiset nykyisten työyhteisökouluttajien, työnohjaajien ja coachien omat monikulttuuriset valmiudet ovat? Millaista vaikuttavuutta tai ongelmia muutamissa Suomessa aiemmin toteutetuissa hankkeissa on nähtävissä? Lopullisen tutkimustehtävän selkiytyminen jäsentää tutkimuksen metodologiaa, mutta tarkoituksena on rakentaa empiirinen osuus edelleen fenomenografisen lähestymistavan ja narratiivien varaan.

Esitykseni avulla pyrin löytämään tuoreita ja asiantuntevia kommentteja, joiden avulla voin fokusoida tutkimukseni lähestymistapaa monikulttuuristuvan työelämän tarpeiden kannalta kiinnostavaan ja relevanttiin suuntaan.

Opiskelijat yhteisen tiedon rakentajina – kansainvälisen sosionomikoulutuksen näkökulmia suomalaiseen yhteiskuntaan

Marianne Nylund, Diakonia-ammattikorkeakoulu

marianne.nylund@diak.fi

Esittelen työryhmässä alustavan tutkimus- ja kehittämishankkeen. Näkökulmani on ammatillisen koulutuksen opetusmenetelmien kehittäminen yhdessä opettajien ja opiskelijoiden kanssa. Olen lehtorina englanninkielisessä ja kansainvälisessä sosionomikoulutuksessa (Bachelor Degree Programme in Social Services), missä painottuu yhteisöjen kehittäminen (community development work). Opintojen toinen keskeinen näkökulma on kansalaisten osallistuminen yhteisöjen ja sosiaalipalveluiden kehittämiseen. Tätä teemaa käsitellään ammatillisena työvälineenä ja tutkimuksellisenä orientaationa (*participatory research*). Oppiakseen soveltamaan tätä lähestymistapaa käytännössä, opiskelijoiden tulisi saada menetelmistä omakohtainen kokemus (Leibowitz 2009). Tavoitteena on kehittää opetusmenetelmiä siten, että opiskelijat voisivat olla enemmän osallisina opetusmateriaalien tuottamisessa ja harjoitella erilaisia osallistuvia työ- ja tutkimusmenetelmiä käytännössä. Opetusmateriaaleina voidaan hyödyntää opiskelijoiden kirjallisia (oppimispäiväkirjat, työelämän harjoitteluraportit) ja visuaalisia (powerpoint-, videoesitykset) tuotoksia. Kansainvälisessä oppimisympäristössä opiskelijat ja opettajat näkevät ”toisin silmin” suomalaista yhteiskuntaa, palveluja ja yhteisöjä (Hyväri & Nylund 2009). Tutkimusidean kehittäely alkaa yhteistyössä opettajien ja opiskelijoiden kanssa.

Interkulttuurisen oppimisen moninaisuudesta

Hanna Alasuutari & Katri Jokikokko, Oulun yliopisto

hanna.k.alasuutari@oulu.fi, katri.jokikokko@oulu.fi

Interkulttuurinen oppiminen nähdään usein prosessina, joka käynnistyy esimerkiksi henkilön muuttaessa asumaan tai työskentelemään toiseen maahan. Toisaalta on tutkittu myös erilaisten suhteellisen lyhytaikaisten pedagogisten interventioiden merkitystä interkulttuurisen oppimisen prosessissa. Tämän esityksen alustajat tarkastelevat tutkimuksissaan interkulttuurista oppimista elämänkestävänä prosessina, jota voi ymmärtää ja tulkita monista eri oppimisteoreettisista lähtökohdista käsin. Kasvatustieteen päivien esityksessä tarkastelemme interkulttuurista oppimista transformatiivisena, kokemuksellisenä ja sosiokulttuurisena prosessina. Pohdimme oppimisen edellytyksiä, erityisesti erilaisten kokemusten ja kontekstien merkitystä. Esityksemme esimerkit pohjautuvat kahteen erilaiseen meneillään olevaan väitöskirjatutkimukseen. Toinen tutkimuksista käsittelee opettajien interkulttuurista oppimista ja kompetenssia ja toinen tutkimus taas pohtii interkulttuurisen oppimisen prosessia ja yhteistyön haasteita sekä mahdollisuuksia koulutussektorin kehitysyhteistyössä. Molemmista konteksteista painottuu interkulttuurisen oppimisprosessin moninaisuus.

Kolahtiko kansainvälisyys? Koulujen kansainvälisyyden käsitteiden ja nykytilan tarkastelua

Paula Mattila, Tampereen yliopisto / Opetushallitus

paula.mattila@kolumbus.fi

Perusopetuksen tuntijako uudistuu vuonna 2011. Tämä tarkoittaa ”kasvatuksen ja opetuksen yleisten tavoitteiden ja niitä toteuttavan tuntijaon” arvioimista ja uudelleen määrittelyä niin, että perusopetus, joka palvelee kokonaisia ikäluokkia, rakentuu tulevaisuuden oppijaa ja yhteiskuntaa tukevaksi ja kehittäväksi. Miten monimuotoisena kukoistava koulujen kansainvälinen toiminta palvelee tätä tavoitetta? Millaista se nyt on käsitteiltään ja käytännöltään? Ketkä ovat mukana? Onko se nyt jo koko koulun kansainvälisyyttä ja siis koululaisten ja perheiden yhdenvertaisuutta palvelevaa taikka uuden tuntijaon myötä kehitettävissä sellaiseksi? Millainen on monikulttuuriseksi muuttuvan yhteiskunnan rooli koulun kansainvälisyydessä? Korkea-asteella lanseerattiin käsite kotikansainvälisyys (*internationalisation at home, IaH*) vuosikymmen sitten. Kouluasteella kansainvälisyydellä ymmärretään yhä usein vain ylijärjaisia liikkuvuusprojekteja. Millaista osaamista koulujen kansainvälisellä toiminnalla pyritään saamaan aikaan? Estääkö käsitteiden selkiytymättömyys kansainvälisyyden täysipainoista hyödyntämistä koulujen oppimisessa? Tutkija valmistele

väitöstyötä koulutuksen kansainvälisyyden käsitteistä. Tätä tapaamista varten hän analysoi erityisesti nykyisen perusopetuksen tuntijakopäätöksen ja opetussuunnitelman perusteiden kansainvälisyyskäsitteistöä ja pyrkii herättämään siitä keskustelua uudistuvaa tuntijakoa silmällä pitäen.

Avainsanoja ovat koulujen kansainvälisyys, monikulttuurisuus, kotikansainvälisyys, yhdenvertaisuus.

Etnotismi, maailmankansalainen ja monikulttuurinen koulu. Opettajien käsityksiä monikulttuurisesta kompetenssista

Jan-Erik Mansikka & Gunilla Holm, Helsingin yliopisto

jan-erik.mansikka@helsinki.fi

Monikulttuurisuus on näkyvä aihe päivän kasvatustieteiden keskusteluissa. Tässä paperissa on kaksi temaattista aihetta jotka nivoutuvat toisiinsa: (a) etnotismi ja kosmopoliittisuus ja (b) suomenruotsalaisten opettajien käsityksiä monikulttuurisesta kompetenssista ja täydennyskoulutuksen tarpeesta.

Kohdistamme ensin huomion omaperäiseen käsitteeseen: etnotismi. Se on peräisin ruotsalaisen Alexander Motturin pienestä kirjasta joka käsittelee monikulttuurisuutta, valtaa ja hiljaisuuden vastarintaa. Etnotismi viittaa ilmiöön jossa eri käsitteiden arkipäiväisessä käytössä on läsnä eräänlainen jako ”meidän” ja ”toisten” välillä. Käytämme esimerkiksi etnisyyden ja kulttuurin käsitteet usein tavalla josta seuraa eräänlaista ”piilorasismia”. Motturi puhuu tässä yhteydessä ”kielen tyhjäkäynnistä”. Pohdimme myös kosmopoliittisuuden, tai maailmankansalaisuuden, merkitystä. Onko tässä käsitteessä, jossa yksilöllisyys painottuu voimakkaammin kuin kulttuurisidonnaisuus, ideaalia monikulttuurisuuskasvatukseen? Millä tavalla keskustelu kosmopoliittisuudesta voidaan liittää koulumaailman kasvatukselliseen diskurssiin?

Liitämme edelliset käsitteet (etnotismi ja maailmankansalainen) empiiriseen aineistoon jossa suomenruotsalaisilta opettajilta pääkaupunkiseudulla kysyttiin käsityksiä monikulttuurisuuden merkityksestä ja tarpeesta osallistua monikulttuuriseen täydennyskoulutukseen. Minkälaisia käsityksiä opettajilla on monikulttuurisesta kompetenssista ja tarpeesta kehittää itsessään monikulttuurisia valmiuksia? Löytyykö opettajakunnasta käsityksiä monikulttuurisuudesta jossa kriittisesti tarkastellaan omia kasvatuksellisia lähtökohtia tai peräti maailmankansalaisuuden ihanteita?

Monikulttuurisen opetuksen tutkimus- ja kehittämishanke (Monikko)

Kirsi Klemelä & Anne Tuittu, Turun yliopisto

kirsi.klemela@utu.fi, anne.tuittu@utu.fi

Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan Koulutuksen arviointi- ja kehittämissivustossa on käynnissä tutkimus- ja kehittämishanke, jonka tarkoituksena on tukea perusopetusikäisten maahanmuuttajataustaisten oppilaiden monikulttuurista kasvatusta ja edistää heidän integroitumistaan. Tutkimusaineisto on kerätty keväällä 2009 turkulaisilta perusopetuksen maahanmuuttajataustaisilta oppilailta (3.–9. luokka), heidän vanhemmiltaan ja opettajilta. Lisäksi on kerätty vertailuaineisto suomalaistaustaisilta oppilailta ja heidän vanhemmiltaan. Esityksessämme keskitymme kertomaan hankkeeseen liittyvästä kehittämissivustosta, johon on valittu mukaan viisi turkulaista perusopetuksen koulua ns. pilottikouluiksi. Pilottikouluissa kehitellään ja kokeillaan tapoja, joilla monikulttuurisuutta ja maahanmuuttajaoppilaille sekä heidän opettajilleen annettavaa tukea voidaan kouluissa kehittää. Hankkeen kehittämissivustoa rahoittaa opetusministeriö.

Turun perusopetuksessa opiskelee tällä hetkellä noin 1 200 maahanmuuttajataustaista lasta ja nuorta. Maahanmuuttajataustaiset oppilaat ovat jakautuneet kouluihin epätasaisesti; Turun perusopetuksen kouluissa on ryhmiä, joiden oppilaista yli puolet on maahanmuuttajia ja toisaalta on myös kouluja, joissa maahanmuuttajaoppilaita ei juuri ole. Osalle turkulaiskouluja on siis kertynyt paljon kokemuksia maahanmuuttajalasten opetuksesta ja sen myötä myös lukuisia hyviä käytäntöjä. Kehittämissivustoon liittyy muun muassa näiden hyvien käytänteiden kerääminen. Lisäksi kehittämissivustossa järjestetään Studia Generalia -luentosarja. Kehittämissivustoon esittelyn lisäksi kerromme esityksessä, millaisia monikulttuurisen opetuksen kehittämistarpeita hankkeessa on noussut esiin ja millaisia hyviä käytänteitä maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opetuksessa Turussa on jo käytössä.

Maahanmuuttajataustaisten huoltajien ja opettajien näkemyksiä kodin ja koulun välisestä yhteistyöstä

Jorma Kauppila, Turun yliopisto

jorma.kauppila@turku.fi

Tutkimuksen tarkoituksena on kehittää maahanmuuttajaoppilaiden kotien ja koulun välisiä aktiivisia ja osallistavia vuorovaikutusmenetelmiä, joilla maahanmuuttaja-oppilaiden tukea voidaan vahvistaa niin kotona kuin koulussa. Tutkimus on osa Turun kaupungin opetustoimen ja Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan Koulutuksen arviointi- ja kehittämisyksikön maahanmuuttajaoppilas perusopetuksessa maahanmuuttajaoppilaita koskevaa vuosille 2008–2011 ajoittuvaa tutkimus- ja kehittämishanketta.

Tutkimus toteutetaan toimintatutkimuksena koulussa, joka on yksi tutkimus- ja kehittämishankkeen pilottikouluista. Tutkimuksessa on lukuvuoden 2008–09 aikana kerätty monikulttuurisen opetuksen hyviä käytänteitä ja haastatteluaineisto. Aineisto kerättiin teemahaastattelulla. Kymmeneltä maahanmuuttajaoppilaan huoltajalta ja kymmeneltä koulun opettajalta kerättiin näkemyksiä, kokemuksia ja odotuksia koti–koulu-yhteistyöstä. Laajoina teemoina olivat yhteistyön nykytilanne, yhteistyön aloitteellisuus, yhteistyön tukitoimet, suomalaisen yhteiskunnan ja koulutusjärjestelmän tuntemus, perheen kulttuurin ja koulun toimintakulttuurin tuntemus sekä odotukset koti- koulu yhteistyölle.

Alustavien tulosten perusteella huoltajien ja opettajien mielestä kodin ja koulun välinen yhteistyö on tärkeää ja he pitävät sitä pääosin hyvänä. Huoltajat toivoivat lisää henkilökohtaisia tapaamisia ja yhteisiä erilaisia monikulttuurisia tapahtumia. Opettajat painottivat ensitapaamisen tärkeyttä, jatkuvaa yhteydenpitoa ja yhteisiä tapaamisia esimerkiksi avoimien ovien päiviä. Haastatteluista saatujen tuloksien pohjalta on käynnistetty kolme lukuvuoden 2009–10 kestävää kehittämistoimintaa.

Tutkimuksessa kehitetyillä toimintatavoilla tuetaan maahanmuuttajaoppilaiden huoltajia ja opettajia kodin ja koulun välisessä aktiivisessa vuorovaikutuksessa ja näin vahvistetaan maahanmuuttajaoppilaiden oppimista. Tutkimustulokset ovat sovellettavissa erityisesti perusopetuksessa.

Avainsanat: maahanmuuttajaoppilas, koti–koulu-yhteistyö, monikulttuurisuus

Norjan maksamat korvaukset vähemmistöjen koulunkäynnistä

Marjut Anttonen, Turun yliopisto

marjut.anttonen@utu.fi

Norjan valtio on tehnyt vuonna 2005 poliittisen päätöksen maksaa korvauksia ”menetetystä koulunkäynnistä” iäkkäille saamelaisille ja suomalaistaustaisille kveeneille. Ne on tarkoitettu niille, joiden koulunkäynti jäi vaillinaiseksi toisen maailmansodan aikana ja jotka eivät saaneet opetusta omalla äidinkielellään norjalaistamispolitiikan vuoksi. Monet heistä eivät ole myöskään oppineet kunnolla norjaa. Nämä symboliset korvaukset ovat osa laajempaa korvausjärjestelmää, jolla tietyille ryhmittymille pyritään hyvittämään aikaisempi epäoikeudenmukainen kohtelu yhteiskunnassa. Maksaminen alkoi vuonna 2006.

Esitelmässäni luon katsauksen vähemmistöjen koulutuksen historialliseen taustaan ja nykyisiin korvauksiin. Kansakuntaa rakennettaessa ”yhden kielen ja kulttuurin” ideologiselle perustalle oli koululaitoksella merkittävä rooli yksikielisyyskasvatuksessa. Toisen maailmansodan aikana koulunkäynti pysähtyi välillä kokonaan, mikä aiheutti lisää menetyksiä. Sodan jälkeen on koettu hyvinvointivaltion kehittyminen sekä vähemmistöjen aseman asteittainen paraneminen. Viime vuosikymmenen aikana on virinnyt keskustelu historiallisesta syyllisyydestä ja eri vähemmistöryhmien kokemasta epäoikeudenmukaisuudesta. Symbolisia hyvityksiä maksamalla valtio haluaa ”selvittää välinsä menneisyyden kanssa”, joten korvaukset voidaan nähdä myös poliittisina anteeksipyyntöinä.

Vaikka aiheeni liittyy naapurimaan koulukysymyksiin, haluan lopuksi nostaa pohdittavaksi sen, miltä vastaava keskustelu vähemmistöjen koulunkäynnistä näyttää suomalaisessa yhteiskunnassa. Entä mikä tällaisen korvauspäätöksen merkitys on ennakkotapauksena? Esimerkiksi Norjassa on käyty keskustelua myös 1970-luvulla tulneiden maahanmuuttajien puutteellisesta kielenopetuksesta ja koulunkäynnistä, ja tässä vaiheessa on korvaus maksettu ainakin parille tuolloin tulleelle maahanmuuttajalle. Suomessa maahanmuuttajataustaisten

oppilaiden määrä on vasta nyt lisääntymässä, joten heidän kieltenopetuksensa olisi pyrittävä järjestämään siten, ettei vastaavia menetyksiä pääse syntymään.

Kielestä kiinni – Maahanmuuttajaoppilaiden suomen kielen taito peruskoulun kuudennella luokalla Turussa

Annukka Muuri, Turun yliopisto

annukka.muuri@turku.fi

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, minkälaista vaihtelua esiintyy maahanmuuttajaoppilaiden suomen kielen taidoissa peruskoulun kuudennella luokalla Turussa. Tutkimuksen tavoitteena on myös selvittää, millainen yhteys taustamuuttujilla (maahanmuuttajaoppilaan äidinkielellä, koulutaustalla, sukupuolella, maahantuloiällä, maassaoloajalla ja vanhempien koulutaustalla) ja opetusjärjestelyillä (valmistavalla vaiheella, suomi toisena kielenä- ja oman äidinkielen opetuksella) on suomen kielen taitoon. Tutkimukseen osallistui 219 maahanmuuttajaoppilasta 20 Turun koulusta. He muodostivat hyvin heterogeenisen joukon, sillä tutkimusjoukossa oli mukana 23 eri kielen puhujia, jotka olivat muuttaneet Suomeen hyvin eri syistä ja eri-ikäisinä. Koehenkilöt suorittivat Turun erityisopettajien ja s2-opettajien laatiman kielellisen tehtäväsarjan, joka koostuu neljästä kielitaitotehtävästä: rakenteesta, sanelusta, tekstin ymmärtämisestä ja kuullun ymmärtämisestä. Oppilaan suullista ja kirjallista tuottamista arvioivat lasta opettavat opettajat eurooppalaisen viitekehyksen kielitaitotasojen kriteereitä käyttäen. Lisäksi oppilaat ja vanhemmat täyttivät tutkijan laatiman taustatietolomakkeet. Kaikista kielellisistä osioista maahanmuuttajaoppilaat menestyivät parhaiten rakenteessa ja heikointen kuullun ymmärtämisessä. Opettajat arvioivat oppilaiden suullista tuottamista paremmiksi kuin kirjallista tuottamista. Suomessa asumisen kestolla, äidinkielellä, maahantuloiällä, ja vanhempien koulutaustalla näytti olevan merkitsevä yhteys suomen kielen taitoon. Opetusjärjestelyiden yhteyttä suomen kielen taitoon ei ole vielä analysoitu. Tutkimuksen empiirisen osuuden analysointi on parhaillaan käynnissä.

Promoting native culture for young immigrants – Chinese children as a study example

Ying Zeng, Shujie Li & Zheyang Zhang, Greatwall ry

ying.zeng@greatwall.fi, shujie.li@greatwall.fi, zheyang.zhang@greatwall.fi

The Greatwall association in Tampere has been putting great effort into cultural education and activities for young immigrants from China. There are more than two thousand Chinese children in Chinese families and around 1000 Chinese children adopted by Finnish families in Finland currently. These children are having problems and difficulties to adapt to a Finnish-Chinese culture surrounding, such as

- Language barriers
- Confusion and conflict of Chinese culture and Finnish culture
- Unclear about own identity
- Lack of self-confidence
- Low self-esteem
- Intending to withdraw from current surrounding or becoming very angry when turning into teenager.

Since the year 2008, Greatwall Ry has been undergoing the work of project 'Pikkumaahamuuttaja' to provide preventive care to Chinese immigrant children and youth. The purpose is to give support for young Chinese immigrants at their early stage of growing-up. In the practice, we found some channels are very helpful to solve above problems, such as, (1) Providing a 'little Chinese world' and a 'Chinese home' for young Chinese immigrants in order to make a clear Chinese cultural introduction for them as home-like environment. (2) Offering more chances to learn about Chinese language and culture. (3) Enhancing the communication among Children, parents and teachers to find and solve the problems as early as possible.

OHJAUS KOULUTUKSESSA JA TYÖELÄMÄSSÄ

Vesa Korhonen (Tampereen yliopisto) & Sauli Puukari (Jyväskylän yliopisto)

Opiskelijat pedagogisen verkko-ohjauksen käyttäjinä ja hyödyntäjinä

Anu Haapala, Mikkelin ammattikorkeakoulu

anu.haapala@mamk.fi

Tuloksellisen opiskelun ja oppimisen ohjauksessa yksi keskeisimmistä lähtökohdista on yksilöllisten tarpeiden ja ohjauksen kohtaaminen. Verkossa opiskeltaessa opettajan ja oppijan keskinäinen vuorovaikutus ja opiskelu- ja oppimisprosessi ohjautuu hyvin pitkälti opettajan ennakoitua suunnitteleman rungon mukaisesti. Aiempien tutkimusten mukaan verkkoympäristössä opiskeluprosessin ja oppimisprosessin ohjauksen tarpeet kietoutuvat toisiinsa. Opiskeluympäristönä verkko mahdollistaa tällaisten kietoutuneiden ohjauksellisten menetelmien käyttämisen, mutta mitä niiden hyödyntäminen vaatii opiskelijoilta. Näistä lähtökohdista tutkimuksessa haluttiin selvittää ensiksikin sitä, millä tavoin erilaiset opiskelijat hyödyntävät tarjottuja opiskelun ja ohjauksen menetelmiä verkkoympäristössä sekä sitä, miten hyödyllisinä he näitä verkkoympäristön mahdollistamia ohjauksellisia ratkaisuja pitävät oman oppimisensa näkökulmasta.

Tutkimusta varten kehitettiin pedagogisen ohjauksen malli verkko-opiskeluun, jonka avulla analysoitiin neljän eri tieteenalan (psykologia, kasvatustiede, matematiikka ja tietojenkäsittelytiede) opintojaksoilla käytettyjä verkko-ohjauksen menetelmiä. Mallin kehittäminen perustui sekä aiempiin tutkimuksiin että opintojaksojen suunnitteluprosessin aikana tehtyihin opettajien (n=4) struktur lege -tekniikalla tehtyihin haastatteluihin. Opiskelijoiden (n=166) kokemuksia selvitettiin opintojaksojen alussa ja lopussa tehdyin kyselyin sekä opiskelijahaastatteluin (n=19). Opiskelijoiden lähtökohtaisia eroavaisuuksia verkko-ohjauksen hyödyntäjinä tarkasteltiin suhteessa heidän tavoiteorientaatioonsa, opintojaksolla menestymiseensä, tieteenalaansa ja sukupuoleensa.

Tutkimuksen tiivistettynä loppupäätelmänä voidaan todeta, että opiskelijoita on aktiivisesti ohjattava käyttämään verkkoympäristön ohjauksellisia menetelmiä, jotta he kykenevät hyödyntämään niitä oppimisensa tukena. Tutkimus tuotti tietoa myös keskustelulle siitä, mitä korkea-asteen ohjaukselle ylipäätään tulisi asettaa tavoitteeksi elinikäisen oppimisen valmiuksien varmistamiseksi.

Voimauttava video vuorovaikutustilanteiden ohjauksessa

Päivi Lehtonen, Tampereen ammatillinen opettajakorkeakoulu (TAMK)

paivi.lehtonen@tamk.fi

Esitykseni tavoitteena on valottaa videoavusteisen ohjauksen periaatteita ja videon käyttämistä ohjauksessa voimautumista tukevalla tavalla. Voimautuminen on yksi käsitteen empowerment suomennoksista, ja se viittaa sisäisen voimantunteen kasvamiseen ja omien piilevien voimavarojen löytämiseen. Tarkastelen myös kuvamerkkityksen muodostumista sekä sitä, millainen voima kuvalla ja katseella on, ja miten omakuvan näkeminen on yhteydessä identiteettiin.

Video on erityisen sopiva väline vuorovaikutuksen ohjaamiseen silloin, jos puheeseen perustuva ohjaus syystä tai toisesta ei riitä. Videota voi käyttää yhtä hyvin perhetilanteiden kuin esimerkiksi opetustilanteiden vuorovaikutuksen tarkasteluun ja kehittämiseen.

Ammattilaiset ovat tottuneita perustamaan ohjauksensa runsaaseen puhumiseen. Jos vastassa on esimerkiksi maahanmuuttajataustainen, lähtökohtaisesti erikielinen henkilö, puheeseen perustuva ohjaus voi epäonnistua täysin. Video antaa ohjattavalle uudenlaisen mahdollisuuden oman toimintansa tarkkailuun. Videoavusteisesti ohjatessa voidaan tavoitella ohjattavan voimautumisen lisäksi hiljaisen tiedon sanoittamista ja vuorovaikutuksen ymmärtämistä. Olennaista on palautteen myönteisyys, opiskelija-/asiakaslähtöisyys sekä kuvan analysointi, mikä mahdollistaa nonverbaalisen vuorovaikutuksen tarkan huomioimisen

sekä kielellisen ilmaisun valta-asemasta luopumisen ohjauksessa. Lisäksi video antaa myös kuvallisen mahdollisuuden identiteettityöskentelyyn.

Voimauttavan videon idea pohjautuu Hollannista tuotuun VHT/VIG-menetelmään (© MLL). Periaatteet ovat samansuuntaisia kuin voimauttavan valokuvan menetelmässä. Videon liikkuva kuva keskittää kuitenkin huomiota käyttäytymisen tarkasteluun. VHT/VIG-menetelmässä kuvataan tavallisia arkitilanteita ilman ylimääräistä rekvisiittaa tai menneisyyden työstämistä.

Visuaalisuuteen perustuvaan työ-otteeseen siirtyminen saattaa aluksi olla työlästä. Kuvan voimakas vaikuttavuus yllättää. Menetelmään tottumattomat henkilöt ovat taipuvaisia etsimään videolta virheitä. Kyky löytää videolta myönteistä vuorovaikutusta kasvaa harjoittelun myötä. Videon avulla ohjattavan on mahdollista kokea ns. positiivinen kuvashokki, jolloin identiteettityöskentelyyn saadaan uutta rakentavaa ainesta.

Avainsanat: Video, empowerment, VHT/VIG (Video Home Training/Video Interaction Guidance)

Lehtonen, P. H. 2008. Voimauttava video. Asiakaslähtöisyyden, myönteisyyden ja videokuvan muodostama työorientaatio perhetyön menetelmänä. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 343.

Opettaja nuoren silmin

Harri Kukkonen, Tampereen ammatillinen opettajakorkeakoulu (TAMK)

harri.kukkonen@tamk.fi

Oppiaineen sisällön ja opetusmenetelmien asiantuntemusta pidetään edellytyksenä opettajana toimimiselle mutta riittääkö se orientaatioperustaksi nuorten oppimisen tukemisessa? Suunniteltaessa erilaisia oppimisympäristöjä on tärkeää ottaa huomioon, että opettaja saattaa olla opiskelijalle muutakin kuin opettaja. Tarkastelen opettajan ja opiskelijoiden välistä interaktiota opiskelijoiden opettajaan kohdistamien odotusten näkökulmasta.

Analysoin positiointiteoriaan (Harré & van Langenhove 1999) perustuvan menetelmän (Kukkonen 2007) avulla ammattiopistossa opiskelevien nuorten kirjoituksia siitä, mikä on tärkeää opettajan ja nuoren opiskelijan kohtaamisessa. Kirjoituksissa opettajan substanssin asiantuntemukseen perustuva rooliasetelma sai rinnalleen muitakin näkökulmia kohtaamisen perustaksi. Opettajan osaamiseen yhdistettiin erityisesti taito kohdata opiskelija myös ryhmän jäsenenä, nuorena ja ennen kaikkea ihmisenä.

Opettajan asiantuntijuus toteutuu ihmisten välisessä kanssakäymisessä kompleksisessa sosiaalisessa ja kulttuurisessa kontekstissa, joten luokkatilanteiden interaktiota on syytä tarkastella monitasoisena kohtaamisen tilana, jossa on koko ajan läsnä erilaisia positioiden ja positioiduksi tuleminen vaihtoehtoja. Tietoinen positioiden vaihtelu antaa mahdollisuuden muunnella interaktiota ja luoda kanssakäymiseen myös dialogista vuoropuhelua edesauttavia aineksia. Näin opettaja voi tukea sekä sisällön oppimista että opiskelijan henkilökohtaista kasvua ja identiteetin rakentumista. Positiointinäkökulma auttaa siirtämään huomion intrapsyykkisestä ja ongelmaperustaisesta fokuksinnista kohti sitä sosiaalista ympäristöä, missä toiminta tapahtuu ja mahdolliset oppimisen ongelmat tulevat esille.

Opetusharjoittelijoiden ohjaustarpeet ohjatussa harjoittelussa

Timo Martikainen, Joensuun yliopisto

timo.martikainen@joensuu.fi

Tapaustutkimuksen aiheena on ohjattu harjoittelu syventävän harjoittelun opetusharjoittelijoiden näkökulmasta keväällä 2008. Tutkimustehtävänä oli selvittää opetusharjoittelijoiden ohjaustarpeita ja heidän arvioitaan harjoittelun ohjauksesta. Ohjaustarpeista pyydettiin syventävän harjoittelun luokanopettajaopiskelijoita kirjoittamaan oppitunnin seurannan jälkeisessä tilanteessa (n=8). Syventävän harjoittelun opetusharjoittelijoiden arvioita ohjauksesta koottiin kahdesta ryhmähaastattelusta, joissa virikkeenä oli oppitunnilta kuvatun videon katselu (luokanopettajaryhmä n=3 ja aineenopettajaryhmä n=8). Aineistot analysoitiin aineistolähtöisesti sisällönanalyysilla. Luokanopettajaopiskelijoiden kyselyn vastauksiin perustuen ohjaustarpeista muodostettiin kolme alaluokkaa, tavoitteellisuus, käytännöllisyys ja reflektiivisyys. Luokanopettajaopiskelijoiden ryhmähaastatteluaineiston arviot ohjauksesta sisältyvät kuuteen

teemaan: ohjauksen sisältö, ohjaaminen, harjoittelijan asema ja rooli, teorian ja käytännön yhteys, opetuksen ja ohjauksen yhteys sekä palaute. Aineenopettajaopiskelijoiden ohjauksen arvioista muodostettiin muuten samat teemat, mutta aineenopettajataustaiset opiskelijat eivät keskustelleet palautteen saamisesta, sen sijaan he luokanopettajataustaisista poiketen keskustelivat harjoittelun järjestäjästä. Tulosten yhteyksiä opetuksen sekä ohjauksen teoriaan pohditaan. Opetusharjoittelijoiden ohjaustarpeiden ja ohjauksen arvioiden luokitusten sisällöllisiä kuvauksia voidaan käyttää ohjatun harjoittelun ohjauksen kehittämisessä, pohdittaessa ohjauksen sisältöjä ja ohjaamista käytännössä.

Ohjaus yliopisto-opiskelijoiden identiteettipohdinnan tukena

Marjatta Lairio & Sauli Puukari, Jyväskylän yliopisto

marjatta.lairio@edu.jyu.fi, sauli.puukari@edu.jyu.fi

Esityksessä tarkastellaan Jyväskylän yliopiston suomenkielisille perustutkinto-opiskelijoille suunnatun kyselyn (n=882) teemaa ”Millaisena näet opiskeluajan elämäsi rakentumisen näkökulmasta?”. Yhteensä 283 opiskelijaa vastasi tähän avoimeen kysymykseen. Aineisto analysoitiin sisällönanalyysillä.

Viime vuosien aikana on alettu kiinnittää laajempaa huomiota yliopisto-opiskelijoiden ohjaukseen. Opiskelu yliopistossa on monella tapaa merkityksellinen ajanjakso, jolloin opiskelijat rakentavat perustaa erilaisille elämäalueille, kuten työlle, perheelle ja muille ihmissuhteille. Yliopisto-opinnot on tärkeä vaihe sekä opiskelijaidentiteetin, akateemisen identiteetin että tulevan työelämään siirtymisen ja ammatillisen identiteetin rakentumisessa. Opiskeluaikaan liittyy monia omaan opiskeluun ja asiantuntijuuden kehittämiseen liittyviä kysymyksiä, joihin opiskelija tarvitsee ohjausta ja tukea.

Vastauksissa korostuivat henkilökohtaiset ja ammatilliset identiteettipohdinnat sekä sosiaalisten suhteiden rakentamiseen liittyvät kysymykset. Monet opiskelijat kokivat opiskelun myönteisenä ajanjaksona, mutta myös opiskelun kuormittavuuteen liittyvät kokemukset olivat yleisiä. Yliopiston ohjaus- ja neuvontapalveluiden kehittämisessä tulee ottaa painokkaammin huomioon kokonaisvaltainen lähestymistapa, jossa käsitellään opiskelijoiden moninaisia identiteettipohdintoja.

Opinto-ohjaus ja tieteellisen ajattelun mallit – alustavia näkökulmia

Hanna-Maija Liitos & Eeva Kallio, Jyväskylän yliopisto

hanna.liitos@jyu.fi

Esityksessä tarkastellaan yliopisto-opiskelijoiden tieteellisen ajattelun malleja ja yhteyttä opintojen aikana koetun ohjauksen laatuun ja määrään. Tieteellistä ajattelua tutkitaan kahden teoreettisen mallin, Kuhnin (2008) ja Baxter Magoldan (2001) esittämien mallien kautta. Episteeminen kehitys ja ”self-authorship” nousevat täten tutkimuksessa tärkeiksi käsitteiksi. Nämä ilmiöt suhteutetaan opinto-ohjaukseen. Tutkittavat edustavat Jyväskylän yliopiston kahden eri tiedekunnan (humanistisen sekä liikunta- ja terveystieteellinen tiedekunnan) opiskelijoita. Ajattelun tasoa ja opintojen ohjausta tutkitaan kyselylomakkeella ja opiskelijoita haastatteleamalla. Tutkimus on osa laajempaa tutkimushanketta, joka koskee yliopisto-opiskelijoiden tieteellisen ajattelun taitoja, opintojen etenemistä ja nopeutta Jyväskylän yliopistossa. Esityksessä kuvattavassa osaprojektissa tutkittavia on 40, koko tutkimushankkeessa 120.

Esiteltävä tutkimus liittyy yhteiskunnalliseen keskusteluun yliopisto-opintojen ohjauksesta, mutta myös ohjauksen yhteydestä yliopistojen perustehtävään, tieteellisen ajattelun opettamiseen ja oppimiseen. Tutkimus kytkeytyy tätä kautta laajempaan korkeakoulupedagogiseen keskusteluun siitä, miten opiskelijoiden opintojen edistymistä ja opintojen mielekkääksi kokemista voitaisiin tukea ja kehittää pedagogisin ratkaisuin.

Mediakasvatuksen harjoittelun ja työssä oppimisen ohjauksen kehittäminen design-perustaisen tutkimuksen avulla.

Leo Pekkala & Päivi Hakkarainen, Lapin yliopisto

leo.pekkala@ulapland.fi, paivi.hakkarainen@ulapland.fi

Kolmen kuukauden mittainen työharjoittelu on osa mediakasvatuksen syventäviä maisterivaiheen opintoja Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa. Tähänastinen työharjoittelun toteutustapa ei ole sisältänyt oppiaineen opettajan tarjoamaa systemaattista ja harjoittelun kanssa samanaikaista ohjausta. Oletuksena on ollut, että työpaikan nimeämän vastuuhenkilön tarjoama ohjaus sekä ennen ja jälkeen työharjoittelun toteutettavat seminaarit tukevat opiskelijoiden oppimista riittävästi. Tämän toteutustavan uhkana on kuitenkin, että itse työharjoittelun aikana opiskelija jää yksin.

Design-perustaisen tutkimuksemme tavoitteena on verkkopohjaisen ohjaus- ja arviointimallin suunnittelu, toteuttaminen ja edelleen kehittäminen mediakasvatuksen työharjoitteluharjoittelujaksolle. Teoreettisena viitekehystenämme toimivat kokemuksellisen ja mielekkään oppimisen teoriat. Tavoitteenamme on selvittää, voidaanko verkkopohjaisen ohjauksen ja arvioinnin avulla tukea opiskelun kokemuksellisuutta, yhteisöllisyyttä, tavoitteellisuutta ja reflektiivisyyttä, sekä opiskelijoiden asiantuntijaidentiteetin kehittymistä. Ensimmäisen tutkimussyklin aineistomme koostuu opiskelijoiden haastatteluista, blogi- ja wiki-kirjoituksista sekä opettajan ja opiskelijoiden verkkovälitteisistä ohjauskeskusteluista. Tulokset osoittavat, että verkkovälitteinen ohjaus mahdollistaa osallistumisen, osallistamisen ja jatkuvan reflektion. Asiantuntijaidentiteetti näyttäisi selkiytyvän jatkuvan ohjauksen aikana ja työskentelyn arviointi on aikaisempaa systemaattisempaa. Yhteydenpito yliopistoon, oman aineen opettajaan ja muihin työharjoittelussa oleviin opiskelijoihin ylläpitää opiskelijan suhdetta opiskelumaailmaansa ja opintoihinsa. Verkkovälitteinen, jatkuva ohjaus ja oppiminen on työläämpää, mutta pedagogisesti tavoitteellisempaa ja mielekkäämpää aikaisempaan toteutustapaan verrattuna. Ensimmäisen tutkimussyklin tulosten perusteella ohjausta on kehitetty tarkentamalla verkkotyöskentelyn ohjeita opiskelijoille sekä varaamalla opettajalle lisää aikaa verkko-ohjaukseen. Toisen tutkimussyklin haasteena on ohjaus- ja arviointimallin tarkentaminen saatujen tulosten perusteella.

Navigointia opiskeluun ja työelämään – Tietojenkäsittelytieteen yliopisto-opinnot aloittaneiden ryhmäohjaus

Merja Koivuluhta & Helena Puhakka, Joensuun yliopisto

merja.koivuluhta@joensuu.fi, helena.puhakka@joensuu.fi

Opiskelupaikan saanti yliopistosta tietojenkäsittelytieteen alalla on moniin aloihin verrattuna suhteellisen helppoa. Koska tietojenkäsittelytiede on generalistiala ilman yhtenäistä ammattikuvaa, opiskelijoiden näkymät työelämään ovat utuiset. Opiskelualan ongelmana on, että osa opiskelijoista on heikosti sitoutunut valintaansa, opiskelumotivaatio on ristiriitainen ja opintojen keskeyttäminen yleistä.

Osana opintoja tietojenkäsittelytieteen opinnot 2008 aloittaneille tarjottiin mahdollisuutta osallistua Navigaatiota opiskeluun ja työelämään -ohjausryhmään. Tavoitteena oli selkeyttää osallistujien käsitystä itsestään opiskelijoina ja tulevana IT-alan ammattilaisina, sekä kehittää osallistujien vuorovaikutustaitoja ja suunnitella tulevaa.

Ryhmän ohjelma laadittiin mukailien Borgenin, Amundsonin, Pollardin ja Westwoodin kehittämää strukturoitua ryhmäohjausmallia.

Tutkimuksemme tavoitteena oli yhtäältä selvittää, voidaanko ryhmäohjauksella edistää opiskelijoiden toimijuutta suhteessa heidän opintoihinsa, ja toisaalta kehittää uusien yliopisto-opiskelijoiden ohjaukseen soveltuvaa ryhmäohjausmallia. Ryhmään osallistuneet (N=11) haastateltiin vapaalla teemahaastattelulla ennen ryhmän alkua ja ryhmän päätyttyä.

Aineistona käytettiin myös kaikkea ryhmässä tuotettua materiaalia. Aineiston analyysimenetelmänä käytettiin dialogista sekvenssianalyysia.

Ryhmään osallistuneet olivat tyytyväisiä ja kokivat hyötyneensä ryhmästä. Saatujen tulosten mukaan opiskelijoilla oli hyvin erilaisia ongelmia opiskelussa, ammatinvalinnassa ja motivoitumisessa opintoihin. Täten ryhmäohjauksen ohjelman tulisi olla riittävän avoin, jotta opiskelijoiden opiskeluiden esteet tulisivat keskusteluun ja esteiden ylityksiä voitaisiin pohtia. Asioiden yleinen pohtiminen ja tehtävien teko (esim. opiskelustrategiat, -tyyli) hyödytti vain

muutamaa opiskelijaa. Useimmat eivät osanneet siirtää käsiteltyjä asioita omaan toimintaansa. Ryhmän antama vertaistuki ja luoma yhteisöllisyys oli tärkeää kaikille.

Vertaisryhmä voimavarana opintopolulla

Leena Penttinen, Jyväskylän yliopisto

leena.penttinen@jyu.fi

Esityksessä tarkastellaan tutkimushanketta ryhmäohjauksen mahdollisuuksista korkeakouluopiskelijoiden vertaistuen vahvistamiseen. Vertaisopiskelijoiden on todettu olevan korkeakouluopiskelijoiden ensisijaisin tuen lähde opintojen aikana. Vertaistuki ei välttämättä aina ole pelkästään myönteinen asia ja vertaisryhmän kulttuuri voi ylläpitää myös kielteisiä käsityksiä esimerkiksi oman alan työllisyydestä tai opiskeltavasta aineesta. Tämä asettaa haasteita ryhmäohjaukselle, jotta ryhmä toimisi myönteisenä voimavarana yksilölle. Esityksessä tarkastellaan korkeakouluopiskelijoiden vertaisryhmiä ohjausryhminä ja esitellään tutkimusasetelmaa, jossa tutkimuskohteena on ryhmäohjaus korkea-asteella. Vertaisryhmä voidaan määritellä ryhmäksi, jonka jäsenet kokevat toisensa yhdenvertaisiksi jonkin tekijän suhteen, esimerkiksi kykyjen, taustan, iän, velvollisuuksien, käsitysten, sosiaalisen tai oikeudellisen aseman tai oikeuksien suhteen – näkemystä ei tosin tarvitse jakaa kaikkien jäsenten suhteen koko ajan, mutta vertaisuudesta on olemassa pääasiallisesti jaettu yhdenmielisyys. Vertaisryhmiä voidaan tarkastella ryhmänä vuorovaikutuksen ja ryhmädynamiikan näkökulmasta, mutta ohjauksellisesti keskeinen näkökulma on ryhmätoiminnan seuraukset yksilön voimavaraistumisessa. Tästä näkökulmasta vertaisryhmää tarkastellaan kanadalaisten tutkijoiden Borgenin ja Amundsonin kehittämään strukturoidun ryhmäohjausmallin viitekehyksessä ja jäsennetään erilaisen ryhmäteorioiden ja mallien kuvaamia ryhmän piirteitä ja ohjauksen tavoitteita suhteessa opiskeluajan vertaisryhmiin ja niiden hyödyntämiseen ohjauksessa korkea-asteella. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa yksilöiden kokemuksista ja ryhmäohjauksesta ohjausmenetelmänä sekä ryhmän ohjaajuuteen liittyvistä kysymyksistä.

Yliopisto-opettajat ensimmäisen vuoden opiskelijoiden tuutoreina

Sanna Honkimäki & Päivi Tynjälä, Jyväskylän yliopisto

sanna.honkimaki@jyu.fi, paivi.tynjala@jyu.fi

Tutkimuksen päämääränä oli selvittää yliopisto-opettajien tavoitteita opiskelijaryhmien tuutoroinnissa ja tämän työn yleistä merkitystä heille. Tarkastelun teoreettiseksi kehykseksi valittiin Wangin ja Odellin (2002; 2007) tunnistamat mentorointiohjelmien yleisimmät näkökulmat: humanistinen, paikallisuutta ja yhteisöä korostava sekä kriittisen konstruktivismin näkökulma. Tutkimuksessa haastateltiin yhden yliopistolaitoksen opettajatuutoroinnista vastaavia, kuutta henkilöä, ryhmähaastatteluna. Opettajat olivat toimineet yhdessä jo tuutoroinnin suunnittelussa ja kehittämisessä, joten tämä haastattelumuoto sopi hyvin. Tutkimuksen tulosten mukaan opettajat ovat asettaneet tuutoroinnin tärkeimmiksi tavoitteiksi humanistisesta näkökulmasta nousevan opiskelijoiden tukemisen sekä perinteisen opinto-ohjauksen, tiedon välittämisen. Tuutoroinnin annin haastateltavat kokivat hyvin positiiviseksi sekä ohjaustyön että opetustyönsä kannalta. Kollegiaalisessa yhteistyössä, yhteisessä suunnittelussa ja opetuksen kehittämisessä näkyi konstruktivistinen ote. Opettajatuutoroinnissa ohjaus tulee opiskelijalle läheltä, sitä ei tarvitse lähteä erikseen hakemaan mistään kauempaa. Tällöin ohjauksen voidaan olettaa olevan ennakoivaa ohjausta. Opettajien saama palaute osoittaa, että ohjausta myös arvostetaan. Ohjaustehtävä ei tutkimuksen tulosten mukaan ole opettajille rasite. Voisiko tämä olla tulevaisuuden yliopisto-opettajan toimenkuva vai sopiiko tuutorointityö vain osalle opettajista?

Nuorten ohjauksen kentät ja monialainen yhteistyö

Juha Nieminen & Vesa Korhonen Tampereen yliopisto

juha.nieminen@uta.fi, vesa.a.korhonen@uta.fi

Yleinen individualisaatio ja nopea yhteiskunnallinen muutos ovat johtaneet siihen, että nuoret ihmiset tekevät omaan elämäänsä kytkeytyviä valintoja yhä nuorempana ja vailla entisenkaltaista varmuutta. Arvomaailman pirstoutuneisuus, lisääntyvät

koulutusmahdollisuudet sekä työelämän nopeat muutokset ja epävarmuus vaikeuttavat nuorten tulevaisuuden hahmottamista. Perinteisen sektoroituneen nuorten ohjauksen on vaikea tavoittaa nuoria oikeaan aikaan ja oikealla tavalla. Monialainen yhteistyö onkin noussut nuorten ohjauksen haasteeksi useasta suunnasta.

Monialainen viranomaisyhteistyö on mahdollisesti tulossa myös lakisääteiseksi. Elokuussa 2009 jätti mietintönsä kulttuuri- ja liikuntaministerin asettama moniammatillisen viranomaisyhteistyön lakisääteistämistä valmisteleva työryhmä. Työryhmä esittää nuorisolain muuttamista siten, että laissa säädettäisiin paikallisten viranomaisten monialaisesta yhteistyöstä. Ehdotuksen mukaan kuntiin koottaisiin lakisääteisesti nuorten ohjaus- ja palveluverkosto, johon kuuluisivat opetus-, sosiaali- ja terveys-, nuorisotoimen sekä työ-, poliisi- ja puolustushallinnon edustajat. Työryhmä ei kuitenkaan syvällisemmin tarkastele nuorten ohjauksen kenttien olemusta ja monialaisen ohjauksen ehtoja ja mahdollisuuksia. Tämän esityksen tarkoituksena on tarkastella ohjauksen eri alojen lähtökohtia ja menetelmiä sekä niistä nousevia ehtoja ja mahdollisuuksia monialaiselle ohjaukselle. Paperissa tarkastellaan nuorisotyön, opinto- ja ammatinvalinnanohjauksen sekä kouluopetuksen ohjauksellisia ominaispiirteitä ja hahmotellaan monialaista näkökulmaa nuorten ohjaukseen. Laajaksi tulkittuna ohjauksen voi ymmärtää toisin silmin sellaiseksi toimintaympäristöksi tai toimintojen kokonaisuudeksi, joka muodostuu erilaisista ohjauksellisista toiminnoista.

Nuoren tulevaisuuden suunnittelu, siirtymät ja ryhmäohjaus

Päivi-Katriina Juutilainen & Jyrki Korkki, Joensuun yliopisto

paivi-katriina.juutilainen@joensuu.fi, jyrki.korkki@jnor.joensuu.fi

Tutkimuksen tarkoituksena on kuvata, analysoida ja kehittää ryhmäohjausta osana perusopetuksen päättövaiheessa olevien oppilaiden tulevaisuudensuunnittelun prosessia koulun oppilaanohjauksessa. Oppilaanohjausta tarkastellaan kokonaisuutena, joka rakentuu luokkamutoisesta ohjauksesta, pienryhmäohjauksesta, henkilökohtaisesta ohjauksesta ja työelämään tutustumisesta. Nämä ohjauksen toteutusmuodot on asetettu vuoden 2004 opetussuunnitelman perusteissa jokaisen oppilaan oikeudeksi. Edellä mainituista ryhmäohjaus ei ole vielä vakiinnuttanut paikkaansa suomalaisessa koulussa. Kokeilukouluun perustettiin pienryhmäohjaukset, joissa kaikki 9-luokkalaiset ovat olleet mukana (ryhmäkoko 4–6–8). Pienryhmät korvaavat osittain aikaisemmin luokkamutoisena ohjauksena toteutetut ohjaustunnit.

Tutkimuksessa on kaksi tarkastelun tasoa. Ensimmäisellä tasolla ohjausta tarkastellaan ryhmäohjauksellisten episodien prosessina ja siihen kytkeytyvänä vuorovaikutuksena: Mitä ryhmäohjaustilanteessa tapahtuu yhtäältä oppilaiden, toisaalta ohjaajan/ohjaajien näkökulmista tarkasteltuina? Toisella tasolla pienryhmäohjausta lähestytään oppilaan tulevaisuuden suunnittelun näkökulmasta: Miten ryhmäohjaus oppilaanohjauksellisena menetelmänä ja kokemuksellisenä merkityksenantoprosessina tuottaa välineitä oppilaiden tulevaisuuden suunnittelun tueksi?

Aineiston hankinta aloitettiin lukuvuoden 2007–2008 aikana tutkimusryhmäksi valikoituneen oppilasryhmän ryhmäohjaustilanteiden sarjaa havainnoiden sekä ryhmään osallistuneita oppilaita haastatellen. Teemahaastatteluisia fokusoiduttiin kunkin oppilaan tulevaisuudensuunnittelun kysymyksiin sekä koulu-, oppiainevalinta-, harrastus- ja ohjaukokemuksiin. Kaikki tutkimusryhmän lukuvuoden aikana toteutetut istunnot videoitiin, kesto 45–90 min. Ääninauhoitettu ja videoitu aineisto on litteroitu kevään 2008 aikana, mutta aineiston analyysi on kesken. Aineistonkeruuta on tarkoitus jatkaa seurannalla, jolloin haastatellaan ko. oppilaat uudelleen. Myös ryhmäohjaajia tullaan haastattelemaan. Aineistoa tullaan jatkossa mahdollisesti laajentamaan ja keräämään sitä *stimulated recall* -menetelmää hyödyntäen.

Kuka osallistuu nuorten ohjauspalvelujen kehittämiseen?

Sanna Mäkinen, Joensuun yliopisto

sanna.makinen@joensuu.fi

Tutkimus liittyy kansalliseen oppilaanohjauksen kehittämisohjelmaan 2008–2010, jossa on mukana 127 kuntaa ja 21 yksityistä koulutuksenjärjestäjää. Kehittämiskohteena ovat perusopetuksen opinto- ja ammatinvalinnanohjausjärjestelyt kunnissa ja oppilaitoksissa.

Lähtökohtana on kehittää ohjauspalvelujen jatkumoa kouluissa ja kunnissa eri toimijoiden yhteistyönä.

Oppilaanohjauksen kansallista kehittämistä voidaan jäsentää kolmen tason toiminnaksi, joka sisältää oppilaitosten, alueellisen sekä kansallisen kehittämisen tasot. Kehittäminen ei etene vain toiminnan tavoitteita ylhäältä alas julistaen (*top-down*), vaan käytännön toimijoiden tieto auttaa lopullisten tavoitteiden hahmotuksessa (*bottom up*). Kehittämisprosessin tulisi tapahtua dialogisesti, näkemysten vaihtoon ja neuvotteluun perustuen. Kansalliset tavoitteet saavutetaan varmimmin kuulemalla nuorten kokemuksia ja kehittämällä ohjauspalveluita heiltä saadun palautetiedon ohjaamana.

Tutkimustehtävänä oli selvittää, miten hyvin nuorten ohjauspalvelujen kehittämisessä on oppilaitostasolla sekä alueellisella tasolla (1) hyödynnetty asiakaslähtöistä palautetietoa sekä (2) huomioitu lasten ja nuorten ohjaustoimintaan osallistuvia sidosryhmiä.

Tutkimusaineistona on kolme kehittämistoiminnan yhteydessä koottua kysely- ja arviointiaineistoa: Kysely kehittämistoimijoille (n=442); ohjauspalvelujen itsearviointikysely (n=112); kehittämistoiminnan väliraportit (n=113). Aineiston analysoinnissa on hyödynnetty laadullista sisällönanalyysia sekä kuvailevia tilastollisia menetelmiä.

Tulosten valossa nuorten ohjauspalvelujen kehittäminen näyttää koulu-/opetustoimivetoisena ja aikuiskeskeisenä toimintana. Nuorten ääni jää vaimeaksi. Eri hallinnonaloista näkyvimmin edustettuna on opetustoimi ja hiljaisimmin työ- ja elinkeinohallinto. Sidosryhmien kohtaamista on edistetty verkostotapaamisten ja yhteinen koulutusten keinoin. Yhtenäinen ja alueen koulutus- ja hyvinvointipalvelut kattava lapsi- ja nuorisopolitiikka voisi edistää eri sidosryhmien välistä vuoropuhelua.

Aikuisten ohjausta etsimässä

Jaana Saarinen, Jyväskylän yliopisto

jaana.a.saarinen@jyu.fi

Aikuisten ohjaus on noussut esille viimeaikaisessa yhteiskunnallisessa keskustelussa ja siihen liittyen on käynnistynyt laajoja hankkeita, esimerkiksi Erkkeri-hanke. Kaiken kaikkiaan aikuisten ohjauksen kenttä on laaja ja hajanainen. Ohjaustyötä tehdään erilaisissa konteksteissa ja useissa eri ammateissa. Näin ollen on tärkeää selvittää mitä aikuisten ohjaus on, missä ohjaustyötä tehdään ja ketkä sitä tekevät. Ohjaustyötä voidaan tarkastella raja-asiantuntijuutena (Onnismaa 2003; 2007), jossa tunnistetaan rajoja, tehdään niitä näkyviksi sekä määritellään niitä yhdessä uudelleen. Ymmärrän ohjauksen myös oppimis- ja tutkimusprosessina, jossa ihmiset oppivat hahmottelemaan tilanteita erilaisista näkökulmista sekä pohtimaan vaihtoehtoja ja toisin toimimisen mahdollisuuksia.

Tässä esityksessä lähestyn aikuisten ohjausta ohjaustyötä tekevien näkökulmista. Tutkimusta varten on haastateltu ohjaustyön ammattilaisia, jotka tekevät työtä erilaisissa toimintakonteksteissa. Aineisto koostuu seitsemästä narratiivisesta haastattelusta.

Tavoitteena on selvittää ohjaustyötä tekevien käsityksiä ja kokemuksia sekä sitä millaisia haasteita työelämän kehittämistyötä tekevät kohtaavat työssään. Kysyn mitä ja miten ohjaustyötä tekevät puhuvat työstään? Miten he määrittelevät ohjaustyötä?

Ohjaus monikulttuurisessa toimintaympäristössä työvoimahallinnossa ja aikuiskoulutuksessa

Eine Pakarinen, Kuopion yliopisto

eine.pakarinen@uku.fi

Tutkimukseni, joka on vielä kesken, kytkeytyy vuonna 2007 olleeseen ISMO -hankkeeseen (Itä-Suomen maahanmuuttajien osaamisen tunnistamisen -pilottihanke) ja vuonna 2008 alkaneeseen ISOK -hankkeeseen (Itäsuomalaisen osaamisen kehittäminen -hanke).

Tutkimukseni aiheena on ohjaus monikulttuurisessa toimintaympäristössä työvoimahallinnossa ja aikuiskoulutuksessa. 'Ohjaus'-käsitteellä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan työmenetelmää ja ammatillisen keskustelun (dialogin) muotoa, jonka tavoitteena on paikantaa maahanmuuttajan osaamista. Maahanmuuttajien osaamisen tunnistamista ja tunnustamista tutkitaan monikulttuurisen ohjauksen ja tiedonmuodostuksen lähtökohdista. Hyvinvointipalvelujärjestelmän osa-alueista työvoimahallinnon ja aikuiskoulutuksen työntekijät ovat maahanmuuttajien osaamisen tunnistamisessa keskeisiä henkilöitä, joten heidät on valittu tämän tutkimuksen kohderyhmäksi maahanmuuttajien kanssa. Tutkimuksessa

kerätään sekä kvantitatiivista että kvalitatiivista aineistoa: valtakunnallinen nettikysely, teemahaastattelut sekä työvoimahallinnon ja aikuiskoulutuksen työntekijöiden kirjaamat dokumentit maahanmuuttajien ohjaustilanteissa.

Tutkimuksen ensisijaisena tehtävänä on tuottaa tietoa maahanmuuttajien ohjauksesta monikulttuurisessa toimintaympäristössä työvoimahallinnossa ja aikuiskoulutuksessa maahanmuuttajien osaamisen tunnistamis- ja tunnustamisprosessissa. Tutkimuksen tehtävänä on lisäksi tuottaa tietoa, miten maahanmuuttajien ohjausta voitaisiin kehittää edelleen, koska suomalaisen yhteiskunnan kulttuurinen monimuotoistuminen luo tarvetta kehittää kulttuurien välisiä toimintavalmiuksia julkisilla sektoreilla. Myös maahanmuuttajille on tärkeää, että heidän osaamisensa tunnustetaan, jotta he pääsevät töihin tai opiskelemaan. Työllistyminen ja koulutus auttavat maahanmuuttajia sitoutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan ja ehkäisevät syrjäytymistä.

Ohjaava koulutus siirtymien työmarkkinoilla ja elämäkulun rakentajana

Kimmo Tiainen, Joensuun yliopisto

kimmo.tiainen@te-keskus.fi

Tutkimustehtävä on tutkia ja arvioida työvoimakoulutuksena järjestettävän ohjaavan koulutuksen vaikutuksia ja merkityksiä koulutukseen osallistuneiden nuorten aikuisten elämäkulun suunnittelun näkökulmasta. Tutkitaan

(a) ohjaavaan koulutukseen osallistumisen taustatekijöitä eli

– millaiset ovat ohjaavaan koulutukseen osallistuneiden tulopolut, sekä

– kuinka tapahtuu heidän koulutukseen hakeutuminen.

(b) ohjaavan koulutuksen näkyviä vaikutuksia eli

– miten ohjaavat koulutukset onnistuvat toteuttamiskelpoisten jatkosuunnitelmien aikaansaamisessa, sekä

– miten koulutuksessa syntyneet jatkosuunnitelmat realisoituvat koulutus- ja työurien edistymisenä.

(c) ohjaavan koulutuksen merkityksiä eli

– miten tutkittavat kuvaavat ohjaavaa koulutusta suhteessa omaan elämänkehitykseen ja -tilanteeseen, sekä

– millaisia heidän oppimiskokemuksensa ovat ja mikä on koulutuksen merkitys jatkosuunnitelmien ja elämäkulun suunnittelun kannalta.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu elämäkulun tutkimuksessa siirtymien palkkatyön ja modernien työmarkkinoiden dynamiikalle. Tutkimusaineistona ovat kuuteen ohjaavaan koulutukseen (v. 2008) osallistuneiden (N=73) työnhakijarekisteristä poimitut seurantatiedot sekä 11 koulutukseen osallistuneen haastattelut. Tutkimusaineisto on kerätty heinäkuun 2008 ja elokuun 2009 välisenä aikana.

Tutkimuksen keskeisimpiä tuloksia ovat havainnot ohjaavaa koulutusta seuranneiden erilaisten jatkopolkujen taustatekijöistä, erityyppisten ohjaavien koulutusten tuottamista työmarkkinasiirtymistä sekä opiskelijoiden kokemukset ja merkityksenannot ohjaavan koulutuksen osuuteen elämänsuunnittelussa. Tulosten analysointi jatkuu edelleen.

Ryhmätyönohjaus IT-alan ammattilaille: ”Virtaa ja verkkoja työhön”

Marjatta Vanhalakka-Ruoho, Joensuun yliopisto; Ritva Ruponen, Joensuun työ- ja elinkeinotoimisto

marjatta.vanhalakka-ruoho@joensuu.fi, ritva.ruponen@mol.fi

Tutkimustehtävä: Osaprojektin tutkimustehtävänä on selvittää, millä tavalla työntekijät yksilöllisesti ja yhteisöllisesti saavat ryhmätyönohjauksessa toimijuutensa käyttöön uusia voimavaroja ja toimintatapoja sekä kuinka ryhmätyönohjaus toimii osana yrityskulttuuria. Tutkimus on osa tutkimusprojektia ”Ryhmäohjaus muutoksen ja epävarmuuden kohtaamisessa: Navigointia väljemmille vesille”. Tarkoituksena on tutkia ryhmäohjausta ja sen pedagogisia, psykologisia ja sosiologisia ulottuvuuksia sekä kulttuurisia toiminta-ehdoja sekä kehittää ryhmäohjauksen käytänteitä. Keskeisenä lähtökohtamallina on strukturoitu ryhmäohjausmalli. Projekti kiinnittyy kansainväliseen ja suomalaiseen tätä mallia tutkivaan ja kehittävään tutkimukseen (Borgen & al., 1989; Ruponen & al. 2000; Ruponen & Koivuluhta 2006).

Ryhmäohjauksen toteutus: Virtaa ja verkkoja työhön- ryhmätyöohjauksen tavoitteena oli auttaa työntekijää tunnistamaan työhön liittyviä toimintatapoja sekä kehittämään vahvuuksiaan ja työn tekemisen tapojaan. Työntekijät ovat kartoittaneet oman ja yhteisen työn kenttää. Ryhmäohjaus on toteutettu viiden tapaamiskerran ja yhden jälkikokoonantumisen mallilla (5+1). Ryhmäohjausprosessiin on liittynyt ennakkotehtävä ja välitehtäviä. Ryhmäohjauskokeiluun on osallistunut puolet yrityksen työntekijöistä (12–14 työntekijää). Tiedonhakinnan toteutus: Osallistujille on lähetetty avoin sähköpostikysely ennen ryhmäohjauksen alkua. Ryhmätilanteista on koottu ohjaajien selonteot ja osallistujien tuottamat materiaalit. Osallistujat on haastateltu prosessin loputtua. Yrityksen edustajat on haastateltu jälkiseurannassa. Tulokset: Haastatteluaineisto on analysoitu temaattisesti. Osallistujien kokemukset kertovat odotusten muuttumisesta, työskentelystä ryhmänä sekä asiantuntemuksen jakamisen ja oman työn pohdinnan mahdollistumisesta. Ryhmäohjauksen toteutus vastasi hyvin yrityskulttuurin tarpeita. Toisaalta yrityksen kulttuuri ja historia heijastuivat ryhmän työskentelyyn.

Mitä mentorointi on? Mentorointikoulutukseen osallistuneiden käsityksiä työpaikoilla toteutettavasta tuesta ja ohjauksesta

Merja Karjalainen, Jyväskylän yliopisto

merja.karjalainen@ju.fi

Tutkimuksen kohteena ovat mentorointikoulutukseen osallistuneiden työelämän eri toimialojen asiantuntijoiden käsitykset mentoroinnista. Mentorointi kuvataan ammattilaisten ja asiantuntijoiden siitä muodostamien käsitysten kautta. Tavoitteena on ymmärtää näiden käsitysten pohjalta mentoroinnin ilmiötä ja rakentaa mentoroinnista holistinen, kokonaisvaltainen kuva. Tässä tutkimuksessa käytetään fenomenografista lähestymistapaa ja tutkimusotetta. Tutkimusaineisto muodostuu neljän eri koulutusprosessin aineistoista. Koulutukset on toteutettu vuosina 2003–2006 Jyväskylän yliopiston avoimessa yliopistossa. Tutkimuksen päätuloksena on rakentunut kuuden kuvauskategorian systeemi. Kolme kuvauskategoriaa sijoittuu kuvauskategoriasysteemin sisäkehälle. Sisäkehällä on mentorointiin osallistuvien yksilöiden toimintaa ja mentorointisuhdetta kuvaavia näkökulmia. Mentorointi on tavoitteellista toimintaa, jossa molemmat osapuolet oppivat. Suhteelle on tyypillistä tasavertaisuus, prosessimaisuus, luottamuksellisuus, vapaaehtoisuus, ainutlaatuisuus ja sopimuksellisuus. Sisäkehälle asettuu myös pelkästään mentoria ja hänen toimintaansa kuvaava kategoria. Vaikka mentorointisuhde on tasavertainen ja molemminpuolista oppimista edistävä suhde, mentorilla on siitä huolimatta ohjaajan vastuu mentorointisuhteessa.

Kolme muuta kuvauskategoriaa asettuu kuvauskategoriasysteemin ulkokehälle. Ulkokehä sisältää toimintaympäristössä olevia seikkoja. Mentoroinnilla on vaikutuksia toimintaympäristöön. Yksilön oppiminen voi tuottaa yhteisöön oppimista, mentoroinnilla voidaan edistää organisaatioiden välistä yhteistyötä ja mentorointi voi auttaa rakentamaan yhteisöön yhteisöllisempää toimintakulttuuria. Toimintaympäristö luo mentoroinnille onnistumisen puitteet. Toimintaympäristössä on mentorin ja mentoroinnin ohella myös muita tuki- ja ohjausresursseja. Mentorointi, kuten kaikenlainen tuki ja ohjaus, tapahtuu jossakin toimintaympäristössä eikä ohjaustoiminta voi olla irrallaan siitä. Sisä- ja ulkokehän välillä on kytkösisyys. Mentorointitoiminta on aina osa systeemistä kokonaisuutta.

PERHE JA KASVATUS

Ilse Eriksson & Eija Sevón (Jyväskylän yliopisto)

Lapsikeskeisempi isyys – kolme tarinaa nuorten koulutettujen miesten astumisesta isyyteen

Petteri Eerola, Jyväskylän yliopisto

petteri.eerola@uta.fi

Isyydestä käyty keskustelu on laajentunut viimeisten vuosikymmenten aikana. Keskustelussa on noussut esiin erityisesti puhe jaetusta vanhemmuudesta ja miehen hoivaa korostavasta isyydestä. Osana laajentunutta isäkeskustelua tarkastelen tässä esitelmässä nuorten koulutettujen miesten tarinoita isyydestä ja isäksi tulosta. Esitelmäni perustuu aiheetta käsittelevään artikkeliini *Nuorisotutkimus*-lehdessä (Eerola 2009).

Tekemäni tutkimus perustuu kahdeksaan 25–27-vuotiaana isäksi tulleen ydinperheessä elävän korkeakoulutetun miehen haastatteluun. Narratiivisen analyysin pohjalta olen nostanut esille kolme erilaista tarinaa – aktiivisen, perinteisen ja paikkaansa hakevan isyyden tarinat – nuorten miesten isyydestä. Aktiivisen isyyden tarinaa kuvaa jaetuksi kerrottu vanhemmuus ja perinteisen isyyden tarinaa kertomus perheen elättämisestä sitoutumisen ja osallistumisen muotona. Paikkaansa hakevan isyyden tarinaa kuvaa kertomus miehen kasvusta isäksi haasteiden kautta.

Tutkimukseni pohjalta havaitaan, että kaikissa esille nostamissani tarinoissa kerrotaan isyydestä perinteisestä isyyden mallitarinasta poiketen. Näyttää siltä, että nuorten koulutettujen miesten tuntemassa miehuuden kulttuurillisessa mallitarinassa isyydestä kerrotaan postmodernin isyyden mallitarinan mukaisesti. Näin ollen nostan esille kysymyksen siitä, onko isyydestä kertomisen tapa miehuuden mallitarinassa muuttunut. Tutkimani tarinat osoittavat aiempaa tutkimusta selvemmin, kuinka parisuhde on kerrottu hyväksi niissä tarinoissa, joissa isyys toteutuu miehelle mieluisella tavalla. Tarinoiden pohjalta voidaan hahmotella kuvaa nuorten koulutettujen miesten entistä lapsi- ja perhekeskeisemmästä isyydestä.

Eerola, P. (2009) Lapsikeskeisempi isyys – kolme tarinaa nuorten koulutettujen miesten astumisesta isyyteen. *Nuorisotutkimus* 2/2009, 15–28.

Pohjoisen pojat koulussa, isät kotona?

Marjo Laukkanen, Anneli Lauriala, Eveliina Hyrkäs & Arto Ahonen, Lapin yliopisto

marjo.laukkanen@ulapland.fi

Kodin ja koulun yhteistyö on keskeinen tekijä kehitettäessä koulun pedagogista toimintaa sekä opettajien valmiuksia kohdata kukin oppilas omanlaisenaan yksilönä. Lapin yliopiston koordinoimassa Pohjoisen pojat koulussa -hankkeessa on tavoitteena tunnistaa poikien koulunkäyntiin liittyviä tekijöitä, parantaa poikien oppimismotivaatiota ja ehkäistä syrjäytymistä. Tavoitteen saavuttamiseksi on tärkeää kehittää koulun ja lähiyhteisön välistä yhteistyötä ks. Sanders 2008). Hankkeessa toteutettiin keväällä 2009 vanhemmille suunnattu kyselytutkimus, jonka avulla kartoitettiin kotien kokemuksia ja toiveita yhteistyöstä. Tutkimus tehtiin hankkeen seitsemässä yhteistyökoulussa, ja jaetuista 247 kyselystä palautui yhdellä kierroksella 135 vastausta (55 %).

Yhteydenpito kouluun on tutkimuksen perusteella yhä vahvasti sukupuolittunutta: äiti on yhteydenpitäjänä edelleen odotusarvo ja isä poikkeus varsinkin haja-asutusalueiden kouluissa. Kyselyyn vastanneista perheistä vain seitsemässä prosentissa isä oli ensisijaisesti yhteydessä kouluun lapseensa liittyvissä asioissa. Yhteydenpidossa omaksuttujen roolien suhteen vastaajat jakoutuivat neljään ryhmään: perinteisiin osallistujiin, työrauhan antajiin, aktiivisiin osallistujiin ja kriitikoihin. Ryhmien välillä on eroja muun muassa aloitteellisuudessa, osallistumisessa ja kouluun suhtautumisessa. Monissa kouluissa vanhemmat odottivat opettajalta ennen kaikkea henkilökohtaista yhteydenpitoa oman lapsensa asioista. Toisaalta tiettyjen koulujen panostaminen lasten ja vanhempien yhteistoimintaan näkyi myös

vanhempien kokemuksissa ja yhteisöllisyyden korostumisessa. Esimerkiksi yhdessä yhteistyökoulussa on saatu hyviä kokemuksia isien osallistumisesta yhteisiin urheilutapahtumiin ja koulun juhliin. Tulosten perusteella kodin ja koulun yhteistyömuotoja täytyykin kehittää ja pohtia uudelleen isien aktivoimiseksi mukaan toimintaan. Sanders, M. (2008) How Parent Liaisons Can Help Bridge the Home-School Gap. *The Journal of Educational Research*, Vol. 101 (5), 287–297.

”En mä mikään hyvä äiti ole” – käsityksiä äitiydestä ja kasvattajana toimimisesta

Marita Neitola, Turun yliopisto

marnei@utu.fi

Esitys pohjautuu lasten sosiaalista kompetenssia ja vanhemmuutta käsittelevään väitöskirjatutkimukseen, jonka tarkoituksena on selvittää vanhempien suoraa ja epäsuoraa vaikuttamista lasten sosiaaliseen kyvykkyyteen. Vanhempien käsitykset lastensa sosiaalisesta kehityksestä, suhtautuminen lasten tovereihin ja heidän merkitykseensä lapsen sosiaalistumisessa ja asennoituminen sosiaaliseen käyttäytymiseen ja sen lähtökohtiin vaikuttavat lapsen sosiaalisen kompetenssin kehitykseen (Ladd & Pettit 2005). Näkemykset omasta kyvykkyydestä vanhempana ja kasvattajana ovat yhteydessä vanhempien kasvatuskäytäntöihin (Coleman & Karraker 2000) sekä sosiaaliseen kompetenssiin (Jones & Prinze 2005). Tässä esityksessä kuvataan, millaisia käsityksiä tutkimukseen osallistuneilla 37 äidillä oli omasta äitiydestään ja kasvattajuudestaan ja tuodaan esille, miten nämä käsitykset ovat yhteydessä lasten sosiaaliseen kompetenssiin.

Kaikkiaan 37 äitiä (N=55), osallistui yksilöllisesti toteutettuun puolistrukturoituun teemahaastatteluun lasten ollessa 7–8-vuotiaita. Haastateltavina oli vanhempia, joiden lapset (N=179) olivat mukana Origins of Exclusion -tutkimusprojektissa. Lasten toverisuhteiden laadun perusteella vanhemmat ryhmiteltiin kolmeen eri ryhmään: (1) vanhemmat, joiden lapsilla ei ongelmia toverisuhteissa, (2) vanhemmat, joiden lapsilla oli lieviä ongelmia toverisuhteissa ja (3) vanhemmat, joiden lapsilla oli monia ongelmia toverisuhteissaan. Alustavien havaintojen perusteella ne äidit, joiden lapsilla on monia ongelmia vertaissuhteissaan, kokevat itsensä muita vanhempia kyvyttömämmiksi äiteinä ja kasvattajina. Jatkuvat kokemukset itsestä epäonnistuneena kasvattajana vaikuttavat negatiivisesti lapsen kehitykseen, kuten sosiaaliseen kyvykkyyteen. (Strand & Wahler 1996.) Perheiden kanssa työskentelevien tahojen haasteeksi muodostuukin, miten he pystyisivät havaitsemaan ja tukemaan vanhempia lasten sosiaalisesti kasvattamisessa.

Äitiys lasten huostaanoton jälkeen

Tarja Hiltunen, Jyväskylän yliopisto

tarja.h.hiltunen@jyu.fi

Huostaan otettujen lasten äitien kokemuksia lastensa huostaanotoista on hyvin vähän tutkimustietoa (Eronen 2007). Yhteiskunnallisissa keskusteluissa pohditaan silloin tällöin sitä, tehdäänkö huostaanotot liian aikaisin, liian myöhään tai saatetaan kysyä, kuka voi olla äiti tai miten äitiyttä muokataan (Vuori 2003). Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tilastojen mukaan kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten vuosittainen kasvuprosentti on 2–6 %. Vuonna 2007 kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna 16059 lasta ja lastensuojelun asiakkaiden kokonaisluku nousi yli 62 000 lapseen ja nuoreen.

Tutkimukseni tarkoitus on selvittää, minkälaisen sisällön äidit antavat äitiydelleen ennen ja jälkeen lastensa huostaanoton ja millaiseksi heidän elämänsä on muodostunut, kun lapset ovat muuttaneet kodin ulkopuolelle. Väitöstyössäni tarkastelen myös sitä, mitkä tekijät vahvistavat ja mitkä heikentävät äitien voimaantumista sekä millaista tukea he ovat saaneet. Esitykseni pohjautuu haastattelututkimukseen, jota varten olen haastatellut 12 äitiä, joilla on kokemuksia lastensa huostaanotoista. 7 äitiä olen haastatellut kaksi kertaa, neljän vuoden välein, vuosina 2004 ja 2008. Esityksessäni käyn läpi äitien äitiyteen liittyviä kokemuksia lastensa huostaanotto-prosessista. Käsittelem luovutettua ja kadotettua äitiyttä sekä kaveriäitiyteen liittyviä teemoja. Pohdin myös väkivaltateemaa. Lapsesta luopumisen lisäksi tutkimukseni äitien elämää on synkentänyt erimuotoiset ja -pituiset väkivallan kokemukset.

Perhe pohjoisessa

Pauliina Rautio, Oulun yliopisto

pauliina.rautio@oulu.fi

Esitän väitöstutkimukseni sivujuonteen keskusteltavaksi. Keräsin tutkimukseeni kirjeenvaihtoaineiston neljältä lappilaiselta naiselta. Kirjeissään naiset pohtivat mikä heidän arjessaan on kaunista. Tutkin ihmisen esteettistä ympäristösuhdetta osana arjen tekemistä ja siinä kasvamista. Näissä kirjeissä, joita kertyi vuoden ajalta useita kymmeniä, kaksi äitiä ja kaksi lapsetonta naista kuvailee kukin myös perhettään. Kirjeet on analysoitu kertomuksina sekä temaattisesti jaotteleamalla että performatiivisesti/visuaalisesti kohtaamalla ja kokoamalla (esim. Riessmann 2008). Kirjeiden kerronta mieltyy aineistona siten harkiten laadituksi esitykseksi. Tutkimukseni sivujuonne, johon keskityn tässä, käsittelee näissä kirjeissä esitettyjä perhesuhteita. Kiinnitän tarkasteluni paikkaan sillä kirjeissä näkyvä perhe on nimenomaan pitkien välimatkojen ja kausityöllisyyden pohjoinen perhe. Pohjoisen naisten arjesta, tai arjesta ylipäättään kirjoitettaessa (esim. Tuomi-Gröhn 2008; Naskali et al. 2003; Keskitalo-Foley 2004) käsitellään ympäristöä usein taustana, harvoin merkityksellisenä osana arjen perhesuhteita. Osallistunkin tähän keskusteluun mieltämällä perheen laajasti ja paikallisesti: sen saattavat muodostaa kotieläimet sekä pihapiiriin ”vartioivat kuuset” tai horisontin tunturi, ”ylväs majesteetti”. Perhesuhde mieltyy tarkastelussani arjen merkitykselliseksi vuorovaikutussuhteeksi joka ei välttämättä aina ole ihmishuhde. Tavoitteenani on selvittää millä tavoilla perhesuhteet esiintyvät aineistossani ”paikallisina”. Alustavasti totean, että kirjoittavat äidit sekä häivyttävät että korostavat paikan ja välimatkojen merkitystä lastensa arjessa, kasvattavat yhtä aikaa paikattomia ja pohjoisia lapsia. Lapsettomat kirjoittajat ankkuroituvat itse paikkaan nimenomaan perhesuhteidensa kautta. Keskustelutan ajatuksen siitä että perhesuhteita näyttää mielekkäältä tarkastella myös vahvasti paikallisina.

Mitä pitkäaikaisseuranta tuo esiin kehityksen ja kasvatuksen suhteesta perheessä?

Aili Helenius & Riitta Korhonen, Turun yliopisto

aili.helenius@utu.fi, riitta.korhonen@utu.fi

Kehitystä koskeva tieto on valtavasti kasvanut. Lapsia, kehitystä, äidin ja lapsen suhdetta ja lapsuutta tutkivat monet eri tieteenalueet lääketieteestä ja sosiologiasta kasvatustieteeseen. Olennainen kysymys on, miten uusi tieto voi välittyä siihen ammatilliseen toimintaan, jota toteutetaan päivittäisessä työssä pikkulasten kanssa. Miten tutkimustietoa voidaan välittää niille tahoille, joiden tehtävä on kehittää ja valvoa varhaiskasvatuksen toimintasuunnitelmaa, josta tähän mennessä puuttuu erityinen näkökulma alle kolmivuotiaiden lasten tilanteeseen. Yliopistot ovat tutkimuksen kannalta olennainen taho, joka parhaimmillaan yhdistää tutkimuksen, koulutuksen ja käytännön kanssa toteutettavan yhteistyön. Esiteltävä tutkimus on esimerkki yliopistojen pitkäjänteisestä opetuksen ja tutkimuksen yhteenliittymisestä, tutkijayhteistyöstä sekä ehdotus konkretisoida ydinseikkoja, jotka voivat helpottaa pienten lasten kehityksen seuraamista ryhmätilanteissa. Tutkimusaineisto (Helenius & Korhonen 2004–2007) on koottu monitapaustutkimuksena viiden perheen lasten kotona tapahtuvien kuukausittaisien videoinnein ja jatkaa aikaisempaa laboratorioympäristössä tapahtunutta seurantaa (Jakkula 2001). Seitsemää lasta seurattiin vaiheesta, jolloin itsenäinen tilassa liikkuminen ei ollut vielä alkanut siihen sakka kunnes havaittiin kuvittelun alkaneen ja ensimmäiset kielelliset ilmaisut alkoivat. Analyysi on teorialähtöinen ja alkanut kuvittelun esivaiheiden analyysillä (Korhonen 2006). Alustavasti on myös eritelty kehityssiirtymien ilmiöitä, joista arvioidaan olevan hyötyä kasvattajien työssä. Avainsanat: Kehityksen siirtymät, perhekasvatus, pikkulapsitutkimus, pitkäaikaisseuranta

Peruskoulun 6. luokkalaisten lasten vanhempien resurssisidonnaiset kouluvalintastrategiat

Jaana Poikolainen, Helsingin yliopisto

jaana.poikolainen@helsinki.fi

Tutkimuksessa tarkastellaan peruskoulun 6. luokkalaisten lasten vanhempien yläkouluvalintoja koulutuspoliittisessa kontekstissa, sillä koulumarkkinat eivät ole kaikille

avoimia, vaan valintamahdollisuudet ovat sidoksissa paikalliseen kouluvalintapolitiikkaan. Bourdieun virittämä malli erilaisten resurssien merkityksistä valintoja tehtäessä tarjoaa analyysivälineitä vanhempien erilaisten valintastrategioiden tutkimiseen, sillä valinnat ovat kytköksissä resursseihin. Aiheeseen on pureuduttu kansainvälisissä tutkimuksissa, sen sijaan kotimaista tutkimusta on tehty yllättävän vähän, erityisesti laadullisin menetelmin. Tutkimusaineisto on hankittu vuonna 2009, eräästä valintoja rajallisesti tarjoavasta kaupungista, peruskoulun 6. luokkalaisten vanhemmille lähetetyllä taustakyselyllä (n=374) ja haastatteleamalla osa siihen vastanneista (n=76). Kyselyyn vastanneista yli puolet on tyytyväisiä kaupungin tarjoamiin valintamahdollisuuksiin, taustamuuttujista koulutuksella sekä sosioekonomisella asemalla on vaikutusta näkemyksiin. Haastatteluaineiston sisällön analyysin ja tyypittelyn perusteella passiiviset valitsijat nojaavat eri tavoin sosiaalisiin resursseihin ja tyytyvät osoitettuun lähikouluun perustellen ratkaisuaan käytännöllisillä syillä. Taitavat valitsijat argumentoivat valintojaan kuten edellä, mutta käyttäen sosiaalisia ja kulttuurisia resurssejaan valitessaan lähikoulun tai jonkun muun koulun. Valitsija eksperteille tulevaisuussuuntautunut lapsen yksilöllisyyden ja lahjakkuuden tukeminen merkitsee hakeutumista muuhun kuin lähikouluun. Valintakentillä pelattaessa käytetään välineenä tietoisesti hankittuja sosiaalisia ja kulttuurisia resursseja.

Mikä vanhempia huolestuttaa lapsen koulunaloitusvaiheessa?

Pirjo-Liisa Poikonen & Marita Kontoniemi, Jyväskylän yliopisto

pirjo-liisa.poikonen@ju.fi, marita.kontoniemi@norssi.jyu.fi

Lapsen koulunaloitus on merkittävä vaihe sekä lapsen että koko perheen elämässä. Lapsen kouluunsiirtymävaiheen ja sen onnistumisen/ epäonnistumisen tarkastelussa on alettu yhä enemmän painottaa lapsen kouluvalmiuden sijasta kontekstin merkitystä, jossa lasta ympäröivien aikuisten – vanhempien ja ammattilaisten – yhteistyö nousee keskeiseksi (Pianta, Rimm-Kaufman & Cox 1999; Pianta & Kraft-Sayre, 2003). Vanhempien huolta ja stressiä lastensa koulunaloituksesta voidaan vähentää vanhempien ja ammattilaisten hyvällä yhteistyöllä siirtymävaiheessa (mm. Griebel & Niesel, 2004). Vanhempien tuki ja se kuinka vanhemmat kokevat lapsensa kouluun siirtymisen vaikuttavat lapsen kouluun sopeutumiseen (mm. Johansson 2004).

Esitelmä pohjautuu kyselylomakeaineistoon, joka on kerätty esiopetusvuoden keväällä 2007 ja 1. luokan keväällä 2008 molemmilta vanhemmilta (äidit N=1570, isät N=1117). Tutkimus on osa Suomen Akatemian Oppimisen ja motivaation huippututkimusyksikön ALKUPORTAAT-seurantatutkimusta: Lapset, vanhemmat ja opettajat yhteistyössä koulutien alussa.

Esitelmässä tarkastellaan mm. vanhempien koulutustaustan, lapsen sukupuolen, vanhempien kokeman stressin sekä asuinpaikkakunnan koon yhteyttä vanhempien huolenaiheisiin lapsen koulunaloitusvaiheessa.

Sisarukset ja sukupolvivastuu sekä koettu epäoikeudenmukaisuus

Ilse Eriksson, Helsingin yliopisto

ilse.eriksson@helsinki.fi

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella sukupolvivastuun koettua jakautumista sisarusten kesken sekä tähän liittyviä epäoikeudenmukaisuus-kokemuksia.

Tutkimus liittyy oikeudenmukaisuuden verrannollisuusteoriaan, sisarussuhteita käsittelevään kirjallisuuteen sekä sukupolvivastuuta käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen. Huolenpito vanhenevista vanhemmista jakautuu kirjallisuuden mukaan epätasaisesti sekä määrällisesti että laadullisesti sisarusten kesken. Tällainen epätasainen huolenpito vastuun jakautuminen herättää oikeudenmukaisuuden verrannollisuusteorian mukaan ärtymystä ja epäoikeudenmukaisuuskokemuksia.

Tutkimuksen informanteina toimi 9 keski-ikäistä miestä ja naista, joilla on sisarusia. Kaikki informantit ovat joko läpikäyneet tai elävät paraikaa elämänvaihetta, jossa omat vanhemmat edellyttävät huolenpitoa.

Tutkimusaineisto hankittiin avoimella haastattelulla, joka alkoi hoivaproessin kuvailulla.

Haastattelut kestivät vajaasta puolesta tunnista kahteen ja puoleen tuntiin.

Tutkimusaineisto analysoitiin laadullisen teoriajohtoisen sisällönanalyysin avulla. Aluksi tarkasteltiin aineistolähtöisesti, miten oma ja sisarusten huolenpito vanhenevista vanhemmista perustellaan. Huolenpitoon haettiin perusteita maantieteellisestä etäisyydestä,

sukupuolirooleista, huolenpidon ammatti-perustaisuudesta, perhesuhteiden historiasta, työelämäsuhteesta ja perhesuhteista, luonteesta ja auton puutteesta. Huolenpitokuvausten perustelujen yhteydessä huolenpidon verrannollisuuden puute sai erilaisia selityksiä sen mukaan, miten lämpiminä sisarusten väliset suhteet esitettiin.

Alustavan teoriajohtoisen mallinnuksen mukaan huolenpitokuvausten verrannollisuus voitiin nähdä joko todellisena verrannollisuutena tai psykologisena verrannollisuutena. Mitä kielteisempänä sisarussuhteet nähtiin, sitä enemmän odotettiin huolenpidon kuvauksissa todellista verrannollisuutta. Mitä myönteisempänä sisarussuhteet nähtiin sitä verrannollisempina (todellinen ja psykologinen) sisaruksen huolenpito nähtiin. Tutkimus liittyy yhteiskunnallisesti merkittävään ilmiökenttään eli normatiiviseen ja psykologiseen velvollisuuteen omista vanhenevista vanhemmista huolehtimiseen. Keskustelun kohteena ovat erityisesti metodiset analyysiratkaisut.

Perhe-elämää tarinoina ja kuvina

Marja Leena Böök & Johanna Mykkänen, Jyväskylän yliopisto

marja.leena.book@jyu.fi, johanna.mykkanen@jyu.fi

Lapsiperheen arki muodostuu monenlaisista toiminnoista, tunteista ja tiloista, mitkä jäsentyvät ajallisesti eteneväksi kokonaisuudeksi. Vaikka arki tiivistyy rutiineiksi ja välttämättömyyksiksi, on se myös jatkuvasti muutoksessa. (Rönkä & Korvela 2009.) Arjen kuvauksen monimuotoisuuteen vaikuttaa myös se, kuka sitä määrittelee; vanhempi, lapsi vai joku muu? Pyrimme tässä alustuksessa tarkastelemaan perhe-elämää 'toisin silmin' ja tuomaan esille arjen monikerroksisuutta. Esittelemme perusideaa alkavasta tutkimushankkeesta, jossa selvitämme lapsiperheen arkea kolmesta näkökulmasta: isän, äidin ja lapsen ääntä kuulemalla. Tarkoituksenamme ei ole niinkään saada kiinni päivittäisiä toistoja tai kuvata arjen perättäisyyttä, vaan olemme kiinnostuneita siitä, miten eri perheenjäsenet kokevat ja merkityksellistävät omaa arkeaan. Tarkastelemme perheenjäsenten itse ottamien valokuvien kautta sitä, millaisista tilanteista arkipäivä kullekin yksilölle rakentuu sekä mitä ja miten he näistä kertovat. Käytämme valokuvia arjen tilanteiden reflektoinnin välineenä, sillä kuvat inspiroivat ajattelemaan ja kertomaan omaa elämää syvemmin ja yksityiskohtaisemmin. Valokuvia voidaan pitää myös eräänlaisina kuvanarratiiveina ja omaelämäkerrallisina kulttuurituotteina, joita katsottaessa ja joista kerrottaessa muun muassa tiedostamattomien tunteiden esiintuominen on mahdollista. (Ulkuniemi 2005.) Tarkoituksenamme on siis selvittää millaisia arjen tarinoita, arkipäiviä, perheenjäsenten kertomuksista on hahmotettavissa? Kiinnostuksemme kohteena on myös se, miten arjesta puhutaan ja mitä siinä tunnetaan. Analyysimetodinä käytämme narratiivisuutta, diskurssianalyysiä ja kuva-analyysiä. Toivommekin alkavan tutkimushankkeemme herättävän ajatuksia ja keskustelua perhe ja kasvatustieteiden -ryhmässä.

Lasten ja vanhempien arkikokemusten kohtaaminen – tunnistavatko vanhemmat lapsilleen tärkeitä asioita?

Taina Kyrönlampi-Kylmänen, Henna Heinilä, Marja Saarilahti & Pirjo Korvela, Helsingin Yliopisto

taina.kyronlampi-kylmanen@wippies.fi, henna.heinila@haaga-helia.fi, marja.saarilahti@omnia.fi, pirjo.korvela@helsinki.fi

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan lasten ja heidän vanhempiensa kokemuksia arjesta. Aineisto koostuu 29:stä 5–7-vuotiaan lapsen haastattelusta sekä 13:sta vanhemman haastattelusta. Aineisto kerättiin vuonna 2003 eräältä pohjoissuomalaiselta paikkakunnalta. Lasten haastatteluista saatu aineisto on analysoitu eksistentiaalis-fenomenologisella tutkimusmenetelmällä ja siitä on julkaistu tutkimus *Arki lapsen kokemana* (ks. Kyrönlampi-Kylmänen 2007).

Tutkimuksen ontologisena lähtökohtana on käsitys ihmisestä, joka haluaa elää ja toteuttaa ihmisenä. Lähtökohta ankkuroidaan teoreettisesti Martin Heideggerin olemisen analyysiin (Heidegger 2000; Heinilä 2007). Oleminen on Heideggerin mukaan eksistentiaalisesti huoli (*sorge*) ja tästä avautuu tulkintahorisontti, jonka avulla aineistoa analysoidaan. Tutkimuksessa kysytään, tunnistavatko vanhemmat lapsilleen tärkeitä asioita. Tutkimusmenetelmänä käytetään sisällönanalyysiä.

Tutkimuksessa rakennetaan ymmärrystä siitä, mikä merkitys tärkeiden asioiden tunnistamisella on ihmisyyden ja sitä kautta vanhemmuuden toteutumiselle.

Pitkittäishaastattelut perhearjen kerronnan paikkana

Eija Sevón, Jyväskylän yliopisto

eija.sevon@jyu.fi

Pitkittäishaastattelut voivat antaa tietoa identiteettityöstä, identiteetin pysyvyydestä ja muutoksista elämänmuutosten aikana. Väitöskirjatutkimuksessani olen haastatellut seitsemää äidiksi tulevaa 21–31-vuotiasta naista neljä eri kertaa raskauden ja lapsen ensimmäisen elinvuoden aikana. Tutkimus on laadullinen pitkittäistutkimus, jonka analysoinnissa olen hyödyntänyt narratiivista lähestymistapaa. Esitelmässäni pohdin aineistoesimerkkien avulla pitkittäishaastatteluita perhearjesta kertomisen paikkana. Laadullinen pitkittäisaineisto haastaa narratiivisia oletuksia omasta elämästä kertomisessa. Pitkittäishaastattelut kuvaavat elämää läheltä, niistä puuttuu refleksiivinen etäisyys tapahtumiin. Tämä tekee kerronnasta välittömämpää, arkeen kiinnittyvää sekä kuvaa muutokset elämässä enemmän ”kuten-asiat-tapahtuvat” -tyyppisesti. Pitkittäishaastattelut tuovat elämänmuutokseen ja kokemuksiin liittyvät tunteet ja moraaliset arvioinnit sekä niiden muutokset ja ristiriidat selkeästi esille. Kerronta on siis kokemuksellista, arjen elämään ja ihmissuhteisiin kiinnittyvää, mutta haastavaa tulkita narratiivisesti.

SOSIAALINEN KASVATUS JA SEN METODOLOGIAT – NÄKÖKULMIA LATINALAISESTA AMERIKASTA JA MUULTA ROMAANISELTA KIELIALUEELTA

Sanna Ryyänen (Tampereen yliopisto)

(Toteutetaan osana Kriittisen pedagogiikan teemaryhmää.)

Sosiaalinen kasvatus – näkökulmia Brasiliasta

Sanna Ryyänen, Tampereen yliopisto

sanna-kaisa.ryynanen@uta.fi

Luon esityksessäni yleisluontoisen ja esimerkinomaisen katsauksen sosiaalisen kasvatuksen kenttään Brasiliassa. Näkökulmani on sosiaalipedagoginen; tarkastelen senkaltaista kasvatusta, joka yhdistää pedagogisen ja sosiaalisen näkökulman ja jonka keskeisenä kiinnostuksen kohteena ovat ihmisten arkipäivän yhteisöt ja niissä toteutuvat yhteisölliset suhteet. Sosiaalipedagogiikan ymmärrykseni on kriittisesti orientoitunut ja pohjautuu ennen kaikkea sen roomalaisen kielialueen traditioon, mm. sosiokulttuuriseen innostamiseen (*animation socioculturelle*), brasilialaiseen *Educação Popular*-kasvatusperinteeseen ja Paulo Freiren teoriaperintöön.

Esityksessä käyttämäni esimerkit sosiaalisesta kasvatuksesta ovat solidaarinen talous (*economia solidária*) kasvatuksellisenä käytäntönä sekä Ilê Aiyê -karnevaaliryhmän karnevaalimusiikki kasvatuksellisenä vasta-hegemoniana. Näiden teemojen kautta esitys pyrkii, pienessä mittakaavassa, nostamaan esille Kasvatustieteen päiville 2009 suunnitellussa, mutta sittemmin peruuntuneessa ”Sosiaalinen kasvatus ja sen metodologiat – näkökulmia Latinalaisesta Amerikasta” -työryhmässä käsiteltäväksi aiottuja aihealueita. Käsitellen esityksessäni lyhyesti myös omaa Brasiliaan sijoittuvaa, vielä keskeneräistä väitöskirjatutkimustani, joka nojautuu kriittisen sosiaalipedagogiikan teoriaperintöön ja jonka aiheena on moniulotteisen rikollisuuden ja väkivallan viitekehyksessä elävien nuorten parissa toteutettava non-formaali kasvatus. Tutkimus on empiirinen ja hyödyntää metodologisesti mm. kriittisen etnografian näkökulmia. Tutkimukseni keskeisenä taustavaikuttajana on yhteensä vajaan vuoden mittainen työskentelyni Projeto Axé -kansalaisjärjestössä vuosien 2004–2006 aikana ja tutkimusaineistoni olen kerännyt Salvadorin kaupungissa Brasiliassa vuosina 2008 ja 2009. Tutkimukseni on näkökulma sosiaalisen kasvatuksen tietynlaiseen kontekstiin, lähestymistapoihin, mahdollisuuksiin ja haasteisiin; puheenvuoro, jonka tavoitteena on edistää sosiaalisen kasvatuksen tavoitteiden ja käytäntöjen kriittiseen reflektointiin suuntautuvaa keskustelua.

The Challenges and Succeeds of the Process of Street Children Re-integration through Non-Formal Education in Maputo City, Mozambique

Riikka Salokangas, Tampereen yliopisto

riikka.salokangas@uta.fi

Street children and their education have been studied globally for many years already, but in Mozambique this kind of research hardly exists. Yet, Mozambique is one of the poorest countries in the world and it faces challenges that are also the reasons that often forces children to live in the streets, such as poverty, family fragmentation, HIV/AIDS etc. Previous research has proven that nonformal education is useful when educating and reintegrating street children back to society.

In my study, theoretical tools are constructed of socialization process and different aspects of nonformal education. The research questions are following:

1. What kind of nonformal education certain street children organizations offer in Maputo City?
2. How is nonformal education helping in the reintegration process of street children? What are its challenges and succeeds?

Through ethnographical methods the aim was to capture both workers and children's opinions about the educational activities and the reintegration process in two street children centers. Interviews, informal conversations and participatory observation took place during five months of field work between February and August in 2008.

I am still in the process of writing my thesis, so I do not have the final results yet. By the time of the conference I will present the results and discuss them more in detail. The results give perspectives of the importance of coordination and cooperation between different street children projects and between the government. The results also give ideas how to develop educational activities and work in ongoing projects.

SUKUPUOLI KASVATUKSESSA JA KOULUTUKSESSA

Hanna Ojala & Marjo Vuorikoski (Tampereen yliopisto)

Sitä saa mitä kysyy? Oppilaitosten tasa-arvosuunnittelu kyselytutkimuksen valossa

Elina Ikävalko, Helsingin yliopisto

elina.ikavalko@helsinki.fi

Tekeillä olevan väitöskirjatutkimukseni tarkoituksena on analysoida tasa-arvosuunnittelua toisen asteen oppilaitosten tasa-arvotyön tekemisen tapana, toisin sanoen, millaisia mahdollisuuksia ja rajoituksia se tarjoaa kouluissa tehtävään tasa-arvotyöhön ja millaisin tavoin tasa-arvolain veloitetta on oppilaitoksissa pantu toimeen. Tasa-arvosuunnittelu voi tarjota oppilaitoksille kontekstin tasa-arvoisesta toiminnasta ja sukupuolesta neuvottelulle, mutta tulee hallinnan tekniikkana tuottaneeksi myös jotakin sellaista, joka rajaa ja määrittelee jo etukäteen, mistä voidaan keskustella ja mitä tarkoitusta varten. Tutkimukseni aineiston muodostavat oppilaitoksille tehdyn kyselyn aineisto sekä oppilaitoksissa tuotettu etnografinen materiaali ja haastatteluaineisto.

Esittelen tässä konferenssipaperissa ammatillisille oppilaitoksille, lukioille ja vapaan sivistystyön oppilaitoksille alkusyksystä 2009 tehdyn kyselytutkimuksen tuloksia ja pohdin niitä hallinnan näkökulmasta. Millaista ymmärrystä kyselyllä tultiin tasa-arvosta ja tasa-arvosuunnittelusta tuottaneeksi ja miten aineistoa voisi hallinnan näkökulmasta lukea? Millaisena tasa-arvosuunnittelun lakisäätöinen velvoite näyttäytyy oppilaitoksissa kyselyaineiston valossa? Kyselyn tarkoituksena oli selvittää tasa-arvosuunnittelun yleisyyttä oppilaitoksissa ja hahmottaa tasa-arvosuunnittelussa käytettyjä työskentelytapoja ja suunnittelulle asetettuja tavoitteita. Kysely koski sekä oppilaitosten työyhteisönä laatimaa henkilöstöpoliittista että koulun toiminnan ja opetuksen kehittämiseen tähtäävää toiminnallista tasa-arvosuunnittelua. Vaikka henkilöstöpoliittinen ja toiminnallinen tasa-arvosuunnittelu ovat lainsäätäjän näkökulmasta kaksi erillistä prosessia, kietoutuvat ne oppilaitostasolla tehtävässä tasa-arvotyössä usein yhteen. Pohdin, kuinka eri näkökulmat painottuvat oppilaitosten tasa-arvosuunnittelussa ja millä tavoin ne nivoutuvat osaksi oppilaitosten toimintaa.

Opiskelijoiden näkökulma tasa-arvo- ja sukupuolitietoisuuteen

Anne Laiho, Annukka Jauhiainen & Piia Kovalainen, Turun yliopisto

anne.laiho@utu.fi, annukka.jauhiainen@utu.fi & piia.kovalainen@utu.fi

Huolimatta koulutuksen virallisdiskurssin sukupuolineutraalisuudesta ja vahvasta uskosta sukupuolten väliseen tasa-arvoon suomalaisessa yhteiskunnassa tutkimukset kertovat koulutuksen käytäntöjen sukupuolittuneisuudesta. Sukupuolten tasa-arvotavoite on kirjattu myös lakeihin ja opetussuunnitelmiin. Puhuminen sukupuolten tasa-arvosta herättää opettajissa ja opiskelijoissa hämmennystä. Yleisesti ollaan sitä mieltä, että molempia sukupuolia kohdellaan koulussa samalla tavalla ja tasa-arvo ei ole ongelma. Käynnissä olevassa TASUKO-hankkeessa pyritään etsimään erilaisia tapoja edistää tasa-arvo- ja sukupuolitietoisuutta opettajankoulutuksessa. Tulevien opettajien katsotaan tarvitsevan työssään sekä empiiristä tietoa että teoreettista ymmärrystä yhteiskunnan sukupuolittuneista rakenteista, prosesseista ja kasvatuskäytännöistä. Hankkeessa kehitetään opetussuunnitelmia ja tasa-arvo- ja sukupuolitietoisuutta käsitteleviä opintojaksoja, mutta sen myötä pyritään myös laajemmin nostamaan opettajankoulutuksen arjen käytännöt tarkasteltavaksi sukupuolen ja sitä läpäisevien muiden erojen näkökulmasta. Osana TASUKO-hanketta Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa toteutetaan kysely, jonka tavoitteena on selvittää mm. millä tavalla sukupuoli on läsnä koulutuksen käytännöissä opiskelijoiden näkökulmasta ja millaisia käsityksiä kasvatustieteen opiskelijoilla on

sukupuolen merkityksestä ja sukupuolten välisestä tasa-arvosta. Suuntaamme kyselyn erilaisten opettajankoulutusten opiskelijoiden lisäksi myös kasvatusalan asiantuntijatehtäviin suuntautuville opiskelijoille.

Sukupuoleen liittyvät kulttuuriset oletukset ja toimintatavat ovat niin vahvasti sisäänrakennettuja, että niitä on vaikea tunnistaa. Erityisesti arjen käytäntöihin on vaikea päästä käsiksi. Tässä esityksessä pohdimme kyselyn teoreettisia lähtökohtia ja empiiristä toteutusta.

Kysymme mm. millaisia metodologisia haasteita sukupuoli ja tasa-arvo käsitteinä tuovat survey-tutkimukseen.

Näkykö kirjoittajan sukupuoli tekstistä?

Liisa Tainio, Helsingin yliopisto

liisa.tainio@helsinki.fi

Kielenkäytön ja sukupuolen suhteita tarkastelleet tutkijat ovat useimmiten ajautuneet karille pyrkiessään löytämään teksteistä niitä piirteitä, jotka yksiselitteisesti osoittaisivat kirjoittajan sukupuolen. Sen sijaan on huomattu, että näkemys siitä, kumman sukupuolen tuottama tietty teksti on, vaikuttaa siihen, millä tavoin tekstiä tulkitaan, arvotetaan ja arvostellaan (Haswell & Haswell 1996; Palmu 2003; Read, Francis & Robson 2005; Earl-Novell 2006).

Esitelmässä raportoin pienimuotoisesta tutkimuksesta, jossa pyrittiin selvittämään, näkevätkö kielen, tekstien ja arvioinnin ammattilaiset teksteistä nuorten kirjoittajien sukupuolen.

Ylioppilastutkintolautakunnan äidinkielen jaoksen sensorikunta vastasi kyselylomakkeeseen, jossa mm. pyydettiin arvioimaan – tai arvaamaan – nimettömän tekstin kirjoittajan sukupuoli ja antamaan vastaukselle perustelut. Tutkimus tehtiin keväällä 2009 ja tutkimusaineistona oli sekä tekstitaito- että esseekokeen aitoja tekstejä. Tutkimus kuuluu opetusministeriön Tasa-arvo- ja sukupuolitietoisuus opettajankoulutuksessa -hankkeen piiriin.

Esittelen esitelmässäni niitä konkreettisia kielen ja tyylin piirteitä, joiden avulla tietyt tekstit arvioitiin selkeästi tytön tai pojan teksteiksi. Paneudun tarkemmin muutamiin tuotoksiin: yhtäältä sellaisiin, joissa kirjoittajan sukupuoli arvioitiin yksimielisesti ”oikein”, sekä toisaalta niihin, joissa yksimielisyydestä huolimatta arvio sukupuolesta osui harhaan. Valtaosalla keskeisenä kriteerinä oli käsiala, jonka sukupuolistumisesta oltiin yksimielisempiä kuin kielellisen ilmaisun, tyylin tai sisällön. Esitelmän lopuksi esittelen myös sensoreiden näkemyksiä sukupuolen merkityksestä arviointityössä sekä tutkimuksen merkityksestä osana sensorikoulutusta ja tutkinnon kehittämistä.

Sukupuolinen rajanvetotyö musiikillisessa oppimisyhteisössä

Anna Kuoppamäki, Sibelius-Akatemia

anna.kuoppamaki@pp.inet.fi

Sukupuoli näyttelee merkittävää roolia lasten jokapäiväisessä sosiaalisessa kanssakäymisessä. Kampmannin (2002), mukaan lapset käyttävät sukupuolta välineenä ja indikaattorina selittämään ja tekemään hyväksytyksi toimintaansa. Tutkimus osoittaa, että lapset itse aktiivisesti pitävät yllä sukupuoleen perustuvia kulttuurisia konventioita ja ryhmäjakoa. Tätä vaihetta noin 8–12 vuoden iässä voidaan kutsua rajanvetotyöksi (Thorne 1993; Bredesen 2004).

Rajanvetotyö ilmenee opetusryhmässä tyttöjen ja poikien välisen dialogin ja vuorovaikutuksen vaikeutumisenä ja stereotyyppisen, sukupuoleen sidotun, oppijaroolin omaksumisena. Tämä näkyy mielestäni erityisesti oman kehon ja fyysisen tilan käytössä sekä luokkahuonepuheessa. Kokemukseni mukaan rajanvetotyö ilmenee erityisesti luovissa ja toiminnallisissa opetus- ja oppimistilanteissa, joissa suhteellisen vapaalla dialogilla ja kehollisella vuorovaikutuksella on keskeinen asema. Sukupuoleen perustuvat konventiot alkavat dominoida oppimisprosessia ja vaikeuttavat oppijoiden aktiivisen toimijuuden rakentumista. Oppijan omalla kokemuksella toimijuutensa rakentumisesta on tärkeä merkitys siinä prosessissa, jonka kautta opittu tieto integroituu käytäntöön. Tiedolle ei synny merkitystä, jos ei ymmärretä, mihin sitä voisi käyttää. Näin toimijuus kietoutuu läheisesti siihen, kuinka merkityksistä neuvotellaan opetus- ja oppimisprosessien aikana.

Tässä paperissa tarkastelen sukupuolisen rajanvetotyön vaikutusta oppimisyhteisön toimintakulttuurin muotoutumiseen, vuorovaikutukseen ja merkityksien neuvotteluun

musiikkioppilaitoksessa tapahtuvan opetuksen kontekstissa. Perustan työni oppimiskäsityksille, jotka korostavat oppimisen sosiaalista luonnetta (Wenger) ja näkevät oppimisen vuorovaikutuksellisenä ja neuvottelevana prosessina. Esittelen alustavia tuloksia videomateriaalin observoinnin ja stimulated recall -haastattelujen avulla keräämästäni väitöskirjani aineistosta 9-vuotiaiden tyttöjen ja poikien opetusryhmissä sekä nk. sekaryhmässä.

”Nyt on pikkutyttöilläänkin huulipunaa, kun ovat ottaneet Liisa-opettajasta mallia!” – Sukupuoli ja seksuaalisuus opettajakollegojen katseiden kohteena

Marjo Kamila, Jyväskylän yliopisto

marjo.kamila@alavus.fi

Esityksessäni tarkastelen millainen sukupuoli, seksuaalisuus ja ruumiillisuus sallitaan opettajille.

Väitöskirjaan tähtäävä tutkimukseni käsittelee opettajien ulkoisen olemuksen merkityksiä osana opettajan ammattia ja koulun kulttuuria. Aineistossani opettajat tuovat varsin voimakkaasti esiin sukupuolen vaikutuksen opettajana työskentelemiseen ja sen merkityksen omaan ulkonäköön ja pukeutumiseen sekä sukupuolen mukaiseen kohteluun. Esityksessäni pohdin erityisesti kasvatuksen ja opettajien ulkoisen olemuksen kytköksiä sekä seksuaalisuuden kontrolloinnin ilmenemistä kouluissa.

Opettajat painottavat pukeutumisensa olevan osa koulun kasvatustyötä ja ammatilliset opettajat korostavat roolimallina olemisen tärkeyttä. Sen johdosta opettajien seksuaalisia viestejä lähettävät vaatekappaleet ovat heidän mielestään ehdottomasti kiellettyjä.

Käytännössä opettajien pukeutuminen kohtaa jatkuvia ristiriitoja: toisaalta opettajat toivovat ammattikuntansa pukeutuvan värikkäämmin ja persoonallisemmin, toisaalta he vaativat omalta ja kollegoiden pukeutumiselta asiallisuutta, siveellisyyttä ja säädyllisyyttä.

Pukeutumiseen kohdistuvat katseet, ilmeet ja puheet ovat osa opettajanhuoneen vallankäyttöä. Stereotyyppistä opettajan ulkoista kuvaa haastava opettaja voi joutua kollegoiden silmätikuksi ja määrittelyjen kohteeksi: millainen opettaja hän oikein on, kun hän ei yhtään näytä opettajalta.

Tekeillä olevassa tutkimuksessani tarkastelen opettajien pukeutumisen lähettämiä visuaalisia viestejä ja niistä muodostuvia merkityksiä sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa koulujen arjessa. Aineistoni koostuu eri koulumuotojen opettajien kirjoitelmista ja haastatteluista.

Tutkimuksen teoreettisena viitekehystenä on visuaalinen kulttuurin tutkimus. Menetelminä sovellan muun muassa semiotiikkaa ja performatiivisuusteoriaa. Tutkimuksellani osallistun opettajien julkiseen ulkonäkökeskusteluun ja tarjoan visuaalisuutta painottavan näkökulman opettajuuden tieteellisen tutkimuksen kenttään.

Metsän tyttöjä (me kaikki)

Ulla-Maija Salo, Helsingin yliopisto

ulla-maija.salo@helsinki.fi

Pohdin alustuksessani, minkälaisin tavoin suomalaiset tytöt erilaisia merkityksellisiä tiloja kirjoittamalla rakentavat, miten noihin tiloihin asettuvat ja miten niissä asustavat. Erityisesti tähyilen nyt metsän suuntaan ja pidän mielessäni päivien yleisteeman ”kasvatus toisin silmin”. Suomalaisilla lapsilla ja nuorilla on erityinen suhde luontoon, eikä siihen sinänsä sisälly mitään uutista. Mutta miltä metsä näyttää toisin silmin, sitä yritän paperissani avata.

Tutkimusaineistoissani, joissa tytöt kirjoittavat kirjeitä presidentille, metsiä (ja metsässä eläviä) puolustetaan, kunnioitetaan, mystifioidaan ja presidenttiä informoidaan. Tässä on paljon kulttuurisesti tuttua, kaikenlaista on metsistä opittu ja kun asiat tiedetään oikein hyvin, voidaan opettaa toisiakin. Tekstit liikkuvat toden ja fantasian välimailloilla, ja kirjeissä on vahva itse eletyn tuntu. Tulkitsen tekstejä omaelämäkerrallisessa kehyksessä ja tässä yhteydessä myös lapsuuden maantiede on tärkeä tulkinnan resurssi. Eikä kirjeissä liikuta vain puheiden tasolla, vaan aktiivisuus kääntyy myös tyttökansalaisten toiminnaksi; puroja siivotaan ja kiviä harjataan ahkerasti. Siinä sivussa opitaan lisää. Kun pohditaan omaa suhdetta luontoon, metsään, lintuihin, puihin ja koppakuoriaisiin, myös suhde toisiin ihmisiin tulee ajankohtaiseksi ja ajatelluksi.

Haastatteluvuorovaikutus: Tilanteesta toiseen, erontekoja ja samuutta

Katja Vähäsantanen & Jaana Saarinen, Jyväskylän yliopisto

katja.vahasantanen@ju.fi, jaana.a.saarinen@ju.fi

Haastattelu tiedon tuottamisen tilana on viimeisten vuosien aikana ollut keskustelun kohteena muun muassa narratiivisen ja feministisen tutkimuksen piirissä. Erityisesti on kyseenalaistettu ja uudelleen käsitteellistetty näkemyksiä haastattelijan ja haastateltavan rooleista sekä haastattelutilanteiden luonteesta. Yhä useammin haastattelu ymmärretään haastattelijan ja haastateltavan vuorovaikutuksellisenä keskusteluna, jolloin kertomusten, tiedon ja merkitysten tuottaminen tapahtuu molempien osapuolten yhteistyönä. Vaikka haastatteluaineisto ymmärretään sosiaalisesti tuotettuna tietona, tutkijat ovat kiinnittäneet suhteellisen vähän huomiota haastattelutilanteiden valta- ja vuorovaikutussuhteisiin sekä siihen, kuinka erilaiset yksilölliset ja sosiaaliset tekijät muovaavat haastatteluiden kulkua ja sisältöjä.

Esityksessä tarkastelemme haastatteluvuorovaikutuksen luonnetta. Empiirinen aineistomme koostuu kolmeen tutkimukseen liittyvistä kolmestakymmenestä narratiivisesta haastattelusta. Olemme haastatelleet ammatillisia opettajia, ohjaustyön ammattilaisia ja tutkijoita. Tässä esityksessä analysoimme haastatteluiden hetkittäin rakentuvaa ja muuttuvaa vuorovaikutusdynamikkaa; sitä kuinka valtasuhteet ja positiot haastattelijan ja haastateltavan välillä neuvotellaan ja esitetään haastattelun kuluessa. Lisäksi pohdimme, kuinka haastattelijan ja haastateltajan taustat, kuten ikä, sukupuoli ja ammatti, ja haastatteluun liittyvät tavoitteet ohjaavat vuorovaikutusta. Haastatteluvuorovaikutussuhteet ovat aina tilanteisia ja relationaalisia. Valtasuhteissa ja positiointiprosesseissa olennaisia eivät ole haastattelijan ja haastateltavan erot ja samuus, vaan kuinka ne tulkitaan, tuotetaan ja esitetään haastattelutilanteessa sekä miten ne muokkaavat edelleen haastattelun kulkua ja sisältöä. Esityksessä pohdimme, kuinka luotettavuuden ja arvioinnin näkökulmista pohdintaa haastatteluvuorovaikutuksesta tiedon rakentumisen tilana tulisi enemmän vaalia tutkimuksissa; joskaan tällainen refleksiivinen ote ei automaattisesti takaa laadukasta tutkimusta.

Tyttöjen ja poikien koulunkäynti ja kouluhyvinvointi tilastoaineiston valossa

Mira Kalalahti, Helsingin yliopisto

mira.kalalahti@helsinki.fi

Tytöt ja pojat ovat erilaisia koulunkävijöitä. He menestyvät koulussa eri tavoin, tekevät erilaisia koulutuksellisia valintoja ja asennoituvat koulutukseen eri tavoin. Tyttöihin ja poikiin myös mahdollisesti suunnataan erilaisia odotuksia, heihin suhtaudutaan ja heitä arvioidaan koulussa eri tavoin. Esityksessäni esittelen väitöstutkimustani, jossa kysyn, minkälaisia sosioekonomisia eroja tilastollinen aineisto osoittaa koulunkäynnissä ja kouluhyvinvoinnissa. Tavoitteenani on tutkia ja vertailla helsinkiläisten yläkoulujen päättöluokkalaisten koulunkäynnin ulottuvuuksia, eroja ja selityksiä. Aineistonani toimii kyselylomakeaineisto (n=2381).

Tarkastelen esityksessäni väitöstutkimukseni tuloksia sukupuolen näkökulmasta. Tulokseni osoittavat suuntaan, jossa koulumenestyksen ja opiskeluvaikeuksien ohella myös koulunkäyntiin suhtautuminen ja kouluhyvinvointi eroavat tilastollisesti tyttöjen ja poikien välillä. Esityksessäni avaam näitä yhteyksiä ja kouluhyvinvoinnin ulottuvuuksia. Tutkimuksessani kysyn myös, millaisia sosioekonomisia ja perhetaustaan liittyviä eroja koulunkäynnissä ja kouluhyvinvoinnissa on, ja ovatko nämä yhteydet kietoutuneet toisiinsa sukupuolittuneesti.

Ei-heteroseksuaaliset nuoret koulun ulkopuolella

Jukka Lehtonen, Helsingin yliopisto

jukka.p.lehtonen@helsinki.fi

Tarkastelen ei-heteroseksuaalisuuden ja heteronormatiivisuuden merkitystä koulun keskeyttämiselle. Ei-heteroseksuaalisilta nuorilta kerättyjen aineistojen pohjalta analysoin, miten seksuaalisuus ja sukupuoli merkityksellistyvät nuorten koulutusratkaisuisissa ja koulutuksen ulkopuolelle jäämisessä. Kiusaaminen, hankala elämäntilanne ja etäisyydenotto

heteronormatiivisiin lähtökohtiin vaikuttavat nuorten pärjäämiseen koulussa ja koulun keskeyttämiseen. Ohjaukikäytäntöjen ja koulu yhteisöjen turvallisuuden ja oikeudenmukaisuuden lisääminen sekä hetero-odotuksen purkaminen edistäisivät ei-heteroseksuaalisten nuorten pärjäämistä koulutusjärjestelmässä.

Kasvamassa naiskansalaisuuteen sukupuolettoman sukupuolen mallimaassa: tulkintoja eräästä elämänhistoriasta

Elina Lahelma, Helsingin yliopisto

elina.lahelma@helsinki.fi

Esityksessä tarkastelen naiseksi kasvamista suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa olettamus sukupuolten tasa-arvosta, vahvoista naisista ja ongelmallisista miehistä on vahva kulttuurinen puhe. Käytän sukupuolettoman sukupuolen käsitettä, jolla tarkoitan, Lempiäistä (2000) ja Ronkaista (2001) soveltaen, Suomessa vallitsevaa piiloista sukupuolittumista ja seksuaalisointia joka elää sukupuolineutraaliin individualismiin kietoutuneena. Pohdin tämän käsitteistön kautta helsinkiläisen työväenluokkaisen Sallan elämänhistoriaa. Tarkastelen hänen koulutuspolkujaan erinomaisesti menestyvästä 7-luokkalaisesta huippulukion ja kahden välivuoden kautta 24-vuotiaaksi lääketieteen opiskelijaksi. Tarkastelen koulutuksen, uran, heteroseksuaalisen halun ja äitiyden rakentumisia osiksi hänen tulevaisuuteen liittyviä toiveitaan, suunnitelmiaan ja pelkojaan koulutyttönä sekä nuorena aikuisena. Lopuksi analysoin hänen näkemyksiään sukupuolesta ja tasa-arvosta elämänhistorian sekä sukupuolettoman sukupuolen kontekstissa. Pohdinnassani käytän Hollandin ym. (1999) käsitettä 'male in the head'. Taustana on etnografinen tutkimus, jossa seurassimme Sallan ensimmäistä vuotta yläasteen koulussa (Tuula Gordon, Pirkko Hynninen, Tuija Metso, Tarja Palmu, Tarja Tolonen ja minä). Etnografian jälkeen olemme Tuulan kanssa haastatelleet samoja nuoria pitkittäisessä elämänhistoriallisessa tutkimuksessa *Siirtymiä jäljittämässä – nuorten peruskoulun jälkeiset polut*. Tämän esityksen pääasiallisen aineiston muodostavat Sallan haastattelut 13, 18, 20 ja 24 vuoden iässä. Niitä raamittavat etnografiset havainnot sekä muiden tutkimuksemme nuorten haastattelut.

Sukupuolen, toimijuuden ja vallan aspekteja tyttöluokassa

Tarja Palmu, Helsingin yliopisto

tarja.palmu@helsinki.fi

Alustuksessani tarkastelen 1970-luvun tyttökoulua käyneiden naisten koulumuistoja. Aineistonani on 16 elämänhistoriallista haastattelua sekä kaksi focus ryhmähaastattelua. Esityksessäni analysoin erilaisia koulun järjestyksiin, kuriin ja hierarkioihin liittyviä muistoja. Tarkastelen näitä muistoja suhteessa sukupuoleen, toimijuuteen ja valtaan. Lähestyn toimijuutta tilanteisesti ja paikallisesti rakentuvana, arjen toimintoihin ja erilaisiin materiaaliin ja diskursiivisiin rakenteisiin ja kulttuurisiin jäsennyksiin kiinnittyvänä (ks. Ojala, Palmu & Saarinen 2009). Esityksessäni toiminnan tai vuorovaikutuksen näyttämöiksi nostan erityisesti matematiikan ja kuvaamataidon tunnit. Luokkahuoneen toimintaa ja hierarkioita käsitellessäni käytän apuna opettaja–oppilas, mies–nainen, vanha–nuori -dikotomioita. Esityksessäni pyrin paitsi tarkastelemaan kriittisesti näitä dikotomioita, niin toisaalta myös niiden avulla jäsentämään tyttöjen erilaisia tapoja toimia tyttöluokassa. Erityisen kiinnostunut olen niistä haastattelupätkistä tai episodeista, joissa kuvataan jotain poikkeuksellista toimintaa tai tilannetta ja siitä, mitä nämä kuvaukset samalla kertovat ”normaalista” tai tapaistuneesta koulun arjesta. Ojala, Hanna, Palmu, Tarja & Saarinen, Jaana (2009) Paikalla pysyvää ja liikkeellä olevaa. Feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa Ojala, Palmu & Saarinen (toim.) *Toimijuus ja sukupuoli koulutuksessa*. Vastapaino.

Naistohtoriopiskelijan tulevaisuusajattelu

Minna Maunula, Jyväskylän yliopisto / Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

minna.maunula@chydenius.fi

Esitykseni pohjautuu tekeillä olevaan väitöskirjatutkimukseeni, jossa tarkastelen alle 40-vuotiaiden perheellisten naisten tohtoriopintoja, elämäntarinoita ja tulevaisuusajattelua. Miksi kiireistä elämäntarinoita elävät naiset hakeutuvat jatko-opintoihin, mihin jatko-opinnoilla pyritään ja kuinka elämä kokonaisuudessaan järjestyy nyt ja tulevaisuudessa? Näihin pääkysymyksiin etsin vastauksia 12 teemahaastattelun sisällöstä. Tutkittavat ovat Suomen kolmesta eri yliopistosta ja tohtoriopinnoissaan eri vaiheissa.

Tulevaisuusajattelu pohjautuu menneisyyteen, nykyisyyteen ja tulevaisuuteen, nämä huomioidaan aiheen tarkastelussa. Tarkoituksena on tuoda erilaiset tulevaisuutta koskevat ajatukset näkyviksi sekä luoda kuvaa suomalaisen naistohtoriopiskelijan arjesta ja ajatuksista. Elämän osa-alueet huomioidaan sellaisina, kuin ne todellisuudessa tohtoriopiskelijanaisten elämässä näyttäytyvät. Lisäksi selvitetään kuinka elämän osa-alueet on tohtoriopintojen ohessa järjestetty. Tutkimuksessa ovat vahvasti läsnä erilaiset valinnat osana elämäntarinoita. Alle 40-vuotiailla naisilla on elämässään useita vaativia ja samanaikaisia projekteja, mm. työelämässä ja perheessä. Korkeakoulutuksen inflaation, tutkintokilvoittelun ja koulutustasovaatimusten noustessa yhä useampi nuori nainen hakeutuu tohtoriopintoihin. Moninaistunut elämäntarinoita on henkilökohtainen projekti, jossa laajentuneet mahdollisuudet vaativat asioiden tarkastelua kokonaisuutena. Tulevaisuuteen suuntautuminen eri elämäntarinoita yhdistäen, avaa laajemman perspektiivin elämän kokonaisuuteen. Tulevaisuusajattelu on arkista elämän eri osa-alueiden yhdistelyä.

Alustavissa tuloksissa naistohtoriopiskelijat mieltävät itsensä työssäkäyviksi äideiksi. Tohtorin tutkinto ei ole päämäärä sinänsä, vaan mielenkiintoisen työn sivutuote. Tutkimustyötä pidetään työnä töiden joukossa, myös väittelyn jälkeen tutkimustyö houkuttelee. Naistohtoriopiskelijat ovat joustavia, mutta perheen yhteistä aikaa ei tohtoriopinnoille tai tutkimustyölle uhrata.

Jaettua opettajuutta elämäntarinoita

Outi Ylitapio-Mäntylä, Lapin yliopisto; Mervi Kutuniva, Rovalla-Opisto

outi.ylitapio-mantyla@ulapland.fi, mervi.kutuniva@rovala.fi

Tarkastelemme esityksessämme yhdessä oppimista, tiedon jakamista ja tuottamista feminististen pedagogiikkojen näkökulmasta pohtien iän, sukupuolen ja vallan ilmiöitä ikääntyvien yliopiston elämäntarinoita opetustilanteissa. Opetuksemme perustuu haugilaiseen muistelutyöhön, jota olemme soveltaneet elämäntarinoita. Muistelutyömenetelmä pohjautuu feminististen pedagogiikkojen periaatteille. Näitä periaatteita ovat erityisesti opettajan ja opiskelijoiden vuorovaikutuksen ja siihen liittyvän valtasuhteen sekä sukupuolistavien käytäntöjen näkyväksi tekeminen. Elämäntarinoita osallistujat tulevat toistensa rinnalle kanssatutkijoiksi sekä -oppijoiksi. Yhdessä muistellen ja keskustellen pohditaan eri käsitteitä sekä käydään dialogia käytännön ja teorian kesken. Muistelutyömenetelmässä kokemus on merkityksellistä ja tapahtuneiden muistojen kautta käsitteitä avataan ja teoretisoidaan. Samalla kun muistoja käsitellään ryhmässä, muuttaa se käsitystä myös nykyisyydestä sekä tulevaisuuskuvausta. Muistelutyössä pyritään siis tiedostamaan omia, kulttuurisia ja yhteiskunnallisia käytäntöjä. Esityksessä pohdimme, kuinka feminististen pedagogiikkojen periaatteet toteutuvat opetustilanteissa, jossa opiskelijat ovat iäkkäitä 60-vuotiaista yli 80-vuotiaisiin. Kysymme kenen ääni tulee kuulluksi? Miten tietoa tullaan tuottaneeksi elämäntarinoita? Miten omien tarinoiden ja muistojen sekä yhteiskunnan käytäntöjen kriittinen pohtiminen luonnistuu elämäntarinoita?

TUTKIMUSOTTEET TOISIN SILMIN

Hannu L. T. Heikkinen (Jyväskylän yliopisto) & Eila Estola (Oulun yliopisto)

Osallisuus narratiivisen tutkimuksen lähtökohtana

Reetta Niemi, Helsingin yliopisto; Hannu L. T. Heikkinen & Lasse Kannas, Jyväskylän yliopisto

reetta.niemi@elisanet.fi, lasse.k.kannas@jyu.fi, hannu.l.t.heikkinen@jyu.fi

Narratiivinen tutkimusote korostaa tutkimuksessa mukana olevien henkilöiden osallistumista tutkimusprosessiin. Myös toimintaututkimuksessa osallisuuden merkitystä korostetaan. Tämä ilmenee myös siinä, miten tutkimuksessa mukana olevat henkilöt positioidaan: ei ole tapana puhua tutkimuskohteesta tai -aineistosta, vaan tutkimukseen osallistujista: ”participants” tai kuten John W. Creswell ilmaisee ”participant-storytellers”. Tässä esitelmässä kuvaamme tapaa, jolla narratiivisessa toimintatutkimuksessa mukana olevien henkilöiden osallisuus tutkimukseen tuodaan esille. Esityksemme perustuu Reetta Niemen väitöskirjatutkimuksessa kehittämään narratiivisen analyysin menetelmään, jossa oppilaiden ja vanhempien osallisuutta tuettiin opetuksen suunnittelussa, toteutuksessa ja sen arvioinnissa. Väitöskirja on toimintatutkimus, jossa kehitettiin alakoulun terveystiedon pedagogiikkaa ja osallistavia opetusmenetelmiä terveystiedon opetukseen alakoulussa. Tutkimusaineisto koostuu tutkija-opettajan ja hänen luokkansa oppilaiden ja vanhempien kokemuksista eläytystä pedagogiikasta. Analyysimenetelmässä tuodaan esille Max van Manenin teoriaa soveltaen kokemus eläytystä pedagogiikasta kolmiäänisesti opettajan, oppilaiden ja vanhempien äänellä. Esitelmä pohjautuu artikkeliin Heikkinen, H. Niemi R. & Kannas L. (2010) Polyphony in the Classroom: reporting action research reflexively. *Educational Action Research*. (In press.)

Kerrotut opettaja–oppilas-suhteet: muistoja opettajista

Minna Uitto, Oulun yliopisto

minna.uitto@oulu.fi

Tekeillä olevassa väitöskirjatutkimuksessani kiinnostukseni kohteena ovat opettajamuistot. Muistojaan ovat jakaneet kasvatustieteen opiskelijat kirjoittamalla opettajistaan sekä seitsemän opettajan ryhmä, joka muisteli yhdessä entisiä opettajiaan. Tällä hetkellä työskentelen kolmannen aineiston parissa: 141 eri-ikäistä naista ja miestä lähetti muistojaan, kun julkaisin kirjoituspyynnön Yhteishyvä-lehdessä. Lähestyn muistoja kerronnallisen lähestymistavan kautta. Ymmärrän muistelun opettajista kerronnallisena tilanteena, jossa muistoja rakennetaan ja jäsennetään nykykontekstista käsin. Muisteluprosessi tulee nähdä luonteeltaan aktiivisena, muuttavana ja tulkinnallisena. (esim. Riessman 2008; Wertsch 2002.)

Kun entiset oppilaat muistelevat opettajiaan, suhteet opettajiin ovat kertomisen ytimessä. Tärkeää näyttää olevan kertoa siitä, millainen opettaja oli, miten hän kohteli oppilaitaan, opetti heitä ja toimi heitä kohtaan. Muistelijat kertovat opettajistaan, mutta samalla he kertovat paljon myös itsestään oppilaina. Muistoissa pohditaan esimerkiksi opettajien merkitystä itselle oppilaana ja myöhempään elämään. Opettaja-oppilassuhteet on nähty opettajan työn keskiössä (esim. van Manen 1991, 1994; Bingham & Sidorkin (toim.) 2004). Tässä tutkimuksessa suhteita lähestytään oppilaiden retrospektiivisten muisteluiden kautta. On tärkeää nostaa esille nimenomaan oppilaiden näkökulma opettajan ja oppilaan välisiin suhteisiin. Muistoissa kuvataan monenlaisia suhteita: toisia opettajia muistellaan oppilaan pelastajana, kannustajana ja innostajana, kun taas toisia suhteita kuvaavat lannistaminen, iva ja koetut vääryydet. Joskus suhteet opettajiin ovat jääneet etäisemmiksi, kun taas toisista opettajista kerrotaan intensiivisemmällä otteella.

Oppiminen toisin tutkien

Liisa Korhonen, Tampereen yliopisto

liisa_korhonen@welho.com

Kertomuksellisella tutkimusotteella voimme haastaa yleisesti omaksuttuja oppimiskäsityksiä, joissa kognitiivinen puoli asetetaan sekä teoreettisesti että empiirisesti tarkastelun keskiöön. Esityksessäni tutkin emootioita oppimisessa ja narratiivien avustuksella katsan oppimiskäsityksiä toisin silmin. Jos lukisimme esimerkiksi kokemuseräistä oppimista kuvaavaa Kolbin ympyrää siten, että antaisimme lopputuloksen eli toiminnassa näkyvän muutoksen olla edelleenkin sama, mutta tarkastelisimme oppimisprosessia pohjimmiltaan emotionaalisenä oppimisena, silloin reflektiota herättävä särö kokemuksessamme aistittaisiin tunteena, että kaikki ei ole oikein, ja juuri tunne olisi reflektiota vaatimassa niin kauan, kunnes jotain uutta tulkintaa löytyisi oivalluksen tai tietojen tai kokeilemisen kautta, minkä aistisimme tunteena, että näinhän asian täytyy olla ja noinhan minun on mahdollista toimia. Hyödynnän esityksessäni Holodynskin ja Friedlmeierin (2006) oivalluksia emootioista toiminnan säätelijöinä sekä emootioiden säätelyn kehityksestä. He kuvaavat emootiot funktionaaliksi systeemeiksi, jotka säätelevät ihmisen toiminnan niitä puolia, jotka liittyvät motiivien ja intressien toteutukseen. Tunteiden tutkimisessa keskeisenä komponenttina on niiden subjektiivinen kokeminen, mikä edellyttää introspektion (uudelleen) hyväksymistä metodien palettiin. Kognition ylikorostuminen onkin saattanut olla seurausta siitä, että kognitiivista toimintaa on tutkimuksessa ollut helpompi sovittaa objektiivisuuden ihanteeseen ja näin saada aikaan luotettavuuden tunne. On hedelmällistä tarkastella myös tunteita, joita aistimme metodeja valittaessa. Esitykseni perustuu 12 elämäntarinaa, jotka olen kuunnellut ihmisiltä, jotka tietyn – vähäisenkin – peruskoulutuksen jälkeen eivät ole osallistuneet instituutioiden järjestämiin aikuiskoulutuksiin. Tutkimuksen ensisijainen tarkoitus on ollut jäljittää oppimisprosesseja narratiiveista, ja niiden lukeminen on antanut aiheen epäillä, että oppimiskäsityksemme ovat liian kognitiokeskeisiä.

Tie yliopistoon – Narratiivinen tutkimus avoimen yliopiston väylän kautta tutkinto-opiskelijoiksi hakeutuneista

Sirpa Purtilo-Nieminen, Lapin yliopisto

sirpa.purtilo-nieminen@ulapland.fi

Väitöskirjatutkimuksessani tarkastelin Lapin yliopistoon avoimen yliopiston väylän kautta hakeutuneiden kertomuksia omasta opintiestään. Tutkimuksen aineisto koostui 17 opiskelijalle tehdyistä kerronnallisista haastattelusta. Tutkimuksessani sovelsin sekä narratiivien että narratiivista analyysia. Tutkimuksessa ilmeni, että opiskelulla oli haastatelluille opiskelijoille kokonaisvaltainen merkitys. Opiskelulla koettiin olevan ammatillisen merkityksen lisäksi myös henkilökohtaista, sosiaalistavaa ja tasa-arvoistavaa merkitystä. Avoimen yliopiston väylän kautta tutkinto-opiskelijaksi siirtyminen näyttäytyi prosessina vaivattomalta. Sosiaalistuminen tiedeyhteisöön ja uuden opiskeluympäristön toimintatapojen selvittäminen sen sijaan koettiin haastavampana. Avoimesta yliopistosta tutkinto-opiskelijaksi siirtyvä peilaa omaa opintopolkuaan sekä itseohjautuvan aikuisopiskelijan että nuoren yliopisto-opiskelijan kulttuuriseen mallitarinaan. Narratiivisen analyysin tuloksena konstruointiin kolme haastatteluaineistolle tyypillistä väylätarinaa: nuoren tutkintotavoitteisen tarina, työn, perheen ja muiden velvoitteiden ohessa opiskelevan hektinen tarina sekä nuoruuden opiskeluhaavetta toteuttavan tarina. Tutkimuksen tuloksena muodostui kuva monipolkuisesta reitistä avoimesta yliopistosta yliopiston tutkinto-opiskelijaksi. Yliopistojen tutkinto-opiskelijoiden joukko koostuu monenlaisista opiskelijoista. Uudet ja erilaisista lähtökohdista tulevat opiskelijat haastavat myös yliopistoyhteisön kehittämään käytäntöjään. Tutkimuksen tulosten perusteella yliopistoille voidaan asettaa haasteeksi kehittää neuvonta- ja ohjaustapoja opiskelijoille, joilla tutkintoon kuuluvista opinnoista suuri osa on jo suoritettuna. Myös avointen yliopistojen tulisi edelleen kehittää tutkintotavoitteisten opiskelijoiden ohjausprosessia jo ensimmäisistä perusopinnoista alkaen.

Läristuderingandes berättelser om kulturfostren

Marten Björkgren, T. Gullberg & Ria Heilä-Ylikallio, Åbo Akademi

marten.bjorkgren@abo.fi

Kultur som upptäcktsresa är en ämnesövergripande kurs inom utbildningsprogrammet för klass- och speciallärare vid Åbo Akademis pedagogiska fakultet i Vasa. Kursens målsättning är att utveckla studerandes kulturella medvetenhet genom att de aktivt deltar i och analyserar olika kulturevenemang och samhällsfenomen i ett ämnesövergripande perspektiv. Benämningen Kultur som upptäcktsresa har paralleller till Louise M. Rosenblatts beskrivning av litteraturläsning som en upptäcktsresa i boken *Literature as Exploration* från 1938 (Rosenblatt 2002). De studerande gör en processportfölj under kursens gång och presenterar och lämnar in en visningsportfölj för bedömning vid slutet av kursen. Genom närläsning av 37 portföljer önskar vi analysera och tolka de studerandes förståelse av kultur och kulturfostren i ett pedagogiskt perspektiv. Vi reflekterar även ämnesdidaktiskt över materialet och kursens strävan till ämnesövergripande lärandeprocesser inom humaniora. I presentationen ger vi exempel på studerandes röster och diskuterar också vilka utmaningar som materialet ger för lärarytbildningen.

Opettajat oppilaiden silmin. ”Opettaja sai jopa yläasteikäiset pojat itkemään”

Anna-Mari Keski-Heiska & Paula Kalaja, Jyväskylän yliopisto

anna-mari.e.keski-heiska@jyu.fi, paula.kalaja@jyu.fi

Esitelmämme kertoo yliopisto-opiskelijoiden muistoista heidän kouluaikaisista englannin kielen opettajistaan – uudenlaisesta näkökulmasta. Muistoja analysoitiin kielen tasolla, eikä sisällöllisesti muistelijoiden kokemuksina kuten monissa aiemmissä samantyyppisissä tutkimuksissa on tehty (ks. esim. Pavlenko 2007). Tutkimusmetodiksi valittiin siten lähestymistapa, jossa muistot nähdään diskursiivisina konstruktioina (Potter & Wetherell 1987).

Tutkimuksen (Keski-Heiska 2009) aineiston muodostivat Noviiisista ekspertiksi -projektin 50 englannin kielen opiskelijoiden kirjoittamaa kielellistä omaelämäkertaa. Muistoista tunnistettiin yhteensä seitsemän tulkintarepertuaaria, joka toimii tutkielman analyttisenä yksikkönä, joilla sosiaalisesta maailmasta voidaan tuottaa erilaisia versioita. Jokainen seitsemästä tunnistetusta tulkintarepertuaarista mahdollisti opettajien muistelun eri näkökulmasta, ja niiden käyttö asetti muistelijan ja muistelun kohteen erilaiseen keskinäiseen suhteeseen. Esimerkiksi rutiinirepertuaarin käyttö loi mielikuvan monotonisesta opettajasta, jonka edessä muistelija oli voimaton, kun taas tukeutuminen arviointirepertuaariin mahdollisti muistelijalle opettajan kuvailun asiantuntija-asemasta. Samaa opettajaa oli mahdollista kuvailla useita tulkintarepertuaareja käyttäen, minkä seurauksena muistelija liikkui sulavasti opettajaa heikompien ja vahvempien roolien välillä.

Diskursiivisen lähestymistavan soveltaminen omaelämäkerralliseen aineistoon mahdollisti opettajia koskevan muistelun yhtäläisyyksien ja eroavaisuuksien erittelyn yhdenlaisessa kontekstissa. Tutkielma tarjoaakin yhden esimerkin siitä, miten oppilaiden subjektiivisia kokemuksia ja muistoja voitaisiin hyödyntää tutkimustarkoituksissa, sekä siitä miten omaelämäkerralliset muistot voidaan määrittellä ja problematisoida.

Keski-Heiska, A-M. (2009) *English teachers as constructed in the language learning autobiographies written by university students*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto, kielten laitos.

Pavlenko, A. (2007) *Autobiographic narratives in Applied Linguistics*. *Applied Linguistics* 28:2, 163–188.

Potter, J. & M. Wetherell (1987) *Discourse and social psychology: beyond attitudes and behaviour*. Lontoo: Sage.

Hymyä kyynelten lävitse?

Pirjo Nuutinen, Joensuun yliopisto

pirjo.nuutinen@joensuu.fi

Esityksessä tarkastellaan pedagogisen komiikan olemusta. Tiiviin käsitteellisten lähtökohtien luonnehdinnan jälkeen esitellään aineisto ja sen kokoamisessa noudatetut periaatteet sekä Bonaiuton ja Gianninin erilaisia huumorin perusteorioita syntetisoiva, humoristisen kokemuksen malli (1983; 2003; Bonaiuto 2006). Kyseistä mallia soveltaen analysoidaan 3–4 erilaista tarinaa, joissa kuvataan opettajaa autenttisen koomisen tilanteen osapuolena. Analyysissa pedagoginen komiikka valottuu tapahtumaketjuina, joita harkittu toiminta ja yllätykselliset käänneet vaihtelevasti kuljettavat kohti lopputulosta, ja joista avautuva kokemussisältö voi olla paitsi humoristisen vapauttava, myös ristiriitainen eri osapuolien kannalta.

Lähde: Bonaiuto, P. 2006. Art, science, and humour: The study of humorous experience at the intersection between psychology and the art world. In *Empirical Studies of the Arts*. Vol. 24(1) 3–41, 2006.

Tieteiden välinen dialogi kirjallisuuspedagogiikassa

Elina Kouki, Turun yliopisto

elina.kouki@utu.fi

Tieteellisen käsitteistön siirtäminen kouluopetukseen ei ole ongelmatonta, mikä näkyy yrityksissä soveltaa narratologista käsitteistöä kirjallisuustieteestä koulujen kirjallisuudenopetukseen. Tavoitteenani oli selvittää lukion äidinkielen ja kirjallisuuden oppikirjojen (n=6) ja kevään 2007 ylioppilaskokelaiden vastaustekstien (n=440) perusteella, miten oppikirjat opettavat narratologista käsitteistöä ja miten kokelaat sitä käyttivät ylioppilaskokeessa. Tutkimustulosteni mukaan narratologisen käsitteistön käyttö on oppikirjoissa ja ylioppilaskokeessa epämääräistä, mikä oli ennakoitavissa, koska käsitteiden määrittely on kirjallisuustieteellisestikin ongelmallista. Kärjistyneimmillään tilanteen voi ylioppilaskokeen arvioinnin osalta nähdä oppilaan oikeusturvakysymyksenä. Toisenlainen näkökulma kirjallisuustieteellisen käsitteistön opettamisen problematiikkaan avautuu, jos kysymystä tarkastellaan kasvatustieteen eikä kirjallisuustieteen näkökulmasta. Tutkimusaineistoni perusteella oppimista vaikeuttavaksi tekijäksi osoittautui narratologisten käsitteiden ja arkikielen käsitteiden näennäinen samankaltaisuus. Siksi tieteellisiä käsitteitä ja arkikäsitteitä olisikin tarkasteltava erilaisina ontologisina kategorioina siten, että oppilaalla on kirjallisuustieteellisiä käsitteitä opetellessaan mahdollisuus metakäsitteellisen tietoisuutensa rakentamiseen. Esimerkiksi kevään 2007 tekstitaidon kokeessa tietoisuus narratologisen kertoja-käsitteen luonteesta arkikielisenä ja toisaalta tieteellisenä käsitteenä olisi auttanut ratkaisemaan kyseisestä käsitteestä aiheutuneet ongelmat. Metakäsitteellisen tietoisuuden kehittyminen edellyttää pedagogisia ratkaisuja, joissa rakennetaan kirjallisuuspedagogisesti mielekkäitä oppimisprosesseja. Tutkimukseni osoittaa, että opetussuunnitelman ja äidinkielen ylioppilaskokeen esittämiä formalistisia vaatimuksia käsitteiden käytöstä onkin tarkistettava ja oppikirjoissa on kiinnitettävä enemmän huomiota käsitteenoppimisen problematiikkaan.

Suomalainen viittomakieli vieraana kielenä – oppimiskokemukset ja opiskelijoiden käsitykset suomalaisesta viittomakielestä

Outi Ahonen, Jyväskylän yliopisto

outi.ahonen@campus.jyu.fi

Suomalaisen viittomakielen (SVK) lisensiaattityöni käsittelee Jyväskylän yliopiston suomalaisen viittomakielen sivuaineen opiskelijoiden oppimiskokemuksia ja myös käsityksiä SVK:stä. Toimintatutkimukseni tarkoituksena oli kehittää Jyväskylän yliopiston SVK:n opetusta ja saada opiskelijoiden äänet esille. Erilaisten tiedonhankintamenetelmien (oppimispäiväkirjat, kyselyt, piirroksot ja syvähaastattelut) kautta toivon ymmärtäväni enemmän suomenkielisiä oppijoita ja heidän oppimiskokemuksiaan, jotta opettajuuteni kehittyisi. Toimintatutkimukseni on luonteeltaan aineistolähtöinen ja fenomenologishermeneuttinen, sillä tutkin opiskelijoiden oppimiskokemuksia ja SVK:n käsityksiä. Tutkimukseni pohjalta voidaan todeta, että SVK:llä on erilainen modaliteetti kuin puhutuilla kielillä, ja tämä aiheuttaa usein juuri oppimaan aloittaneen viittojassa uusia ymmärtämis- ja

tuottamiskokemuksia. SVK:een liittyvät käsitykset ja ennakkoluulot ovat oppijoiden mukaan muuttuneet kurssin aikana. Tutkimustani voidaan luonnehtia myös emansipatoriseksi, sillä tämän tutkimuksen tarkoituksena on saada uusia tietoja vähän tutkitusta aiheesta. Lisätutkimuksia suomalaisen viittomakielen oppimisesta tarvitaan, sillä SVK:stä tiedetään edelleen liian vähän.

Eläytymistarinat ikkunoina tansaniaalaisten koululaisten todellisuuteen

Hanna Posti-Ahokas, Jyväskylän Yliopisto

hanna.posti-ahokas@jyu.fi

Suomessa kehitetyn ja täällä asemansa vakiinnuttaneen eläytymismenetelmän mahdollisuudet tuottaa kerronnallista, laaja-alaista, tiettyyn hetkeen ja kontekstiin sidottua tietoa tutkittavasta ilmiöstä innosti soveltamaan menetelmää tutkiessani tansaniaalaisia nuoria. Väitöskirjatyössäni tutkin tansaniaalaisten peruskoulua ja lukiota käyvien tyttöjen käsityksiä koulutuksen merkityksestä ja relevanssista heidän tulevaisuusodotustensa kannalta. Ensimmäisen aineistoni keräsin eläytymistarinoina, tavoitteenani ymmärtää, kuinka nuoret näkevät koulutuksessa etenemiseen vaikuttavat sosiaaliset ja kulttuuriset tekijät ja millaisessa kontekstissa he tekevät tulevaisuudensuunnitelmiaan ja koulutusvalintojaan. Tutkimukseen osallistuneet sata peruskoulunsa (lower secondary) pian päättävää tyttöä arvioivat kahden kehyskertomuksen avulla koulutuksessa onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä ja antoivat kertomusten henkilöille neuvoja jatkoa varten. Eläytymistarinat analysoitiin ensin kahtena erillisenä aineistona, vertaillen kehyskertomuksissa kuvattua menestyksekkään siirtymän ja loppukokeessa epäonnistumisen vaikutusta tarinoin. Sosiaalisen ja kulttuurisen kontekstin temaattinen analyysi tehtiin kaksi kertomusaineistoa yhdistäen. Analyysi tuottaa käsityksen niistä tekijöistä, jotka tyttöjen näkemyksen mukaan ovat merkittäviä koulutuksessa etenemisessä ja siirtymässä. Vaikka oppijat katsovat pääasiällisen vastuun olevan itsellään, on sosiaalisilla ja kulttuurisilla tekijöillä, erityisesti suhteella perheeseen ja ikätovereihin, heidän kertomustensa perusteella merkittävä koulutuksessa etenemistä vahvistava tai heikentävä rooli. Eläytymisharjoitus sai innoituneen vastaanoton - tarinoiden voima näkyi vastauksissa kertomusten henkilöiden roolin ottamisena ja suorasanaisina neuvoina. Eläytymistarinoiden kirjoittaminen toimi itselleni keskeisenä ajatusten herättäjänä koko tutkimukseni suhteen sekä pohjusti seuraavaa tutkimusvaihetta, jossa opiskelijoita seurataan tulevan koulutussiirtymän ajan. Kokemukseni eläytymistarinoiden voimasta laajentaa tutkijan näkökulmaa ja kyvystä tavoittaa tutkimukseen osallistuvien ajatuskenttää rohkaisevat menetelmän käyttöön kulttuurienvälisessä tutkimuksessa.

Etnografisia runoja ja (niiden) ontologiaa

Hanna Guttorm, Helsingin yliopisto

hanna.guttorm@helsinki.fi

Tieto ja tietäminen ymmärretään feministisessä tutkimuksessa aikaan, paikkaan ja henkilöön sidottuna eli kontekstuaalisena ja materiaalisena sekä tutkijan valitsemiin teoreettisiin oletuksiin juurtuvana. Miten tulkintojen epävarmuutta ja oikeutuksen epäilyä voi jättää näkyville ja mitä tutkijan (epämukava) refleksiivisyys vaikuttaa tutkimuksen laatuun, luotettavuuteen ja arviointiin?

Tämä esitelmä koskee meneillään olevaa väitöskirjatutkimustani, jossa tutkin käsityön sukupuolisopimukseksi nimeämäni kulttuurista tietoa, jossa tekstiilityön tekijäksi useimmiten oletetaan nainen ja teknisen työn tekijäksi mies. Kysyn tutkimuksessani, miten kulttuurista tietoa tyttöjen ja poikien käsityöstä yhä uudelleen uusinnetaan ja tuotetaan, ja toisaalta, miten siitä neuvotellaan perusopetuksen käytännöissä ja niitä ympäröivissä kulttuurisissa teksteissä. Pohdin myös, mihin muihin neuvotteluihin käsityön sukupuolittuneisuus kytkeytyy. Olen kerännyt ja tuottanut etnografisin menetelmin aineistoa kahdelta helsinkiläiseltä alakoululta ja analysoinut sitä diskursiivisesti ja kontekstuaalisoiden. Olen etsinyt tilanteesta ja aineistosta toiseen liikkuvia keskustelujen kulttuurisia virtoja. Kontekstuaalisoina aineistoina olen lukenut opetussuunnitelmia ja erilaisia kulttuurisia tekstejä käsityöstä ja sukupuolesta. Tässä esityksessä esittelen analyysieni pohjalta ja lomassa kirjoittamiani runoja ja pohdin niiden kautta ja rinnalla tutkimukseni ontologiaa, epistemologiaa ja metodologiaa. Pohdin, mitä ja miten maailmasta voidaan tietää ja miten siitä voidaan kertoa. Näissä pohdinnoissa

lähestyn myös sitä, miten tutkimuksesta voidaan kertoa ja/tai miten tutkimusprosessi voidaan kuvata tieteen diskurssiin sopivalla tavalla.

Induktion ja deduktion dialektiikka narratiivisessa analyysissä

Maria Lahdenmaa & Hannu L. T. Heikkinen, Jyväskylän yliopisto

maria.lahdenmaa@jyu.fi, hannu.l.t.heikkinen@jyu.fi

Norman Denzin ja Yvonna Lincoln (2005) esittävät, että laadullinen tutkimus on parhaimmillaan *bricolagea*: luovaa ja kokeilevaa ajatusten yhdistämistä. *Bricoleur* on eräänlainen tee-se-itse -tutkija, joka keksii analyysimenetelmänsä tulkintaa tehdessään. *Bricolage*ssa yhdistetään erilaisia työtapoja niiden alkuperäisestä käyttötarkoituksesta välittämättä. Tässä esitelmässä kerrotaan eräänlaisesta *bricolage*-tyyppisestä ratkaisusta, jossa SWOT-analyysia on sovellettu narratiivien analyysiin. Esityksessä kerrotaan, miten alun perin aineistoa tarkasteltiin induktiivisesti pyrkien löytämään jotain yleisiä kategorioita, kunnes päädyttiin esitykseen, joka muistuttaa paljon SWOT-analyysia. SWOT tunnetaan alun perin henkilöstön kehittämisen menetelmänä, jossa työyhteisöt arvioivat vahvuuksiaan, heikkouksiaan, mahdollisuuksiaan ja uhkiaan. Tämän jälkeen ryhdyttiin aineistoa tarkastelemaan deduktiivisen logiikan kautta tutkien, löytyykö aineistosta havaintoja myös niihin SWOT-analyysin kohtiin, jotka induktiivista päättelyä käyttäen ensin jäivät vaille sisältöä. Tutkimuksen aineisto pohjautuu opettajien vertaismentorointiryhmien *focus group* -menetelmällä tuotettuihin haastatteluihin, jossa tarkoituksena on verrata samasta työyhteisöstä kootun ja eri työyhteisöjen jäsenistä muodostetun ryhmän kokemuksia. Tutkimuksen keskeisenä kysymyksenä on, millä tavoin samassa työyhteisössä työskentelevien opettajien ryhmän jäsenien kokemukset vertaismentoroinnista eroavat eri työyhteisöissä työskentelevien opettajien ryhmän jäsenten kokemuksista. Tutkimus on osa Verme-hanketta, jossa kehitetään ja tutkitaan opetuslalle toimintatutkimuksen tapaan menetelmiä työn tukemiseen vertaismentoroinnin avulla.

VERTAILEVA KASVATUS JA KOULUTUSTUTKIMUS

Johanna Kallo (Turun yliopisto) & Nelli Piattoeva (Tampereen yliopisto)

Comparative education in global times – methodological and theoretical challenges

Nelli Piattoeva, University of Tampere

nelli.piattoeva@uta.fi

In this presentation I concentrate on recent reorientations in comparative education as a field of research and an academic discipline in relation to the overarching theme of globalisation. My first aim is to synthesise and reflect on the methodological and theoretical debates that point to the necessity to re-think the scales of analysis, conceptions and categories employed in the research. I argue that comparative education researchers need to re-conceptualise and re-theorise the shift in the state from a static and relatively closed container of socio-political relations (including educational ones) to a plurilateral structure increasingly embedded in and contested by sub-national and supra-national interactions. Second, I shortly raise the impact of globalisation on the ethical dimension of the research, more precisely its political usage and links to policy-making. In this respect I concentrate on the fact that globalisation is simultaneously a political buzz-word as well as a “paradigmatic intellectual supercomplexity” (Cowen 2006). Moreover, comparison itself has become a mode of governance and a political tool which it used to foster integration and convergence among educational systems without resorting to changes in legislation and traditional politics (Nóvoa & Yariv-Mashal 2003).

The comparative analysis of Finnish university-environment relationship

Maria Salmela-Mattila, University of Tampere

maria.salmela-mattila@uta.fi

This is a presentation of my dissertation project, especially of the theoretical framework and comparative aspect of the study and the methodological challenges therein. The first part gives a short introduction to the theoretical framework, Niklas Luhmanns Systems Theory, and describes the university as a system actor. The second part gives an overview of the empirical research material and the presumptions behind its analysis. In the third part we turn to one specific question of comparative analysis in the context of the present work, and two questions in the context of the study of Higher Education institutions in general. The specific question is that of systems theory vs. time-space. The more general questions are those of specific higher institutions as actors in time-space.

Koulukohtaisten arviointitietojen julkisuus kansalaisuusregiimien rakennusaineena

Janne Varjo, Helsingin yliopisto

janne.varjo@helsinki.fi

Esitykseni käsittelee oppivelvollisuuskoulutusta koskevien koulukohtaisten arviointitietojen julkisuutta: mihin tarkoitukseen ja ketä varten niitä kerätään? Ovatko tiedot julkisia? Jos ovat, niin miksi?

Olen erityisesti kiinnostunut niistä tavoista, joilla eri kansallisvaltioissa ratkaistut koulukohtaisten arviointitietojen julkisuuteen/julkistamattomuuteen liittyvät kysymykset nivoutuvat osaksi laajempia yhteiskuntapoliittisia kokonaisuuksia; miten ne osaltaan mahdollistavat alueellisten, toimintalogiikaltaan eriytyneiden, suhteellisen pysyvien kansalaisuuden ideaalityyppien – erilaisten kansalaisuusregiimien – rakentumisen. Kansalaisuusregiimi ymmärretään tässä yhteydessä Jane Jensonia (2000) mukailleen erilaisiksi institutionaaliseksi järjestelyiksi ja periaatteiksi, jotka ohjaavat yhtäläillä kansallisvaltioiden toimintapoliittisia linjauksia kuin yksittäisten kansalaisten tekemiä valintoja.

Ne määrittelevät kansallisia identiteettejä, erilaisia kansalaisuuden representaatioita ja muokkaavat käsityksiämme hyväksyttävistä sosiaalisista suhteista eri yhteiskuntaryhmien – sekä ”yksityisen” että ”julkisen” – sisällä ja välillä.

Esityksen empiirisenä aineistona on Englannin, Ruotsin, Skotlannin, Suomen ja Tanskan perusopetuksen laadunvarmistusta ja -arviointia analysoivan Fabricating Quality in European Education (FabQ) -tutkimushankkeen tuottamat tulokset, joita on esitelty esimerkiksi *Journal of Education Policy* -teemanumerossa 2/2009. Lopuksi esittelen kolme kehittelemääni alustavaa koulukohtaisten arviointitietojen julkisuuden/julkistamattomuuden osaltaan muokkaamaa kansalaisuuden ideaalityyppiä sekä pohdin niiden empiiriseen käyttöön liittyviä rajoitteita.

Inklusiivinen opetus opettajan näkökulmasta Suomessa, Etelä-Afrikassa, Taiwanissa ja Manner-Kiinassa

Olli-Pekka Malinen, Joensuun yliopisto

olli-pekka.s.malinen@jyu.fi

Esitykseni käsittelee vuonna 2009 käynnistynyttä tutkimushanketta, joka tarkastelee inklusiiviseen opetukseen liittyviä kysymyksiä suomalaisten, eteläafrikkalaisten, mannerkiinalaisten ja taiwanilaisten opettajien näkökulmasta sekä tutkimustamme. Aineiston analyysissä sovelamme Artilesin ja Dysonin (2005) kansainvälisen inklusiovertailun käyttöön kehittämää kulttuuris-historiallista viitekehystä. Tutkimuksemme pääteemoja ovat:

- Opettajien inklusiiviselle opetukselle antamat merkitykset
- Opettajien inklusiiviseen opetukseen liittyvät tunteet, asenteet ja huolenaiheet
- Opettajien inklusiiviseen opetukseen liittyvä minä pystyvyys
- Suomen, Etelä-Afrikan, Manner-Kiinan ja Taiwanin kontekstien välinen vertailu

Esityksessäni keskityn tarkemmin tutkimuksemme teoreettisiin lähtökohtiin, tutkimusmenetelmiin, tutkimuskysymyksiin sekä globaalin inklusio liikkeen erilaisiin ilmenemismuotoihin sekä vertailevan inklusiotutkimuksen yleisiin ongelma-kohtiin.

Pohjoisesta etelään – lännestä itään. Barentsin alueen koululaisten psykososiaalisen hyvinvoinnin vertailua

Arto K. Ahonen, Lapin yliopisto,

arto.ahonen@ulapland.fi

Lapin yliopiston koordinoimassa ArctiChildren-hankkeessa kerättiin kehittämistyön perustaksi tietoja WHO:n koululaiskyselyssä käytetyllä HBSC (Health and Behaviour of School Aged Children) lomakkeella. Näitä hankkeessa kerätyn lomakekyselyn vastauksia käytin väitöskirjatutkimukseni lähdeaineistona. Vastaaajina oli yhteensä 1398 oppilasta 27 koulusta neljästä eri maasta Barentsin alueelta. Koulut sijoituivat sekä kaupunki-, että haja-asutusalueille Ruotsin Norrbottenissa, Suomen Lapissa, Norjan Finnmarkissa sekä Venäjän Murmanskian alueella. ArctiChildren-hankkeessa kerättyä aineistoa verrattiin myös kansainvälisen HBSC tutkimuksen aineistoon, missä otokset olivat kansallisesti edustavia. Tutkimus toteutettiin käyttäen kvantitatiivisia menetelmiä. Tutkimus jakaantui kuvailevaan ja selittävään osaan. Tuloksia tarkasteltiin kuvailevalla tasolla vertailemalla koululaisten hyvinvoinnin tekijöitä tutkimukseen osallistuneiden maiden ja alueiden kesken, pohjoisesta etelään ja lännestä itään. Hyvinvoinnin osatekijät jaettiin sosiologi Erik Allardtin hyvinvointimallin mukaisesti *having*-, *loving*- ja *being*-tekijöihin. Mallin mukaisesti *having*-tekijöitä ovat materiaaliseen hyvinvointiin liittyvät, *loving*-tekijöitä sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyvät ja *being*-tekijöitä itsensä toteuttamiseen ja persoonalliseen kasvuun liittyvät tekijät. Kuvailevan osan analyysit rakentuivat frekvenssijakaumien, ristiintaulukoiden ja korrelaatioiden tarkasteluista. Tutkimuksen selittävässä osassa ArctiChildren aineistosta rakennettiin kouluviihtyvyyttä ja yleistä elämään tyytyväisyyttä selittäviä malleja. Mallit rakennettiin hierarkkisen regressioanalyysin tulosten pohjalta. Koululaisten psykososiaalisen hyvinvoinnin rakenteessa ja tasossa ilmeni eroja sekä alueiden, että maiden kesken. Alueiden erilaiset koulukulttuurit näyttivät omalta osaltaan vaikuttavan koululaisten psykososiaalisen hyvinvoinnin rakentamiseen. Esityksessä tarkastellaan tutkimuksen keskeisimpiä tuloksia ja pohditaan alueellisten erojen taustoja.

Piirustus on enemmän kuin tuhat sanaa: Suomen ja Venäjän Karjalan lasten mielikuvat älykkäästä, hyvästä ja tavallisesta oppilaasta

Hannu Rätty, Joensuun yliopisto

hannu.raty@joensuu.fi

Älykkyyden sosiaaliset representaatiot rakentuvat suhteessa kulttuurisiin sukupuoli-odotuksiin ja koulun erottelevaan tiedollis-kielelliseen kykytulkintaan. Oppiessaan älykkyyden käsitteen lapset oppivat yhteiskuntansa sosiaalisia järjestyksiä. Tässä tutkimuksessa selvitettiin väljästi sosiaalisten representaatioiden teorian kehityksessä Suomen ja Venäjän Karjalan lasten mielikuvia kompetentista oppilaasta. Joensuulaisia (N=107) ja petroskoilaisia (N=116) viidesluokkalaisten koululaisia pyydettiin piirtämään kuva älykkäästä ja tavallisesta sekä hyvästä ja tavallisesta oppilaasta. Koululaiset suosivat omaa sukupuoltaan niin hyvän, älykkään kuin tavallisenkin oppilaan esimerkkeinä. Piirustusten sisällönanalyysi toi esille, että molemmissa ryhmissä älykkään ja hyvän oppilaan nähtiin suuntautuvan myönteisesti tietoon ja oppimiseen. Koulusuoriutumisen korostui venäläisten lasten kuvauksissa, mikä viittaa siihen, että koululla on suurempi vaikutus venäläisten kuin suomalaisten lasten käsityksiin. Sekä venäläisillä että suomalaisilla lapsilla oli taipumusta piirtää älykäs oppilas joko sukupuolineutraaliksi tai lapsenomaiseksi hahmoksi, mikä viittaa siihen, että älykäs erotetaan heteroseksuaalisesta ideaalista. Venäläisten tyttöjen piirustuksissa älykkään ja tavallisen ero oli suurin, venäläisten poikien piirustuksissa taas vähäisin, ja suomalaisten poikien piirustuksissa näkyi nörtti-kategorisointiin pohjautuvaa ironiaa. Havainnot tukevat käsitystä, että koulu- ja sukupuoli-järjestelmät ovat älykkyyden sosiaalisten representaatioiden institutionaalisia kannattajia. Pohdinnassa tarkastellaan näiden järjestelmien eroja Suomen ja Venäjän välillä.

Change in Networks, Higher Education and Knowledge Societies (CINHEKS)

Jussi Välimaa & David Hoffman, University of Jyväskylä

jussi.p.valimaa@jyu.fi, david.hoffman@jyu.fi

The CINHEKS design analyses how HEIs are networked within distinct knowledge societies in Europe, the USA and Japan. The study will illuminate the nature of linkages connecting academics, HEIs and crucial actors within the dynamics of knowledge production in these regions. The objectives of CINHEKS are based on the juxtaposition of historically distinct societies, global policy debates and conceptually defined empirical data, chosen to reveal their key similarities or differences. These objectives are:

- The historical analysis of key features shaping and explaining contextual differences underlying present patterns of knowledge production.
- The analysis of policy discourse explaining how nation states and regions have understood and promoted the development of knowledge transfer and utilisation.
- Empirical studies based on institutional case studies and surveys explaining the way in which basic units, HEIs and academics are networked in distinct knowledge societies.

Operationally, these objectives will be pursued via a focus on key themes which are analyzed in the framework of knowledge society discourses defined by Välimaa and Hoffman. The CINHEKS design analyses these themes in a critical manner.

The most relevant units of analysis are basic units and individuals in HEIs. Focusing on these units of analysis also highlights linkages with copyrights, patents, legal contracts and formal agreements with companies and funding bodies, all nodes that define knowledge flow in networks because of their legal status. The methodological linkage of the three CINHEKS objectives will show how empirical evidence corresponds to current policy discussion and political debates.

The CINHEKS matrix comparative design forms a sequential, explanatory mixed methods design which integrates the substantive focal points, the methodological approach of each IP, the data and results. The outcome at this level of analysis is an international comparative study contrasting three distinct regions of the globe, in terms of the three CINHEKS objectives.

The Finnish and French university systems evaluated by female students

Aurélie Mary, University of Tampere

aurelie.mary@uta.fi

The on-going study is a comparative research on youth transition to adulthood in Finland and France, based on in-depth interviews conducted among 22 female university students in Finland and France. Four themes are examined: (1) young women's evaluation of the higher education system; (2) integration on the labour market; (3) plans for starting a family; (4) entry into adulthood.

The presentation focuses on higher education, and first discusses the main variations between the Finnish and French education systems, in particular the university systems. The second part examines the main reasons why young women decide to pursue higher education. In Finland, university is mainly considered as an educative service for adults and a tool for integration into the labour market. In France, university is mostly perceived as a school institution that provides curriculum experimentation and shelter for "lost" young people. The final part of the paper assesses young women's opinions of the university systems. In Finland they show satisfaction but strongly contest the new reforms, mainly the suppression of gap years between secondary school and entry at university. In France, young women criticised and described the university system as inapt and obsolete regarding preparation for integrating the labour market.

A Comparative View on Finland and South Korea related to Qualifications and Quality Assurance Frameworks

Dong-Seob Lee, University of Tampere

dong.seob.lee@uta.fi

With the recent trends of global economic recessions, the qualifications and the competence of education are more highly recognized than any other times. Faced with this challenge, Finland tries to devise and establish its National Qualifications Framework (NQF) within the context of European Qualifications Framework (EQF) and wants to be at the forefront in order to contribute to creating a truly European workforce that is mobile, flexible and functioning as a translation device making qualifications more readable for both learners and workers. Likewise, South Korea currently tries to develop its NQF within the context of International Qualifications Frameworks (IQF).

In practice, EQF and IQF are intended to support and facilitate transparency, permeability and competence-orientation of qualification (Kremer 2007, p.11). However, there are disparities among trans- (supra-) national, national, regional, and institutional systems. The effect is that policy ideas are diffused while different actors from different levels try to affect policy realization. In this process, the problem of denationalization and regionalization are strengthened and this reduces the national identities.

This paper typically focuses on the different roles of the inter-government agencies, the government and the market, the labor market organizations, and the academic providers in the two countries. With a view to understanding different politics of knowledge, the power relations within and around social partnerships among multi-level actors is scrutinized and analyzed so as to arrive at social cohesion under the influence of neo-liberal governance.

Vähemmistöt ja aikuiskoulutus Euroopassa

Eero Pantzar, Tampereen yliopisto

kaeepa@uta.fi

Aikuiskasvatuksen VI maailmankonferenssi pidetään joulukuun alussa 2009 Brasiliassa. Laajan kokouksen valmisteleviin toimenpiteisiin on kuulunut laajan globaalin aineiston kokoaminen aikuiskasvatuksen ja aikuisten oppimisen tilasta eri maissa. Kansalliset katsauksen on ohjeistettu sisältöjen yhtenäisen otsikoinnin mukaan. Jäsennysrakenne on varsin yksityiskohtainen. Se ei ole kuitenkaan taannut kovin laadukasta pohjaa tieteellisesti täysin pätevälle vertailuaineistokäytölle. Kansalliset tulokset tarkasteltavista asioista ovat paikoin varsin yhteismitattomia.

Omassa esityksessäni olen poiminut aineiston vähemmistöjen (erityisesti romanit) aikuiskoulutuksesta ja sitä edistävästä hankkeista. Erityisen kiinnostavia maita ovat itäisen keski-Euroopan maat, niistä erityisesti EU jäsenvaltiot. Näiden maiden jäsenyysehdoissa oli monia viitteitä vaatimuksista yleisten kansalaisoikeuksien ja vähemmistöjen olojen parantamiseksi. Yleinen, varsin totuudenmukaisena pidetty käsitys, myös tilastojen osoittama totuus, on se, että romaniväestön koulutukselliset olot (muiden sosio-ekonomisten tekijöiden ohella) ovat edelleen surkeat.

Edellä mainittu aineisto on koottu julkisen viranomaisen toimesta tai toimeksiannosta. Erityisesti vähemmistöoikeuksien näkökulmasta ongelmallisen EU-maiden raportit vaikuttavat joko tosiasiat niukalle tarkastelulle jättäviltä tai epäilyttävästi asioita kaunistelevilta. Omassa esityksessäni tulen tarkastelemaan kahta asiaa: vähemmistöjen aikuiskoulutuksen tilaa muutamissa maissa, ja toiseksi nyt käsillä olevan ja sen kaltaisten aineistojen käyttökelpoisuutta tolkullisen vertailevan tutkimuksen materiaalina.

Koulutus toisin silmin: korkeakoulutettujen yrittäjyys ja työssä menestymisen mahdollisuudet viidessä Euroopan maassa

Virpi Honkanen, Turun yliopisto

vianho@utu.fi

Koulutuksen ja työn väliset suhteet ovat muuttuneet radikaalilla tavalla. Korkeakoulutettujen työmarkkinoita ja valmistuneille asetettuja vaatimuksia ovat muuttaneet lähinnä kolme pääkehityksen suuntausta. Nämä ovat tietoyhteiskuntakehitys, työmarkkinaprosessien muutokset joustaviin työn tekemisen malleihin sekä tuotantomarkkinoiden kansainvälistyminen.

Tietoyhteiskunta vaatii rinnalleen dynaamisen yrittäjyyskulttuurin, jonka katsotaan toteutuvan parhaiten koulutuksen, erityisesti yrittäjyyskoulutuksen avulla. Eri maiden ministeriöt ovat laatineet erilaisia toimenpidesuosituksia ja ohjelmia yrittäjyyden edistämiseksi myös korkeakoulukontekstissa. Suomessa on käyty keskustelua korkeakoulujen alueellisesta vaikuttavuudesta, innovaatiotoiminnan edellytyksistä, korkeakoulujen ja yritysmaailman yhteistyön lisäämisestä sekä yhteiskunnallisen muutoksen edistämisestä palkansaajakulttuurista yrittäjämäiseen kulttuuriin.

Alustukseni pohjautuu väitöskirjatutkimukseeni Yrittäjiksi ryhtyneiden korkeakoulutettujen työssä menestyminen viidessä Euroopan maassa. Tutkimuksessa analysoin yrittäjyyteen liittyvää retoriikkaa syvällisemmin sitä, kuinka palkitsevia töitä ja tasa-arvoistavia mahdollisuuksia yrittäminen korkeakoulutetuille tarjoaa kansainvälisen Reflex-aineiston mukaan. Esityksessäni analysoin sitä, millaisia mahdollisuuksia korkeakoulutuksella on tuottaa yrittäjiä viidessä Euroopan maassa sekä teoreettisiin malleihin että empiriseen tutkimukseen nojautuen. Esitän lyhyesti myös tuloksia siitä, miten nämä yrittäjiksi ryhtyneet korkeakoulutetut ovat työmarkkinoilla menestyneet verrattuna palkkatyöntekijöihin.

Soft Skills in Second Chance Education within the European Adult Learning Policies

Rosario Sergio Maniscalco, Turun yliopisto

rosman@utu.fi

This study addresses the functionality and the effectiveness of the European Second Chance Education systems, especially in the light of globalisation. In fact, the recent economic downturn has determined that many governments included re-qualification and re-training to re-enter the labour market for those who missed their "first chance" as a priority in their political agenda.

Education reforms have resulted in a significant shift to a knowledge-based economy where knowledge is now regarded as a nation's key resource, while flexibility for the workers becomes a must. Increasing emphases is given to work competency standards, to the new skills for the new jobs available, to quality assurance and accountability; but also to industry and third sector involvement.

The aim of this research is to investigate how skill standards for learning development are weighted in this framework in order to show the difficulties of implementation of the European Second Chance Education policies in the Member States and to provide empirical evidence about the nature of the obstacles they encounter.

VUOROVAIKUTUSTUTKIMUS

Anna-Maija Puroila (Oulun yliopisto) & Inger Österlund (Åbo Akademi)

Suoran valituksen esittäminen dialogisessa oppimisryhmässä

Marjatta Pakkanen, Jyväskylän yliopisto

marjatta.pakkanen@edu.jyu.fi

Vielä varsin keskeneräisessä väitöskirjatyössäni tarkastelen dialogista keskusteluihannetta painottavan oppimisryhmän valittamista sisältäviä keskusteluja. Dialogisuus ymmärretään yleensä positiivisena keskustelun ominaisuutena: toisen huomioon ottaminen, kuuntelu ja luottamus ovat keskeisiä dialogista keskusteluilmapiiriä kuvaavia ominaisuuksia. Dialogisesti suuntautuneen ryhmän nauhoitetuissa keskusteluissa on kuitenkin tilanteita, jotka sisältävät negatiivisia elementtejä, kuten valittamista ja moittimista.

Käsittelen tässä esitelmässäni sitä, miten dialogisuuteen pyrkivässä oppimisryhmässä esitetään moitteita tai suoria valituksia. Tarkastelussa ei riitä keskittyminen valituksen esittämiseen, vaan on huomioitava myös responssi – keskeistä on se, miten keskustelijat itse tulkitsevat tilannetta ja miten tulkintansa esittävät. Analyysissäni käytän keskusteluanalyttistä menetelmää.

Olen nauhoittanut Aikuiskouluttajan pedagogisten opintojen luonnollisia oppimisryhmätilanteita kahdesta oppimisryhmästä noin 20 t. Aineistossa on 107 keskustelua, joiden kesto vaihtelee vajaasta parista minuutista reiluun puoleen tuntiin. Valittamista esiintyy kaikkiaan 37 keskustelussa: epäsuoraa valittamista on 26 keskustelussa, kun taas suora tai suoraksi osoittautuvaa valittamista tai moitetta on kaikkiaan 11 keskustelussa. Kyseessä on meneillään oleva tutkimuksen osa; tulen esittämään ja tarkastelemaan katkelmia muutamasta suorasta valittamiskeskustelusta nimenomaan valituksen esittämisen ja vastaanottamisen näkökulmasta.

Valittaminen institutionaalisessa tilanteessa, esim. oppimisympäristössä, ei ole kovin preferoitua toimintaa. Sitä kuitenkin ilmenee, ja valituksen alaisia tilanteita käsitellään myös oppimisympäristöissä. Niinpä on tärkeää saada tietoa niin valittamisen ilmiöstä kuin sen käsitteilytavoistakin, jotta valitusta sisältäviä tilanteita voidaan ymmärtää ja niissä osattaisiin toimia hedelmällisellä tavalla.

Opiskelijan ja ohjaajan ohjaussuhteen merkitykselliset elementit

Tarja Liinamaa, Jyväskylän yliopisto

tliinama@edu.jyu.fi

Tämän tutkimuksen tavoitteena on etsiä opiskelijoiden ja ohjaajien ohjaussuhteeseen ja vuorovaikutukseen liittyviä merkityksellisiä elementtejä sekä tarkastella niiden ilmenemistä ohjaussuhteen rakentumisessa opetusharjoittelun kontekstissa varhaiskasvatuksen koulutuksessa.

Tutkimusaineisto koostuu opiskelijoiden ja heidän ohjaajiensa haastatteluista sekä nauhoitetuista ohjauskeskusteluista ja päiväkirjoista. Aineisto on analysoitu pohjautuen fenomenologiseen orientaatioon (mm. Giorgi 1992; Perttula 1995; 2000) sekä temaattiseen analyysitapaan (Braun & Clarke 2006).

Tutkimustulosten mukaan sekä opiskelijat että ohjaajat korostivat harjoittelun alkuvaiheen keskeistä merkitystä ohjaus- ja vuorovaikutussuhteen rakentumisessa. Opiskelijat pitivät erityisen tärkeänä sitä, kuinka heidät vastaanotettiin. Ohjaajat puolestaan toivat esille opiskelijoiden alkuorientaation lisäksi lapsiryhmän tarpeiden näkökulman. Yhteisen toiminnan vaiheessa korostui vuorovaikutuksen avoimuus ja rehellisyys. Opiskelijoille oli tärkeää molemminpuolisen arvostuksen ja tasavertaisuuden kokemus, kun taas ohjaajat korostivat ohjaajana toimimisen vastuuta ja toimintatapoja. Merkittäväksi koettiin kuitenkin opiskelijan oma motivaatio sekä opiskelijakohtaisen ymmärryksen löytyminen. Pedagogisessa toiminnassa opiskelijat kokivat tarvitsevansa tilaa ja vapautta oman pedagogisen toimintatavan rakentumiseen, mutta he pitivät tärkeänä myös omaa asemaa

työ/toimintayhteisössä. Ohjaajien kokemuksissa korostui ohjauksen merkitys sekä koko toimintayhteisön rooli.

Tulosten pohjalta voidaan päätellä, että ohjaajien kokemusmaailmassa ilmeni vahvemmin koko toimintayhteisöä koskevat lähtökohdat kun taas opiskelijoiden orientaatiossa korostui oma oppiminen ja yksilökeskeisempi orientaatio.

Tutkimuksessa tullaan kuvaamaan case-tapausten avulla, miten opiskelijoiden ja ohjaajien kokemusmaailmat kohtaavat ja millaisia jännitteitä niissä ilmenee. Tulosten pohjalta on kiinnostavaa tarkastella, millaisia edellytyksiä ja mahdollisuuksia näissä kohtaamisissa on dialogisen ja tasavertaisen ohjaus- ja vuorovaikutussuhteen syntymiselle.

”Näytöpäs mulle mitä sä oot ajatellu”: opinnäytekirjoitus ja ohjaustilanteen aloitus

Kimmo Svinhufvud & Sanna Vehviläinen, Helsingin yliopisto

kimmo.svinhufvud@helsinki.fi

Esitelmässämme tarkastelemme, miten kirjoitettu teksti on osallisena opinnäytteen ohjauksen ohjauskeskusteluissa. Tutkimme keskusteluanalyysin avulla opinnäytekirjoituksen roolia videoituista ohjaustilanteista, erityisesti niiden aloituksista.

Keskusteluanalyttisen tutkimusperinteen piirissä on pitkään tarkasteltu vuorovaikutuksen ja toiminnan multimodaalisuutta eli materiaalisen ympäristön, kehollisuuden ja eleiden merkitystä toiminnan rakentumisessa. Nostamme tarkasteluun opinnäytteen ohjauksen keskeisen resurssin, papereina käytettävät kirjoitetut tekstit. Analysoimme niiden läsnäoloa vuorovaikutuksessa kolmella tasolla: (1) materiaalisina esineinä, (2) toimintoihin kytkeytyvinä välineinä eli dokumentteina sekä (3) tietoa luovan toiminnan kohteina. Esimerkkikoelmiin perustuen analysoimme niiden merkitystä erityisesti ohjauskeskustelujen avauksissa.

Opinnäytekirjoitus toimii tilanteen institutionaalisen roolin rakentajana, toiminnan kulun jäsentäjänä ja ohjaajana sekä yhteistoiminnan rutiinomaisena kohteena. Osoitamme myös rutiinien sisältämiä ongelmia sekä opinnäytekirjoituksen monimutkaisen roolin sisältämiä väärintymmärryksen mahdollisuuksia. Lopuksi pohdimme, millaisia pedagogisen kehittämisen lähtökohdita havaintomme muodostavat.

Kuusivuotiaiden matematiikan oppimisvuorovaikutus – Suomen, Englannin ja Ruotsin näytteitä vertaileva tapaustutkimus

Teija Hiltunen, Turun yliopisto

teihil@utu.fi

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella sekä oppimisvuorovaikutuksen ominaisuuksien (Pollard 1997) opettajalähtöisyyden, jaetun vuorovaikutuksen ja oppijalähtöisyyden että piirteiden ilmenemistä matematiikkaepisodissa (Sfard & Kieran 2001) (N=371 episodita, ä 79–127/otos). Analyysi perustuu yhden viikon matematiikan tuntien video-observaatioon (total 880 min., M 2,02 min./episodi) näytteittäin. Kaikki osallistujat (N=99) ovat kuusivuotiaita (M 6,5 vuotta) sekä sosiaalitoimen alaisten päiväkotien esiopetusryhmäläisiä (Pre1–3) että Comenius-kouluhankkeeseen osallistuneita peruskoulun 1. luokan oppijoita (Sch1) Suomesta, peruskoulun 2. luokan oppijoita (Sch2) Englannista ja peruskoulun yhteydessä toimivan esiopetusluokan oppijoita (Sch3) Ruotsista.

Suomalaisen esiopetuksen ja koulun, englantilaisen koulun toisen luokan ja ruotsalaisen koulun yhteydessä toimivan esiopetusluokan tulokset viittaavat siihen, että kuusivuotiaiden viikon matematiikan tuntien oppimisvuorovaikutus rakentuu pääosin (44 %) opettajalähtöisyydestä, kolmasosaltaan (32,5 %) oppijalähtöisyydestä ja vajaalta viidesosaltaan (17,2 %) jaetusta vuorovaikutuksesta. Oppimisvuorovaikutustuloksia tarkastellaan myös näytteittäin.

Näytteitä verrataan myös episodeittain sekä oppimisvuorovaikutuksen ominaisuuksien että piirteiden suhteen. Lisäksi esitetään yksittäisen matematiikan tunnin oppimisvuorovaikutus graafi ja yksittäinen esimerkkiepisodei. Tulosten perusteella on mahdollista tarkastella toisin silmin suomalaisen päiväkodin ja koulun toimintakulttuuria, opettajankoulutusta sekä esi- ja alkuopetusta oppiaineena.

Vuorovaikutustutkimusta tulisi kenties myös kuunnella toisin korvin.

Opettajat oppilaiden osallistumisen edistäjinä esiopetuksessa ja koulunkäynnin alkuvaiheessa

Maritta Hännikäinen & Rasku-Puttonen Helena, Jyväskylän yliopisto

maritta.hannikainen@jyu.fi

Esiopetuksen ja perusopetuksen opetussuunnitelmat painottavat kaikkien oppilaiden mahdollisuuksia osallistua tasavertaisina toimijoina oppimiseen sekä korostavat koulutuksen ja kasvatuksen jatkumoa esiopetuksesta peruskouluun. Tämän tutkimuksen tehtävänä olikin selvittää, miten opettajat edistävät ja tukevat lasten osallistumista vuorovaikutukseen ja yhteiseen oppimiseen näissä kahdessa oppimiskontekstissa ja millaisia samanlaisuuksia ja eroavuuksia on havaittavissa opettajien toiminnassa.

Tutkimus on tapaustutkimus, jonka aineisto koottiin observoimalla esiopetust ryhmän ja koululuokan opettajajohtoisia oppimistilanteita. Vuorovaikutusta illustroivien otteiden avulla kuvataan opettajien ja oppilaiden toimintaa ja keskustelua osallistumisen näkökulmasta. Aineiston analysointi perustui laadulliseen sisällönanalyyysiin, jossa oppijoiden yhteisöä kuvaavilla periaatteilla ja luonnehdinnoilla oli keskeinen merkitys.

Tulosten mukaan opettajat käyttivät monenlaisia keinoja rohkaistakseen lapsia mukaan vuorovaikutukseen ja osallistumiseen kummassakin kontekstissa. Kuitenkin esiopetuksessa pääpaino oli osallistumisessa, vuorovaikutuksessa ja sosiaalisissa suhteissa sinänsä, kun taas koulussa korostui selkeämmin akateemisen oppimisen tavoitteet ja vuorovaikutuksen sisällöt. Opettajien käyttämien keinojen vaihtelu oli yhteydessä ainakin lasten ikään sekä opetussuunnitelmien ja oppimisen tavoitteiden erilaisuuteen. Myös materiaaliset ja tilaan liittyvät tekijät näyttivät tarjoavan lapsille toisistaan poikkeavia mahdollisuuksia osallistumiseen ja keskinäiseen yhteiseen toimintaan. Tulosten perusteella esitetään haasteita opettajille sekä tarkastellaan sitä, millä tavalla samanlaisuuksien voidaan olettaa tuottavan lapsille jatkuvuutta heidän siirtyessään esiopetuksesta peruskoulun ensimmäiselle luokalle.

Huumori lasten piirustuksissa tallinnalaisissa ja raumalaisissa päiväkodeissa: Rauman osuus

Timo Laes, Turun yliopisto

timo.laes@utu.fi

Tarkoituksena on vertailla virolaisten ja suomalaisten lasten käsityksiä huumorista tutkimalla lasten tuottamaa kuvallista huumoria. Pilottina olen koonnut aineistoa raumalaisista päiväkodeista Roger Piret'n (1940) tutkimuksen pohjalta. Tallinnassa yhteistyökumppani on KM Heli Mäesepp.

Piret (1940) on tutkinut lapsia huumorin tuottajina. Koehenkilöille annettiin (N=220; iältään 3–8 v.), piirtämistehtävä instruktiolla ”Piirrä sellainen kuva, joka naurattaa toisia”. Piret'n tarkoituksena oli selvittää kehityksellisiä eroja, ja eräs päähavainto oli, että nuoremmat lapset piirsivät lähinnä liioiteltuja yksityiskohtia (suuri jalka tai pää, inkongruenttia yhdistelyä) ja vanhemmat 6–8-vuotiaat taas kokonaisia tilanteita (lapsi tekemässä kepposia).

Tässä tutkimuksessa lähdin tutkimaan sisältöjä uudelta pohjalta, koska havaitsin aineistossani paljon sekä negatiivisia että positiivisia tunnesisältöjä (onnettomuuksia, kiusantekoa, tabujen paljastamista, iloa, hassuja asuja). Tarkoitus on verrata tuloksia Tallinnan päiväkodeissa kerättävään aineistoon.

Bariaudin (1989) mukaan huumori syntyy lapsen kuvitteluleikkien myötä n.1,5-vuotiaana. Absurdit esineiden ja asioiden yhdistelyt naurattavat lasta. Lapsen kognitiivisen kehityksen myötä ns. nonsense-huumorin ymmärrys kasvaa .

Huumoria lapsen maailmassa syntyy myös opittujen sääntöjen rikkomisen kautta. (Loizou 2005). Tähän kategoriaan voidaan sijoittaa tabujen paljastaminen.

Aggressio huumorissa voi kummuta oman pienuuden ja heikkouden tiedostamisesta, kun lapsi vertaa itseään aikuiseen. Huumori auttaa häntä kääntämään asetelman edukseen.

Jäljittelyllä on myös osansa: huumori on sitä, mitä toiset pitävät hauskana. Tästä syntyvät mm. pelle- ja sirkus-teemat.

Esiopettajien toimintatapojen yhteys esiopetusikäisten lasten sosiaaliseen kompetenssiin

Martti Siekkinen, Joensuun yliopisto; Marja-Kristiina Lerkkanen, Anna-Maija Poikkeus & Jari-Erik Nurmi, Jyväskylän yliopisto

Martti.Siekkinen@joensuu.fi

Toimiva opettajan ja lapsen välinen vuorovaikutus lisää niin opettajan kuin oppilaidenkin hyvinvointia. Viimeaikaisissa tutkimuksissa on esitetty (mm. Perry, Donohue & Weinstein 2007; Palermo ym. 2007; Pakarinen ym. 2009), että opettajan ja lasten välinen vuorovaikutussuhde voi olla varhaisia osoittimia muun muassa lasten akateemisten valmiuksien ja sosiaalisten taitojen kehittämisessä. Aiemmissa tutkimuksissa on myös havaittu, että ennen kouluvuotia sekä lasten vanhemmat että opettajat pitävät lasten sosiaalisia taitoja keskeisimpänä kehityksen ja oppimisen kohteina (Weikart 1999). Opettajan ja lasten vuorovaikutussuhteet näyttävät näin ollen olevan keskiössä edistettäessä myönteisiä koulukokemuksia ja luokan ilmapiiriin laatua.

Tässä tutkimuksessa selvitettiin, miten esiopettajien toimintatapojen laatu on yhteydessä esiopetusikäisten lasten sosiaaliseen kompetenssiin. Esiopettajat arvioivat oman ryhmänsä lasten (n=495) sosiaalista kompetenssia (sosiaaliset taidot, emootioiden ja käyttäytymisen säätely) esiopetuksen keväällä MASK-arviointimenetelmän avulla (sosiaalisen kompetenssin monitaho-arviointi, Kaukiainen, Junntila, Kinnunen ja Vauras 2005). Lisäksi esiopettajien (n=49) toimintatapoja (emotionaalista ja ohjauksellista tukea, luokan organisoititapaa) havainnointiin Classroom Assessment Scoring System -havainnointimenetelmällä (CLASS; Pianta, La Paro & Hamre 2008). Tulokset osoittivat että opettajien toimintatavoilla on merkittävä rooli esiopetusikäisten lasten sosiaaliseen kompetenssiin. Erityisesti esiopettajien ohjauksellinen tuki osoittautui tärkeäksi lasten sosiaalisten taitojen sekä emootioiden ja käyttäytymisen säätelyn kohdalla. Tulokset osoittavat, että opettaja-oppilasvuorovaikutussuhteiden laadulla on merkitystä lasten sosiaalisen kompetenssiin. Tulokset luovat pohjaa ikävaiheen opettajien ja kasvattajien perus- että täydennyskoulutuksen suunnitteluun. Tutkimus on osa Suomen Akatemian rahoittamaa Alkuportaati – Lapset, vanhemmat ja opettajat yhteistyössä koulutien alussa -seurantatutkimusta, jossa selvitetään lasten oppimispolkujen sekä vanhempien ja opettajien yhteistyön lisäksi opetusryhmien vuorovaikutusta ja ohjaukskäytäntöjä vuosina 2006–2011.

Onko metsäsuunnittelu oppimista? Monitieteinen näkökulma yhteistoiminnallisuuden tarkasteluun

Outi Virkkula & Raili Hokajärvi, Oulun seudun ammattikorkeakoulu; Teppo Hujala, Helsingin yliopisto

outi.virkkula@oamk.fi

Suomalaisille yksityismetsänomistajille tarjottavat palvelut ovat haasteiden edessä. Rakenteelliset muutokset yksityismetsien omistuksessa sekä omistajien erilaiset tavoitteet ja arvot edellyttävät palvelumallien uudenlaista jäsentämistä. Esimerkiksi perinteisen asiantuntijavetoisen metsäsuunnittelun tilalle esitetään uudenlaista palvelua, jossa korostuvat metsäsuunnittelijan ja omistajan välinen vuorovaikutus ja yhteistoiminta.

Tässä tutkimuksessa metsäsuunnittelun nykykäytänteitä arvioidaan kasvatustieteen ja erityisesti yhteistoiminnallinen oppimisen näkökulmasta, mikä nähdään ennen kaikkea sosiaalisena vuorovaikutusprosessina. Vuorovaikutuksen laatu määrittää, kuinka merkityksiä jaetaan ja/tai rakennetaan uudelleen, kuinka tuottoisa yhteistoiminta voidaan vakiinnuttaa ja onko osallistujien kesken mahdollista rakentaa uudenlaista tietoa. Tutkimusta ohjaavat kysymykset ovat: Miten metsäsuunnittelun yhteistoiminnallisuus toteutuu käytännössä? Kuinka uutta tietoa rakennetaan yhteisöllisesti ja yksilöllisesti?

Tutkimusaineisto on jo hankittu kolmessa eri vaiheessa vuosina 2007–2008 havainnoimalla ja tallentamalla videolle metsäsuunnittelun neuvontatapahtumia. Tutkimusaineiston analyysillä tuotetaan käsitteellisesti perusteltu teoreettinen malli yhteistoiminnallisuutta tukevasta vuorovaikutuksesta yksityismetsien asiakaslähtöisessä suunnittelussa. Neuvontapalvelussa edistetään osapuolten hyödyllisen oppimisen todennäköisyyttä sekä asiakkaan sitoutumista metsäsuunnitelmaan ja aktivoimista sen toteuttamiseen. Mallia voidaan soveltaa laadittaessa konkreettisia suosituksia uudentyypiseen, metsänomistajan tarpeista lähtevään ja samalla kansallisen metsäpolitiikan tavoitteita tukevaan neuvontapalveluun. Tutkimusotteena on

design-based research, joka sopii hyvin ammatinharjoittajien kanssa toteutettaviin tutkimushankkeisiin. Tämän tutkimuksen design on metsäsuunnittelun neuvontapalvelun nykyinen työohjeistus, mikä määrittää vähimmäisvaatimukset tehtävälle neuvonnalle. Tässä esityksessä tarkastellaan erityisesti ensimmäistä aineistonkeruukierrosta, jota on analysoitu diskurssianalyysi-menetelmällä. Esityksessä kuvataan analyysin alustavat tulokset sekä herätellään keskustelua monitieteellisistä tutkimushankkeista ja diskurssianalyysi-menetelmästä.

Näkeminen ja näkemään opettaminen lennonjohtajien koulutuksessa

Inka Koskela, Tampereen yliopisto

inka.koskela@uta.fi

Ammatilliseen osaamiseen liittyy olennaisena osana visuaalinen havainnointikyky ja erityinen ”näkemisen” taito. Tullessaan osaksi jotakin professionaalista yhteisöä harjoittelijat oppivat käytännöllisessä toiminnassa yhdessä kokeneiden ammattilaisten kanssa näkemään ja havaitsemaan ilmiöitä erityisesti, ammattialalle ominaisesta näkökulmasta. Käsite *professional vision* (Goodwin 1994) viittaa ammatilliseen näkemiseen sosiaalisen toiminnan muotona, jonka avulla ammatissa toimivat tunnistavat ja ymmärtävät tapahtumia, asioita ja tilanteita omassa toimintaympäristössään. Ammatillisen katseen hallinta on erityisen tärkeää sellaisissa ympäristöissä, jossa työtoimintaan liittyy olennaisena osana taito tarkkailla, tarkistaa ja uudelleen arvioida työtehtävien kannalta relevantteja tapahtumia ja ilmiöitä. Tällaista toiminnallista ympäristöä edustaa muun muassa lennonjohto.

Esityksessäni tarkastelen asiantuntijaperustaisten työtoimintojen opettamista ja oppimista lennonjohtokoulutuksessa simulaatiokoulutuksen aikana. Havainnollistan aineisto-otteiden avulla sitä, millaisena sosiaalisena toiminnan muotona näkeminen ja näkemään opettaminen rakentuvat asiantuntijan ja oppijan välisessä vuorovaikutuksessa. Simulaatiokoulutuksen aikana kouluttajat hyödyntävät tehokkaasti sekä puhetta että kehollisen toiminnan koordinaatiota saadakseen koulutettavassa aikaan orientaation muutoksen ympärillä oleviin, toiminnan kannalta relevantteihin työvälineisiin, ilma-aluksiin, vallitsevaan liikennetilanteeseen ja meneillään olevaan toimintaan. Kouluttajan sanalliset ja keholliset väliintulot nivoutuvat usein multisemioottiseksi koulutustoiminnaksi, jossa puheella, kehollisella toiminnalla ja toiminnan kohteena olevalla työympäristöllä on vastavuoroinen suhde merkitysten rakentumisessa. Tutkimuksen empiirinen aineisto on kerätty videonauhoittamalla lennonjohtokoulutettavien ja kouluttajien välistä koulutustoimintaa. Analyysimenetelmänä hyödynnetään keskusteluanalyysia ja multimodaalisen toiminnan analyysia. Esitys perustuu meneillään olevaan väitöskirjatyöhöni, jossa tarkastelen ammatillisten taitojen opettamista ja oppimista lennonjohtajien koulutuksessa.

Vuorovaikutustaidot opettaja–oppilas-suhteessa – liikunnanopettajien kokemuksia

Jukka Virta & Taru Lintunen, Jyväskylän yliopisto

jukka.virta@jyu.fi

Toimivat ja mielekkäät opettaja–oppilas-suhteet ovat tärkeitä sekä opettajan että oppilaan hyvinvoinnin ja oppimisen kannalta. Vuorovaikutustaidot puolestaan ovat keskeisiä opettaja–oppilas-suhdetta rakennettaessa. Tutkimuksessa tarkastellaan liikunnanopettajien kokemuksia täydennyskoulutuksessa harjoiteltujen aktiivisen kuuntelun ja minäviestin taitojen käytöstä koulussa, erityisesti opettaja–oppilas-suhteen näkökulmasta.

Tutkimuksen kohderyhmänä on neljä liikunnanopettajaa, jotka osallistuivat vuoden (30 t) kestävään vuorovaikutustaitojen täydennyskoulutukseen. Koulutuksessa opeteltiin selkeän itseilmaisun, kuuntelun, ristiriitojen ratkaisun ja ryhmätoiminnan taitoja. Aineisto koostuu opettajien teemahaastatteluista. Analyysissa on sovellettu merkitysrakenteiden tulkinta -mallia (Moilanen & Rähä 2001).

Opettajien kokemuksia jaoteltiin kahteen pääteemaan, joiden sisällöt jäsenyivät vastakohtaisuuksien kautta. Ensimmäisessä teemassa (valta) esiintyi ristiriita opettajan tasa-arvopyrkimysten ja auktoriteetin sekä vallankäytön välillä. Vallankäyttöön liittyvä ristiriitaisuus tuli esille myös kuuntelun ja käskemisen välisenä tasapainotteluna. Toisessa teemassa (suhde) vastakohtaisuus näkyi opettajan ja oppilaan välisessä suhteessa kertomisen ja

yksityisyyden, ryhmän ja yksilön huomioimisen ja toiminnan sekä kuuntelun ja puhumisen välisinä ristiriitoina. Myös keskustelukumppanin tuttuus ja vieraus tulivat esille. Täydennyskoulutuksessa opettajien vuorovaikutustaitojen soveltaminen käytännön koulutyöhön haastoi kurssille osallistuneita liikunnanopettajia pohtimaan omakohtaisesti opettajuuden peruskysymyksiä, kuten opettajan ja oppilaan välistä suhdetta ja vallankäyttöä.

Tunteet opettajan työssä

Seija Blomberg, Oulun yliopisto / Kajaanin normaalikoulu

seija.blomberg@oulu.fi

Opettajan työn ydin löytyy opettajan, oppilaan ja oppilasryhmän välisestä vuorovaikutuksesta. Sitä täydentävät opettajan roolit johtajana (opetustilanteet), ryhmän jäsenenä (työyhteisö) ja verkostoissa (yhteistyö huoltajien kanssa). Opettajan työssä on aina läsnä dynaamisia jännitteitä ja voimia, minkä takia opettaminen koetaan emotionaalisesti kuormittavana sekä hyvässä että pahassa. Tutkimuksessa tarkastellaan, miten opettajat alkavat systeemiajattelun mukaisesti tulkita, jäsentää ja hahmottaa persoonallista kokemuksellista maailmaansa ja erityisesti tunnemaailmaansa opettajana toimimisesta.

Tutkimustehtävänä on selvittää, minkälaisia perustunteita (so. iloa, surua, inhoa, vihaa ja pelkoa) opetustyö aiheuttaa opettajissa. Toisena tehtävänä on selvittää, miten opettaja voi saavuttaa työn edellyttämän emotionaalisen tasapainon menestyäkseen opetustyössä.

Tutkimusaineiston teoreettinen tarkastelu pohjautuu opettajien pienryhmässä lukuvuoden ajan jakamiin emotionaalisiin kokemuksiin opettamisesta.

Tutkimuksen sisällönanalyttisessä tarkastelussa emotionaalisesti merkityksellisiä analyysiyksiköjä kertyi yhteensä 2277 yksikköä. Näistä vajaa neljännes (23,6 %) liittyi opettajan kokemaan iloon ja vajaa viidennes (18,9 %) suruun. Vihanilmaisuja oli 21,1 %:ssa tunneilmaisuihin, inhonilmaisuja 23,5 %:ssa ja pelonilmaisuja 12,9 %:ssa. Koska opettajan työstä puuttuu yhteinen pysyvä ydin, opettajan on etsittävä työn syvintä olemusta omasta ajattelustaan, kokemistavastaan ja tunneymäryksestään. Siten opettajan työn idean löytyminen kietoutuu aina opettajan henkilökohtaisen kokemuksen ja erityisesti tunnekokemuksen ympärille omasta arkisesta työn ytimestä.

Tutkimus liittyy itsenäisenä osana Helsingin yliopiston soveltavan kasvatustieteen laitoksen koordinoimaan Interplay – Connecting Academic Teacher Education and Work - tutkimusprojektiin, jossa tarkastellaan akateemisen opettajankoulutuksen ja työelämäyhteyksien dialogisuuden mahdollisuuksia.

Avainsanat: opetustyön dynaamisuus, opetustyön emotionaalisuus, perustunteet (ilo, suru, viha, inho ja pelko) opetustyössä

Tasavertaisen tutkivan keskustelun syntyminen alakoulun pienryhmän vuorovaikutuksessa

Antti Rajala, Jaakko Hilppö & Lasse Lipponen, Helsingin yliopisto

antti.rajala@helsinki.fi

Tutkimuksessa tarkastellaan tasavertaisen tutkivan keskustelun syntymisen edellytyksiä kahden alakoulun pienryhmän vuorovaikutuksessa. Neil Mercerin ja kollegoiden määritelmän mukaan tutkivassa keskustelussa osapuolet suhtautuvat toistensa puheenvuoroihin kriittisesti mutta rakentavasti. Mielipiteet perustellaan, ja niistä voidaan olla avoimesti eri mieltä.

Aiemmassa tutkimuksessamme olemme esittäneet, että tutkivaa keskustelua ei itsessään takaa koulutuksen tavoitteiden mukaista vuorovaikutusta. Kun tarkastellaan ryhmän jäsenten yksilöllistä osallistumista, voidaan arvioida, onko osallistuminen tutkivaan keskusteluun tasavertaista.

Tutkimus kiinnittyy sosiokulttuuriseen oppimisen tutkimuksen viitekehykseen. Se perustuu videoaineistoon, joka on kerätty neljä viikkoa kestäneessä interventio-tutkimuksessa, jossa oppilaita ohjattiin käyttämään tutkiva keskustelua puhevuorovaikutuksessaan. Analysoimme laadullisen vuorovaikutusanalyysin keinoin kahden neljän hengen pienryhmän vuorovaikutuksen kehittymistä. Ryhmissä on oppilaita 3.–5. vuosiluokilta.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että ryhmät ovat vuorovaikutuksen tavoltaan erilaiset.

Toisessa ryhmässä osa oppilaita ottaa spontaanisti johtajan roolin, toisessa kukaan ei johda keskustelua. Molemmassa ryhmässä syntyy kuitenkin tasavertaista tutkivaa keskustelua.

Tulosten perusteella tasavertaisen tutkivan keskustelun syntymisen edellytyksiä voivat olla aiheen problematisointi ja toisten rakentava kuunteleminen.

Tutkimus syventää teoreettista ymmärrystä siitä, miten ryhmän vuorovaikutuksen ohella voidaan tarkastella myös yksilöiden osallistumista. Tulokset korostavat, että pienryhmien yhdessä ajattelun tutkimuksessa on tärkeää kiinnittää huomiota yksilöiden monesti epätasavertaiseen osallistumiseen. Tutkimus antaa välineitä myös opettajille ja kasvattajille, ja auttaa heitä ohjaamaan oppilaidensa vuorovaikutusta paremmin tukemaan koulutuksen tavoitteita.

Tutkivaa vuorovaikutusta välittävän artefaktin rakentuminen: puhesääntöjä neuvottelemassa

Jaakko Hilppö, Antti Rajala & Lasse Lipponen, Helsingin yliopisto

jaakko.hilppo@cicero.fi

Esityksessä tarkastellaan tutkivaa vuorovaikutusta välittävän artefaktin, puhesääntöjen, rakentumista. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys nojaa sosiokulttuuriseen psykologiaan (Vygotski 1978; Cole 1996), joka mukaan erilaisilla kulttuurihistoriallisesti rakentuneilla materiaalisilla ja diskursiivisilla välineillä on keskeinen sija ihmisen toiminnassa ja toiminnan ohjauksessa. Tutkimus toteutettiin osana laajempaa interventiota, jossa peruskoulun oppilaita ohjattiin kiinnittämään huomiota pienryhmissä tapahtuvan vuorovaikutuksensa laatuun (Dawes ym. 2000).

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää miten sääntöjen neuvottelupolut eroavat toisistaan sekä valottaa sääntöjä koskevien neuvottelujen interkontekstuaalisuutta (Bloome ym. 2005; Kleine-Staarman 2009). Sääntöjen neuvottelupolun muodostivat yksittäistä sääntöä koskevat temaattiset episodit (Kumpulainen ym. 2003). Episodien analyysi keskittyi säännölle rakennetun merkityksen sekä merkitysneuvottelussa hyödynnettyjen kontekstuaalisten resurssien (Linell 1998) jäsentämiseen. Neuvottelupolkujen osalta analyysi kohdistui polkujen välisiin eroihin.

Alustavat tulokset antavat viitteitä, että tutkivan vuorovaikutuksen kannalta keskeisten sääntöjen neuvottelupolut eroavat muista siinä, ettei näistä neuvoteltu yhtä usein tai monipuolisesti. Tämän lisäksi niiden rakentuminen oli paljolti opettajien toiminnan varassa. Tässä suhteessa alustavat tulokset tukevat aiempien interventiota koskevien tutkimusten havaintoja (esim. Mercer 1999). Esiteltävän tutkimuksen panos vuorovaikutuksen tutkimuksen kentälle on, että se valottaa aiempaa kyseistä interventio koskevaa tutkimusta tarkemmin, miten yhteisö rakentaa itselleen toimintaansa ohjaavan artefaktin.

Tutkiva puhe lasten keskusteluissa

Marja Hannula, Jyväskylän yliopisto

marja.a.hannula@jyu.fi

Tutkimus on toimintatutkimus, jonka tavoitteena on kehittää kolmasluokkalaisten taitoa käyttää tutkivaa puhetta mm. omien ajatusten ja mielipiteiden perustelemiseen pienryhmässä. Tavoitteena on myös kehittää toimintatapoja ja oppimateriaalia keskustelun lisäämiseksi oppitunneille.

Tutkimuksessa pyritään kuvaamaan 1.–3.-luokkalaisten tutkivan puheen käyttöä ja kehittymistä erilaisissa ryhmissä. Millaisia keskusteluja lapset käyvät opettajajohtoisessa koko luokan keskustelussa (1. ja 2. luokalla) ja millaista keskustelu on, kun sitä käydään kolmannella luokalla lasten omista pienryhmissä?

Tutkimuksen taustalla on Vygotskyn (1982) näkemys sosiokonstruktivistisesta oppimisesta. Koska lukija peilaa lukiessaan tekstiä ennakkotietoihinsa, saattavat tekstien tulkinnot olla erilaisia (Langer 1995, 12–13).

Pienryhmäkeskustelujen aineisto kerätään lukuvuoden 2009–10 aikana yhdessä 21 oppilaan kolmannessa luokassa. Keskustelut käydään puolen luokan äidinkielen tunneilla tunnilla luetuista teksteistä. Aineisto muodostuu pienryhmäkeskusteluista, jotka äänitetään ja videoidaan sekä lasten tekstiin liittyvistä kirjoituksista ja itsearviointeista, luokanopettajan haastattelusta ja tutkijan havainnoista.

Tunnin alussa opettaja mallintaa tutkivaa puhetta. Lapset lukevat tekstin, jonka jälkeen he keskustelevat mikä tekstin ajatus on käyttäen tutkivaa puhetta. Tutkivassa puheessa lapset pyrkivät yhdessä ymmärtämään tekstiä. He esittelevät omia ajatuksiaan ja perustelevat niitä

omilla ennakkotiedoillaan tai luetulla tekstillä. Toiset arvioivat mielipiteitä kriittisesti mutta positiivisesti. Kaikkien ajatuksia kuunnellaan ja lopuksi pyritään pääsemään yhteiseen ratkaisuun.

Avainsanat: Sosiokonstruktivismi, keskustelu, tutkiva puhe, mallintaminen

Vuorovaikutus ja informaalin oppiminen valmistavan opetuksen ryhmässä

Leena Andonov, Helsingin opetusvirasto

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää niitä vuorovaikutuksen toimintatapoja, joita valmistavan opetuksen oppilaat hyödyntävät kielen oppimisessa, neuvottelu- ja yhteistyötilanteissa opiskeluryhmässään. Koska valmistavan opetuksen luokassa opiskelee monesta eri kulttuurista lähtöisin olevia oppilaita, tutkimus kuvaa myös kulttuurien välisen kanssakäymisen vuorovaikutustilanteita. Monikielisissä opiskeluyhteisöissä on havaittu, että oppilaiden kyky osallistua yhteisiin tehtäviin ja taito kommunikoida tietoja ja kokemuksia stimuloi sekä omaa että koko ryhmän oppimista. Tässä tutkimuksessa tavoitteena on kuvata sekä yksilön vuorovaikutuskompetensseja että ryhmän sisäistä viestintää.

Vuorovaikutustilanteet tapahtuvat koulun oppimisympäristössä, jossa pedagogiset ja tekniset järjestelyt on tehty tietynlaisen oppimisen tueksi. Koulun piirissä tapahtuvassa oppimisessa kielen opetus on ollut nimenomaan yhden uuden kielen opetusta. Luokassa oppilaat opettelevat tavallisesti kutakin kieltä kerrallaan. Valmistavassa opetuksessa ja todellisissa monikielisissä yhteisöissä useammalle kielelle altistumista ei kuitenkaan voi välttää.

Valmistavassa opetuksessa luodaan perustaa tasapainoiselle kaksikielisyydelle, jossa kielellistä koodinvaihtoa tapahtuu kaksikielisten ihmisten toimiessa erilaisissa yhteisöissään. Valmistavassa opetuksessa myös koulun kielenoppimista koskevat käsitykset ja toisen kielen omaksumisen opetusmallit joutuvat koetukselle.

Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteisessä eurooppalaisessa viitekehyksessä nähdään, että kielitaitoja voi olla monenlaisia, eri kieliä voi osata eri tavalla ja niitä voidaan käyttää eri tarkoituksiin. Aiempien tutkimusten tulosten tarkastelemiseksi on tärkeä uuden aineiston valossa koetella esille tulleita oletuksia vuorovaikutuksen laadun merkityksestä kielenoppimiselle.

Tutkimuksella pyritään löytämään niitä tekijöitä, jotka ovat kielitaidon karttumisessa olennaisia ja jotka liittyvät valmistavan opetuksen vuorovaikutustapoihin. Tutkimuksessa selvitetään keskusteluanalyttisten menetelmien avulla vuorovaikutustilanteita ja keskustelujen logiikkaa kielen ja kulttuurin oppimisen kannalta. Esitutkimus on tehty 2008 (haastattelut, opetustilanteiden observointi, kielitaitotestit). Analysoitavana on videoaineisto, joka kerättiin keruu 2009 tammi-toukokuun välisenä aikana valmistavan opetuksen vuorovaikutustilanteista.

Vuorovaikutuksessa oppiminen ja vuorovaikutusjärjestyksen säilyttäminen lukion äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksessa

Tuuli Murtorinne, Jyväskylän yliopisto / Jyväskylän Normaalikoulu

tuuli.murtorinne@norssi.jyu.fi

Äidinkielen ja kirjallisuuden opetuksen pedagogista tietotaitoa on olemassa runsaasti, mutta opetuksen käytännön kuvauksesta on tutkimustietoa toistaiseksi vähän. Koulutuksessa ja työelämässä korostetaan yhteistoiminnallisuutta ja yhteisöllisyyttä, jotka ovatkin muotoutuneet tärkeiksi periaatteiksi. Tulevaisuuden työelämä tarvitsee sellaisia tekijöitä, joiden vuorovaikutustaidot ovat hyvin vahvat, joiden yhteisölliset taidot ovat arkisen itsestään selviä ja joiden vastuuntunto yhteisistä sopimuksista ja käytänteistä kuuluu arkiseen työkuultuuriin. Yhteisöllistä eli kollaboratiivista oppimista on tutkittu tarkasteltaessa pienryhmäoppimista: toiminta edellyttää ryhmältä kiinteää vuorovaikutusta, sitoutumista yhteiseen tehtävään sekä sitä, että he ymmärtävät toisiaan, pyrkivät rakentamaan yhteistä tietämystä sekä saavuttamaan ratkaisun annettuun ongelmaan.

Tarkastelen sitä, miten lukiolaiset toimivat vuorovaikutukseen perustuvassa opetuksessa äidinkielen tunnilla: miten he analysoivat yhteistä tavoitetta, miten he muokkaavat yhteiseen ymmärrykseen perustuvaa opiskelutehtävää, miten he organisoivat työskentelyään ja saavuttavat heille ryhmänä asetetun tavoitteen – tuottavat yhteisen tekstin.

Tavoitteeni on kuvata vakiintunutta oppimisen vuorovaikutusjärjestystä ja siinä kehittyvää omaa puhegenreä; opiskelijat eivät keskustele pienryhmissä ajoittain tai silloin, kun se opetuksen sisältöön luontevasti sopii, vaan koko ajan, kaikilla äidinkielen tunneilla jokaisen aiheen ja asian käsittelyn yhteydessä. Tavoitteeni on myös osoittaa, miten tieto rakentuu vuorovaikutuksessa ja miten yhdessä opiskelijoiden ja opettajan kanssa muokattu pedagoginen vuorovaikutuskäytäntö toimii.

Opetuksen nauhoitteet on litteroitu; saadusta aineistosta on tulkittu joitakin havaintoja, jotka paitsi toistuvat, osoittavat myös rakenteena etenevän mallin – skeeman, jonka mukaan opiskelijat tottuvat pienryhmässä itseohjautuvasti työskentelemään. Litteraatio osoittaa, miten toiminta etenee, miten vuorot määräytyvät ja miten keskustelun tavoite – annettu äidinkielen tehtävä – eri vaiheiden kautta saavutetaan. Keskusteluiden alussa luotu suunnitelma siitä, miten tehtävä olisi mielekäs tehdä, ohjaa keskustelun etenemistä. Käytäntö osoittaa myös sen, että vuorovaikutuksessa oppimisessa on tarpeen vakiinnuttaa yhteinen toiminta. Samalla se osoittaa, että ryhmällä on oma menettelytapansa vahvistaa yhteinen ymmärrys. Yhteisen ymmärtämisen näkökulma ilmenee opiskelijoiden tavassa suunnitella työskentelyään, muodostaa tehtävänannossa tavoiteltavaa tietoa, ideoida keskustelun tulokseksi vaadittavaa tekstiä sekä luoda institutionaalista järjestystä ryhmäkeskustelunsa rakenteeksi.

Vuorovaikutuksen rakentuminen tekstintuottamisen kontekstissa

Kreeta Niemi, Jyväskylän yliopisto

kreeta.niemi@juu.fi

Esitelmäni käsittelee opettajan ja oppilaiden välisen vuorovaikutuksen rakentumista lukion äidinkielen oppitunnin tilanteissa, joissa oppilaiden tehtävänä on tuottaa tekstiä. Keskiössä ovat opetuskeskustelut, joiden aiheet nostetaan esiin käsillä olevasta, joko yhdessä luetusta tai tietokoneen ruudulla olevasta tekstistä. Esimerkkien kautta tarkoitukseni on valottaa, miten opettaja ohjaa kirjoittamistehtävän tekemiseen tietyissä vaiheissa ja millaista osallistumista erilaisissa konteksteissa ja vaiheissa tuotetaan. Analyysiesimerkit ovat kahdesta erityyppisestä opetustilanteesta: opettajajohtoisesta koko luokan opetuskeskustelusta sekä tietokonehuokassa tapahtuvista keskusteluista, joissa opettaja ja oppilas keskustelevat välillä myös kahdestaan.

Kaksi erilaista kontekstia ovat esimerkkeinä erilaisista tavoista rakentaa tekstin tuottamista. Ne havainnollistavat erilaisia osallistumisen tapoja ja opettajan asettumista ryhmään, kun vuorottelujäsennys ja osallistumiskehikko ovat erilaiset. Toisaalta niistä löytyy myös yhdistäviä piirteitä esimerkiksi oppilaan roolin näkökulmasta. Myös opetuksessa vallitsevana vuorottelun ja osallistumisen rakenteena pidetty kolmiosainen kysymys–vastaus–palaute - rakenne osoittautuu monipuoliseksi ja opettajan hienovaraiseksi työkaluksi, eikä aina sulkeudu kolmannessa positiossa. Koska esimerkeissä on kyseessä tekemällä oppiminen, se merkitsee sitä, että toiminnassa ei voida siirtyä eteenpäin ennen kuin edellinen vaihe on saatu loppuun. Näin vuorovaikutuksen kulussa voi havainnollistua myös oppimisen kohtia.

Tutkimus paikantuu keskusteluanalyttiseen institutionaalisen vuorovaikutuksen tutkimukseen, jossa oppitunnin institutionaalisen kehysten sisällä tekstintuottamistehtävässä on myös vakiintuneita ja tunnistettavissa olevia rakenteita. Tutkimus voisi tuoda lisää tietoa myös sellaisiin ohjaus- ja neuvontakäytänteisiin, joissa teksti on olennaisena elementtinä vuorovaikutuksessa.

YRITTÄJYYSKASVATUS

Heleena Lehtonen & Helena Lehkonen (Tampereen yliopisto)

Yrittämiseen kasvaminen

Heleena Lehtonen, Tampereen yliopisto

heleena.lehtonen@uta.fi

Yrittävä käyttäytyminen on tullut yhä tärkeämmäksi yhä nopeammin muuttuvassa maailmassa. Epävarmuuden lisääntyminen elämän eri alueilla on vaativaa nuorten elämänhallinnalle ja tulevaisuusorientaatiolle. Tarvitaan yritteliästä perusotetta elämään ja yrittäjyyttä. Mistä yrittävä käyttäytyminen rakentuu? Mitä on yrittäjyyden ytimessä? Näitä kysymyksiä avataan sekä yrittäjiltä että peruskoululaisilta kerätyn aineiston pohjalta. Tutkimuksen tavoitteena on luoda teoreettista pohjaa yrittäjyyskasvatuksen pedagogiikalle ja viitekehystä yrittäjyyskasvatuksen oppimisympäristöjen rakentamiselle peruskoulussa. Tutkimuksesta nousseiden ydintekijöiden ja niiden osakomponenttien perustalta pohditaan koulun toimintakulttuuria ja yrittämiseen kasvamisen tukemista. Pohdittavana on myös ajassa ilmenevät erityiset haasteet oppimisympäristöjen rakentamiselle. Tutkimuksen tavoitteena on avata ymmärrystä yrittäjyyden edistämisestä erittäin laajana kaikkeen koulun toimintaan liittyvänä ilmiönä.

Oppilaiden yritteliäisyyttä tukeva kasvatuskäyttäytyminen

Helena Lehkonen, Tampereen yliopisto

helena.lehkonen@uta.fi

Nykypäivän yrittäjää kuvataan muutosagentiksi, joka rikkoo rajoja, tuo uusia toimintatapoja, toimii kokonaisvaltaisesti, sietää epävarmuutta ja rakentaa itse oman tulevaisuutensa (Kyrö 1997, 227). Yrittäjä havaitsee ympärillään olevat mahdollisuudet ja luo niihin perustuen uusia toimintatapoja ja tuotteita.

Koulutuksellisen syrjäytymisen ennalta ehkäisyssä yrittämiseen kasvamista on lähdetty pohtimaan avaamalla ensin yrittäjyyttä käsitteenä ja sitten yrittäjyyden pedagogiikkaa. Lähtökohtana on ollut yrittäjyyden erittely (1) omaehtoiseen, (2) sisäiseen ja (3) ulkoiseen yrittäjyyteen (vrt. Kyrö 1998). Pedagogisessa toiminnassa omaehtoiseen yrittäjyyteen on liitetty yksilön yritteliäs toimintatapa ja sisäiseen yrittäjyyteen yhteisön yritteliäs toimintatapa. Ulkoinen yrittäjyys voidaan määrittää yritystoiminnaksi. Omaehtoisen yrittäjyyden ollessa keskiössä yrittäjyyskasvatus pyrkii saamaan aikaan itsenäistä tavoitteellista uutta luovaa toimintaa (Lehtonen & Vertanen 2006). Luovuudella tarkoitetaan kykyä tuottaa tarkoituksellisesti jotain merkittävästi uutta ja ainutlaatuista. Yritteliäisyys liittyy läheisesti luovuuteen.

Koulun arki sisältää tekijöitä, jotka voivat estää tai ehkäistä oppilaiden yritteliäisyyttä. Sitä voidaan tukea luomalla luottamuksen, kuulumisen, arvostuksen ja toivon ilmapiiri oppilaan ja opettajan välisissä kohtaamisissa. Opettajan kasvatuskäyttäytyminen näissä tilanteissa on yhteydessä oppilaan yritteliäisyyden kehittymiseen. Kasvatuskäyttäytymiseen sisältyvät opettajan pedagogiset ja aineenhallintaan liittyvät taidot sekä kyky oppilaiden inspiroivaan motivointiin, yksilölliseen kohtaamiseen, älylliseen stimulointiin sekä luottamuksen rakentamiseen luokkayhteisössä. Kehittyäkseen ammatillisesti opettajan tulisi tietoisesti reflektoida omaa kasvatuskäyttäytymistään sekä kerätä palautetta oppilailta ja kollegoilta omasta toiminnastaan.

Yrittäjyysvalmiuksien tarkasteleminen yksilön oikeuksien ja vapauksien vahvistajana

Lenita Hietanen, Lapin yliopisto

lenita.hietanen@ulapland.fi

Tämän esityksen tarkoituksena on esitellä käytännön kokemukseen ja osittain tutkimukseen perustuvia esimerkkejä siitä, miten sekä perusopetuksen oppilas että luokanopettajaopiskelija voivat vahvistaa yksilöllisiä oikeuksiaan ja vapauksiaan hyödyntämällä yrittäjyysvalmiuksiaan opiskellessaan erilaisissa yhteisöissään. Lisäksi esitellään opettajan tarvitsemia yrittäjyysvalmiuksia hänen järjestellessään yrittäjyyspedagogiikan mukaista oppijalähtöistä oppimisympäristöä. Esimerkkiympäristöinä käytetään musiikin oppimisympäristöjä. Peruskoulua on moitittu yksilön oikeuksia kaventavaksi instituutioksi, vaikka sen pitäisi tarjota oppilaille monipuolisia lähestymistapoja eri asioihin. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004 on kirjoitettu korostamalla oppilaan osallisuutta. Kyseinen ohjeisto toimii pohjana myös luokanopettajakoulutuksessa. Myös yliopistojen uusissa strategioissa korostetaan opiskelijoiden erilaisuuden huomioimista sekä heidän kannustamistaan monenlaiseen osallisuuteen. Jotta oppijalla olisi mahdollisuus osallistua opintopolkunsa muotoutumiseen, opettajan on järjestettävä mahdollisuuksia valintoihin. Antamalla oppijan päättää opiskelemiseensa liittyvistä asioista yksin tai yhdessä oppimisyhteisönsä muiden jäsenten kanssa opettaja siirtää oppijalle valtaa ja vastuuta oppimisesta. Opettajan vastuulla on kuitenkin huolehtia opetussuunnitelman sisältöjen ja tavoitteiden noudattamisesta. Yrittäjämäistä asennoitumis- ja toimintatapaa pidetään nykyään kansalaistaitona. Esimerkiksi Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa ja Suomen Yrittäjien koulutusmateriaaleissa esitellään kaikille kuuluvina ominaisuuksina mm. vastuullisuus, osallisuus, riskinotto, luovuus ja vuorovaikutustaidot, joita kutsutaan myös yrittäjyysvalmiuksiksi. Niin peruskoulun oppilas, opettajaopiskelija kuin heidän opettajansakin voivat tiedostamalla ja kehittämällä yrittäjyysvalmiuksiansa käyttämistä vahvistaa osallisuuttaan ja siten myös yksilönvapauttaan, sekä oppimisympäristöjen ongelmanratkaisutilanteissa että muualla elämässä. Avainsanat: yrittäjyysvalmiudet, osallisuus, erilaisuus, vastuu, valinnat, elinikäinen oppiminen

Ideaperustainen oppiminen

Kari Salo, Tampereen yliopisto

kari.salo@seamk.fi

Erilaisia oppimisenäkemyksiä on jo nykyisellään eriteltävissä koko. Ideaperustaisen oppimisen idea on antaa nykyisin vallalla olevalle konstruktiviselle oppimiselle käytännöllisesti perusteltu ja hyödyllinen suunta ja tavoite (projekti-, yritys- ja kehittämistoiminta) sekä opiskelijalle itselleen oman oppimisen omistajuus (oppimisen instituutioilta ja opettajilta).

Mielen tietoverkoston rakentaminen aktiivisesti oppijan oman toiminnan kautta konkretisoituu projektiksi ideaperustaisessa oppimisprosessissa. Oppimisen tarve syntyy opiskelijasta, hänen tietojensa puutteista ja aukoista sekä mahdollisuuksien suunnista, jotka tiivistyvät idean muotoon. Opiskelija asettaa itse omat oppimistavoitteensa ja häntä motivoivat sisäisesti asetetut päämäärät. Vastuu oppimisesta siirtyy opiskelijalle, opettajan rooli on toimia johdattelijana, tukijana ja neuvonantajana.

Tieto luodaan kokemuksista, joten oppimisympäristön tulee olla realistinen. IPOPS:n eli ideaperustaisen ja projektimuotoisen oppimisen suunnitelma on laaja-alainen ja monimuotoinen: opiskelija asettaa itse omat oppimistavoitteensa siten, että oppimisen tulee näkyä oppimisympäristön ja -suhteiden sekä -verkostojen että käyttäytymisen muutoksina. Näiden muutosten syynä ovat opiskelijoiden mielessä olevien tietorakenteiden ja verkostojen uudelleen rakentuminen.

Tasa-arvolähtöisen laitosoppimisen kohdalla toteutetaan mahdollisimman avointa ja normeeratua kognitiivisen tason arviointia. Ideaperustaisen oppimisen kohdalla arvioinnin kohteeksi tuodaan myös ahkeruus ja osoitettavissa olevat onnistumiset eli arviointi laajenee kognitiivisen suoriutumisen osa-alueelta toiminnallisiin (teknisiin ja tuotannollisiin resursseihin) ja sosiaalisiin (yhteistyöresursseihin) osa-alueisiin, joilla yrittäjyydessä ja työelämässä on usein kognitiivista suoriutumista merkittävämpi rooli. Virtuaalitodellisuutta eri medioineen hyödynnetään ideaperustaisessa oppimisessä niin oppimis-, viestintä- kuin markkinointiympäristöinä.

Kognitiiviset toiminnot ovat alikäytössä mikäli yhteys ihmisen ja ympäristön välillä on vinoutunut. Jo tämä havainto edellyttää kriittistä suhtautumista laitosoppimiseen sekä muihin simulaatiivisiin oppimisympäristöihin ja -suhteisiin. Toimiva ideaperustainen oppiminen poimii parhaat palat pedagogiikan eri osa-alueilta ja jäsentää projektiyhteiskunnan ideaperustaisen oppimisen pedagogiseksi ympäristöksi. Ideaperustainen oppiminen on, kuten hyvät ideat yleensäkin: Käytännöllisiä, mielekkäitä, vakuuttavia (vahvistusilluusio), tarinamuotoisia ja omakohtaiseen kokemukseen kiinnittyviä.

Demokraattinen dialogi yrittäjyyskasvatuksen kehittämistyössä

Irma Rantonen, Tampereen yliopisto

irma.rantonen@aktivaattori.fi

Ikaalisten käsi- ja taideteollisuusoppilaitos vetää HOPE-hanketta, jonka tavoitteena on vahvistaa kulttuurialojen ja toisen asteen ammatillisten koulutuksen yrittäjyyskoulutusta valmentamalla opettajia yhteisölliseen oppimiseen sekä yrittäjyyden filosofiaan ja käytänteisiin oppijakeskeisellä tavalla. Kerrallaan valmennuksessa on 20 opettajaa kymmenestä oppilaitoksesta ja valmennusryhmiä hankkeen aikana 1.4.2008–31.3.2011 on yhteensä kolme.

Tätä tutkimustyötä varten tein keväällä 2009 kymmenen ryhmähaastattelua HOPE-hankkeessa mukana olevissa oppilaitoksissa. Haastatteluihin kutsuttiin valmennuksissa mukana olevat opettajat sekä heidän esimiehensä. Yhteensä haastatteluissa oli mukana 50 henkilöä.

Tutkimus liittyy keskusteluun yhteisöllisestä oppimisesta. Tutkimuksessa käytetään menetelmänä toimintatutkimuksen puolelta tutuksi tullutta demokraattista dialogia, joka perustuu ajatukseen, että ihmisillä on kyky kehittää yhdessä työvälineitä oman ymmärryksen ja käytäntöjen laajentamiseksi.

Haastatteluista on tehty koosteraportti toukokuussa 2009 ja se löytyy osoitteesta:

<http://www.hope.fi/dokumentit/tutkimus>

Aineiston analyysi jatkuu syksyllä ja pro gradu -työni on tarkoitus valmistua vuoden 2009 loppuun mennessä.

Avainsanat: yrittäjyyskasvatus, yhteisöllinen oppiminen, toimintatutkimus, demokraattinen dialogi.

Yrittäjyysvalmiuksien sisällyttäminen opetukseen ja oppilaitoksen toimintaan

Taina Järvi, Lapin ammattiopisto

taina.jarvi@lao.fi

Ammatillinen toinen aste on luontainen väylä yrittäjyyteen, sillä yli 60 % yrittäjistä on ammatillisen koulutuksen saaneita. Koulutuksen tavoitteena on ammatin oppiminen, mutta myös mahdollisuus osaamisen ja ammattitaidon käyttämiseen yritystoiminnassa.

Opetusministeriön (OPM 2009:7) yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivojen mukaan opettajien rooli kehittyä tiedon jakajasta organisaattoriksi, ohjaajaksi ja oppimisympäristön suunnittelijaksi. Oppimisympäristöjen rakentamisen haasteena on yrittäjyysvalmiuksien luominen hyödyntämällä pedagogisia ratkaisuja, opetusmenetelmiä ja niissä olevien mahdollisuuksien näkemisellä.

Tämän case-tutkimuksen tavoitteena on hankkia tietoa siitä, miten opettajat suunnittelevat yrittäjyyden liittämistä oman alansa opetukseen, sekä koko oppilaitoksen toimintamalliksi. Suunnittelun toiminnan teorian mukaan aikomukseen vaikuttavat asenne, normit ja havaittu käyttäytymisen kontrolli (Ajzen 2006). Aineisto on kerätty seuraamalla yhden ammatillisen toisen asteen opettajien yrittäjyyskasvatuksen suunnittelua. Opettajat kävivät keskusteluja, jotka nauhoitettiin ja litteroitiin, kirjoittivat ajatuksistaan sekä keskustelivat Moodle-oppimisympäristössä ajatuksistaan ja käsityksistään yrittäjyydestä, sen liittämistä omaan opetukseen sekä koko koulun toimintaan. Tavoitteena oli löytää yhteinen malli, johon kaikki opettajat voivat osallistua.

Tutkimushanketta varten aineisto on kerätty ja alustavasti analysoitu yrittäjyyskasvatuksen ja suunnittelun toiminnan kontekstissa. Tuloksia ja niiden merkitystä käytännön yrittäjyyskasvatuksen toteuttamiseksi ei vielä ole valmiina.

Koulutuksellisen syrjäytymisen ehkäiseminen menetelmänä tulevaisuusorientaation vahvistaminen yrittäjyyskasvatuksellisin keinoin

Sirpa Koskinen, Tampereen yliopisto

koskisensirpa@gmail.com

Tutkimuksessa käsitellään koulutuksellisen syrjäytymisen ongelmaa koulukotikontekstista. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää yrittäjyyskasvatuksellisten menetelmien vaikutus koulukodissa asuvan nuoren tulevaisuusorientaatioon ja ehkäistä koulutuksellista syrjäytymistä.

Yrittäjyyskasvatuksen perustana on Lehtosen & Lehkosen malli lapsen tarpeista lähtevästä yrittäjyyskasvatuksesta ja tulevaisuusorientaation teoreettisena perustana on Ruohotien muokkaama Zimmermanın itsesäätelymalli, jonka pääkohdat ovat motivaatio ja sitoutuminen, toiminnan kontrolli ja itsereflektio.

Tutkimus on etnografinen toimintatutkimus. Tutkimuksessa on fenomenografisia piirteitä, koska siinä pyritään ymmärtämään itsesäätelyä. Tutkimus liittyy Hämeenlinnan OKL:n hallinnoimaan ESR- rahoitteeseen YTYÄ-hankkeeseen.

Avainsanat: koulukoti, syrjäytyminen, tulevaisuusorientaatio, yrittäjyyskasvatus

Yrittäjyyskasvatuksen virtuaalinen oppimisympäristö – YVI-hanke

Jaana Seikkula-Leino & Anne Tiikkala, Turun yliopisto

jaana.seikkula-leino@utu.fi, anne.tiikkala@utu.fi

Esityksen tavoite: Tässä esityksessä kerromme käynnistyneestä yrittäjyyskasvatuksen hankkeesta, eli YVI-projektista. Tutkimus- ja kehittämishankkeessa laaditaan virtuaalinen oppimisympäristö yrittäjyyskasvatuksen kehittäjille.

Taustaa: Valtakunnalliset perusasteen ja toisen asteen opetussuunnitelman perusteet velvoittavat oppilaitoksia toteuttamaan yrittäjyyskasvatusta. Ongelmana kuitenkin on, että eri toimijat tahoillaan ovat toteuttaneet yrittäjyyskasvatusta, mutta hyvien käytänteiden leviäminen on ollut satunnaista. Saatavilla olevaa materiaalia on hajanaisesti käytössä. Yrittäjyyskasvatuksesta tietäminen on edelleen heikkoa, sillä esimerkiksi vain harvat opettajat ovat saaneet yrittäjyyskasvatuksen koulutusta. Työ- ja elinkeinoelämän taholla ei hahmoteta riittävästi sitä, mitä hyötyä yrittäjyyskasvatuksesta heille voisi olla. Yrittäjyyskasvatuksen toteutus ei ole riittävästi verkottunutta laaja-alaisesti työ- ja elinkeinoelämään. Opettajilla ei ole riittävästi työ- ja elinkeinoelämän tuntemusta. Tämän vuoksi tässä projektissa kehitetään vuosina 2009–2012 virtuaalinen oppimisympäristö niille tahoille, jotka toteuttavat yrittäjyyskasvatusta: opettajille, rehtoreille, elinkeino- ja työelämän edustajille sekä järjestöille. Ympäristö tukee yrittäjyyskasvatuksen suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin kehittymistä. Lisäksi ympäristö käynnistää sosiaalisen yhteistyön.

Toteuttajat: Hankkeesta vastaa Turun yliopisto, normaalikoulu. Lisäksi yhteistyöhön osallistuvat Turun ammattikorkeakoulu, Lappeenrannan teknillinen yliopisto, Helsingin yliopisto, Turun Seudun Kehittämiskeskus, Varsinais-Suomen Yrittäjät sekä Työ- ja elinkeinoministeriö.

Avainsanat: Yrittäjyys, yrittäjyyskasvatus, verkkopedagogiikka/virtuaalinen oppimisympäristö

Arviointi yrittäjyyskasvatuksessa

Anne Tiikkala & Jaana Seikkula-Leino, Turun yliopisto; Elena Ruskovaara, Lappeenrannan teknillinen yliopisto; Pekka Hytinkoski & Eliisa Troberg, Helsingin yliopisto

anne.tiikkala@utu.fi, jaana.seikkula-leino@utu.fi, elena.ruskovaara@lut.fi, pekka.hytinkoski@helsinki.fi, eliisa.troberg@helsinki.fi

Suomessa on reilun viidentoista viime vuoden aikana toteutettu mittava määrä yrittäjyyskasvatushankkeita, yrittäjyys sekä yrittäjyyskasvatus näkyvät eri oppilaitostasoilla opetussuunnitelmien perusteissa ja näin yrittäjyyskasvatustoimien tulisi olla kiinteä osa oppilaitosten arkipäivää. Näistä seikoista huolimatta yrittäjyyskasvatuksen arviointi on saanut yllättävän vähän huomiota osakseen. Arvioinnin niukkuus, jopa sen puuttuminen on johtanut siihen, että yrittäjyyskasvatuksen toteutus on ollut jäsentymätöntä ja se ei ole saanut arvostusta osakseen. Lisäksi yrittäjyyskasvatuksen, niin kuin monien muidenkin aihekokonaisuuksien kasvatusvaikutukset kokonaisuudessaan näkyvät vasta viiveellä. Tämä

osaltaan asettaa yrittäjyyskasvatuksen arvioinnille omat haasteensa. Yrittäjyyskasvatuksen arviointikeinot vaativat edelleen kehittämistä, jotta tavoitteet realisoituisivat käytäntöön. Todellisuudessa on kuitenkin niin, että sitä mitä arvioidaan, sitä opetetaan, opiskellaan ja opitaan.

Esityksemme keskeinen tavoite on nostaa esille yrittäjyyskasvatuksen arviointikeskustelua sekä siihen liittyviä haasteita. Käsittelemme aluksi yrittäjyyden, yrittäjyyskasvatuksen sekä arvioinnin käsitteitä. Tämän jälkeen tuomme esille erilaisia arviointitapoja, jotka soveltuvat yrittäjyyskasvatukseen ja lisäksi pohdimme oppimisympäristön vaikutusta arvioinnin kehittämiseen. Keskitymme myös yrittäjyyskasvatuksen arvioinnin etiikkaan ja sen luotettavuuteen. Lopuksi painotamme pohdinnassa sitä, miten arvioinnin laadinta perustuu arvoihin sekä tiivistämme lähtökohdat yrittäjyyskasvatuksen arvioinnin kehittämiseen. Avainsanat: Yrittäjyyskasvatus, arviointi

Yrittäjyyskasvatukselle luodaan mittaristo – kehittämishankkeen taustoja, vaiheita ja välituloksia

Elena Ruskovaara & Jaana Seikkula-Leino, Lappeenrannan teknillinen yliopisto; Tiina Rytkölä, Kerhokeskus – koulutyön tuki ry

elena.ruskovaara@lut.fi, jaana.seikkula-leino@utu.fi, tiina.rytkola@kerhokeskus.fi

Lappeenrannan teknillinen yliopisto on käynnistänyt yhdessä Kerhokeskus – koulutyön tuki ry:n kanssa kolmevuotisen (1.2.2008–31.1.2011) ESR-rahoitteisen yrittäjyyskasvatuksen kehittämishankkeen. Hankkeen aikana rakennetaan yrittäjyyskasvatukselle mittaristo, sekä kirjoitetaan mittariston tueksi opaskirja. Mittaristo tehdään perusasteen, lukion ja ammatillisen toisen asteen opettajille yrittäjyyskasvatustoimien itsearviointiin työkaluksi sekä tukemaan rehtoreiden ja koulutuspäätäjien työtä sekä näin ohjaamaan yrittäjyyskasvatuksen toimenpiteitä.

Esittelemme hankkeen, sen tavoitteita, vaiheita ja välituloksia. Aluksi kuvaamme syntyvän mittariston teoreettisen viitekehyksen. Tämän jälkeen näytämme rekrytoitujen testaajaopettajien roolin, heidän tuottaman aineiston sekä sen hyödyntämisen hankkeen eri vaiheissa ja lopuksi esittelemme syntyvän mittariston toimintaperiaatetta.

Avainsanat: yrittäjyyskasvatus, mittaaminen, ESR-hanke, itsearviointi

Symposio: INNOSCHOOL – TULEVAISUUDEN KOULU

Päivi Pöyry-Lassila (Teknillinen korkeakoulu)

Välittävä koulu – verkostot ja organisaatiot

Päivi Pöyry-Lassila, Esko Huhta & Riitta Smeds, Teknillinen korkeakoulu

etunimi.sukunimi@tkk.fi

Koulujen verkottumisesta toimintaympäristönsä erilaisten toimijoiden kanssa on tullut välttämättömyys mutta myös mahdollisuus. Koulujen avautuminen ympäristöönsä tarjoaa niiden käyttöön uusia, monipuolisia resursseja. Erilaisten yhteisöjen, kolmannen sektorin toimijoiden, eri hallintokuntien sekä yritysten kanssa tehtävää yhteistyötä hyödyntäen koulujen on mahdollista kehittää ja tuottaa aiempaa parempaa ja monipuolisempaa opetusta. Niukkenevan julkisen rahoituksen aikana myös koulujen välinen yhteistyö mahdollistaa resurssien yhteiskäytön, opetusyhteistyön ja opetuksen yhteisen kehittämisen. Verkottunut koulu tarjoaa mahdollisuuksia oppimiseen paitsi oppilaille myös muille alueen asukkaille, parhaimmillaan elämänpituisena ja -laajuisena palveluna. Koulu voidaan tällöin nähdä opetus- ja sivistyspalvelujen kehittäjänä ja tuottajana, joka yhdistää verkostokumppaneiden prosesseja ja resursseja tavoitteenaan laadukkaan oppimisen, osaamisen ja hyvinvoinnin tuottaminen oppilaille, perheille ja koko ympäröivälle yhteisölle. Tulevaisuuden koulut ovatkin tutkimuksemme mukaan verkostonsa resursseja ja osaamista integroivia, yhteisöjensä oppimista ja hyvinvointia edistäviä opettamisen, opiskelun ja oppimisen keskuksia – välittäviä kouluja.

Koulujen verkostoyhteistyö edellyttää uudenlaista johtamista koulujärjestelmän ja -hallinnon kaikilla tasoilla. Yhteistyö verkostossa muuttaa myös koulun rehtorin, opettajien ja oppilaiden arkea. Verkostoyhteistyönä toteutettava opetus on usein projektimaista, ja yhteistyökumppanit voivat vaihdella. Jotta koulu voisi opetuksessaan hyödyntää verkostonsa resursseja, tarvitaan joustavia opetuspalvelujen johtamisen, kehittämisen, tuottamisen ja kuluttamisen prosesseja, eli uudenlaista opetuksen suunnittelua, opettamista ja opiskelua. Esityksessä tarkastellaan tulevaisuuden koulua erityisesti verkosto- ja palvelunäkökulmista pohjautuen pilottikouluissa tehtyihin case- ja toimintatutkimuksiin.

Välittävä koulu – tilat, paikat ja pedagogiikka

Leena Krokfors, Erja Vitikka & Jarkko Mylläri, Helsingin yliopisto; Aija Staffans, Helena Teräväinen & Reetta Hyvärinen, Teknillinen korkeakoulu

etunimi.sukunimi@helsinki.fi, etunimi.sukunimi@tkk.fi

Fyysisen opiskeluympäristön lisäksi oppilaat oppivat yhä enemmän koulun ulkopuolisissa, myös virtuaalisissa ympäristöissä ja hankkivat monipuolisia tietoja, taitoja ja välineitä, joiden hyödyntämistä nykyinen kouluopetus ei välttämättä tarpeeksi tue. Tulevaisuuden koulupedagogiikan keskeinen haaste on laajenevien oppimisprosessien ja ympäristöjen tarkoituksenmukainen hyödyntäminen.

Oppiminen ja opiskelu ymmärretään kollektiiviseksi tiedon luomisprosessiksi, ja oppimisympäristö keskeiseksi oppimista ja opiskelua suuntaavaksi, pedagogiseksi elementiksi. Oppiminen tapahtuu aina jossakin tilassa, paikassa ja ajassa. Oppimisympäristö ideaalisimmillaan mahdollistaa tiedon rakentamisen ympäristökokemuksen (elämyksellisyyden), sosiaalisen vuorovaikutuksen ja jaetun merkityksenannon myötävaikutuksella. Informaalien oppimisen mahdollisuudet nousevat oppilaiden itseohjautuvan toiminnan sekä oppimisympäristöjen joustavan rakentamisen yhteensovittamisesta.

Välittävän koulun konseptissaan InnoSchool-hanke lähestyy pedagogisia prosesseja informaalin oppimisen ja formaalin koulutuksen rajapintojen kautta. Pyrkimyksemme on kehittää käsitteellistä viitekehystä ja menetelmiä informaalin oppimisen tutkimiseen

formaalissa kouluympäristössä. Kouluympäristöllä tarkoitetaan tässä monipuolisia, erilaisten välittävien tilojen fyysisiä ja virtuaalisia ratkaisuja, joita formaalissa koulutyössä voidaan hyödyntää. Välittävät tilat luovat puitteet pedagogiikalle, jolla vuorovaikutusta, kulttuurista oppimista ja oppilaiden aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa voidaan rakentaa. Esityksessä tarkastellaan erityisesti formaalien ja informaalien pedagogisten prosessien sekä ympäristöjen muodostamia rakenteita, joiden pohjalta on mahdollista ymmärtää koulun ja koulupedagogiikan moniulotteisuutta. Esillä on myös tilakonsepteja ja tietoteknisiä sovelluksia, jotka eri tavoin tukevat vuorovaikutusta koulun ja sen alueen välillä, missä koulu sijaitsee ja oppilaat asuvat.

Luovuus, leikillisuus ja media

Marjaana Kangas, Saana Korva & Heli Ruokamo, Lapin yliopisto

sukunimi.etunimi@ulapland.fi

Luova ja leikillinen toiminta kumpuaa ennen muuta ihmisistä – ajattelun ja toiminnan luonteesta – jotka pyrkivät näkemään oppimisen mielekkäänä, elämänlaajuisena ja elämänmittaisena prosessina. Luovassa ja leikillisessä lähestymistavassa pyritään luomaan sellaisia oppimisympäristöjä, jotka affordoivat oppimaan koko kehoa käyttämällä ja hyödyntämällä monipuolisesti teknologiaa. Tänä päivänä erilaiset teknologiset välineet ja etenkin sosiaalinen media ovat keskeinen osa lasten arkea. Luovassa ja leikillisessä lähestymistavassa teknologia ja media kuuluu luontevana osana koulutyöhön. Teoreettisena ja pedagogisena lähestymistapana luova ja leikillinen oppiminen haastaakin perinteisen luokkahuoneityöskentelyn ja sen rytmin. Oppimisprosessin vaiheet pyritään rakentamaan niin, että ne tukevat oppilaan tiedonhallintaa tiedon vastaanottamisen, tuottamisen ja kriittisen tarkastelun näkökulmista. Opiskelu ymmärretään yhdessä tapahtuvana tiedonluomisena, jossa oppijalla itsellään on aktiivinen rooli. Lähestymistavassa eri oppiainesaltoja pyritään niveltämään koko-naisuuksiksi, jolloin oppimiselle muodostuu – erilaisissa oppimisen paikoissa ja tiloissa – selkeä juoni. Opettajan tehtävänä on toimia opetuksen ohjaajana, joka kannustaa oppilaita oivaltavaan ja yhteisölliseen opiskeluun.

Luovan ja leikillisen opetuksen ja opiskelun kontekstina oppimisympäristö ymmärretään fyysisenä, sosiaalisena, (media)kulttuurisena ja emotionaalisena kokonaisuutena, joka luodaan ja se syntyy aina konkreettisesti toiminnassa; opettajan, oppilaiden ja opiskelussa käytettävien välineiden vuorovaikutuksessa. Yksi esimerkki luovaa ja leikillistä oppimista tukevasta ympäristöstä on SmartUs-ympäristö (Lappset Group Oy), jossa luovuutta ja leikillisyyttä affordoidaan leikkikenttävälineiden, oppilaiden omien pelien rakentamisen ja leikkikenttäympäristössä pelaamisen ja leikkimisen kautta. Yhtä lailla luova ja leikillinen oppimisympäristö voi muodostua esimerkiksi luokkahuoneen, tietokonepöydän ja koulurakennuksia ympäröivän metsän välille. Olennaista on, että opiskelu tapahtuu prosessissa, jossa toimintatapa, käytettävät välineet ja ympäristö pyrkivät mahdollistamaan autenttisia ja kokonaisvaltaisia oppimiskokemuksia.

Symposio: KUINKA PITKÄLLE REFLEKTIOLLA PÄÄSEE – Korkeakoulupedagogiikan mahdollisuudet opettajaksi opiskelevien reflektiivisten tietojen ja taitojen kehittäjänä

Jukka Husu (Helsingin yliopisto)

Reflektion tukeminen aineenopettajakoulutuksessa: teoreettisia ja käytännöllisiä näkökulmia

Auli Toom, Kalle Juuti, Heidi Krzywacki & Jari Lavonen (Helsingin yliopisto)

Esityksemme käsittelee opettajakoulutuslaitoksen pedagogista kehittämishanketta, jonka pyrkimyksenä on ollut aineenopettajakoulutuksen opettajuuden kehittämiseen kohdentuvan opintojakson tarkoituksenmukaistaminen. Tavoitteena on ollut kehittää opintojaksoa, jotta opiskelijoiden reflektiotaitojen kehittymistä voitaisiin aineenopettajakoulutuksen aikana tukea monimuotoisilla, vaihtoehtoisilla ja opiskelijoille mielekkäällä tavalla. Kehittämishanke on toteutettu aineenopettajaksi opiskelevien, opettajankouluttajien ja aineenopettajakoulutuksen kehittämisestä vastaavan henkilöstön yhteistyönä.

Aineenopettajakoulutuksessa opiskelevat eri pääaineiden opiskelijat suorittavat opettajankoulutuslaitoksella yhden lukuvuoden kestävä 60 opintopisteen laajuiset opettajan pedagogiset opinnot, jotka koostuvat yleisen kasvatustieteen ja ainedidaktiikan opinnoista sekä opetusharjoittelusta. Tämän lukuvuoden aikana opiskelijoita tulisi tukea erityisesti opettajan ammatillisen identiteetin muodostamisessa. Lisäksi heille tulisi tarjota monipuolisia välineitä oman ammattitaitonsa ylläpitämiseen ja kehittämiseen.

Opiskelijoilta kerättiin opintojakson aikana palautetta kaksi kertaa, ja heitä pyydettiin kuvaamaan erityisesti ko. opintojakson toteutuksessa 1) reflektion ohjauksessa käytettyjä työtapoja, 2) reflektion kohdentumista sekä 3) tuetun reflektion hyödyllisyyttä oman opettajuuden kehittämiseksi. Opiskelijat mainitsivat kahdeksan erilaista reflektion ohjauksen tapaa. He kuvasivat reflektion kohdentuneen oman opetuksen analysoimiseen ja toiminnan perustelemiseen, oppilaiden toimintaan luokassa, opetukseen liittyviin tunteisiin sekä oman opettajuutensa kehittämiseen. Opiskelijat kokivat reflektion ohjauksen tukeneen heidän opettajuutensa kehittymistä. Erityisesti työtavat, joissa on kasvokkain tapahtuvaa vuorovaikutusta jossain muodossa didaktikon, harjoittelun ohjaajan ja/tai opiskelutovereiden kanssa, koettiin hyvin tarkoituksenmukaisina.

Esittelemämme alustavat tulokset osoittavat opintojakson toteutuksen onnistuneen huomattavan hyvin, kun ko. opintojakson eri vuosien palautteita verrataan toisiinsa. Opiskelijat kokevat, että "reflektion tuki" tukee heidän opettajuutensa kehittymistä erityisesti silloin, kun opettajankouluttajan kanssa kasvotusten keskustellaan opettajuudesta. Tässä pohdimmekin, onko muutoksessa kyse ns. kehittämiseffektistä, opettajankouluttajien todellisesta ammattitaidosta vai siitä, että opiskelijat ovat mielissään kurssin vähäisempää kirjoittamista edellyttävästä toteutustavasta. Jatkossa olisikin kiinnostavaa syventyä avoimia vastauksia hyödyntämällä tarkastelemaan opiskelijoiden reflektion laatua suhteessa erilaisiin reflektion tuen tapoihin.

Tuetun reflektion malli, tehtävät ja tulokset osana luokanopettajien opetusharjoittelun ohjausta

Auli Toom & Sanna Patrikainen, Helsingin yliopisto; Jukka Husu, Turun yliopisto

Esityksessä tarkastelemme opettajan reflektiota sekä teoreettisista että käytännöllisistä näkökulmista. Reflektiivistä ajattelua ja toimintaa tarkastelevassa teoreettisessa kirjallisuudessa reflektion käsitettä on määritelty monin eri tavoin ja useasta eri näkökulmasta.

Nämä näkökulmat täydentävät toisiaan ja tuovat esiin reflektion moninaisia ulottuvuuksia, mutta toisaalta ne kuitenkin kaipaavat myös analyttistä ja kriittistäkin tarkastelua. Tuetun reflektion projektissamme olemme määritelleet reflektion henkilökohtaiseksi, omaa ajattelua ja toimintaa tarkastelevaksi haasteelliseksi vuorovaikutteiseksi prosessiksi, jota on mahdollista tukea ja syventää erilaisin keinoin.

Tutkimuksessamme olemme kehittäneet teoreettisiin lähtökohtiin, erityisesti Deweyn (1933) sekä Metcalfen ja Mischelin (1999) esittämiin näkökulmiin perustuvan tuetun reflektion mallin. Mallin käytännöllisenä lähtökohtana on videoitu oppitunti, josta käydään useita reflektiivisiä keskusteluja stimulated recall – menetelmää hyödyntäen. Keskeisiä tuetun reflektion mallin piirteitä ovat opettajan henkilökohtaisten tavoitteiden huomioiminen oman ajattelun ja toiminnan tarkastelussa, vuorovaikutteisuus sekä riittävän pitkä, ajattelun syvenemiseen ja ymmärtämiseen tarvittava aika.

Olemme soveltaneet tuetun reflektion mallia luokanopettajaopiskelijoiden opetusharjoittelun ohjauksessa. Aineiston tarkastelun sekä opiskelijoilta kerätyn palautteen perusteella voimme todeta, että tätä mallia hyödyntämällä on mahdollista kehittää opettajan reflektiivisiä taitoja ja sen myötä edistää hänen ammatillista kehittymistään.